Émile Zola

Erobringen af Plassans

Rougon-Macquart #6

Émile Zola

Erobringen af Plassans

Rougon-Macquart #6

eBibliotek 1800

2025

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Émile Zola: *Erobringen af Plassans* er baseret på en fransk original, som er public domain i hele verden.

Oversætteren af nærværende danske udgave har givet tilladelse til distribution af hans værk under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Émile Zola: *Erobringen af Plassans* is based upon french sources in the public domain worldwide.

The translator-cum-editor of this danish edition has consented to the distribution of his work under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

1

Desirée klappede i hænderne. Hun var en pige på omkring en fjorten år, kraftigt bygget for sin alder, men med en latter som et lille femårs barn.

"Mor, mor!" råbte hun, "Se min dukke!"

Hun havde taget en stump stof fra moderen, og det sidste kvarter havde hun været i færd med at lave en dukke af den; hun rullede den sammen og afsatte et hoved i den ene ende ved hjælp af en snor.

Marthe så op fra den strømpe, hun var ved at stoppe med omhyggelige broderisting. Hun smilede til Desirée.

"Det er jo et svøbelsesbarn," sagde hun. "Lav en rigtig dukke! Forstår du, hun må jo have en kjole som en stor dame."

Hun gav hende en stump kattun, som hun fandt i sit sybord, og fortsatte så med at stoppe strømpen omhyggeligt. Begge sad i den ene ende af den lille terrasse, pigen på en skammel for moderens fødder. Den nedgående, endnu varme septembersol bredte sit rolige lys over dem; haven foran dem slumrede derimod allerede i et gråt skumringslys. Ikke en lyd udefra trængte ind fra denne øde del af byen.

De arbejdede mere end ti minutter uden at sige noget. Desirée gjorde sig voldsom møje med at lave en kjole til sin dukke. Af og til så Marthe op og betragtede barnet med en lidt sørgmodig ømhed. Da hun så, at det faldt pigen svært, sagde hun: "Vent, jeg skal lave hende arme."

Netop idet hun tog dukken, kom to ynglinge på sytten og atten år ned ad trappen. De gik hen til Marthe og kyssede

hende.

"Skænd ikke på os, mama," sagde Octave muntert. "Det var mig, der tog Serge med mig for at høre på musikken. Der var fuldt op af folk på Cours Sauvaire."

"Jeg troede, at I var blevet opholdt henne i skolen," sagde moderen, "ellers ville jeg være blevet meget urolig."

Men Desirée tænkte ikke længere på sin dukke, hun kastede sig om halsen på Serge og beklagede sig højlydt til ham: "Der er en fugl, der er fløjet bort for mig, den blå, du ved, som du gav mig."

Gråden stak hende i halsen. Hendes moder, som havde troet, at denne sorg var glemt, viste hende forgæves dukken. Hun holdt fast i broderens arm, trak ham med hen mod haven og sagde:

"Kom og se … kom og se."

Venligt og medgørligt fulgte Serge med hende og forsøgte at trøste hende. Hun førte ham hen til et lille drivhus, foran hvilket der stod et bur på en piedestal. Hun fortalte, at fuglen var fløjet ud, netop som hun havde åbnet lågen for at forhindre den i at slås med en anden.

"Det er sandelig ikke så mærkeligt," udbrød Octave, som havde sat sig på terrassens rækværk, "hun gør alle mulige dumme ting, ser efter, hvordan de er sat sammen og hvad de har i struben til at synge med. Her forleden gik hun en hel eftermiddag og havde dem i lommen, for at de skulle have det rigtig varmt."

"Octave," sagde Marthe i en bebrejdende tone. "Dril nu ikke det stakkels barn."

Desirée havde ikke hørt, hvad han sagde. Hun fortalte Serge i vidtløftige detaljer, hvordan fuglen var fløjet bort.

"Ser du, han strøg ud sådan her, og slog ned lige her ved siden af, i hr. Rastoils store pæretræ. Derfra hoppede han over i blommetræet der længst væk. Så fløj han over mit hoved og videre ind i underpræfekturets høje træer, og så så jeg ham ikke mere, nej slet ikke."

Hun fik tårer i øjnene.

"Han kommer måske igen," sagde Serge.

"Tror du? Jeg kunne sætte de andre i en kasse og lade buret stå åbent hele natten."

Octave kunne ikke lade være med at le; men Marthe kaldte Desirée tilbage.

"Kom og se, kom og se!"

Og hun viste hende dukken. Den var rigtig smuk, hun havde en stiv kjole, et hoved af en stump stof, arme, der bestod af et tykt bredt kantebånd, der var syet fast til skuldrene. Desirées ansigt lyste pludselig op af glæde. Hun satte sig igen på skamlen, tænkte ikke mere på fuglen, kyssede dukken og vuggede hende i hånden på samme barnlige måde som en lille tulle.

Serge havde stillet sig hen ved siden af sin broder med albuen støttet til balustraden. Marthe tog igen fat på sin strømpe.

"Jaså, musikken spillede altså?" spurgte hun.

"De spiller hver torsdag," svarede Octave. "Det er dumt af dig, moder, at du ikke går derhen. Hele byen er der, frøknerne Rastoil, fru de Condamin, hr. Paloque, mairens kone og hans datter … Hvorfor går du ikke med derhen?"

Marthe så ikke op; hun svarede halvhøjt, idet hun hæftede ende på sin stopning:

"I ved jo godt, børn, at jeg ikke bryder mig om at gå ud. Jeg har det så roligt her. Og for resten må der jo være nogen hjemme hos Desirée."

Octave ville til at sige noget, men så på søsteren og tav. Han stod der og fløjtede sagte, så op i underpræfekturets træer, som var fyldt af spurvenes kvidren, idet de satte til ro for natten; betragtede hr. Rastoils pæretræer, bag hvilke solen gik ned. Serge havde taget en bog op af lommen, som han læste ivrigt i. Der opstod en fredfyldt stilhed, lun af stille ømhed, i det dejlige gule sollys, som lidt efter lidt begyndte at blegne på terrassen. Marthes blik vågede over sine tre børn i aftenstilheden, mens hun lavede sine lange, regelmæssige sting.

"Er da alle menneske for sent på den i dag?" sagde hun efter nogen tid. "Klokken er snart seks, og jeres fader er ikke kommet hjem. Jeg tror, han er gået til Les Tulettes."

"Nå, så er det da ikke så underligt," sagde Octave. "Bønderne i Les Tulettes slipper ham ikke, når først de har fået fat i ham. Er han gået derud for at købe vin?"

"Det ved jeg ikke," svarede Marthe, "han bryder sig jo ikke om at snakke om sine forretninger."

Der blev atter stille. I spisestuen, hvis vinduer stod åbne på vid gab ud mod terrassen, var den gamle Rose ved at dække bord, og skramlede utilfreds med porcelæn og sølvtøj. Hun lod til at være i meget dårligt humør, stødte til møblerne og brummede noget usammenhængende frem for sig. Så gik hun hen og stillede sig i døren mod gaden, strakte halsen ud og så

ud på torvet udenfor underpræfekturet. Efter nogle minutters venten kom hun ud på terrassen og råbte:

"Kommer hr. Mouret ikke hjem til middag?"

"Jo, Rose, vent," svarede Marthe roligt.

"Jamen, alting brænder jo på. Det er jo dumt. Når herren foretager sig den slags promenader, skulle han sige til i forvejen. Nå, mig kan det jo være lige meget. Men maden bliver uspiselig."

"Tror du det, Rose?" sagde en rolig stemme bag hende. "Men vi må vel spise den alligevel."

Det var Mouret, der nu kom hjem. Rose vendte sig om, så sin herre i ansigtet, som om hun skulle til at sige noget, men overfor den uforstyrrelige ro i dette ansigt, som samtidig havde et godmodigt drillende udtryk, kunne hun ikke få et ord frem, og gik sin vej. Mouret kom ned på terrassen, hvor han gik frem og tilbage uden at satte sig. Han indskrænkede sig til at klappe Desirée på kinden med fingerspidserne, og hun smilede til ham. Marthe så op, og da hun havde set lidt på sin mand, begyndte hun at lægge sit arbejde på plads i sybordet.

"Er du ikke træt?" spurgte Octave og så på sin faders støvede sko.

"Jo, lidt," svarede Mouret, men sagde ellers ikke noget om den lange tur til fods, han netop havde foretaget.

Midt i haven så han en skovl og en rive, som børnene sikkert havde glemt.

"Hvorfor sætter I ikke redskaberne på plads?" udbrød han. "Det har jeg jo sagt hundrede gange. Hvis det bliver regnvejr, ruster de."

Hans vrede lagde sig straks igen. Han gik ned i haven, tog selv skovlen og riven op, som han hængte på plads længst inde i det lille drivhus. Da han gik tilbage til terrassen, så han sig rundt til alle sider for at overbevise sig om, at alting nu var på sin rette plads.

"Er du ved at læse dine lektier?" spurgte han, idet han gik forbi Serge, som ikke havde taget øjnene fra bogen.

"Nej, papa," svarede drengen, "det er en bog, som fader Bourette har lånt mig, en historie om missionsrejser i Kina."

Mouret standsede brat foran sin hustru.

"Det er sandt," sagde han, "har der været nogen her?"

"Nej, min ven, slet ingen," sagde Marthe med et overrasket udtryk.

Han skulle til at fortsætte, men kom så på andre tanker; han gik endnu en stund frem og tilbage og sagde intet, så gik han hen mod trappen.

"Nå, Rose, hvordan var det med den brændte mad?"

"Jøsses," råbte tjenestepigens klagende stemme inde fra køkkenet, "nu er der ikke noget, der er færdigt, det hele er koldt. Herren må vente."

Mouret lo stille; han så på sin hustru og sine børn og blinkede med det venstre øje. Roses vrede lod til at more ham meget. Så hensank han i betragtninger over naboens frugttræer.

"Det er mærkeligt," sagde han halvhøjt, "sådanne prægtige pærer hr. Rastoil har i år."

Marthe, som var blevet urolig, lod til at have et spørgsmål på læberne. Hun tog mod til sig og sagde tøvende:

"Ventede du nogen i dag, min ven?"

"Til det kan jeg både svare ja og nej," sagde han og begyndte at gå frem og tilbage.

"Har du måske fået udlejet værelserne på anden sal?"

"Ja, det har jeg rigtignok."

Da der opstod en forlegen stilhed, vedblev han roligt:

"I morges, da jeg gik ud til Les Tulettes, så jeg ind til fader Bourette; han var meget ivrig, og så aftalte vi det. Jeg ved nok, at det er dig imod. Men tænk dig bare lidt om; du er urimelig, min søde ven. De værelser havde vi ingen nytte af, de stod bare og forfaldt. Frugten, vi opbevarede deroppe, spredte fugt, som løsnede tapeterne. For resten, glem ikke at tage frugten ned i morgen; vores lejer kan jo komme når som helst."

"Men vi havde det jo så rart alene her i vores hus," udbrød Marthe dæmpet.

"Å snak," sagde Mouret, "en præst forstyrrer vel ikke meget. Han holder sig for sig selv, og vi gør det samme. Disse sortkjoler tør jo ikke engang vise, at de drikker sig et glas vand. Jeg kan slet ikke lide dem, det ved du nok. Det fleste af dem er nogle dovenlarser. Men det, der fik mig til at leje ud, var netop at jeg kunne få en præst. Så behøver man ikke bekymre sig om lejen, og man hører dem ikke engang sætte nøglen i låsen."

Marthe var stadig ked af det. Hun så sig om, betragtede det indbydende hus, som lå der badet i de sidste solstråler, haven, hvor skumringen blev tættere, hun så på sine børn, sin sovende lykke, der holdt til her i denne krog.

"Ved du, hvem denne præst er?" spurgte hun.

"Nej, men fader Bourette har lejet i hans navn, det er nok. Fader Bourette er en hædersmand. Jeg ved, at vores lejer hedder Faujas, fader Faujas, og at han kommer fra Besançons stift. Han

kunne vist ikke komme ud af det med sin præst, og så er blevet udnævnt til stedfortræder her, i Saint-Saturnin. Han kender vores biskop, monseigneur Rousselot. Ja, du forstår jo nok, det kommer ikke os ved. Jeg stoler på fader Bourette hvad alt dette angår."

Men Marthe kunne ikke berolige sig. Hun fortsatte at modsige sin mand, hvilket ellers var noget, der sjældent skete.

"Du har ret," sagde hun efter en kort tavshed, "Bourette er en hædersmand. Men jeg husker, at da han kom for at se på værelserne, sagde han, at han ikke kendte den person, på hvis vegne han havde fået til opgave at leje. Det er sådan en slags kommission, som præsterne i forskellige byer giver hinanden. Jeg synes nok, du kunne have skrevet til Besançon, forhørt dig, fundet ud af, hvem det er, du indfører i dit hus."

Mouret ville ikke blive vred; han lo godmodigt.

"Ja, det er vel ikke den Onde selv! Du er jo helt skræmt. Jeg vidste ikke, at du var så overtroisk. Du tror da vel ikke, at præster fører ulykke med sig, som man påstår? De bringer heller ikke lykke, det er rigtigt nok, de er ganske som andre mennesker. Du skal se, når denne Faujas kommer, at jeg ikke er bange for hans præstekjole!"

"Nej, jeg er ikke overtroisk, det ved du godt," mumlede Marthe, "men jeg er så ked af det, det er det hele …"

Han stillede sig foran hende og afbrød hende med en heftig bevægelse.

"Så, nu er det nok," sagde han. "Jeg har lejet værelserne ud; lad os ikke tale mere om den sag."

Og han tilføjede i den spøgefulde tone som hos en småborger, der mener at have gjort en god forretning:

"Det eneste jeg ved, er at jeg har udlejet dem for halvandet hundrede francs; det er halvandet hundrede francs ekstra, som hvert år flyder ned i vor kasse."

Marthe havde sænket hovedet, hun protesterede nu kun med en lille afvisende gestus og lukkede øjnene, som for at holde tårerne tilbage. Hun kastede et stjålent blik på sine børn, som ikke lod til at have hørt den lille tvist, hun havde haft med deres fader; de var vel nok vant til den slags scener, som den spøgefulde Mouret holdt af at fremkalde.

"Hvis De vil spise, så kan De komme nu," sagde Rose i sit vrisne tonefald og kom ud på trappen.

"Det er godt! Til bords, børn!" råbte Mouret muntert, og nu syntes hele hans dårlige humør at være som blæst bort.

Familien rejste sig. Desirée, den stakkels enfoldige, som havde siddet der med sin sløve, alvorlige mine, lod til igen at erindre sig sin sorg, da hun så alle de andre sætte sig i bevægelse. Hun kastede sig om halsen på sin fader og stammede:

"Papa, der er en fugl, der er fløjet bort for mig."

"En fugl, min kære? Den kommer nok igen."

Og han kærtegnede hende meget ømt. Men også han måtte hen og se på buret. Da han kom tilbage med barnet, sad Marthe og hendes to sønner allerede i spisestuen. Solnedgangens glitrende lys, som strømmede ind gennem vinduet, lyste muntert over porcelænstallerkenerne, børnenes krus og den hvide dug. Stuen syntes lun og fredfyldt med havens grønne baggrund.

Mens Marthe, beroliget af den blide stemning derinde, smilende tog låget af suppeskålen, hørtes en støj i korridoren.

Rose kom ganske forskrækket ind og stammede:

"Fader Faujas er her."

2

Mouret gjorde en forarget gestus. – Han ventede egentlig ikke sin lejer før allertidligst om to dage. Han rejste sig hurtigt; netop som fader Faujas viste sig i døren til korridoren. Det var en høj, groft bygget mand med et bredt ansigt, store træk og grå hud. Bag ham, i hans skygge, stod en gammel kone, der lignede ham overraskende meget, omend hun var mindre og så mere simpel ud. Da de så det dækkede bord, gjorde de tøvende gestus og trak sig taktfuldt et skridt tilbage, uden dog at gå deres vej. Præstens høje, sorte skikkelse aftegnede sig dyster mod den muntre, hvidkalkede væg.

"Vi beder Dem undskylde, at vi forstyrrer Dem," sagde han til Mouret. "Vi kommer fra fader Bourette, han har sikkert fortalt Dem ..."

"Nej, bestemt ikke," udbrød Mouret. "Det ligner den gode fader, han lever i en anden verden. Så sent som i morges forsikrede han mig, at De ikke ville komme før om et par dage. Nå, ja, vi må vel lade Dem flytte ind."

Fader Faujas bad om undskyldning. Han havde en dyb, alvorlig stemme med blide undertoner. Han var virkelig ked af at komme til sådan ulejlighed. Da han havde udtalt sin beklagelse, uden unødigt omsvøb, med nogle få velvalgte ord, vendte han sig om for at betale drageren, der havde båret hans kuffert. Hans store, velformede hænder fremtog af en fold i præstekjolen en end pung, hvoraf man kun så stålringene; han ledte i den nogle øjeblikke, følte forsigtigt på mønterne med

fingerspidserne, med bøjet hovet. Ingen så den mønt, han gav buddet, der derefter forsvandt.

Præsten fortsatte på ny med sin høflige stemme: "Sæt Dem dog endelig til bords igen, min herre. Deres tjenestepige kan jo vise os op til værelset og hjælpe mig med at bære dette op."

Han bukkede sig allerede for at tage fat i kuffertens ene håndtag. Det var en lille kuffert af træ med hjørner og beslag af jernblik; den ene side så ud til at have været repareret. Mouret stod ganske overrasket og så sig om efter præstens øvrige bagage, men han opdagede kun en stor kurv, som den gamle kone holdt i begge hænder foran sig; hvor træt hun end måtte være, ville hun ikke sætte den fra sig ned på gulvet. Under det halvåbne låg kunne man se en i papir indpakket kam og halsen af en dårligt tilproppet literflaske kigge frem mellem forskelligt linned.

"Nej, nej, lad dog være," sagde Mouret og skubbede kufferten lidt væk med foden. "Den er vist ikke så tung. Rose kan nok bære den op alene."

Han var sig sikkert ikke bevidst om den foragt, der lå i hans ord. Den gamle kone så stift på ham med sine sorte øjne, så vendte hun sig atter mod spisestuen og det dækkede bord, som hun havde set undersøgende på hele tiden, mens hun stod der. Med sammenknebne læber flyttede hun blikket fra den ene genstand til den anden. Hun havde ikke sagt et ord. Fader Faujas gik imidlertid med til at lade sin kuffert stå tilbage. I det gule, støvede sollys, som strømmede ind gennem døren til haven, så hans luvslidte præstekjole ganske rød ud; den var stoppet hist og her i kanterne; den var ren, men tynd og trist. Marthe, som hidtil havde siddet stille i en slags genert

tilbageholdenhed, rejste sig nu. Faujas, som kun havde kastet et hurtigt, straks bortvendt blik på hende, så hende rejse sig fra stolen, skønt han slet ikke lod til at iagttage hende.

"Gør Dem ikke noget besvær," gentog han, "vi er kede af, at vi sådan har forstyrret Deres middag."

"Nå ja," sagde Mouret, som var sulten, "Rose kan jo vise Dem op. Sig til hende, hvis der er noget, De har brug for. Gør Dem det endelig så bekvemt som muligt."

Fader Faujas bøjede sig og gik så hen mod trappen; i det samme gik Marthe hen til sin mand og hviskede:

"Men hvad tænker du dog på, min ven –"

"Hvad er der?" spurgte han, da han så hun tøvede.

"Frugten, du ved ..."

"Åh, for pokker, det er jo sandt ... frugten!" sagde han i en forvirret tone.

Da fader Faujas kom tilbage med et spørgende udtryk, sagde han:

"Jeg er virkelig meget ked af det, min herre. Den gamle Bourette er en hædersmand, men jeg beklager, at De netop har vendt Dem til ham ... han har ikke rede på noget som helst. Hvis vi havde vidst dette, ville vi have gjort alting i orden. Nu har vi i stedet en hel flytning, der skal gøres. Ser De, vi har brugt disse værelser ... på gulvet deroppe ligger hele vor frugthøst, figner, æbler, druer ..."

Præsten hørte på ham med en forbavselse, som han trods sin store høflighed ikke længere kunne skjule.

"Men det vil ikke tage lang tid," vedblev Mouret. "Hvis De vil være så god at vente, skal Rose få ryddet op deroppe i løbet af ti minutter."

En livlig uro blev stadig tydeligere i Faujas' grå ansigt.

"Værelserne er møblerede, ikke sandt?" spurgte han.

"Bestemt ikke, der er ikke et eneste møbel; de har aldrig været beboede."

Da tabte præsten sin ro, et lyn lyste i hans grå øjne. Han udbrød med behersket heftighed:

"Hvad hører jeg! Jeg havde jo udtrykkelig forlangt i mit brev, at der skulle lejes en møbleret lejlighed. Jeg kunne jo ikke tage møbler med i min kuffert."

"Hvad var det jeg sagde?" udbrød Mouret med hævet stemme. "Den Bourette er da utrolig! Han kom her, og han så æblerne, han tog tilmed et i hånden og sagde, at han sjældent havde set et så smukt æble. Han sagde, at det hele forekom ham udmærket, netop som det skulle være, og så lejede han værelserne."

Fader Faujas hørte ikke længere efter, han var blevet ildrød i ansigtet af vrede. Han vendte sig om og sagde i en ængstelig tone:

"Hører du, moder? Der er ingen møbler."

Den gamle i sit tynde sorte sjal havde inspiceret stueetagen med små snigende skridt, uden at slippe sin kurv. Hun var gået til køkkendøren og havde undersøgt køkkenets fire vægge, så gik hun ud på trappen og tog langsomt haven i besiddelse med et blik. Men det var især spisestuen, der interesserede hende; hun stod atter foran det dækkede bord og betragtede den dampende suppeskål, da hendes søn gentog:

"Hører du, moder? Vi må gå hen til hotellet."

Hun så op uden at svare; hele hendes ansigt vægrede sig ved at forlade dette hus, hvis mindste krog hun allerede kendte.

Hun trak næsten umærkeligt på skuldrene, og hendes stive øjne gik fra køkkenet til haven, fra haven til spisestuen.

Men nu blev Mouret utålmodig. Da han så, at hverken sønnen eller moderen lod til at ville røre sig af flækken, sagde han:

"Vi har ulykkeligvis ingen senge. Der er ganske vist en feltseng på loftet, som fruen i nødstilfælde kunne klare sig med til i morgen, men jeg kan ikke se, hvad De skulle ligge på."

Da oplod fru Faujas endelig sin mund og sagde med kort, lidt hæs stemme:

"Min søn kan tage feltsengen. Jeg behøver bare en madras på gulvet i et hjørne."

Præsten godkendte denne foranstaltning med en hovedbøjning. Mouret ville modsætte sig det, finde på noget andet, men da han så sine nye lejeres tilfredse miner, tav han og indskrænkede sig til at veksle et overrasket blik med sin hustru.

"I morgen er der atter en dag," sagde han med den ham egne godmodigt spøgefulde tone, "så kan De møblere, som De har lyst. Rose vil nu gå op og fjerne frugten og sætte sengen frem. Hvis De blot vil vente et øjeblik på terrassen? Børn, sæt to stole frem."

Børnene var lige siden præstens og hans moders ankomst blevet siddende ganske rolige ved bordet. De betragtede dem nysgerrigt. Præsten lod ikke til at have bemærket dem, men fru Faujas havde beskæftiget sig et øjeblik med hver enkelt af dem, havde stirret på dem, ligesom for straks at trænge ind i disse unge hoveder. Da de hørte faderens ordre, skyndte de sig alle tre at sætte stole frem.

Den gamle frue satte sig ikke. Da Mouret ikke havde set efter hende, og vendte sig om, opdagede han hende stående udenfor et af stuens halvt åbne vinduer; hun strakte hals og afsluttede sine undersøgelser med rolig selvtillid, som om hun beså et hus, der var til salg. Da Rose løftede den lille kuffert op, kom hun ind i forstuen og sagde ganske roligt:

"Jeg går med op og hjælper til."

Præsten drejede ikke engang hovedet; han smilede til de tre børn, som stod foran ham. Hans ansigt havde et meget blidt udtryk, når han ville det, trods den hårde pande og de strenge drag omkring munden.

"Er det hele Deres familie, madame?" spurgte han Marthe, som var kommet nærmere.

"Ja, monsieur," svarede hun, forlegen ved det klare blik, han rettede mod hende.

Men han så atter på børnene og vedblev:

"Drengene er snart voksne mænd. – Er du færdig med dine studier, min ven?" Han vendte sig mod Serge.

Mouret tog ordet på drengens vegne.

"Han er færdig, skønt han er den yngste. Med færdig mener jeg, at han snart er student, for han går i øvre syvende; han er familiens lyse hoved. Den anden, den ældste, det lange rær der, er ikke meget bevendt. Han er allerede blevet dumpet to gange til studentereksamen, og doven er han tilmed, altid driver han rundt."

Octave hørte smilende på disse bebrejdelser, mens Serge derimod bøjede hovedet under lovtalen.

Faujas syntes endnu et øjeblik at se tavs på dem, så gik han videre til Desirée, påtog sig atter sin blide tone og sagde:

"Mademoiselle, vil De tillade mig at blive Deres ven?"

Hun svarede ikke; næsten forskrækket skyndte hun sig hen og skjulte ansigtet ved sin moders skulder. I stedet for at løfte hendes ansigt, trykkede denne hende nærmere ind til sig og lagde sin arm om hendes liv.

"Undskyld hende," sagde hun lidt sørgmodigt, "hendes hoved er ikke så stærkt, hun er endnu som et lille barn … troskyldig og uudviklet. Vi presser ikke på med hende for at give hende undervisning. Hun er fjorten år, men endnu kan hun ikke andet end at holde af dyr."

Desirée var faldet til ro under moderens kærtegn; hun vendte hovedet og smilede. Så sagde hun modigt:

"Jeg vil gerne have Dem til ven. Men De gør vel aldrig en flue fortræd, vel?"

Da alle lo, tilføjede hun alvorligt:

"Octave slår fluerne ihjel. Det er meget slet gjort af ham."

Fader Faujas havde sat sig. Han virkede meget træt. Et øjeblik nød han den lune stilhed på terrassen, lod langsomt blikket glide ud over haven og nabohavernes træer. Denne dybe ro, denne ensomme afkrog af den lille by, vakte en slags overraskelse hos ham.

"Her har man det vældig rart," mumlede han.

Så tav han, ligesom hensunken i drømmerier. Det gav et lille sæt i ham, da Mouret leende sagde til ham:

"Hvis De tillader, monsieur, vil vi nu spise vor middag."

Et blik fra hustruen fik ham til at tilføje:

"De burde gøre det samme, og tage til takke med en tallerken suppe. Så slipper De for at gå hen og spise på restauranten. De skal endelig ikke holde Dem tilbage."

"Tusind tak, men vi behøver intet," svarede præsten i en overordentlig høflig tone, som afværgede en fornyet invitation.

Mourets vendte nu tilbage til spisestuen og satte sig til bords. Marthe serverede suppen. Snart hørtes en munter klirren af skeer. Børnene snakkede. Desirée satte en klingrende latter op ved en historie, som hendes fader fortalte, henrykt over endelig at være kommet til bords. Men fader Faujas, som de havde glemt, sad ubevægelig tilbage på terrassen i solnedgangen. Han vendte ikke hovedet og lod ikke til at høre noget som helst. Netop som solen var ved at gå ned, tog han sin hat af; han var sikkert blevet varm. Marthe, som sad ved vinduet, så hans store, bare hoved, med kort hår, der allerede grånede ved tindingerne. Et sidste rødt glimt belyste dette groft formede soldaterkranie, hvis tonsur lignede arret efter et kølleslag; så slukkedes solen, præsten forsvandt i skyggerne og var kun en sort silhuet mod skumringens askegrå baggrund.

Marthe ville ikke kalde Rose ned, hun hentede derfor selv en lampe og serverede den første ret. Da hun kom tilbage fra køkkenet, mødte hun for foden af trappen en kvinde, som hun først ikke kunne genkende. Det var fru Faujas. Hun havde taget en hvid hue på og så ud som en tjenestepige med sin bomuldskjole og sit gule tørklæde, som gik over kors på brystet og var knyttet på ryggen. Endnu ganske forpustet efter arbejdet, trampede hun med sine grove snøresko mod stengulvet i forstuen.

"Det var hårdt arbejde, ikke sandt, frue?" sagde Marthe smilende.

"Å, det var kun småting," sagde hun, "det gik i en håndevending."

Hun gik ned ad trappen og sagde i en mildere tone: "Ovide, min dreng, vil du gå op? Alt er klart deroppe."

Hun måtte lægge hånden på sønnens skulder for at vække ham af hans drømmerier. Luften var blevet kølig. Han fo'r sammen og fulgte hende uden at sige noget. Idet han gik forbi spisestuen, som var helt hvid af det stærke lys fra lamperne og summede af børnenes snak, stak han hovedet ind og sagde med sin føjelige stemme: "Tillad mig endnu engang at takke Dem og undskylde denne forstyrrelse. Vi er ganske forlegne ..."

"Nej, bestemt ikke," råbte Mouret. "Det er tværtimod os, der er kede af, at vi ikke har noget bedre at byde Dem for i nat."

Præsten bukkede, og Marthe mødte igen dette klare blik, dette ørneblik, som havde gjort indtryk på hende. Det var som om der i dybet af disse som oftest mørkegrå øjne pludselig flammede en ild op, ligesom når man går med en lampe forbi vinduerne i et sovende hus.

"Han ser mig ikke ud til at stikke noget under stolen, den præst," sagde Mouret spottende, da moder og søn var gået.

"Jeg tror, de har det småt," sagde Marthe.

"Ja, hvad det angår, så har han da i hvert tilfælde ikke noget guld i sin kuffert. Tung er den da ikke! Jeg ville have kunnet løfte den med min lillefinger."

Men hans snak blev afbrudt af Rose, som kom løbende ned af trappen for at fortælle om de mærkelige ting, hun havde set.

"Det var en stærk gammel kone!" sagde hun, idet hun stillede sig ved bordet, hvor hendes herskab sad og spiste. "Hun er mindst fem og tres år gammel, men det kan man ikke mærke! Hun jager med en og arbejder selv som en hest."

"Hjalp hun dig med at bære frugten ud?" spurgte Mouret nysgerrigt.

"Ja, det gjorde hun, herre. Hun bar frugten ud sådan her, i sit forklæde, vældige mængder. Jeg tænkte, at kjolen bestemt måtte gå itu. Men det var godt kraftigt stof, sådan noget, som jeg selv bruger. Vi måtte gå mere end ti gange. Jeg var ganske træt i armene. Men hun brummede bare, sagde det gik for langsomt. Jeg tror, med forlov, at jeg hørte hende bande."

Mouret lod til at more sig vældigt.

"Og sengene?" sagde han.

"Sengene, dem redte hun. De skulle have set hende håndtere en madras. Det så sandelig ikke ud, som om den var tung, hun tog den i den ene ende og kastede rundt med den, som var det en fjer. Og samtidig var hun meget omhyggelig. Hun lagde på feltsengen, som om det var en barnevugge. Om hun så havde redt seng for Jesusbarnet, havde hun ikke kunnet glatte lagnet mere andægtigt. Af de fire tæpper lagde hun de tre i feltsengen. Og det var det samme med puderne; selv tog hun ingen, sønnen fik dem begge to."

"Hun skal altså ligge på gulvet?"

"I et hjørne, som en anden hund. Hun kastede en madras på gulvet i det andet værelse, og sagde, at hun ville sove der, som var det i Paradis. Jeg kunne ikke få hende til at gøre det lidt mere hyggeligt for sig. Hun sagde, at hun aldrig fryser, og at hendes hovedskal er for hård til at være bange for gulvet. Jeg gav dem vand og sukker, som fruen sagde jeg skulle, og så var det overstået. Det er i alle tilfælde nogle mærkelige mennesker."

Rose vartede op under resten af middagen. Mourets spiste langsomt den aften. De snakkede vidt og bredt om deres nye

lejere. I deres liv, der var regelmæssigt som et urværk, var ankomsten af disse to fremmede personer en stor begivenhed. De talte om det som om en eller anden katastrofe med en nøjagtighed i detaljerne, som ude på landet hjælper til at fordrive de lange aftener. Især Mouret holdt af den slags landsbysludren. Ved desserten sad han med albuerne på bordet i den lumre spisestue og gentog for nok tiende gang med en inderligt tilfreds mine:

"Det er da ellers ikke nogen smuk gave, Besançon giver Plassans. Så I ryggen af hans præstekjole, da han vendte sig om? Det skulle overraske mig meget, om de gudfrygtige kvindfolk kommer til at løbe efter ham. Han er alt for luvslidt; de gudfrygtige kvindfolk holder af velplejede præster."

"Han har en mild stemme," sagde Marthe, som var en tilgivende natur.

"Ikke når han er vred," sagde Mouret. "Hørte du ikke, hvor vred han blev, da han fik at vide, at værelserne ikke var møblerede? Det er en streng mand; han er nok ikke så rar at have med at gøre i skriftestolen. Det skal blive morsomt at se, hvordan han har tænkt sig at møblere i morgen. Bare han betaler sin husleje. Nå, ellers må jeg jo henvende mig til fader Bourette; jeg har ikke andre at vende mig til."

Man var ikke gudfrygtige af sig i familien. Selv børnene gjorde nar af præsten og hans moder. Octave efterlignede den gamle kone, dengang hun strakte hals for at se ind i værelserne, og det fik Desirée til at le.

Serge, som var mere alvorlig, forsvarede "de stakkels mennesker".

Når han ikke spillede sit parti piquet, tog Mouret som regel et lys klokken ti og gik i seng, men aften holdt han endnu klokken elleve stand mod søvnen. Desirée var til sidst faldet i søvn med hovedet i Marthes skød. De to drenge var gået op på deres værelse. Mouret snakkede stadig med sin hustru.

"Hvor gammel tror du, han er?" spurgte han pludselig.

"Hvem?" sagde Marthe, som også begyndte at blive søvnig.

"Præsten, naturligvis. Mellem fyrre og femogfyrre, eller hvad? Det er en smuk mand. Er det ikke skade, at en sådan mand er i præstekjole? Han ville være blevet en god karabiniere."

Efter en tids tavshed begyndte han at tænke højt for sig selv, hvad der fik ham til at virke vældig eftertænksom:

"De kom med kvart over seks-toget. De nåede altså kun at se ind til fader Bourette og så gå herhen. Jeg vil vædde på, at de ikke har spist til middag. Det er jo klart. Vi ville have set dem gå ud, hvis de var gået hen til restauranten. Det kunne være morsomt at vide, hvor de har spist."

Rose havde beskæftiget sig i nogen tid i spisestuen, mens hun ventede på, at herskabet skulle gå i seng, så hun kunne komme til at lukke døre og vinduer.

"Jeg ved, hvor de har spist," sagde hun.

Da Mouret hurtigt vendte sig om, vedblev hun:

"Ja, jeg var gået op for at se efter, om de manglede noget. Da jeg ikke hørte nogen lyd, vovede jeg ikke at banke på; jeg kiggede gennem nøglehullet."

"Det er meget forkert gjort!" afbrød Marthe strengt, "De ved jo, Rose, at jeg ikke bryder mig om den slags."

"Nå, nå, skænd nu ikke på hende," udbrød Mouret, som selv ved enhver anden lejlighed ville havde skældt hende ud for

hendes nysgerrighed. "De kiggede altså gennem nøglehullet?"

"Ja, hr. Mouret, det var jo ikke i nogen ond mening."

"Naturligvis ikke. Hvad lavede de?"

"Jo, herre, de spiste … jeg så, hvordan de spiste på sengekanten. Den gamle havde bredt et tørklæde ud. Hver gang, de skænkede vin op til sig, satte de proppen i den igen og stillede den op mod hovedpuden."

"Men hvad spiste de?"

"Det ved jeg ikke rigtigt. Det så ud som et stykke postej pakket ind i en avis. De havde også æbler, små, tarvelige æbler."

"Og så snakkede de vel, ikke sandt? Hørte De, hvad de sagde?"

"Nej, hr. Mouret, de snakkede ikke. Jeg stod vel i et helt kvarter og så på dem. De sagde intet, ikke et ord, forsikrer jeg Dem, men å, hvor de spiste!"

Marthe havde rejst sig, vækket Desirée og skulle til at gå op; hendes mands nysgerrighed generede hende. Denne besluttede sig endelig til også at rejse sig, mens den gamle Rose, som var troende, vedblev med dæmpet stemme:

"Den stakkels fromme mand var vist meget sulten. Hans moder gav ham de største stykker og så henrykt på, hvordan han huggede i sig. Ja, ja, han fik da snehvide lagner at sove på. Bare nu ikke frugtlugten generer ham. Der lugter ikke ligefrem godt i det værelse … denne beske lugt af pærer og æbler. Og ikke et møbel, kun sengen i et hjørne. Jeg ville være bange, og lade lyset brænde hele natten."

Mouret havde taget sit lys. Han stod stille et øjeblik foran Rose og sammenfattede aftenens begivenheder i følgende ord, som viste, at der havde fundet en afbrydelse sted i hans sædvanlige, hverdagsagtige tankegang:

"Det er mærkeligt."

Så fulgte han efter sin hustru op ad trappen. Hun var gået i seng, hun sov allerede, men han blev ved at lytte til de svage lyde, som hørtes fra den øverste etage. Præstens værelse lå lige over hans. Han hørte ham sagte åbne vinduet, hvilket gjorde ham meget nysgerrig. Han løftede hovedet fra puden, kæmpede fortvivlet mod søvnen, ville vide, hvor længe præsten ville stå i vinduet. Men søvnen overvældede ham; Mouret snorkede allerede fast, før han igen havde kunnet opfange den svage raslen af vindueskrogen.

Der oppe stod fader Faujas barhovedet ved vinduet og så ud i mørket. Sådan stod han længe, taknemmelig over endelig at være alene, hensunken i de tanker, som lagde et hårdt træk over hans pande. Under sig hørte han den fredfyldte søvn i huset, hvor han havde været i nogle timer, børnenes og Marthes rolige åndedrag, Mourets tunge, regelmæssige snorken. Og der lå noget foragteligt i den måde, han rettede sin kæmpehals op og hævede hovedet, ligesom for at se langt ud i det fjerne, helt ned i dybet af den sovende lille by. De høje træer i underpræfekturets have var en mørk masse, hr. Rastoils pæretræer udstrakte deres magre, forvredne grene, derefter var der blot et hav af mørke, et tomt intet, hvorfra der ikke trængte nogen lyd op. Byen lå der, så uskyldig som et barn i vuggen.

Fader Faujas strakte armene ud med et udtryk af ironisk trods, som om han ville gribe Plassans og presse luften ud af den mod sit stærke bryst. Han mumlede:

"Og de idioter tillod sig at trække på smilebåndet her i aften, da de så mig i deres gader!"

3

Dagen efter tilbragte Mouret sin formiddag med at udspionere sin nye lejer. Denne spionvirksomhed udfyldte de tomme timer, han ellers tilbragte i sit hjem med at blande sig i alting, lægge ting på plads, som lå og flød, og finde på årsager til at skændes med sin kone og børnene. Fra dette øjeblik havde han en beskæftigelse, et tidsfordriv, som satte krydderi på hans daglige liv. Han holdt ikke af præster, påstod han, men denne den første kirkens mand, han kom i nærmere berøring med, interesserede ham i allerhøjeste grad. Denne præst medførte en hemmelighedsfuld duft, noget ukendt, som var næsten foruroligende. Skønt han var fritænker og erklæret voltairianer, nærede han mod denne præst en slags overraskelse, en spidsborgerlig rædsel, blandet med en art kynisk nysgerrighed.

Man hørte ikke en lyd fra andensalen. Mouret lyttede ivrigt på trappen; han dristede sig endog til at gå op på afsatsen. Han sagtnede sine skridt, idet han gik forbi værelset; da han syntes at høre lyden af tøfler indenfor døren, steg hjertet ham op i halsen. Uden egentlig at have kunnet opdage noget, gik han ned i haven, gik frem og tilbage i vinløvgangen længst væk, så op på huset og forsøgte at se gennem vinduerne, hvad der gik for sig indenfor. Man han så ikke så meget som skyggen af præsten. Fru Faujas, som sikkert ikke havde nogen gardiner, havde indtil videre hængt lagner op bag ruderne.

Ved morgenmaden lod Mouret til at være i meget dårligt humør.

"Er de døde deroppe?" spurgte han, mens han skar brød ud til børnene. "Har du ikke hørt dem bevæge sig omkring, Marthe?"

"Nej, min ven; jeg har ikke lyttet efter."

Rose råbte ude fra køkkenet:

"De har ikke været hjemme længe; de kan være nået langt omkring nu."

Mouret kaldte pigen ind og forhørte hende omstændeligt.

"De er gået ud, hr. Mouret; først moderen, så præsten. Jeg ville ikke have opdaget dem, så stille gik de, hvis jeg ikke havde set deres skygger på mit køkkengulv, da de åbnede døren. Jeg så ud på gaden, men de var allerede væk; det gik hurtigt, kan De tro."

"Det er højst mærkværdigt. Hvor var jeg da dengang?"

"Jeg tror, at herren var nede i den anden ende af haven for at se til vindruerne."

Dette gjorde blot Mourets humør dårligere. Han gjorde udfald mod præsterne: de var hemmelighedskræmmere alle som en, de havde en masse lurendrejerier for, som ikke den Onde selv forstod, de var i den grad opstyltede og sære, at ingen nogensinde havde set en præst rage sig. Til sidst fortrød han, at han havde lejet ud til denne præst, han ikke kendte.

"Det er også din skyld!" sagde han til sin hustru, idet han rejste sig fra bordet.

Marthe ville protestere, minde ham om deres tvist i dagen før, men hun passede på, så bare på ham og sagde intet. Men han kunne ikke beslutte sig til at gå ud, som han plejede. Han gik frem og tilbage mellem spisestuen og haven, lurede, påstod, at hele huset var et roderi, at det var en røverkule; så ærgrede

han sig over Serge og Octave, som, efter hvad han påstod, var gået en time for tidligt i skole.

"Skal fader ikke gå?" hviskede Desirée i sin moders øre. "Det bliver vist kedeligt for os, hvis han bliver hjemme."

Marthe tyssede på hende.

Endelig omtalte Mouret en forretning, han skulle afslutte i dagens løb. Han havde ikke en stund ledig, kunne ikke engang få lov at hvile sig en dag hjemme, hvis han havde brug for det. Han gik, fortvivlet over ikke kunne blive hjemme og stå på lur.

Da han kom hjem om aftenen, var han næsten ved at gå ud af sit gode skind af nysgerrighed.

"Nå … præsten?" spurgte han, allerede inden han havde fået hatten af.

Marthe sad på sædvanlige plads på terrassen og arbejdede.

"Præsten?" gentog hun en smule overrasket. "Nå ja, præsten … jeg har ikke set ham, jeg tror han har indrettet sig. Rose sagde, at der var kommet nogle møbler."

"Det var netop det, jeg befrygtede," udbrød Mouret. "Jeg ville ønske, at jeg havde været hjemme; møblerne er jo min sikkerhed. Jeg vidste jo nok, at du ikke ville røre dig af stedet. Du er enfoldig, min kære. – Rose! Rose!"

Da Rose kom, spurgte han:

"Er de kommet med møbler til lejerne?"

"Ja, herre; på en lille kærre. Jeg kunne kende Bergasses kærre. Men det var nu ikke noget tungt læs. Fru Faujas var med. Henne ved bakken i Rue Balande hjalp hun med at skubbe på."

"Har De set møblerne? Talte De dem?"

"Javist, hr. Mouret, jeg stod i porten. De måtte bære det hele forbi mig, og det lod til at ærgre fru Faujas. Først bar de en

jernseng op, så en sekretær, to borde, fire stole … ja, det er vist det hele. Og det var gamle møbler. Jeg ville ikke give tredive sous for dem."

"De skulle have sagt det til fruen; vi kan ikke leje ud på sådanne vilkår. Jeg vil straks gå hen og tale med fader Bourette."

Han blev vred og skulle til at gå, men Marthe standsede ham brat, idet hun sagde:

"Vent lidt, jeg glemte at sige … de har betalt seks måneder på forskud."

"Jaså, har de betalt?" stammede han i en næste ærgerlig tone.

"Ja, den gamle frue kom ned og gav mig det her."

Hun ledte i sit sybord og rakte manden femoghalvfjerds francs i femfrancsmønter, omhyggeligt indpakkede i et stykke avispapir. Mouret talte pengene og mumlede:

"Hvis de betaler, har jeg intet at sige. Men det er i hvert fald nogle løjerlige mennesker. Alle kan naturligvis ikke være rige, men derfor behøver man vel ikke at gebærde sig på sådan en mistænkelig måde."

"Og så var der en ting til," vedblev Marthe, da hun så, at han havde beroliget sig. "Den gamle frue spurgte, om vi kunne undvære feltsengen, og jeg svarede hende, at vi ikke havde brug for den, og at hun kunne beholde den, så længe hun ville."

"Det gjorde du ret i, man må jo vise sig imødekommende. Som sagt, det, som ærgrer mig ved disse præster, er at man aldrig ved, hvad de tænker, eller hvad de har for. For resten findes der da ofte ganske agtværdige mennesker iblandt dem."

Pengene lod til at have trøstet ham. Han spøgte, drillede Serge med bogen om missionsrejserne til Kina, som han var ved at læse. Under middagen lod han, som om han slet ikke

tænkte mere på dem på anden sal. Men da Octave fortalte, at han havde set fader Faujas komme ud fra biskoppens gård, kunne Mouret ikke nære sig længere. Ved desserten begyndte han at tale om det samme som aftenen før. Så blev han grebet af en slags skamfølelse. Trods sin småborgerlige tarvelighed var den tidligere købmand ganske begavet, hvad hovedet angik, han havde en ualmindelig sund menneskeforstand og en god dømmekraft, og ramte sædvanligvis det rette ord midt i al sin landsby-sladderagtighed.

"Når alt kommer til alt," sagde han, idet han skulle til at gå til ro, "er det forkert at stikke næsen i andres anliggender. Faujas må gøre, hvad han vil. Det er utåleligt hele tiden at snakke om disse mennesker; fra nu af er jeg ligeglad med dem."

Der gik otte dage, Mouret havde genoptaget sine sædvanlige tidsfordriv; han drev rundt i huset, skændtes med børnene, tilbragte sine eftermiddage ude med – for underholdningens skyld – at lave forretninger, som han aldrig talte om, spiste og sov som en mand, for hvem tilværelsen er en svagt skrånende flade, uden rystelser eller overraskelser af nogen art. Huset virkede atter uddødt. Marthe sad på sædvanlige plads på terrassen ved sit sybord. Desirée legede. De to drenge kom hjem til sædvanlig tid med bulder og brag. Og Rose, kokkepigen, ærgrede sig og skældte ud på hele verden, mens haven og spisestuen bibeholdt sit præg af døsig fred.

"Ikke for at jeg vil beklage mig," sagde Mouret flere gange til sin hustru, "men du kan jo se, at du havde uret, da du mente, at der skulle blive vendt op og ned på vort liv, hvis vi lejede værelserne deroppe ud. Vi har det tværtimod mere roligt end før, huset er mindre, og vi trives bedre."

Af og til så han op mod vinduerne på anden sal, som fru Faujas allerede på andendagen havde udstyret med grove bomuldsgardiner. Ikke en flig af disse gardiner bevægede sig. De så ligefrem guddommelige ud, havde en stiv og kold ærbarhed som i et sakristi. Bag dem syntes at råde en dump, klosterlignende tavshed og stilhed. Af og til stod vinduerne på klem, så at man mellem de hvide gardiner kunne se det høje, mørke loft. Men hvor meget end Mouret spionerede, lykkedes det ham aldrig at komme til at se den hånd, der åbnede og lukkede; han hørte end ikke krogen rasle. Ingen menneskelig lyd hørtes der oppe fra.

En uge var gået, men Mouret havde endnu ikke genset fader Faujas. Denne mand, som levede i hans umiddelbare nærhed, uden at han nogensinde så blot hans skygge, hensatte ham til sidst i en slags nervøs uro. Skønt han anstrengte sig for at virke ligegyldig, begyndte han igen med sine spørgsmål og anstillede et ligefremt forhør.

"Ser du ham aldrig?" spurgte han sin hustru.

"Jeg mener, jeg så ham i går, da han kom hjem, men jeg er ikke rigtig sikker. Hans moder går jo altid i sort; måske var det hende."

Da han vedblev med sine spørgsmål, fortalte hun ham, hvad hun vidste.

"Rose siger, at han går ud hver dag, og er længe væk. Hvad moderen angår, så er hun præcis som et urværk; hun går ud klokken syv hver morgen for at gøre sine indkøb. Hun har en stor kurv, der altid er lukket, og i den bærer hun alting hjem: kul, brød, vin, madvarer. Man ser aldrig noget bud gå op til dem. For resten er de vældig høflige. Rose siger, at de altid

hilser, når de møder hende. Men som regel hører hun dem ikke engang gå ned ad trappen."

"De må vist føre en mærkelig husholdning deroppe," mumlede Mouret, som ikke blev meget klogere af disse oplysninger.

En anden aften, da Octave omtalte, at han havde set fader Faujas gå ind i Saint-Saturnin-kirken, spurgte hans fader ham, hvordan han så ud, hvordan folk havde set på ham, og hvad han kunne have at gøre i kirken.

"Åh, du er da alt for nysgerrig," udbrød den unge mand leende. "Han tog sig ikke så godt ud i solen med sin luvslidte præstekjole, andet kan ikke sige. Jeg lagde mærke til, at han gik i den smalle skygge langs husene, hvor kjolen så mere sort ud. Ja, han ser jo ikke særlig stolt ud, han bøjer sit hoved og går hurtigt. Der var to piger, der lo, da han gik over torvet. Han løftede hovedet og så ganske mildt på dem, ikke sandt, Serge?"

Serge fortalte så, at han flere gange på sin vej fra skole havde gået et stykke bag fader Faujas, som kom fra Saint-Saturnin. Han gik lige frem uden at tale med nogen, han lod ikke til at kende en sjæl og virkede lidt flov over alt det tavse røre, han kunne ane omkring sig.

"Jaså, man snakker om ham i byen?" spurgte Mouret, yderst interesseret.

"Der er ikke nogen, der har sagt et ord til mig om ham," svarede Octave.

"Jo," vedblev Serge, "man taler om ham. Fader Bourettes nevø har fortalt mig, at han ikke er velset i kirken; man kan ikke lide præster, der kommer langt borte fra. Og så ser han så fattig ud.

Når man har vænnet sig til ham, lader man ham nok være i fred, den stakkels fyr. I begyndelsen er alle nysgerrige."

Marthe formanede de to drenge om ikke at svare, hvis folk stillede dem spørgsmål om præsten.

"Å, de kan gerne svare," udbrød Mouret. "Det, vi ved om ham, kan sandelig ikke kompromittere ham."

I dette øjeblik gjorde han, ganske naivt og uden nogen ond hensigt, sine børn til spioner, som fulgte præsten i hælene. Octave og Serge måtte gentage alt for ham, hvad der blev sagt i byen, de fik også besked på at følge efter præsten, når de løb ind i ham. Men denne nyhedskilde tørrede snart ud. Den snak, som var opstået ved den fremmede hjælpepræsts ankomst, var faldet til ro. Byen lod til at have tilgivet den "stakkels fyr" hans luvslidte kjole, som sneg sig frem i murenes skygger; den nærede nu kun en dyb foragt for ham. For resten gik præsten altid lige hen til katedralen og vendte tilbage derfra, altid ad de samme gader. Octave sagde leende, at han talte brostenene i gaderne.

Hjemme ville Mouret benytte sig af Desirée, som aldrig gik ud. Om aftenen tog han hende med sig ned i den fjerneste ende af haven, hørte hende snakke om, hvad hun havde lavet og set i dagens løb; han forsøgte at få hende til at snakke om dem på anden sal.

"Hør," sagde han en dag til hende, "i morgen, når de åbner vinduet, skal du kaste din bold ind ad vinduet og så gå op og bede om at få den igen."

Dagen efter kastede hun sin bold, men næppe var hun kommet op til trappen, førend bolden, kastet af en usynlig hånd, kom dansende ud på terrassen. Hendes fader, som havde

regnet med gennem det uskyldige barn at kunne genopfriske det efter den første dag afbrudte bekendtskab, gav nu fortabt; det hele strandede åbenbart på et fast forsæt hos præsten om at holde sig forskanset deroppe. Denne kamp gjorde kun hans nysgerrighed så mere brændende. Det kom så vidt, at han stod i krogen og sladrede med kokkepigen til Marthes store fortrydelse, som gjorde ham bebrejdelser for hans mangel på værdighed; men han blev vred og søgte at lyve sig fra det. Da han vidste med sig selv, at han havde uret, talte han ikke mere med Rose om Faujas, undtagen i al hemmelighed.

En morgen gav Rose ham et vink om at følge med ud i køkkenet.

"Jeg har ventet i over en halv time på, at De skulle komme ned fra soveværelset," sagde hun, idet hun lukkede døren.

"Har du fundet ud af noget?"

"Nu skal De bare høre. Jeg talte med fru Faujas i mere end en time i går aftes."

Det gav et sæt i Mouret af glæde. Han satte sig på en vakkelvorn stol i køkkenet, midt mellem karklude og madrester fra dagen før.

"Skynd dig at fortælle mig om det," hviskede han.

"Jeg stod i porten og var ved at sige farvel til hr. Rastoils pige," sagde Rose, "da fru Faujas kom ned for at tømme en spand snavset vand i rendestenen. I stedet for straks at gå op uden at vende sig om, som hun ellers plejer, blev hun stående et øjeblik og så på mig. Jeg mente at forstå, hun havde lyst til at sladre; jeg sagde, at det havde været smukt vejr hele dagen, og at vinhøsten nok blev god. Hun svarede ja uden særlig hast og i en ligegyldig tone, som om hun ville sige, at hun ikke ejede noget

jord, og den slags ikke interesserede hende. Men hun havde stillet sin spand fra sig, og hun gik ikke sin vej; hun stillede sig oven i købet op ad muren ved siden af mig ..."

"Nå og hvad fortalte hun dig?" spurgte Mouret, som var ved at sprænges af utålmodighed.

"De forstår nok, at jeg ikke var så dum, at stille hende nogen ligefremme spørgsmål; så var hun straks gået op. Ganske umærkeligt ledte jeg talen hen på noget, som kunne interessere hende. Da præsten fra Saint-Saturnin, den rare hr. Compan, gik forbi, sagde jeg, at han vist var meget sygelig og næppe levede længe, og at det ville blive svært at finde en efterfølger til ham i katedralen. Så kan det nok være, hun spidsede øren. Hun spurgte, hvad hr. Compan da led af for en sygdom. Derpå ledte jeg samtalen hen på vor biskop. Monseigneur Rousselot er jo en udmærket god mand. Hun vidste ikke, hvor gammel han var. Jeg fortalte hende, at han er tres år, at han også er noget sygelig af sig, og at han er nem at narre. Man snakker jo meget om hr. Fenil, storvikaren, som gør, hvad der passer ham, i biskoppens gård. Den gamle var henrykt, hun havde gerne kunnet blive stående på gaden til i morgen tidlig."

Mouret gjorde en fortvivlet bevægelse.

"Jeg kan høre, at du bare snakkede helt alene," udbrød han. "Men hun, hvad sagde hun?"

"Vent og lad mig tale ud," vedblev Rose roligt. "Jeg nærmede mig mit mål. For at gøre hende mere fortrolig, begyndte jeg til sidst at snakke om os. Jeg sagde, at De hedder François Mouret, er tidligere handlende i Marseille, hvor De på femten år har tjent Dem en formue på vin, olie og mandler. Jeg sagde også, at De gerne ville leve af Deres formue i Plassans, en rolig by, hvor

Deres hustrus familie bor. Jeg kunne også få med, at fruen er Deres kusine, at De er fyrre år gammel og hun syv og tredive, at De lever meget lykkeligt sammen, og at De ikke hører til dem, man ser ofte på Cours Sauvaire. Med andre ord, hele Deres historie. Hun så meget interesseret ud. Hun svarede hele tiden 'ja, ja,' uden at gøre sig nogen hast. Da jeg så tav, nikkede hun, sådan her, som tegn på, at hun lyttede efter, at jeg kunne fortsætte. Og helt til det blev mørkt, snakkede vi sådan der som gode veninder, med ryggen lænet op mod muren."

Mouret rejste sig rasende.

"Hvad fanden!" skreg han. "Er det det hele? Hun lod dig snakke i timevis, men selv sagde hun ingenting?"

"Hun sagde, da det blev mørkt: 'Nu synes jeg, det begynder at blive køligt', og så tog hun sin spand og gik op til sig selv."

"Du er en gås! Den gamle kælling kan trække ti af din slags om ved næsen! Å, hvor de må more sig, nu når de ved alt, hvad de ønsker at vide om os. Hører du, Rose … du er en gås!"

Den gamle pige hørte ikke til de tålmodige; hun begyndte at gå heftigt frem og tilbage, skramlede med pander og kasseroller, smed rundt med sine karklude.

"Hør, hr. Mouret," sagde hun, "hvis det kun er for at sige mig uforskammetheder, at De kommer ind i mit køkken, så behøver De ikke at ulejlige Dem. Så kan De bare gå Deres vej. Det jeg har gjort, gjorde jeg kun for at være Dem tilpas. Hvis fruen overraskede os her, ville hun skænde på mig, og det med fuld ret, for det er ikke netop smukt, det vi gør. Jeg kunne jo ikke trække ordene ud af munden på den gamle. Jeg gjorde, sådan som alle andre mennesker gør. Jeg snakkede, jeg fortalte om Deres forhold. De har kun godt af, at hun ikke talte om sine. Gå

dog hen og spørg hende, hvis det ligger Dem så meget på sinde. Måske er De ikke så dum som mig …"

Hun havde hævet stemmen. Mouret fandt det klogest at tage flugten og lukkede køkkendøren, så at hans hustru ikke skulle høre noget. Men Rose åbnede døren efter ham og råbte ud i forstuen:

"Jeg vil ikke have mere med det at gøre, hører De … De må give Deres smudsige opgaver til nogen andre."

Mouret var færdig. Han følte sig en smule bitter over sit nederlag. Af hævnlyst begyndte han at påstå, at disse mennesker der oppe på anden sal var ganske og aldeles uden betydning. Lidt efter lidt spredte han en mening ud blandt sine bekendte, som efterhånden blev hele byens. Fader Faujas blev betragtet som en præst uden begavelse, uden ærgerrighed, der stod helt og holdent uden for intrigerne i stiftet; man mente, at han generede sig over sin fattigdom, påtog sig de mest ubehagelige beskæftigelser i katedralen, og trak sig så meget som muligt ind i skyggen, hvor han syntes at trives. Der var nu kun én ting, man nysgerrige efter at vide: hvorfor han var blevet forflyttet fra Besançon til Plassans. Der var delikate historier i omløb. Men disse gisninger forekom noget vel vovede. Mouret selv, som havde spioneret på sine lejere for underholdningens skyld, for at fordrive tiden, ligesom han spillede kort eller bold, begyndte at glemme, at han havde en præst som lejer. Da indtraf der en ny begivenhed, som gav ham noget at beskæftige tankerne med.

En eftermiddag, da han var på vej hjem, bemærkede han foran sig fader Faujas, som gik op ad Rue Balande. Han sagtnede sine skridt. Han kunne nu iagttage ham af hjertens

lyst. Selv om præsten havde boet en måned i hans hus, var dette første gang, han så ham ved dagslys. Præsten bar stadig sin gamle kjole; han gik langsomt afsted med hatten i hånden, barhovedet, selv om blæsten var skarp. Gaden, som var meget stejl, lå øde og tom med sine store, nøgne huse med lukkede skodder. Mouret, som satte farten op, gik til sidst på tåspidserne, for at præsten ikke skulle høre ham og tage flugten. Men da de begge nærmede sig hr. Rastoils hus, kom der en flok herrer fra torvet uden for underpræfekturet og gik ind i dette. Fader Faujas tog en lille omvej for at undgå disse personer. Han så porten blive lukket. Så standsede han brat og vendte sig mod sin udlejer, som nærmede sig.

"Det var heldigt, at jeg mødte Dem," sagde han yderst høfligt. "Jeg ville ellers have besværet Dem med et besøg i aften. Sidst det regnede, kom der en plet i loftet på mit kammer, som jeg ville vise Dem."

Mouret stod foran ham og svarede stammende, at han stod til hans disposition. Da de nu sammen satte kurs mod hjemmet, spurgte han, hvornår det kunne passe, at han kom og så på taget.

"Nu med det samme, hvis De vil være så god," svarede præsten, "hvis det da ikke falder Dem ubelejligt ..."

Mouret gik efter ham op ad trapperne med hjertet i halsen, mens Rose stod i køkkendøren og fulgte ham med øjnene fra trappetrin til trappetrin, helt stiv af forbløffelse.

4

Da Mouret kom op på anden sal, var han mere ophidset end en skoledreng, der for første gang træder ind i en kvindes sovekammer. Den uventede tilfredsstillelse af et længe næret ønske og håbet om at komme til at se noget højst mærkværdigt tog næsten pusten fra ham. Fader Faujas, som allerede havde nøglen i sin store hånd, stak den i låsen, uden at man hørte den mindste lyd. Døren åbnede sig, som på gangjern af fløjl. Præsten tog et skridt baglæns og bød tavs Mouret indenfor.

Kattunsgardinerne, som hang for begge vinduerne, var så tykke, at værelset henlå i et gråhvidt dagslys, en skumring som en tilmuret celle. Det var vældig stort og med højt til loftet. Væggene var beklædt med afblegede, matgule, men ganske kønne tapeter. Mouret gik med små forsigtige skridt frem over det spejlblanke gulv, hvis kølighed han syntes at mærke under sine skosåler. Han så sig stjålent omkring, betragtede jernsengen uden omhæng, som var så pedantisk redt, at den lignede en hvid stenbænk i hjørnet, hvor den stod. En kommode, som stod i den anden ende af værelset, et lille bord midt i værelset og to stole, en ved hvert vindue udgjorde det øvrige møblement. Ikke et stykke papir på bordet, intet nips på kommoden, ikke et stykke tøj på væggene.

Den grå nøgenhed blev kun brudt af et stort krucifiks af sort træ over kommoden.

"Her henne, min herre ..." sagde præsten. "Det er i dette hjørne, der er kommet en plet i loftet."

Men Mouret havde ingen hast, han nød det. Selv om han ikke kunne se noget til de mærkelige ting og sager, han havde haft et ubestemt håb om, havde værelset dog alligevel for ham, fritænkeren, et ejendommeligt præg. Det lugtede ligefrem af præst, syntes han, det lugtede af en mand, der var anderledes skabt end andre, en mand, der puster lyset ud, når han skal skifte skjorte, og hverken lader sine underbukser eller rageknive ligge frit fremme. Hvad der ærgrede ham var, at han ikke kunne se noget, der lå glemt på møblerne eller i krogene, og som kunne give ham anledning til gætterier. Værelset var som manden selv, stumt, koldt, rent, uigennemtrængeligt. Til sin store overraskelse fandt han slet ikke, som han havde ventet, noget som helst præg af armod; tværtimod, det gjorde samme indtryk på ham, som han havde erfaret en gang tidligere, da han var kommet ind i den dyrt udstyrede salon hos en præfekt i Marseille. Det store Kristusbillede syntes at fylde værelset ud med sine sorte arme.

Han måtte imidlertid til sidst beslutte sig for at gå hen i hjørnet, hvor fader Faujas kaldte ham hen.

"De kan jo nok se pletten?" sagde han. "Den er blevet lidt blegere siden i går."

Mouret stillede sig på tæerne, plirrede med øjnene, men så ingenting. Da præsten trak gardinerne fra, opdagede han endelig en svagt rustrød plet.

"Det er ikke noget særligt," sagde han.

"Nej, naturligvis ikke; men jeg mente, jeg burde sige Dem det. Det lader til at være løbet ind ved kanten af taget."

"Ja, De har ret, ved kanten af taget."

Mouret sagde ikke mere; han betragtede værelset, som nu fyldtes af det skarpe dagslys. Det var nu mindre højtideligt, men stadig lige så lydløst og tavst som tidligere. Ikke et støvkorn sladrede om, hvad præsten foretog sig.

"For øvrigt," vedblev denne sidstnævnte, "kan vi måske få øje på det gennem vinduet. Vent."

Han åbnede vinduet. Men Mouret sagde, at han ikke ville forstyrre ham længere; det var en bagatel, og arbejderne skulle nok finde utætheden.

"De forstyrrer mig slet ikke, det forsikrer jeg Dem," vedblev præsten høfligt. "Jeg ved jo nok, at en husejer vil have rede på den slags forhold. Undersøg det endelig rigtigt – lad som om De var hjemme."

Idet han udtalte de sidste ord, smilede han oven i købet, hvilket sjældent skete, og da Mouret ved siden af ham lænede sig ud over vindueskarmen, og de begge så mod tagrenden, begyndte han at indlade sig på forklaringer som en anden arkitekt, og beskrev, hvordan pletten måske var opstået.

"Ser De, jeg mener, at teglstenene er skredet, måske er der ligefrem nogen, der er gået itu; hvis det da ikke er den revne, som De kan se der langs bjælken, som fortsætter ned i støttemuren."

"Ja, det er da meget muligt," svarede Mouret. "Jeg må tilstå, fader, at jeg ikke forstår mig på den slags. Mureren må se på det."

Præsten talte nu ikke mere om reparationer. Han stod ganske roligt og betragtede haven dernede. Mouret, som stod lænet ud ved siden af ham, ville af ren og skær høflighed ikke trække sig

tilbage. Han følte sig helt og holdent indtaget i sin lejer, da denne efter en pause sagde med sin milde stemme:

"De har en smuk have, hr. Mouret."

"Å, den er da ganske almindelig," svarede han. "Der var nogle smukke træer, som jeg var nødsaget til at fælde, for der kunne ikke vokse noget i deres skygge. Man må jo tænke på det nyttige. Dette lille stykke er tilstrækkeligt til os, det giver os grøntsager hele sommeren igennem."

Præsten blev overrasket, Mouret fortalte ham flere detaljer. Det var sådan en gammeldags land-urtehave omgivet af hvælvede vinløvgange, delt i fire lige store firkanter af buksbomhække. I midten var der et lille bassin uden vand. Det ene kvadrat blev brugt til blomster. I de tre andre, som havde frugttræer plantet i hjørnerne, voksede der prægtige kål- og salatplanter. De gule sandstrøede gange var smukt holdte og fri for ukrudt.

"Det er et lille paradis," gentog fader Faujas.

"Å, der er mange ulemper ved det," sagde Mouret, skønt han var vældig tilfreds ved at høre sin ejendom så godt omtalt. "De har måske bemærket, at grunden ligger på en høj. Haverne ligger i terrasser. Hr. Rastoils ligger neden for min, og min ligger lavere end underpræfekturets. Regnvandet anretter ofte skader. Og hvad der er endnu mere ubehageligt, er at folkene i underpræfekturet kan se ind til mig, især efter at de har bygget den terrasse, der hæver sig op over min mur. Jeg kan ganske vist se ind til hr. Rastoil, men det er en ringe trøst, kan jeg forsikre Dem om, for jeg spørger aldrig om, hvad andre går og tager sig for."

Præsten lod til at høre beredvilligt efter, nikkede og stillede ingen spørgsmål. Han fulgte med øjnene de forklaringer, som hans vært gav ham med hænderne.

"Det er endnu en ulempe," vedblev denne sidste og pegede på en smal gyde langs havens fjerneste grænse. "Kan De se den smalle gang mellem de to mure? Det er Chevillottesgyden, som ender i en indkørselsport til underpræfekturen. Alle de tilgrænsende grunde har en lille udgang til strædet, og der er en stadig, hemmelighedsfuld kommen og gåen. Jeg, der har børn, har naglet min bagport til med tre gode søm."

Han blinkede til præsten, måske i håb om, at denne skulle spørge, hvad det var for en hemmelighedsfuld kommen og gåen, men præsten forandrede ikke en mine, han så på Chevillottesgyden uden nogen særlig nysgerrighed og fæstnede så atter ganske roligt blikket på Mourets have. Marthe sad dernede på sin sædvanlige plads og lagde håndklæder sammen. Først havde hun hurtigt set op, da hun stemmerne; overrasket over at se sin mand i selskab med præsten i vinduet på anden sal var hun så fortsat med sit arbejde. Hun lod til at have glemt, at de stod der. Mouret havde endog hævet stemmen i en slags ubevidst begær efter at prale, henrykt over at kunne vise, at det endelig var lykkedes ham at trænge ind i denne eller hårdnakket tillukkede lejlighed. Og præsten lod imens nu og da sine rolige øjne hvile på denne kvinde, af hvem han kun så den bøjede nakke og den sorte hårknold.

Der blev stille. Fader Faujas lod stadig ikke til at ville forlade vinduet. Han betragtede nu nøje naboens rabatter. Hr. Rastoils have var anlagt i engelsk stil med små gange og små

græsplæner prydet med små blomstergrupper. Længst væk var der en kreds af træer, hvor der stod et bord og nogle havestole.

"Hr. Rastoil er meget rig," sagde Mouret, som havde fulgt præstens blik. "Hans have koster ham smukke summer; for springvandet, som De ikke kan se, bagved træerne, har han givet mere end tre hundrede francs. Og ingen grøntsager, kun blomster. En gang talte damerne endog om at lade frugttræerne fælde, det ville have været synd og skam, for pæretræerne er jo prægtige. Nå ja, han må jo ordne sin have efter sin egen smag. Når man har råd til det, så ...!"

Da præsten stadig var tavs, vendte han sig mod ham og vedblev:

"De ved nok, hvordan hr. Rastoil ser ud, ikke sandt? Hver morgen mellem otte og ni promenerer han under træerne. En kraftig fyr, lidt lavstammet, skaldet, uden skæg, med et cirkelrundt hoved. Han fyldte tres år i begyndelsen af august, mener jeg. Han har i tyve år være præsident ved vor civildomstol. Han skulle være vældig elskværdig. Jeg omgås ikke med ham. Vi hilser på hinanden, det er det hele."

Han tav, da så flere personer gå ned ad nabohusets trappe og sætte kursen mod kredsen af træer.

"Ja, det er jo tirsdag," sagde han dæmpet, "så har de middag hos Rastoils."

Abbeden kunne ikke skjule en let bevægelse. Han lænede sig frem for at se bedre. To præster, der gik ved siden af to piger, lod til i særdeleshed at interessere ham.

"Ved De, hvem de herrer der er?" spurgte Mouret.

Da Faujas gjorde en ubestemt gestus, vedblev han:

"De gik over Rue Balande, netop dengang vi mødtes. Den høje unge mand, som går mellem de to frøkener Rastoil, er fader Surin, sekretær hos vor biskop. En meget elskværdig ung mand, siger man. Om sommeren har jeg set jeg ham spille fjerbold med frøkenerne. Den gamle, som går lidt bagefter, er en af vore storvikarer, fader Fenil. Det er ham, der er leder af seminariet. En rædsom fyr, glat og skarp som en sabel. Det er kedeligt, han ikke vender sig om, så De kan se hans øjne. Det er da mærkeligt, at De ikke kender de herrer."

"Jeg kommer så lidt ud," svarede præsten, "jeg omgås ikke med nogen i byen."

"Det gør De fejl i. De må da sikkert ofte have det ganske kedeligt. Men den ret må man give Dem, fader: De er ikke nysgerrig. De har været her i en måned, og De ved dog endnu ikke, at hr. Rastoil har middag hver tirsdag! Det kan jo ikke undgå at se fra dette vindue!"

Mouret lo lidt, han fandt, at præsten var komisk. Så sagde han i en fortrolig tone:

"Kan De se den høje gamle mand, som går ved siden af fru Rastoil … ja, ham den magre, med den bredskyggede hat. Det er hr. de Bourdeu, tidligere præfekt i Drôme-departementet. Han fik sin afsked efter revolutionen i 1848. Det er vel også en, De ikke kender? Og hr. Maffre, fredsdommeren? Den hvidhårede, bælgøjede herre, som går bagest sammen med hr. Rastoil. For pokker, det er utilgiveligt af Dem, at De ikke kender ham. Han er æres-canonicus i Saint-Saturnin. Mellem os sagt, skal han have taget livet af sin kone ved sin ondsindethed og nærighed."

Han tav, så abbeden i ansigtet og sagde med munter barskhed:

"Ja, jeg beder Dem undskylde, fader, men jeg er jo ikke kirkelig."

Præsten gjorde atter en ubestemt gestus med hånden, en gestus, som svarede på alting og fritog ham for at forklare sig yderligere.

"Nej, jeg er ikke kirkelig," gentog Mouret spottende. "Enhver har jo sin frihed, ikke sandt? Hos Rastoils er de kirkelige. De har jo nok set fruen og døtrene i Saint-Saturnin. De hører til Deres menighed. Stakkels piger! Den ældste, Angéline, er mindst seksogtyve år, den anden, Aurélie, fylder snart fire og tyve. Og de ser tilmed ikke ud af noget særligt, de har gul hud og ser sure ud. Det værste er, at de jo er nødt til at gifte den ældste bort først. Nå ja, de får sig jo nok en mand til sidst, for medgiftens skyld. Moderen – den lille tykke frue, som går der, og ser så skikkelig ud som et får – hun har jo også gjort den stakkels Rastoil livet surt."

Han blinkede med venstre øje, som han havde for vane, når han kom med en vovet spøg. Præsten havde slået blikket ned og ventede på fortsættelsen; men da den anden tav, så han atter op og betragtede selskabet, som var ved at slå sig ned under træerne omkring det runde bord.

Mouret fortsatte sine forklaringer.

"Der sidder de nu og nyder den kølige luft helt til middagsmaden bliver serveret. Sådan foregår det hver tirsdag … Denne fader Surin er meget afholdt. Nu ler han af fuld hals med frøken Amélie. Jaså, storvikaren har set os. Se dog, hvilket blik! Han holder ikke særlig meget af mig, for jeg har ligget i proces med en af hans slægtninge. Men hvor er fader Bourette? Ham har vi da ikke set? Det var mærkeligt. Han

forsømmer ellers aldrig hr. Rastoils tirsdage. Han må være syg. Ham kender De. En rigtig hædersmand! Og from som et lam."

Men fader Faujas hørte ikke længere efter. Hans øjne mødte bestand fader Fenils. Han vendte ikke hovedet bort, udholdt fuldkommen koldblodigt storvikarens forskende blik. Han havde sat sig bedre til rette i vindueskarmen, og hans øjne syntes at blive større.

"Der har vi de unge," vedblev Mouret, da han nu så tre unge herrer komme ud. "Den ældste er den unge Rastoil; han har netop fået sin bestalling som advokat. De to andre er sønner af fredsdommeren, og går endnu i skole. À propos, hvorfor er mine to knægte ikke kommet hjem endnu?"

I det samme kom Octave og Serge ud på terrassen. De stillede sig op ad rækværket og drillede Desirée, som netop var kommet ud og havde sat sig hos moderen. Da børnene fik øje på faderen deroppe, sænkede de stemmerne og lo i det skjulte.

"Hele min lille familie," sagde Mouret fornøjet. "Vi holder os hjemme, og indbyder aldrig fremmede. Vor have er et aflukket paradis, hvor jeg modstår selve den Ondes fristelser." Han lo, idet han sagde dette, for i sit inderste gjorde han stadig nar af præsten.

Denne havde langsomt ladet sit blik vandre tilbage til den gruppe, som hans værts familie dannede lige under vinduet. Han så på dem en tid, betragtede den gamle have med dens grøntsagsbede, indfattede i buksbomhække, derpå så han på hr. Rastoils ubeskedne anlæg, og så gik han videre til underpræfekturets have, som om han var ved at udfærdige et kort. Dér fandtes kun en eneste stor græsplæne i midten, et grønt tæppe med blødt bølgende græs, buske med stedsegrønt

løv dannede hække, høje, løvrige kastanjer gjorde denne mellem husene indelukkede grund til en park.

Fader Faujas holdt stadig sit blik fast rettet mod kastanjerne. Endelig sagde han:

"Det er meget smukt med disse haver … Der er også folk i den til venstre."

Mouret så derhen.

"Det er der altid om eftermiddagen," sagde han.

"Det er vor underpræfekt, hr. Péqueur des Saulaies', gode venner. Om sommeren samles de altid om aftenen rundt om springvandet til venstre, som De ikke kan se. Ja så, hr. de Condamin er vendt tilbage. Det er den værdige, rødmossede ældre herre, som ser så rask og sund ud; han er vor domæneintendant, en dygtig fyr, som man altid kan møde til hest med handsker og ridebukser. Det er ellers en mand, der kan lyve Fanden et øre af! Han er ikke her fra egnen; han giftede sig for nylig med et ganske ungt fruentimmer. Nå, men det angår jo heldigvis ikke mig."

Han bøjede sig atter frem, da han hørte Desirée, som legede med Serge, le på sin barnlige måde. Men præsten, som var blevet en smule rød i hovedet, fik ham med et par ord kaldt tilbage igen:

"Er det underpræfekten, den tykke herre med den hvide kravat?"

Mouret fandt dette spørgsmål umådelig morsomt.

"Nej da," svarede han leende. "Det er tydeligt, at De ikke kender hr. Péqueur des Saulaies. Han er endnu ikke fyldt fyrre. Han er høj, en smuk og fornem mand. Den tykke herre er doktor Porquier, lægen, som tager sig af Plassans' overklasse. Et

lykkeligt menneske, kan De tro. Han har kun én sorg, og det er sønnen Guillaume. Kan De se de to, der sidder på bænken og vender ryggen til os. Det er hr. Paloque, dommeren, og hans hustru. Det grimmeste ægtepar i hele egnen. Man ved ikke, hvem der er mest afskyelig, manden eller konen. Heldigvis har de ingen børn."

Og Mouret lo endnu højere. Han livede op, gestikulerede, slog hånden i vindueskarmen.

"Ja," sagde han og gjorde en bevægelse med hovedet, først i retning af Rastoils have, så mod underpræfekturet, "jeg kan ikke se på de to selskaber uden at le indvendig. De interesserer Dem ikke for politik, fader, ellers ville De le med. Vil De tro, at jeg – med eller uden grund – anses for at være republikaner. Jeg kommer meget rundt i landsbyerne for mine forretningers skyld; jeg er gode venner med bønderne, man har endog villet have mig ind i deputeretkammeret; kort og godt: mit navn er bekendt. Nuvel, der til højre, hos Rastoils, har jeg blomsten af legitimisterne, og til venstre, hos underpræfekten, det kejserlige partis ypperstepræster. Er det ikke morsomt? Min gamle fredelige have, min lykkelige lille krog, midt mellem de to fjendtlige lejre! Jeg er altid bange for, at de skal begynde at kaste sten på hinanden over mine mure. De forstår nok – deres sten kunne jo falde i min have."

Denne spøg hensatte Mouret i et endnu bedre lune. Han nærmede sig til præsten med et udtryk som en sladderkælling, der har en rigtig saftig historie at fortælle.

"Plassans er ganske ejendommelig i politisk henseende. Statskuppet lykkedes her, fordi byen er konservativ. Men den er først og fremmest legitimistisk og orleanistisk, og derfor ville

den lige efter kejserdømmets indførelse diktere vilkår. Da man ikke gad høre på den, blev byen ærgerlig og gik over til oppositionen. Ja, fader, til oppositionen. I fjor valgte vi markis de Lagrifoul til deputeret, en gammel adelsmand af middelmådig begavelse, hvis valg ærgrede underpræfekturet godt og grundigt. – Se, der har vi netop hr. Péqueur des Saulaies, han er sammen med mairen, hr. Delangre."

Præsten stirrede ivrigt på dem. Underpræfekten var en mørklødet herre med et smil under der viksede moustacher; han var ulastelig korrekt med en holdning som en stilig officer eller korrekt diplomat. Ved siden af ham gik mairen og holdt tale med en mængde ord og gestus. Han så lille og skulderbred ud med et uregelmæssigt pulcinelleansigt.

"Hr. Péqueur des Saulaies," vedblev Mouret, "var ved at få et hjerteslag. Han troede, at den officielle kandidats valg var helt sikkert. Å, hvor jeg morede mig! Om aftenen efter valget var underpræfekturets have mørk og dyster som en kirkegård, men hos Rastoil var der oplyst og latter og en ligefrem sejrsfest. Ude på gaden viser man intet, men i haverne generer man sig ikke, der holder man sig ikke tilbage med noget … Å ja, jeg har set mærkelige ting, men jeg siger ikke noget."

Han tav et øjeblik, som om han ikke ville sige mere, men trangen til at tale overmandede ham.

"Nu undrer jeg mig over, hvad de har tænkt sig at gøre i underpræfekturet. Deres kandidat bliver aldrig valgt. De kender ikke egnen her, de er for dumme. Jeg har hørt fortælle, at hr. Péqueur des Saulaies ville have fået et præfektur, hvis valget var gået godt. Ja, om han så græder eller synger, så kommer han til at forblive som underpræfekt længe. Hvad skal

de finde på for at kaste markisen af sadlen? For de skal nok finde på noget, på en eller anden måde vil de forsøge at erobre Plassans."

Han så op på præsten, som han ikke havde set på i nogen tid. Da han så præstens opmærksomme ansigt, med lysende øjne og ligesom spidsede øren, standsede han brat. Hele hans småborgerlige forsigtighed vågnede; han følte, at han havde talt for meget. Derfor sagde han i en ærgerlig tone:

"Nå ja, jeg ved jo ingenting. Der bliver sagt så meget dumt. Jeg har ikke noget højere ønske end at få lov til at leve i fred og ro."

Han ville gerne være gået væk fra vinduet, men turde ikke gøre det så brat, når han nu havde talt så fortroligt med Faujas. Han begyndte at få en mistanke om, at hvis den ene gjorde nar ad den anden, så var det ikke ham, der havde trukket det længste strå. Præsten vedblev, lige så uforstyrrelig rolig som før, at se sig om til højre og venstre i de to haver. Han gjorde ikke det mindste forsøg på at opmuntre Mouret til at fortsætte. Denne, som ivrigt ønskede, at hans hustru eller et af børnene skulle komme på den gode idé at kalde på ham, blev lettet, da Rose kom ud på trappen. Hun så op.

"Nå, herre," råbte hun, "skal vi ikke have nogen middag i dag? Suppen har allerede stået på bordet et helt kvarter."

"Jeg kommer, Rose!" svarede han.

Han undskyldte sig og forlod vinduet. Han havde glemt alt om værelset bag sig, og dets iskolde præg øgede hans forlegenhed yderligere. Det forekom ham at ligne en stor skriftestol med den skrækkelige sorte Kristus, som sikkert havde hørt det hele. Da fader Faujas bukkede tavs for ham,

kunne han ikke udholde denne hastige afslutning på deres samtale; han gik tilbage og så op i loftet.

"Det er altså der i hjørnet?" spurgte han.

"Hvilket?" spurgte præsten overrasket.

"Pletten, som De talte om."

Præsten kunne ikke skjule et smil. Han anstrengte sig igen for at udpege pletten for Mouret.

"Ja, nu ser jeg den meget tydeligt," sagde denne. "Jeg lover at sende bud efter en murer i morgen."

Endelig gik han. Endnu mens han stod i forstuen, blev døren lukket lydløst efter ham. Stilheden på trappen ærgrede ham. Han gik ned ad trappen, idet han mumlede for sig selv:

"Fanden til karl! Han spørger ikke om noget, men man fortæller ham det hele!"

5

Dagen derpå kom gamle fru Rougon, Marthes moder, for at besøge Mourets. Det var en stor begivenhed, for der herskede en vis uenighed mellem svigersønnen og hans svigerforældre, i særdeleshed efter markis de Lagrifouls valg, som de bagefter beskyldte ham for at have drevet igennem ved hjælp af sin indflydelse hos bønderne. Kun Marthe gik af og til hen og besøgte sine forældre. Hendes moder, "den sortsmudskede Félicité", som man kaldte hende, var stadig som seksogtresårig rask og livlig som en ung pige. Hun gik altid klædt i silkekjoler overlæsset med garneringer og holdt især af gult og kastanjebrunt.

Da hun kom den dag, var der kun Marthe og Mouret inde i dagligstuen.

"Næ men se," sagde Mouret overrasket, "det er din moder. Hvad kan hun mon ville? Det er ikke engang en måned siden, hun var her sidst. Der stikker sikkert noget under."

Rougons, som han havde været bogholder for før sit ægteskab, dengang deres lille butik i den gamle bydel truede med at gå konkurs, var til stadighed genstand for hans mistanker. De på deres side nærede også et dybt nag til ham; de afskyede ham i særdeleshed fordi han så hurtigt var kommet i gang med at gøre gode forretninger. Når deres svigersøn sagde: "Jeg har arbejdet mig til min formue", kneb de læberne sammen og forstod så udmærket, at han beskyldte dem for at have erhvervet deres ved intriger. Skønt Félicité og hendes mand ejede et smukt hus lige ved underpræfekturtorvet, misundte

hun i al hemmelighed Mourets deres fredelige hjem; hun var misundelig som en tidligere købmandsfrue, der ikke har sin egen sparsommelighed at takke for sin formue.

Félicité kyssede Marthe på panden, som om datteren stadig var seksten år. Så rakte hun Mouret hånden. De førte som regel deres samtaler i en sur-sød, spottende tone.

"Nå, De revolutionære," spurgte hun smilende, "politiet har endnu ikke været her og anholdt Dem?"

"Nej, ikke endnu," svarede han ligeledes leende. "De venter, til Deres mand giver dem ordre."

"Hvor smukt sagt," udbrød Félicité med flammende blik.

Marthe sendte Mouret et bønfaldende blik; han var virkelig gået for vidt. Men han var kommet i gang, og han fortsatte:

"Men hvad tænker vi på? Vi tager jo imod Dem i dagligstuen. Vær dog så god at komme ind i salonen."

Det var en af hans sædvanlige vittigheder. Han efterlignede Félicités fornemme lader, når han modtog hende i sit hjem. Marthe sagde ganske vist, at de havde det udmærket, hvor de var, men hun og hendes moder måtte følge efter ham ind i salonen. Han vimsede geskæftig omkring, åbnede skodderne for vinduerne, skubbede lænestole frem. Salonen, som man aldrig brugte, og hvis vinduer for det meste var lukket til, var et stor, dårligt vedligeholdt rum med møbler, hvis hvide overtræk var gulnet af fugtighed fra haven.

"Det er utåleligt," mumlede Mouret, idet han slog støvet af en lille kommode, "Rose lader da også alting gro til."

Han vendte sig mod sin svigermoder og sagde ironisk:

"Undskyld, at vi sådan modtager Dem sådan, her i vor nødtørftige bolig. Ikke alle kan jo være rige."

Félicité var ved at kvæles. Hun stirrede på Mouret et øjeblik, et udbrud nær; så gjorde hun en anstrengelse og sænkede langsomt øjenlågene; da hun atter åbnede øjnene, sagde hun i en elskværdig tone:

"Jeg har netop været på visit hos fru de Condamin, og nu ville jeg så kigge ind og høre, hvordan det går her. Børnene har det vel godt, og De selv også, min kære Mouret?"

"Ja, vi har det alle glimrende," svarede han, overrasket over denne store elskværdighed.

Men den gamle dame gav ham ikke tid til igen at anslå den fjendtlige tone. Hun stillede Marthe ømme spørgsmål om alskens småting, spillede den rare mormor, skændte på svigersønnen, fordi han ikke oftere sendte "de små" hen til hende. Det var hende sådan en glæde at få lov at se dem!

"Det er sandt," sagde hun i en skødesløs tone, "nu er vi jo snart i oktober, jeg har tænkt mig at genoptage mine torsdagsmodtagelser, som jeg plejer. Jeg kan vel regne med dig, min kære Marthe, ikke sandt? Og De Mouret, Dem får man vel også at se ind imellem; De er da ikke stadig stødt på os?"

Mouret, som nu var fuldstændig ør i hovedet af svigermoderens følsomme sludder, var målløs. Han havde ikke ventet dette stød, han kunne ikke finde på noget ondskabsfuldt og nøjedes med at svare:

"De ved jo udmærket, at jeg ikke kan komme hos Dem. De modtager en mængde personer, som ville være henrykte over at få lejlighed til at være ubehagelige over for mig. For resten vil jeg ikke indlade mig i politik."

"De tager fejl," svarede Félicité, "De tager fejl, hører De, Mouret? Det lyder jo nærmest, som om min salon var en klub!

Det er skam slet ikke min mening. Hele byen ved, at jeg prøver at gøre mit hjem behageligt for mine gæster. Hvis man taler politik hos mig, så sker det kun i krogene, det kan jeg forsikre Dem. Ellers tak, politik, det har jeg haft rigeligt med ubehageligheder af tidligere. – Hvorfor siger De sådan noget?"

"De tager mod hele banden fra underpræfekturet," sagde Mouret med en gnaven mine.

"Banden fra underpræfekturet?" gentog hun. "Banden fra underpræfekturet? Javel, jeg modtager disse herrer. Men jeg tror ikke, at man ofte vil træffe hr. Péqueur des Saulaies hos mig nu til vinter; min mand har sagt ham sin mening om de seneste valg. Han lod sig narre som en enfoldig tosse. Hvad hans venner anbelanger, så er det udmærkede personer. Hr. Delangre og hr. de Condamin er meget elskværdige, den hæderlige Paloque er godheden selv, og De har vel ikke noget at anmærke i forhold til doktor Porquier."

Mouret trak på skuldrene.

"For resten," vedblev hun med ironisk eftertryk, "tager jeg også mod hr. Rastoils 'bande', den ærede hr. Maffre og vor lærde ven hr. de Bourdeu, den tidligere præfekt. Som De kan se, er vi ikke ensidige, alle partier er velkomne hos os. De kan vel forstå, at der ikke ville komme en kat, hvis jeg udvalgte mine gæster fra et eneste parti. For resten holder vi af begavede mennesker, hvor vi møder dem, og vi sætter en ære i at samle alle Plassans fremtrædende personligheder ved vore soiréer. – Min salon er neutral grund, husk vel på det, Mouret, ja, neutral grund, det er netop det rette ord."

Hun var blevet ivrig, mens hun talte. Hver gang hun kom ind på dette emne, plejede hun altid at blive vred til sidst. Hendes

salon var hendes store stolthed; hun ville, som hun sagde, præsidere der, ikke som partichef, men som verdensdame. Men de indviede påstod, at hun drev en slags forsoningspolitik efter hendes søn, Eugène, ministerens råd, som havde givet hende til opgave at repræsentere kejserdømmets mere tiltalende sider i Plassans.

"De kan sige, hvad De vil," brummede Mouret, "men Deres Maffre er en sortkjole, Deres Bourdeu er en idiot, og af de øvrige er de fleste en flok skælme. Der har De så min mening. Tak for indbydelsen, men det ville være for anstrengende for mig at benytte den. Jeg er vant til at gå tidligt til ro. Jeg bliver hjemme."

Félicité rejste sig, vendte Mouret ryggen og sagde til sin datter:

"Men du kommer da, ikke sandt, min kæreste?"

"Jovist," svarede Marthe, som prøvede at mildne mandens brutale svar.

Den gamle dame skulle til at gå, men så skiftede hun mening. Hun bad om at få lov til at hilse på Desirée, som hun havde set i haven. Hun ville ikke have, at man skulle kalde pigen ind; hun gik ud på terrassen; den var endnu våd efter en regnskylle, der var faldet om morgenen. Derude viste hun sig meget kærlig overfor sin datterdatter, som var noget ængstelig for hende; så hævede hun ligesom tilfældigt hovedet, så på gardinerne to etager oppe, og råbte:

"Nej men se, har I fået lejet ud? Åh ja, jeg husker det, en præst er det vist. Jeg har hørt om det. Hvordan er denne præst?"

Mouret så skarpt på hende. Han blev straks mistænksom og troede, at hun var kommet alene for fader Faujas' skyld.

"Det ved jeg da virkelig ikke," svarede han, uden at tage blikket fra hende. "Men måske De kan fortælle mig noget om ham?"

"Jeg?" udbrød hun med glimrende foregiven overraskelse. "Jeg har jo aldrig set ham. Jeg ved, at han er hjælpepræst i Saint-Saturnin, det har gamle fader Bourette fortalt mig. A propos, nu husker jeg, at jeg også bør indbyde ham til mine torsdage. Forstanderen for det store seminarium og biskoppens sekretær plejer at gøre mig den ære."

Så vendte hun sig mod Marthe og sagde:

"Ved du hvad, når du træffer på din lejer, kan du måske spørge ham og så fortælle mig, hvad han ville synes om at blive indbudt."

"Vi ser ham næsten aldrig," faldt Mouret hastigt ind. "Han kommer og går uden at sige et ord. For øvrigt angår det jo ikke mig."

Og han vedblev at stirre på hende med et mistænksomt udtryk. Hun vidste sikkert mere om fader Faujas end hun ville ud med. Men hun udholdt roligt svigersønnens forskende blik.

"Det er for resten aldeles ligegyldigt," sagde hun helt ubesværet. "Hvis han er et anstændigt menneske, finder jeg nok en lejlighed til at indbyde ham. Farvel så længe, børn."

Hun gik op ad trappen; i det samme viste der sig en høj, gammel mand i døren. Han var pænt klædt i blåt tøj og med en skindhue trukket langt ned i panden. Han holdt en pisk i hånden.

"Det er jo onkel Macquart!" udbrød Mouret og kastede et nysgerrigt blik på sin svigermoder.

Félicité gjorde en voldsomt ærgerlig gestus. Macquart, Rougons uægte broder, havde takket være denne fået lov til at vende tilbage til Frankrig, efter at have kompromitteret sig under urolighederne i 1851. Efter at han var kommet tilbage fra Piemonte, levede han som en formuende borger. Han havde – ingen vidste for hvilke penge – købt et lille hus i landsbyen La Tulettes, tre mil fra Plassans. Han havde lidt efter lidt fået indrettet sig, til sidst havde han tilmed købt sig en karriol og en hest, så man kunne træffe ham alle vegne med sin pibe i munden, inddrikkende solskinnet, tilfreds grinende som en gammel, velnæret ræv. Rougons uvenner hviskede om, at de to brødre havde haft et eller andet skælmsstykke for sammen, og at Pierre Rougon underholdt Antonie Macquart.

"Goddag, onkel," sagde Mouret med påtaget venlighed. "Kommer De for at aflægge os et lille besøg?"

"Javist," svarede Macquart i en godmodig tone. "Det gør jeg jo hver gang, jeg kommer til Plassans. Nej men se, Félicité! Jeg ventede ikke at finde dig her. Jeg har været henne og hilse på Rougon, jeg havde noget at sige ham."

"Han var vel hjemme?" afbrød hun ham uroligt.

"Ja, han var hjemme; jeg traf ham, og vi har talt sammen. Rougon er jo en skikkelig fyr …"

Han lo. Og mens Félicité næppe kunne holde sig i ro af nervøsitet, vedblev han med sin slæbende stemme, som lød så besynderlig brudt, som om han stedse morede sig for sig selv over resten af verden:

"Mouret, min dreng, jeg havde to kaniner med mig i en kurv. Jeg har givet dem til Rose. Jeg havde også to med til Rougon, du finder dem derhjemme, Félicité; lad mig høre, hvad I synes om

dem. Det var alle sammen nogle fede krabater, jeg har fedet dem op til jer. Ja, kære børn, det morer mig at give gaver."

Félicité stod ganske bleg med sammenknebne læber, og Mouret så på hende med et stjålent smil. Hun ville gerne være gået sin vej, men hun var bange for at Macquart vil snakke over sig, hvis hun lod ham blive alene tilbage.

"Tak, onkel," sagde Mouret. "Blommerne, du havde med sidste gang, var udmærket gode. Vil du have noget at drikke?"

"Det siger jeg ikke nej til."

Da Rose havde båret vinen ud, satte han sig på terrassens rækværk. Han drak langsomt af sit glas, smækkede med tungen og holdt vinen op mod lyset.

"Denne vin er fra Saint-Eutrope," sagde han. "Mig narrer man ikke. Jeg kender egnen forbandet godt."

Han nikkede tilfreds og grinede.

Pludselig spurgte Mouret i en mærkelig tone:

"Nå, hvordan står det så til i La Tulettes?"

Macquart så op, kiggede rundt på dem alle, så smækkede han endnu engang med tungen, stillede glasset fra sig på stenene ved siden af sig og svarede skødesløst:

"Ikke så dårligt. Jeg fik efterretning om hende i forgårs. Hun har det ganske som hun plejer."

Félicité havde vendt hovedet bort. Der blev stille. Mouret havde berørt et af familiens åbne sår, idet han hentydede til Rougons og Macquarts moder, som i flere år havde været indespærret på sindssygehospitalet i La Tulettes. Macquarts lille gård lå i nærheden; det virkede nærmest, som om Rougon havde anbragt den gamle slyngel der for at våge over moderen.

"Klokken er mange," sagde Macquart endelig og rejste sig, "jeg må være hjemme, før det bliver mørkt. Hør, Mouret, du kommer vel derud en af dagene? Det har du lovet mig."

"Jeg skal nok komme, onkel."

"Det er ikke nok, jeg ønsker, at I skal komme, alle sammen, hører du? Alle sammen. Jeg keder mig sådan i min ensomhed. Jeg skal nok sørge for noget at spise."

Han vendte sig mod Félicité og sagde:

"Hils Rougon, og sig, at jeg også venter ham og dig. At vores gamle moder er lige i nærheden skal vel ikke være nogen hindring for at komme; så kunne man jo aldrig more sig. Hun har det godt, siger jeg, og man plejer hende på det bedste. I kan stole på mig. I skal få en vin at smage, som jeg har fundet på bakkerne ved Seille; den er god og kraftig."

Idet han sagde dette, gik han hen mod døren. Félicité fulgte så tæt efter ham, at det så ud, som om hun skubbede ham foran sig. Alle fulgte ham ud på gaden. Han var netop ved at løse sin hest, hvis tømmer han havde bundet til en vinduessprosse, da fader Faujas kom hjem, og gik midt gennem forsamlingen med en let hilsen. Det var som om en sort skygge lydløst var gledet forbi. Félicité vendte sig hastigt om og fulgte ham med blikket helt ind i huset; hun havde ikke haft lejlighed til at se hans ansigt. Macquart stod målløs af overraskelse og sagde:

"Jaså, min dreng, lejer du ud til præster nu om stunder? Han havde nogle mærkelige øjne, den fyr. Pas på, sortkjolerne bringer uheld."

Han satte sig op i karriolen, fløjtede sagte og lod heste trave ned ad Rue Balande. Hans runde ryg og skindhuen forsvandt om hjørnet ved Rue Taravelle.

Idet Mouret vendte sig om, hørte han sin svigermoder sige til Marthe:

"Jeg vil hellere have, at du gør det, så virker indbydelsen ikke så højtidelig. Hvis du kunne komme til at tale med ham om det, ville du gøre mig en glæde."

Hun tav, ligesom om hun følte sig grebet på fersk gerning. Efter at hun havde kysset Desirée adskillige gange, begav hun sig endelig afsted og kastede et sidste blik bagud for at sikre sig, at Macquart ikke vendte om, efter at hun var gået, for at sladre om hende.

"Jeg forbyder dig på det strengeste at blande dig i din moders affærer," sagde Mouret til sin hustru, da han kom ind, "hun har altid en mængde historier i gang, som ingen kat forstår sig på. Hvad pokker kan hun have for med præsten? Hun ville ikke indbyde ham, hvis hun ikke havde et eller andet hemmeligt formål med det. Den præst er ikke flyttet fra Besançon til Plassans for morskabs skyld. Der ligger en eller anden intrige gemt et sted."

Marthe sad igen og reparerede på familiens linned; det optog al hendes tid. Han drev endnu nogen tid rundt om hende og sagde:

"De er morsomme, gamle Macquart og din moder. De hader hinanden, så det halve kunne være nok. Du så nok, at det pinte hende at se ham her. Hun lader altid til at være bange for at han skal tale om ting og sager, som man ikke må vide noget om. Og der er sikkert ikke nogen mangel på emner; han kunne nok fortælle nogle kønne historier. Men han kommer til at vente længe på mig! Jeg har nu sat mig for, at jeg ikke vil stikke hovedet i det hvepsebo. Ser du, min fader havde så evig ret, da

han sagde til min moders slægtninge, at disse Rougoner og Macquarter, de var ikke bedre værd end en galgestrikke. Jeg hører jo til familien lige så vel som dig, så det kan ikke såre dig, når jeg siger det. Jeg siger det, fordi det er sandt. De er blevet rige nu, men de er ikke bedre af den grund, tværtimod."

Endelig gik han ud og slog et slag omkring Cours Sauvaire, hvor han mødte nogle bekendte, som han snakkede med om vejret, høsten og dagens begivenheder. En større mandelforretning, som han påtog sig dagen efter, holdt ham i gang en hel uge, så at han næsten glemte fader Faujas. Præsten kedede ham for resten; han talte ikke nok, han var alt for hemmelighedsfuld. Han undgik ham ved to forskellige lejligheder, for han mente at have regnet ud, at han kun opsøgte ham for at få slutningen på historierne om underpræfekturet og Rastoil. Efter at Rose havde fortalt ham, at fru Faujas havde forsøgt at pumpe hende, havde han sat sig for ikke mere at lukke munden op. Det var en anden adspredelse, der nu optog hans ledige stunder. Idet han nu betragtede de omhyggeligt tiltrukne gardiner på anden sal, brummede han:

"Ja, gem du dig bare min ven. Jeg ved nok, at du udspionerer mig bag dine gardiner; men det får du ikke meget ud af. Det bliver ikke gennem mig, du får noget mere at vide om naboerne!"

Den tanke, at fader Faujas stod på lur, morede ham umådeligt. Han gjorde sig store anstrengelser for ikke at falde i nogen fælde. Men en aften, da han kom hjem, opdagede han fader Bourette og fader Faujas uden for hr. Rastoils port halvtreds skridt foran sig. Han gemte sig bag et fremspringende hus. Der lod de to præster ham stå i et kvarter.

De talte ivrigt sammen, skiltes og vendte tilbage. Mouret antog, at fader Bourette bad fader Faujas komme med til præsidenten. Denne gjorde indvendinger og sagde endelig nej i en utålmodig tone. Det var tirsdag, altså måtte der være middagsselskab. Bourette gik ind til hr. Rastoil; Faujas listede sig op til sig selv med sin sædvanlige ydmyge holdning. Mouret stod tankefuldt tilbage. Hvorfor gik præsten ikke ind til hr. Rastoil? Hele Saint-Saturnin spiste til middag der: fader Fenil, fader Surin og alle de andre. Der fandtes ikke en sortkjole i Plassans, som ikke havde siddet i skyggen af træerne omkring springvandet. Den afvisning fra den nye hjælpepræsts side var noget ganske mærkeligt.

Da Mouret kom hjem, gik han straks ud i haven for at se op mod vinduerne på anden sal. Et øjeblik efter så han gardinerne i det andet vindue til højre bevæge sig. Fader Faujas stod sikkert bag det og udspionerede, hvad der gik for sig hos hr. Rastoil. Af visse bevægelser af gardinet mente Mouret at kunne se, at han også så i retning af underpræfekturet.

Dagen efter, en onsdag, da han gik ud, fortalte Rose ham, at fader Bourette havde været mindst en halv time oppe hos dem på anden sal. Så gik han ind igen og satte sig til at lytte i spisestuen. Da Marthe spurgte ham, hvad han ville, blev han rasende og talte om et papir, han ikke kunne undvære. Han gik op for at se efter, om han ikke havde lagt det fra sig oppe på første sal. Da han efter en lang venten bag døren i soveværelset syntes at høre stoleben skrabe mod gulvet ovenpå, gik han langsomt ned og standsede et øjeblik i entreen for at give fader Bourette tid til at indhente ham.

"Er det Dem, hr. pastor? Hvor morsomt at møde Dem! Er De på vej til Saint-Saturnin? Det passer mig godt, jeg skal i samme retning. Så kan vi følges ad, hvis De ikke har noget mod det."

Fader Bourette svarede, at det skam kun ville glæde ham. De gik langsomt op ad Rue Balande og satte kurs mod torvet udenfor underpræfekturet. Præsten var en tyk fyr med et fromt, enfoldigt ansigt og store blå barneøjne. Han brede, stramtsiddende silkeskærf antydede hans bløde, runde maves form, og han gik med hovedet let fremadbøjet. Hans arme var for korte, og han gik noget klodset.

"Nå," sagde Mouret uden at søge efter en indledning, "De har været henne og besøge den gode hr. Faujas. Jeg er Dem stor tak skyldig for, at De har forskaffet mig sådan en mageløs lejer."

"Ja," sagde præsten, "det er en udmærket mand."

"Vi hører aldrig en lyd fra ham. Vi mærker slet ikke, at der bor en fremmed i huset. Og så er han så høflig og dannet. Ved De hvad, jeg har ladet mig fortælle, at det er en overlegen personlighed, en kostbar gave, man har villet give stiftet her."

Da de var kommet midt ud på underpræfekturtorvet, standsede Mouret brat og så stift på fader Bourette.

"Ja så, virkelig?" var alt, hvad denne svarede i en overrasket tone.

"Det har jeg hørt. Vor biskop lader til at have bestemte hensigter med ham i fremtiden. Indtil da skal den nye hjælpepræst forholde sig roligt for ikke at vække skinsyge."

Fader Bourette satte sig atter i bevægelse, drejede om hjørnet af Rue de la Banne. Han sagde roligt:

"De overrasker mig. Faujas er et fordringsløst menneske, han er ligefrem *for* ydmyg. For eksempel i kirken påtager han sig alle

mulige småting, som vi ellers som regel overlader til kandidaterne. Han er from, men han er ikke nogen diplomat. Jeg så kun et glimt af ham hos biskoppen. Allerede den første dag opstod der et køligt forhold mellem ham og fader Fenil. Og jeg havde ellers sagt til ham, at han måtte se at blive gode venner med storvikaren, hvis han ville blive godt modtaget i bispegården. Han forstod mig ikke, han er lidt træg i opfattelsen, er jeg bange for. Lige sådan er det med hans stadige besøg hos fader Compan, vor stakkels sognepræst, som måtte lægge sig for fjorten dage siden og som vi sikkert snart vil miste. Disse besøg er aldeles upassende og vil være til stor skade for ham. Compan har aldrig kunnet komme overens med Fenil; man må i sandhed komme fra Besançon for at kunne være uvidende om sådan en ting, som hele stiftet ved."

Han blev ivrig. Nu standsede han op ved indgangen til Rue Canquoin og stillede sig lige foran Mouret.

"Nej, min bedste, man har ført Dem bag lyset. Faujas er naiv som et nyfødt barn. Jeg er ikke selv nogen ærgerrig mand, og Gud skal vide, at jeg holder af Compan, det inderligt gode menneske! Men det forhindrer ikke, at når jeg besøger ham, er det i al hemmelighed. Han har selv sagt til mig: 'Bourette, gamle ven, jeg har ikke langt igen. Hvis du vil være sognepræst efter mig, så sørg for, at man ikke ser dig ringe på hos mig for ofte. Kom, når det bliver mørkt, og bank tre gange; min søster vil åbne for dig.' Så nu venter jeg, til det bliver mørkt, forstår De nok. Det er unødigt at skaffe sig ubehageligheder. Dem har man tilstrækkeligt af i forvejen."

Fader Bourette antog en ynkelig tone. Han foldede hænderne over maven og fortsatte sin vandring; hans naive egoisme fik

ham til at få medlidenhed med sig selv, og han mumlede:

"Stakkels Compan, stakkels Compan …"

Mouret var ganske målløs. Nu vidste han slet ikke mere, hvad han skulle tro om fader Faujas.

"Og jeg har dog fået så udførlige oplysninger," forsøgte han at indvende. "Der skulle være tale om at skaffe ham en høj stilling."

"Nej, nej, jeg forsikrer Dem, nej," udbrød præsten. "Faujas har ingen fremtid. Endnu et bevis: Som De ved, spiser jeg hver tirsdag til middag hos præsidenten. I sidste uge havde han indtrængende anmodet om tage Faujas med. Han vil vel lære ham at kende, bedømme ham. Nuvel, De kan ikke ane, hvad Faujas gjorde. Han sagde nej til indbydelsen, min bedste, bestemt nej! Forgæves foreholdt jeg ham, at han ville gøre sin tilværelse her i Plassans ulidelig, at han ville blive rigtig uvenner med Fenil, hvis han viste sig uhøflig mod hr. Rastoil; men han var stædig, han ville ikke høre på mig. Jeg tror ligefrem, Gud forlade mig, at han i sin forbitrelse sagde til mig, at han ikke ville binde sig ved at modtage en sådan indbydelse."

Fader Bourette brast i latter. De havde nået Saint-Saturnin; han holdt Mouret tilbage et øjeblik foran den lille kirkedør.

"Han er et barn, et stort barn," vedblev han. "Tænk Dem, han bildte sig ind, at en middag hos hr. Rastoil skulle kompromittere ham! Og da Deres svigermoder, den rare fru Rougon, i går bad mig fremføre en indbydelse til Faujas, fortalte jeg hende, at jeg var bange for at blive ilde modtaget."

Mouret spidsede øren.

"Ja så! Min svigermoder bad Dem om at fremføre en indbydelse …?"

"Ja, hun kom i går ind i sakristiet. Da jeg lægger vægt på at være elskværdig overfor hende, lovede jeg, at jeg ville aflægge dette frygtelige menneske et besøg i dag … Jeg var sikker på, at det ville blive afvist."

"Og han afviste det?"

"Nej, og jeg blev ganske forbløffet … han svarede ja."

Mouret lukkede munden op, men lukkede den igen. Præsten blinkede med et yderst tilfreds udtryk.

"Men jeg var også meget snedig. Jeg brugte mere end en time på at forklare Deres svigermoders stilling for Faujas. Han ryste på hovedet, kunne ikke beslutte sig, talte om sin kærlighed til ensomheden. Endelig havde jeg ikke mere at sige; så kom jeg i tanker om noget, som fru Rougon havde bedt mig sige. Hun havde bedt mig lægge vægt på hendes salons velbekendte neutrale karakter. Det så ud som han gjorde sig en vældig anstrengelse, og så samtykkede han. Han lovede udtrykkeligt at komme i morgen. Jeg vil skrive et par linjer til den gode fru Rougon og fortælle hende om vor sejr."

Han blev stående endnu et øjeblik, rullede med sine store blå øjne og sagde til sig selv:

"Hr. Rastoil bliver meget stødt, men det er ikke min fejl. – Farvel, kære hr. Mouret, jeg håber, vi snart mødes igen; hils så mange gange derhjemme,"

Og han gik ind i kirken og lod de polstrede dobbeltdøre falde i efter sig. Mouret så på døren med et let skuldertræk.

"Han er også et sludrechatol," brummede han, "endnu en, der aldrig lader en få indført et ord, som taler uafbrudt uden at sige noget. Nå, så Faujas går til den sortsmudskede i morgen; det er

ærgerligt, at jeg ikke er så gode venner med den idiot til Rougon."

Hele eftermiddagen løb han omkring i forretninger. Om aftenen, da han skulle til at gå til sengs, spurgte han sin kone i en ligegyldig tone:

"Skal du hen til din moder i morgen aften?"

"Nej," svarede Marthe, "jeg har for meget, jeg skal nå. Jeg går sikkert derhen næste torsdag."

Han trængte ikke videre ind på hende. Men inden han slukkede lyset, sagde han:

"Du er urigtigt af dig ikke at gå ud lidt oftere. Gå du hen til din moder i morgen aften, det kan da være morsomt for dig. Jeg skal nok se efter børnene."

Marthe så overrasket på ham. Normalt holdt han hende hjemme, han havde brug for hende til tusinde småting, skændte, hvis hun var væk bare en time.

"Jeg går derhen, hvis du vil have det," sagde hun.

Han pustede lyset ud og sagde, idet han lagde sig ned på puden:

"Det er godt, og så kan du bagefter fortælle om, hvordan det har været. Det vil more børnene."

6

***

Den følgende aften ved nitiden kom fader Bourette og hentede fader Faujas; han havde lovet at præsentere ham hos Rougons. Da han fandt ham rede, stående midt i det store, nøgne værelse, i færd med at trække et par sorte handsker på med afblegede fingerspidser, så han på ham med en lille grimasse.

"Har De ingen anden kjole?" spurgte han.

"Nej," svarede fader Faujas roligt, "denne er vistnok brugbar endnu."

"Javist, javist" svarede den gamle præst forlegen. "Det er meget koldt udenfor. Skal De ikke have noget over skuldrene? – Nå, lad os så gå."

Den første frost var kommet. Fader Bourette, som var varmt klædt i en silkeforet kappe, havde svært ved at følge med fader Faujas, der kun var iklædt sin tynde, luvslidte kjole. De standsede på hjørnet af underpræfekturtorvet og Rue de la Banne udenfor et hvidt stenhus, en af den nye bydels fine bygninger med ornamenter mellem alle etagerne. En tjener i blåt liberi tog imod dem i entreen; han smilede til fader Bourette, idet han tog hans kappe, men lod til at blive overrasket ved synet af den anden præst, den høje, grove, kantede fyr, som var gået ud uden kappe i denne kulde. Salonen lå på første sal.

Fader Faujas trådte ind med højt hævet hoved og en på en gang højtidelig og utvungen holdning, mens fader Bourette,

som følte sig meget pinlig tilpas, når han var hos Rougons, skønt han aldrig forsømte en eneste af deres soiréer, trak sig ud af spillet ved at forsvinde ind i et sideværelse. Faujas gik langsomt gennem hele salonen for at hilse på værtinden, som han havde set i en gruppe på fem-seks damer. Han måtte præsentere sig selv, og det gjorde han med få ord. Félicité havde hurtigt rejst sig. Hun mønstrede ham fra top til tå med et hurtigt blik, nåede derpå igen til ansigtet, så ham dybt i øjnene med et lurende blik og sagde så smilende:

"Jeg er henrykt, fader, jeg er virkelig henrykt ..."

Præstens indtræden i salonen havde imidlertid vakt forbavselse. En ung dame, som hastigt så op, gjorde tilmed en bevægelse af tilbageholdt ængstelse, da hun opdagede denne sorte masse foran sig. Indtrykket var ugunstigt: han var for høj, for bredskuldret; han havde et alt for groft ansigt, for store hænder. I det stærke lys fra lysekronen forekom hans kjole så ynkelig, at damerne følte en slags generthed ved at se en præst så dårligt klædt. De slog deres vifter ud og begyndte igen at hviske, idet de med vilje vendte ryggen til ham. Herrerne havde udvekslet blikke og betydningsfulde grimasser.

Félicité følte, at modtagelsen ikke var ganske velvillig. Hun lod til at blive fortrædelig over det, hun stod midt i salonen, hævede stemmen, tvang gæsterne til at høre på de artigheder, hun sagde fader Faujas.

"Vor gode fader Bourette," sagde hun med indsmigrende stemme, "har fortalt mig, hvor svært han havde ved at få Dem overtalt. Det er jeg egentlig lidt vred på Dem over, monsieur. De har ikke ret til således at trække Dem tilbage fra verden."

Præsten bukkede uden at svare. Den gamle dame vedblev leende, med særligt tryk på nogle af ordene:

"Jeg kender Dem bedre, end De tror, skønt De er så ivrig for at skjule Deres dyder. Man har fortalt mig om Dem; De er en helgen, og jeg vil være Deres veninde. Vi vil tale om alt dette en anden gang, ikke sandt? For nu er De en af vore."

Fader Faujas stirrede på hende, som om han i hendes måde at manøvrere med viften på havde genkendt et eller andet frimurertegn. Han svarede med dæmpet stemme:

"Jeg står ganske til Deres tjeneste, frue."

"Sådan vil jeg have det," svarede hun og lo endnu højere end før. "De skal få at se, at vi vil alle mennesker det godt her. Men kom, så skal jeg præsentere Dem for min mand."

Hun gik gennem salonen, fik flere personer til at rykke sig for at gøre plads for fader Faujas, gav ham en betydning, som yderligere gjorde alle de tilstedeværende fjendtligt stemte mod ham. Hun gik lige hen til sin mand, som sad og spillede whist med en højtidelig diplomatmine. Han gjorde en utålmodig bevægelse, da hun bøjede sig ned til hans øre, men så snart hun havde sagt et par ord, rejste han sig ivrigt.

"Nå, det var morsomt!" sagde han.

Og han undskyldte sig overfor sine medspillere og gik hen og trykkede fader Faujas' hånd. Rougon var en tyk, bleg, halvfjerdsårig olding, han så hoven ud som en millionær. Det var den almindelige mening i Plassans, at han havde et smukt hvidt hoved og en politikers uigennemtrængelige ansigt. Efter at han havde sagt præsten et par høfligheder, indtog han atter sin plads ved spillebordet. Félicité vendte tilbage til salonen, stadig smilende.

Da fader Faujas endelig blev alene, lod han ikke til at blive den mindste smule forlegen. Han stod et øjeblik og så på spillet; i virkeligheden iagttog han gardinerne, tæppet, møblerne. Det var en lille salon i lysebrunt med tre bogskabe af mørkt pæretræ med messingbeslag, som optog de tre største vægflader i rummet. Man kunne forestille sig at være i en dommers arbejdsværelse. Præsten, som sikkert ville foretage en fuldstændig inspektion, gik atter gennem den store salon. Den var grøn, ligeledes meget alvorlig, men med flere forgyldninger, den havde lidt af et embedsværks administrative alvor og en stor restaurants skrigende luksus. Bag den lå en slags gult boudoir, hvor Félicité tog imod om dagen, et strågult boudoir med møbler broderet med violet; værelset var så fuldpakket med lænestole, puffer og små sofaer, at man næppe kunne komme frem.

Fader Faujas satte sig ved kaminen ligesom for at varme fødderne. Han sad sådan, at han gennem en åben dør kunne overskue mindst halvdelen af den grønne salon. Han tænkte på fru Rougons venlige modtagelse, lukkede øjnene halvt og spekulerede over et eller andet problem, han ikke kunne løse. Efter et øjeblik hørte han stemmer bag sig; hans højryggede lænestol skjulte ham helt og holdent, og han lukkede øjnene mere endnu. Han lyttede, mens han lod som om han var faldet hen i den stærke hede fra kaminen.

"Jeg kom hos dem en eneste gang, dengang," sagde en tyk stemme, "de boede overfor, på den anden side ved Rue de la Banne. De var nok i Paris dengang, for hele Plassans kendte Rougons gule salon: en tarvelig salon med citrongule tapeter til femten sous rullen, og plysmøbler med lænestole, der vippede.

Se nu til den sortsmudskede i brun silke på puffen der henne. Se, hvordan hun rækker hånden frem til den unge Delangre. Jeg tror sandelig, hun har tænkt sig at lade ham kysse den."

En yngre stemme sagde leende:

"De må have raget dygtigt til sig for at kunne have en så smuk grøn salon; det er jo, som De ved, smukkeste salon i byen."

"Hun har altid haft en passion for at se folk omkring sig," sagde den anden. "Dengang hun ikke ejede en sou, drak hun vand for at kunne byde sine gæster på lemonade om aftenen. Å ja, jeg kan Rougons på fingrene; jeg har fulgt dem. Det er meget drevne folk. De havde et så rasende begær efter at blive rige, at de ville have røvet folk på landevejen. Statskuppet hjalp dem til at tilfredsstille deres drømme om nydelser, der havde plaget dem i fyrre år. Så de åd, de proppede sig med de gode sager! Dette hus, som de bor i nu, tilhørte en skatteopkræver, hr. Peirotte, som blev dræbt ved Sainte-Roure under oprøret i 1851. De har virkelig haft heldet med dem der: en vildfaren kugle befriede dem fra den besværlige mand, som de arvede. Hvis Félicité havde skullet vælge mellem huset og embedet som skatteopkræver, havde hun sikkert valgt huset. Det havde hun holdt blikket stift rettet efter i næsten ti år, hun var lysten efter det som en gravid kvinde, hun blev syg af at se på de prægtige gardiner, der hang bag spejlglasruderne. Det var hendes Tuilerier, sagde man i Plassans efter den 2. december."

"Men hvorfra har de fået penge til at købe huset for?"

"Ja, det er jo lige dét. Deres søn Eugène, som har gjort en forbløffende politisk karriere i Paris – deputeret, minister, fortrolig rådgiver i Tuilerierne – fik let udvirket en pengebelønning og Æreslegionen til faderen, som havde haft

gang i lidt af hvert her. Hvad huset angår, har de betalt det ved hjælp af et eller andet arrangement … måske har de lånt pengene af en eller anden bankier. I alle tilfælde er de rige nu, de spekulerer og vinder den forspildte tid ind. Jeg mener at vide, at deres søn stadig holder forbindelsen med dem, for de har endnu ikke begået en eneste dumhed."

Stemmen tav, men fortsatte straks igen med en halvkvalt latter:

"Jeg kan ikke lade være med at le, når jeg ser den forbandede græshoppe til Félicité spille hertuginde! Jeg vil altid huske den gule salon med sit slidte tæppe, de smudsige konsoller, den lille loftslampe med musselinsovertræk og fluepletter. Nu om stunder ser hun frøknerne Rastoil her. Se, hvordan hun manøvrerer sit slæb! Den kone kommer til at krepere af triumf en skønne aften midt i sin grønne salon."

Fader Faujas havde forsigtigt drejet hovedet, så han kunne se, hvad der foregik i den store salon. Han opdagede der fru Rougon, som virkelig tog sig majestætisk ud i den kreds, der omgav hende; hendes lille skikkelse syntes at være vokset, hun bøjede alle rygge omkring sig med sit blik á la sejrende dronning.

"Åh, der kommer Deres fader," sagde den tykke stemme, "det er den rare doktor, som kommer. Det er mærkværdigt, at doktoren ikke har fortalt Dem noget om alt dette. Han ved mere end jeg."

"Nej, min fader er bange for, at jeg skal kompromittere ham," sagde den anden muntert. "Han tror, han vil miste sine klienter ved min uforsigtighed. Jeg beder Dem undskylde, nu ser jeg de unge herrer Maffre, jeg vil gå hen og hilse på dem."

Man hørte en skraben af stole, og fader Faujas så en høj ung mand med allerede falmede træk gå over den lille salons gulv. Den anden, som havde talt så ilde om Rougons, rejste sig også. Til en dame, som gik forbi, sagde han en hel hoben artigheder; hun lo og kaldte ham "kære hr. de Condamin." Præsten genkendte nu den smukke tresårige, som Mouret havde udpeget for ham i underpræfekturets have. Hr. de Condamin gik hen og satte sig på den anden side ved kaminen. Der opdagede han til sin overraskelse fader Faujas, som lænestolens ryg hidtil havde skjult for ham; men han tabte ikke fatningen, han smilede og sagde i en elskværdigt ubesværet tone:

"Fader, jeg tror, vi er kommet til at skrifte mod vor vilje. Det er en stor synd at tale ilde om sin næste, ikke sandt? Men heldigvis var De i nærheden og kan give os syndsforladelse."

Præsten kunne ikke lade være at rødme, hvor godt han ellers beherskede sit ansigt. Han forstod udmærket, at hr. de Condamin bebrejdede ham, at han havde holdt vejret for at lytte. Men han var ikke den, der kunne bære nag til en nysgerrig ret længe, tværtimod. Han var henrykt over at have gjort præsten til sin medskyldige. Det gav ham ret til at tale frit, at slå tiden ihjel ved at fortælle skandaløse historier om de personer, der var tilstede i salonen. Det var hans største fornøjelse. Denne præst, som nylig var kommet til Plassans, forekom ham at være en god tilhører, så meget mere som han så ud til at være en ganske underordnet person, og bar en alt for slidt kjole, til at de betroelser man gav ham skulle kunne volde nogen skade.

Hr. de Condamin var snart fuldstændig ugenert. Han forklarede Plassans for fader Faujas med verdensmandens udsøgte høflighed.

"De er fremmed iblandt os, fader," sagde han, "jeg ville være henrykt, hvis jeg kunne være Dem til nogen nytte. Plassans er en lille by, hvor man med tiden kan lære at have det ganske udmærket. Jeg kommer fra Dijonegnen. Da jeg blev udnævnt til domæneintendant her, hadede jeg denne egn, jeg kedede mig gudsjammerligt her. Det var lige før kejserdømmet blev indført. Særlig efter -51 var der slet ikke rart i landdistrikterne, kan De tro. I departementet her var folk skræmt fra vid og sans. De havde lyst til at krybe ned i kælderen ved det blotte syn af en gendarm. Nu er de faldet lidt til ro og er atter kommet tilbage i den gamle gænge, og jeg har endelig affundet mig med min skæbne. Jeg lever udendørs, tager lange rideture og har skaffet mig nogle bekendte."

Han sænkede stemmen og fortsatte i et fortroligt tonefald:

"Hvis De vil høre mit råd, fader, så vær forsigtig. De kan ikke forestille Dem, hvilket hvepsebo, jeg var ved at rode mig ind i. Plassans er delt i tre strengt adskilte kvarterer: det gamle kvarter, hvor man kun kommer for at give trøst og almisser; Saint-Marc-kvarteret, som bebos af egnens adel, et trist og hadefuldt sted, som De ikke kan vare Dem nok for; og så den nye by, det kvarter, som endnu er under opbygning omkring underpræfekturet, det eneste mulige, det eneste hyggelige. Jeg havde begået den dumhed at leje mig ind i Saint-Marc-kvarteret, hvor jeg mente at høre til. Jo tak, siger jeg, der var intet andet end gamle nåder, så tørre som stokfisk, og markiser, konserverede med kamfer og peber. Alle dér begræder 'de gode gamle dage'. Der er ikke spor af selskabsliv … en tavs konspiration mod den lykkelige fred, vi lever under. Jeg var selv lige ved at kompromittere mig. Péqueur gjorde nar ad mig … hr.

Péqueur des Saulaies, vor underpræfekt, ham kender De vel? Så flyttede jeg til Cours Sauvaire, tog mig en lejlighed der ved torvet. Ser De, i Plassans findes folket ikke, adelen er umedgørlig; de eneste mennesker, der er til at holde ud, er parvenuerne, elskværdige mennesker, som er yderst høflige med embedsmændene. Vores lille bureaukratkoteri har det ganske rart. Vi lever for os selv, følger vor egen smag, uden at spørge efter byens indbyggere – som om vi har opslået vort telt i et erobret land."

Han lo henrykt, strakte sig endnu mere, varmede sine fodsåler ved ilden; så tog han et glas punch på bakken, som en tjener bød rundt, og drak langsomt, idet han stadig skævede til fader Faujas. Denne følte, at han af høflighed var nødt til at sige et eller andet.

"Dette hus forekommer mig meget tiltalende," sagde han, idet han halvt vendte sig mod den grønne salon, hvor man konverserede livligt.

"Ja, ja," svarede hr. de Condamin, som afbrød sig nu og da for at nippe til sin punch, "Rougons får os til at glemme Paris. Her ville man aldrig kunne tro, at man var i Plassans. Det er den eneste salon, hvor man morer sig, fordi det er den eneste, hvor alle meninger mødes. Péqueur har også udmærkede modtagelser. Det koster Rougons en køn slat penge, og de får ikke repræsentationspenge fra regeringen sådan som Péqueur, men de har det, som er bedre, nemlig skatteydernes lommer."

Han nød denne spøg. Han stillede det tomme glas fra sig, trak sin stol nærmere, bøjede sig frem og sagde:

"Det morsomste er alle de evige komedier, der spilles her. Hvis De blot kendte personerne! Der henne ser De fru Rastoil

mellem sine to døtre – den dame på en fyrre-halvtreds år, som ligner et får. Nuvel, bemærkede De, hvilket ansigt hun satte op, da Delangre før kom hen og satte sig overfor hende? Det er den herre, der ligner en pulcinelle, dér til venstre. De kendte hinanden intimt for tyve år siden. Det siges, at han er fader til en af hendes døtre, man ved ikke rigtig hvilken. Det mest komiske er, at Delangre på samme tid havde visse fortrædeligheder med sin hustru; hans datter lader til at have en maler til fader; det ved hele Plassans."

Fader Faujas mente at måtte påtage sig en alvorlig mine, når han hørte på den slags betroelser; han lukkede øjnene helt, og lod som om han ikke hørte efter. Hr. de Condamin vedblev, ligesom for at undskylde sig:

"Når jeg tillader mig at omtale Delangre på den måde, er det fordi jeg kender ham meget godt. Han er pokkers begavet, den mand. Jeg mener, hans fader var murer. For femten år siden tog han de små processer, som de andre advokater ikke gad. Fru Rastoil trak ham bogstavelig talt op af fattigdommen, hun sendte ham ligefrem brænde om vinteren, så at han ikke frøs. Det var takket være hende, han vandt sine første processer. Og læg vel mærke til, at Delangre dengang var snu nok til ikke at udtale nogen politisk mening. Da man i -52 søgte en maire, tænkte man derfor straks på ham; kun han kunne påtage sig denne bestilling uden at frastøde noget af byens tre kvarterer. Fra den tid er alting gået godt for ham. Han kan se frem mod den smukkeste fremtid. Ulykken er bare, at han ikke kommer godt ud af det med Péqueur; de skændes altid om tåbeligheder."

Han tav, da han så den ranke unge mand, som han nylig havde talt med, komme tilbage.

"Hr. Guillaume Porquier," præsenterede han ham for præsten, "søn af doktor Porquier."

Da Guillaume havde sat sig, spurgte han ham smilende:

"Nå, hvad De så set af morsomheder derude?"

"Ingenting," svarede den unge mand i en spøgende tone. "Jeg har set Paloques. Fru Rougon prøver altid at få dem gemt væk bag en portiere. En svanger kvinde, som så dem en dag ved promenaden, var nærved at tabe sit barn. Paloque tager ikke blikket fra præsident Rastoil et øjeblik, han håber vel at få ham til at dø af skræk. Dette monster til Paloque har tænkt sig at dø som præsident, som De nok ved."

Begge lo. Ægteparret Paloques grimhed var et stående emne for spøgefuldheder blandt embedsmændene. Unge Porquier vedblev med sænket stemme:

"Jeg så også hr. de Bourdeu. Synes De ikke, han er blevet mere tynd efter at markis de Lagrifoul blev valgt? Bourdeu vil aldrig kunne slå sig tåls med, at han ikke længere er præfekt; han har ladet sit orleanistiske nag gå i tjeneste hos legitimisterne i det håb, at det vil føre ham direkte i Kammeret, hvorefter han så skulle få sit så dybt savnede præfektur tilbage igen. Han er så frygtelig stødt over, at han har lidt nederlag til markisen, en tåbe, et æsel, som ikke fatter noget som helst af politik, mens han derimod, Bourdeu, er ganske durkdreven på det område."

"Bourdeu er ulidelig med sin tæt tilknappede frakke og banale had á la doktrinær," sagde hr. de Condamin med et skuldertræk. "Hvis man lod de mennesker komme til, ville de forvandle Frankrig til et Sorbonne af advokater og diplomater, hvor man ville kede sig godt og grundigt, det kan jeg forsikre

Dem for. Å, for resten, Guillaume, man har talt om Dem ... De lader til at føre et kønt liv!"

"Jeg!" udbrød den unge mand leende.

"Ja, netop, min ven, og bemærk, at jeg har hørt det fra Deres fader. Han er fortvivlet, han beskylder Dem for at spille, for at tilbringe nætterne i klubben og andetsteds. Er det rigtigt, at De har fundet en tvivlsom café bag fængslerne, hvor De sammen med nogle andre vildbasser lever et regulært røverliv? Jeg har endog ladet mig fortælle ..."

Da hr. Condamin så to damer træde ind, hviskede han resten i øret på Guillaume, som nikkede og lo afsides. Denne sidste bøjede sig frem, sikkert for at tilføje nogle detaljer. Og begge lænede sig frem mod hinanden med funklende øjne og nød længe denne historie, som man ikke kunne tale om i damers nærvær.

Fader Faujas blev imidlertid siddende. Han lyttede ikke længere, han fulgte med øjnene hr. Delangre, som gik rundt inde i den grønne salon og gjorde sig elskværdig. Dette syn optog ham i den grad, at han ikke så fader Bourette, der vinkede til ham. Præsten måtte komme helt hen og gribe ham i armen og bede ham komme med. Han førte ham med ind i det værelse, hvor man spillede, forsigtigt, som om han havde noget ømtåleligt at betro ham.

"Min ven," sagde han med dæmpet stemme, da de sad alene i et hjørne, "De er undskyldt, siden det er første gang, De er her, men jeg må sige Dem, at De har kompromitteret Dem meget ved at tale så længe med de personer, De netop har forladt."

Fader Faujas så overrasket på ham.

"Disse personer er ikke vellidte. Jeg dømmer naturligvis ikke, jeg vil ikke tale ilde om nogen. Jeg advarer Dem af venskab, det er det hele."

Han ville gå igen, men den anden holdt ham tilbage og sagde ivrigt:

"De skræmmer mig, kære hr. Bourette; vær venlig at forklare Dem. Jeg synes nok, at De, uden at bagtale nogen, godt kunne give mig nogle oplysninger."

"Nuvel," sagde den gamle præst efter nogen tøven, "den unge mand, doktor Porquiers søn, gør sin hæderlige fader store sorger, og er et meget dårligt eksempel for den studerende ungdom i Plassans. Han har kun efterladt sig gæld i Paris, og her vender han op og ned på hele byen. Hvad hr. de Condamin angår ..."

Han tav atter, forlegen over de uhyrlige ting, han måtte fortælle; så slog han blikket ned og fortsatte:

"Hr. de Condamin er for åbenhjertig, og jeg er bange for, at han ikke er i besiddelse af nogen moral. Han skåner ingen, han skandaliserer ethvert ærligt menneske. Han ... jeg ved ikke, hvordan jeg skal kunne sige det ... han lader til at have giftet sig med et tvivlsomt fruentimmer. Kan De se den unge dame, der har så mange opvartende kavalerer omkring sig? Han havde hende med her til Plassans en dag, man ved ikke rigtigt hvorfra. Straks, hun kom hertil, blev hun almægtig. Det er hende, der har skaffet sin mand og doktor Porquier Æreslegionen. Hun har venner i Paris. Men De vil nok undlade at tale til nogen om dette. Fru de Condamin er meget elskværdig, meget godgørende. Jeg besøger hende af og til; jeg ville blive fortvivlet, hvis hun troede, jeg var hendes fjende. Hvis hun har begået

fejltrin, så er det jo vor pligt at lede hende tilbage på rette vej. Hvad manden anbelanger, så er han, mellem os sagt, et gement menneske. Vær på vagt over for ham."

Fader Faujas så den ærlige Bourette lige i øjnene. Han havde bemærket, at fru Rougon fulgte deres samtale på afstand med et tankefuldt udtryk.

"Er det ikke fru Rougon, der har bedt Dem give mig et godt råd?" spurgte han pludselig den gamle præst.

"Hvordan ved De det?" udbrød denne meget overrasket. "Hun bad mig om ikke at nævne sig, men siden De har gættet … Hun er et godt menneske, hun ville blive ked af det, hvis hun så en præst gøre en dårlig figur hos sig. Hun er uheldigvis tvunget til at tage mod alle slags mennesker."

Fader Faujas takkede og lovede at være forsigtig. Spillerne rundt om dem havde ikke set op fra deres spil. Han gik ud i den store salon, hvor han atter følte sig omgivet af en fjendtlig atmosfære; han syntes ligefrem, at kulden og den tavse foragt var blevet øget. Kjolerne trak sig tilbage, hvor han gik, som om han tilsmudsede dem; de sorte kjolefrakker vendte sig bort med et hånligt smil. Han opretholdt en urokkelig ro. Da han syntes at høre ordet Besançon udtale i et sigende tonefald i det hjørne af rummet, hvor fru de Condamin holdt hof, gik han lige ind i den gruppe, der omgav hende, men da han nærmede sig, holdt samtalen op, og alles øjne fæstede sig på ham, lysende af ondskabsfuld nysgerrighed. Man talte sikkert om ham, fortalte en eller anden grim historie. Da han nu stod bag frøknerne Rastoil, som ikke havde set ham, hørte han den yngre spørge den ældre:

"Hvad har han lavet i Besançon, denne præst, som de alle sammen taler om?"

"Det ved jeg ikke rigtig," svarede den ældre. "Jeg tror nok, han har været lige ved at kvæle sognepræsten under et skænderi. Papa siger også, han har været indblandet i en eller anden større industriaffære, som endte dårligt."

"Han er vist inde i den lille salon. Man har netop hørt ham snakke og le med hr. de Condamin."

"Hvis han snakker og ler med hr. de Condamin, gør man ret i at mistro ham."

De to pigers snak bragte den kolde sved frem på fader Faujas' pande. Han forandrede ikke en mine, men han kneb læberne sammen, og hans kinder blev gråblege. Nu forstod han, at hele salonen snakkede om præsten, han havde kvalt, og om de dunkle forretninger, han havde været indblandet i. Hr. Delangre og doktor Porquier stod foran ham med strenge miner; hr. de Bourdeu talte dæmpet med en dame og gjorde en foragtelig grimasse; hr. Maffre, fredsdommeren, skævede til ham og tog fært af ham, før han besluttede sig til at bide; i den anden ende af rummet rakte ægteparret Paloque, de to monstre, deres grimme fjæs frem, som strålede af skadefryd over alle de ondskabsfulde historier, der blev fortalt. Fader Faujas trak sig langsomt tilbage, da han så fru Rastoil, som stod i nogle skridts afstand, gå hen og sætte sig mellem sine to døtre, ligesom for at tage dem under sine vinger og beskytte dem mod at komme i berøring med ham. Han lagde albuen på flyglet, som han mærkede bag sig, og stod så der med højt hævet pande og et hårdt, ligesom forstenet ansigt. Der var tydeligvis et komplot; man behandlede ham som en paria.

Mens han stod der ubevægelig og lod sit blik glide rundt i salonen under de halvtlukkede øjenlåg, gjorde han en uvilkårlig bevægelse. Han var bag en regulær skanse af kjoler blevet opmærksom på fader Fenil, halvt liggende i en lænestol, og med et diskret smil på læberne. Deres øjne mødtes, de så i nogle sekunder på hinanden med den truende mine som hos to duellanter, der udkæmper en strid på liv og død. Så hørtes en raslen af kjoler, og storvikaren forsvandt igen bag damernes blonder.

Félicité havde imens manøvreret rundt for at nå frem til flyglet. Der anbragte hun den ældre af frøkenerne Rastoil, som var en habil romancesangerske. Da hun kunne tale uden at blive hørt, trak hun fader Faujas ind i en vinduesniche og spurgte:

"Hvad har De gjort fader Fenil?"

De fortsatte deres samtale meget dæmpet. Præsten lod i begyndelsen overrasket, men da fru Rougon havde hvisket nogle ord, fulgt af en skuldertrækning, lod han til at give fortabt og talte frit. De smilede begge to og så ud, som om de tilsagde hinanden komplimenter, men glansen i deres øjne modsagde denne påtagne almindelighed. Flygelet tav, og frøken Rastoil måtte synge "Soldatens Due", som dengang var meget på mode.

"Deres debut her er i højeste grad uheldig," hviskede Félicité, "De har gjort Dem umulig, jeg råder Dem til ikke at komme igen i nogen tid. De må gøre Dem afholdt, forstår De. Det er farligt for Dem at gå hovedkulds til værks."

Fade Faujas så tankefuld ud.

"De siger, at fader Fenil har udspredt disse væmmelige historier?" spurgte han.

"Åh, han er for behændig til at træde åbent frem; han har hvisket dem i ørene på sine kvindelige skriftebørn. Jeg ved ikke, om han har gennemskuet Dem, men han er bange for Dem, så meget er sikkert; han vil bekæmpe Dem med ethvert optænkeligt våben. Det værste er, at han er skriftefader for byens mondæne borgere. Det er ham, der fik drevet markis de Lagrifouls valg igennem."

"Det var dumt af mig at komme herhen i aften," sagde præsten føjeligt.

Félicité kneb læberne sammen. Så fortsatte hun ivrigt:

"Det var dumt af Dem at kompromittere Dem med sådan en mand som Condamin. Jeg har gjort, hvad jeg kunne. Dengang vor fælles bekendte i Paris, De ved nok, skrev til mig, mente jeg at gøre Dem en tjeneste ved at indbyde Dem. Jeg bildte mig ind, at De nok ville vide at skaffe Dem venner her. Det var et første skridt. Men i stedet for at prøve at falde ind, ophidser De alle og enhver imod Dem. Ja, undskyld min oprigtighed, men jeg synes, De vender fremgangen ryggen. De har begået den ene fejl efter den anden ved at indlogere Dem hos min svigersøn, lukke Dem inde på Deres værelser og gå rundt i en præstekjole, som gadedrengene gør nar ad."

Fader Faujas kunne ikke holde en utålmodig gestus tilbage. Han svarede blot:

"Jeg skal følge Deres gode råd. Men hjælp mig ikke, det ville ødelægge alt."

"Ja, den taktik er klog nok," sagde den gamle dame. "Vis Dem ikke her i salonen, før De kan triumfere. Et sidste ord, min bedste. Det er meget magtpåliggende for denne person i Paris, at De får fremgang, og derfor interesserer jeg mig for Dem.

Adlyd mig nu; vær ikke så ubehagelig, vær elskværdig, gør Dem afholdt hos damerne. Husk nøje på dette: gør Dem afholdt hos damerne, hvis De ønsker, at Plassans skal tilhøre Dem."

Frøken Rastoil afsluttede sin romance, og der blev applauderet. Fru Rougon forlod fader Faujas for at gå hen og takke sangersken. Hun holdt sig derefter hele tiden midt i salonen og gav hånd til gæsterne, som efterhånden begyndt at tage hjem. Klokken var elleve.

Præsten blev meget ærgerlig, da han opdagede, at den skikkelige Bourette havde set sit snit til at gå under musikken. Han ville gerne være gået sammen med ham, for på den måde at skaffe sig en anstændig retræte. Nu måtte han gå alene, det hele var en fiasko, i morgen ville man sige i hele byen, at han var blevet smidt ud. Han tog igen sin tilflugt til vinduesnichen, hvorfra han søgte en anledning til at slippe ud med æren i behold.

Salonen tyndedes lidt efter lidt ud, og nu var der næsten kun nogle få damer tilbage. Han bemærkede et fruentimmer i et meget enkelt toilette. Det var fru Mouret, som havde krøllet sit hår, og derfor så yngre ud.

Han blev meget overrasket, da han så hendes rolige ansigt med de store, sorte, ligesom hvilende øjne. – Han havde ikke set hende hele aftenen; hun havde siddet ubevægelig i sit hjørne, misfornøjet med at være nødt til at spille sin tid på den måde og sidde med hænderne i skødet. Mens han så på hende, rejste hun sig for at tage afsked med sin moder.

Félicité følte sig lykkelig, når hun så Plassans overklasse bukke og neje, takke for hendes punch, for hendes grønne salon, for de behagelige timer, man havde tilbragt hos hende;

hun reflekterede over, hvordan de fine før havde trådt hende under fode, mens nu selv de rigeste ikke kunne smile ømt nok til deres "kære fru Rougon."

"Hos Dem, frue," sagde fredsdommeren Maffre, "glemmer man ganske, hvordan tiden går."

"De alene i dette ulveland forstår kunsten at omgås med folk," hviskede den smukke fru de Condamin.

"Vi venter Dem til middag i morgen," sagde hr. Delangre, "det bliver nu blot tarvelig husmandskost, vi gør os ikke så meget besvær som Dem."

Marthe måtte trænge sig frem gennem denne hyldningsscene for at når til sin moder. Hun kyssede hende og skulle netop til at gå; da standsede Félicité hende og så sig omkring, som om hun søgte efter nogen. Da hun opdagede fader Faujas, sagde hun leende:

"Er De en høflig kavaler, hr. Faujas?"

Præsten bukkede.

"Så vær så god at ledsage min datter, De bor i samme hus, det er ikke nogen omvej, og det er et mørkt nabolag, som virkelig er ganske ubehageligt at gå igennem."

Marthe sagde med sit flegmatiske udtryk, at hun ikke var nogen lille pige og slet ikke var bange, men da hendes moder insisterede og sagde, at hun ville føle sig mere rolig, tog hun mod præstens beskyttelse. Da denne gik sammen med hende, hviskede Félicité, som havde fulgt dem ud i entreen, i præstens øre:

"Husk, hvad jeg har sagt: Gør Dem afholdt hos damerne, hvis De vil have, at Plassans skal tilhøre Dem."

7

Mouret sov ikke, han bestormede Marthe med spørgsmål, ville vide, hvad der var sket om aftenen. Hun svarede, at alting var gået til som det plejede, at hun ikke havde bemærket noget usædvanligt. Hun tilføjede, at fader Faujas havde fulgt hende hjem og undervejs havde snakket om almindeligheder. Mouret blev meget ærgerlig over sin hustrus "slaphed", som han kaldte det.

"Hvis de så myrdede hinanden hos din moder," sagde han og borede vredt hovedet ned i puderne, "ville du heller ikke fortælle det."

Dagen efter, da han kom hjem til middag, råbte han til Marthe, så snart han så hende:

"Jeg vidste det nok, du har øjne, men du ser ikke noget med dem. Å, hvor det ligner dig! At sidde en hel aften i en salon uden at have nogen anelse om, hvad man siger og gør omkring dig! Hele byen snakker jo om det! Jeg har ikke kunnet gå et skridt uden at møde nogen, som har talt med mig om det."

"Om hvilket, min ven?" spurgte Marthe forbavset.

"Om fader Faujas storslåede optræden naturligvis! Han blev smidt ud af den grønne salon."

"Nej, bestemt ikke, jeg forsikrer dig, at jeg ikke så noget i den retning."

"Nej, det er jo det, jeg siger, du ser jo ingenting! Ved du, hvad han har gjort i Besançon? Han har kvalt en præst og begået falsknerier. Man kan ikke få det sikkert bekræftet … Men lige

meget, de må have bagtalt ham forskrækkeligt i går. Han var uerfaren. Han er et fortabt menneske."

Marthe bøjede hovedet og lod manden triumfere over præstens fiasko.

Mouret var henrykt.

"Jeg tror stadig," vedblev han, "at din moder har en eller anden intrige i gang sammen med ham. Hun lader til at have været meget elskværdig mod ham. Det var vel hende, der bad præsten følge dig hjem? Hvorfor fortalte du mig ikke det?"

Hun trak på skuldrene uden at svare.

"Du er virkelig underlig!" udbrød han. "Alle disse detaljer er meget vigtige. Fru Paloque, som jeg netop mødte, sagde, at hun og nogle af de andre damer havde siddet tilbage for at se, hvordan Faujas kom afsted. Din moder benyttede sig af dig for at give sortkjolen en anstændig retræte, kan du ikke forstå det! Så, prøv nu at huske … hvad sagde han til dig på hjemturen?"

Han havde sat sig foran sin hustru og tog ikke sine små skarpe øjne fra hende.

"Herre Gud," svarede hun tålmodigt, "han talte om betydningsløse ting, alt muligt som enhver kan sige. Han talte om hvor koldt det var, hvor stille der var i byen om nætterne og om den hyggelige aften, han havde haft, tror jeg."

"Den hykler! Kom han ikke med nogen spørgsmål om din moder og dem, der omgås hende?"

"Nej. For øvrigt er der ikke så langt fra Rue de la Banne; vi var hjemme på tre minutter. Han gik ved siden af mig uden at byde mig sin arm; han tog så lange skridt, at jeg næsten var nødt til at løbe. Jeg ved ikke, hvorfor alle mennesker er så fjendtlige

mod ham. Han ser så ulykkelig ud. Han klaprede tænder, den stakkels mand, i sin gamle præstekjole."

Mouret var ikke ond.

"Ja, det er rigtigt," mumlede han, "han kan ikke have det for varmt nu, hvor det fryser."

"Og vi har jo ikke nogen anledning til at beklage os over ham," vedblev Marthe. "Han betaler til tiden, han støjer ikke; hvor ville du finde en bedre lejer?"

"Ingen steder, det ved jeg nok. Hvad jeg sagde til dig før, sagde jeg jo blot for at vise dig, hvor lidt du har øjnene med dig, når du er ud. Jeg kender alt for godt den klike, din moder modtager, til at fæstne mig ved noget, der kommer fra den grønne salon. Det er aldrig andet en sladder og løgne. Præsten har sikkert ikke kvalt nogen, lige så lidt som han vel har lavet bankerot. Jeg sagde også til fru Paloque, at man skulle feje for sin egen dør først. Tog hun den til sig, så … ja, så meget des bedre!"

Mouret løj, han havde ikke sagt noget sådant til fru Paloque. Men Marthes mildhed fik ham til at genere sig over den glæde, han før havde vist over præstens ulykker. De følgende dage tog han afgjort præstens parti. Da han mødte flere personer, som han afskyede – hr. de Bourdeu, hr. Delangre, doktor Porquier – holdt han ligefremme lovtaler over fader Faujas, bare for at modsige dem og for at ærgre og overraske dem. Det var ifølge hans udsagn en særdeles fremragende mand med stor sjælsstyrke og ydmyghed, i al sin fattigdom. Folk måtte virkelig være meget ondsindede. Og han kom med antydninger om de personer, der kom hos Rougons: en flok hyklere, selvglade dumrianer, som var bange for at blive overgået af et virkelig

godt menneske. Snart havde han gjort præstens sag til sin egen, benyttede sig af ham som et angrebsvåben mod Rastoils klike og underpræfekturets ditto.

"Er det dog ikke ynkeligt!" sagde han ind imellem til sin hustru, idet han glemte, at Marthe havde hørt ham føre et andet sprog, "at høre mennesker, der har stjålet sig til deres formuer, man ved ikke hvor, fare sådan frem mod en fattig mand, der ikke engang ejer tyve francs til at købe sig et læs brænde for! Den slags gør mig virkelig vred. Jeg kan gå i borgen for ham. Jeg ved, hvad han laver, jeg ved, hvordan han er, eftersom han bor hos mig. Og jeg stikker ikke sandheden under stolen, jeg behandler dem efter fortjeneste, hvor jeg støder på dem. Og ikke nok med det. Jeg vil have, at præsten skal blive min ven. Jeg vil gå med ham arm i arm på hovedgaden for at vise, at jeg ikke er bange for at blive set sammen med ham, skønt jeg er en rig og anset mand. Jeg pålægger dig at være meget venlig mod disse stakkels mennesker."

Marthe smilede blidt. Hun var glad over sin mands velvillige stemning over for deres lejere.

Rose fik ordre om at være høflig. Når det regnede om morgenen, kunne hun godt tilbyde at ordne fru Faujas' ærinder. Men denne afslog altid kokkepigens hjælp. Hun var imidlertid ikke så afvisende som i den første tid. En morgen, da hun mødte Marthe, som kom ned fra loftet, hvor man opbevarede frugten, talte hun med hende et øjeblik og nedværdigede sig endog til at tage mod et par pærer. Det var disse to pærer, der blev anledningen til et mere fortroligt bekendtskab.

Fader Faujas havde heller ikke længere så travlt med at komme op ad trappen. Hans præstekjoles raslen mod

trappetrinene fortalte Mouret, som næsten hver dag indfandt sig i forstuen, om hans ankomst, og han var henrykt over, som han sagde, at få lov at gøre ham en smule selskab. Han havde takket ham for den lille tjeneste, han havde gjort hans hustru, og samtidig stillet ham nogle snedige spørgsmål for at finde ud af, om han ville gå hen til Rougons igen.

Præsten smilede og tilstod uden at være forlegen, at han nok ikke var skabt til selskabslivet.

Mouret blev henrykt og bildte sig ind, at han selv havde del i denne hans lejers beslutning. Han drømte nu om fuldstændig at holde ham væk fra den grønne salon og beholde ham for sig selv. Den aften, da Marthe fortalte ham, at fru Faujas havde taget mod to pærer, så han deri en lykkelig omstændighed, som ville understøtte hans planer.

"Fyrer de slet ikke op deroppe, nu, da det er så koldt?" spurgte han en dag i Roses nærværelse.

"Nej, hr. Mouret," svarede kokkepigen, som forstod, at spørgsmålet var rettet til hende, "det kan vist ikke være muligt, jeg har aldrig set den mindste pind blive båret derop. Med mindre de brænder deres fire stole eller fru Faujas har brænde med hjem i sin kurv."

"Det er forkert af dig at spøge med det, Rose," sagde Marthe. "De stakkels mennesker må jo fryse forfærdeligt i deres store værelser."

"Det tror jeg nok," sagde Mouret, "det var ti grader i nat, og man er urolig for oliventræerne. Det var is i vores vandkande ovenpå; men dette værelse er jo så lille, her bliver hurtigt varmt."

Og spisestuen var virkelig så lun og beskyttet, at ingen trækvind kunne trænge derind. En stor porcelænskakkelovn spredte en ligefrem badstuevarme derinde. Om vinteren sad børnene og læste eller legede rundt om bordet, mens Mouret, mens han ventede på at det blev sengetid, tvang sin kone til at spille et parti piquet, hvilket var hende en virkelig plage. Hun havde længe vægret sig ved at røre et kort med det foregivende, at hun ikke kunne nogen spil, men så havde han lært hende at spille piquet, og hun havde måttet underkaste sig sin skæbne.

"Ved du hvad?" sagde han, "vi må bede Faujas' kommer herind en aften. Så kan de da i det mindste varme sig et par timer eller tre og det vil være selskab for os, så vi ikke keder os. Indbyd dem, du, så tør de ikke sige nej."

Dagen efter, da Marthe mødte fru Faujas i entreen, fremførte hun indbydelsen. Den gamle dame svarede straks ja for sig selv og sin søn, uden at gøre det mindste besvær.

"Det er da mærkeligt, at hun ikke gjorde nogle krumspring," sagde Mouret. "Jeg regnede med, at man måtte bede dem flere gange. Præsten begynder måske at indse, at det er dumt af ham at leve så afsondret."

Om aftenen ville Mouret have, at der skulle tages tidligt af bordet. Han havde taget en flaske vin frem og sendt bud efter et fad kager. Han var ikke rundhåndet, men han ville vise, at der var andre end Rougons, som kunne finde ud af arrangere. Lejerne kom ned ved ottetiden. Fader Faujas havde en ny præstekjole på. Det forbløffede Mouret i den grad, at han kun var i stand til at fremstamme nogle få ord som svar på præstens taksigelser for indbydelsen.

"Åh, fader, det er skam os, som må føle os smigrede. Så børn, sæt nogle stole frem."

Man satte sig rundt om bordet. Der var for varmt, for Mouret havde lagt voldsomt i kakkelovnen for at vise, at han ikke tog det så nøje med et stykke brænde fra eller til. Fader Faujas viste sig meget venlig, han klappede Desirée og spurgte de to drenge, hvordan det gik med deres studier. Marthe som sad og strikkede strømper, så af og til op, forundret over det bløde tonefald i denne fremmede stemme, som hun ikke var vant til at høre i spisestuens dumpe tavshed. Hun betragtede præstens grove træk, så sænkede hun atter blikket, men gjorde ikke forsøg på at skjule den interesse, hun nærede for denne grove, men kærlige mand, som var så fattig, vidste hun. Mouret slugte ganske taktløst den nye præstekjole med øjnene, og han kunne ikke lade være med at sige, med en underfundig latter:

"Hr. Faujas, De havde ikke behøvet at klæde om for at gå herned til os. Vi er enkle mennesker, ved De nok."

Marthe rødmede.

Men præsten fortalte muntert, at han havde købt den netop i dag. Han havde beholdt den på for at fornøje sin moder, for hun syntes, at han var så statelig som en konge, når han havde fået nyt tøj.

"Ikke sandt, moder?"

Fru Faujas gjorde en bekræftende gestus og tog ikke blikket fra sønnen. Hun havde sat sig lige overfor ham og så på ham i det klare lampelys med en henrykt mine.

Så snakkede man om alt muligt. Fader Faujas lod til at have lagt sin frastødende kulde bort. Han var stadig alvorlig, men det var en høflig og godmodig alvor. Han hørte på Mouret,

svarede på hans mest banale ytringer, lod til at interessere sig for hans sludder.

Mouret fortalte om deres hverdagsliv.

"Vi tilbringer vore aftener sådan her, som De kan se; uden nogen udskejelser. Vi indbyder ikke nogen, for vi har det hyggeligst som en familie. Hver aften spiller jeg et parti piquet med min hustru. Det er en gammel vane, jeg ville ellers have svært ved at falde i søvn."

"Jamen, vi vil skam ikke forstyrre Dem," udbrød fader Faujas. "Jeg beder Dem, genér Dem endelig ikke for vores skyld."

"Nej, nej, for pokker, så manisk er jeg ikke, jeg dør vel ikke, selv om jeg springer en af mine vaner over for en enkelt gangs skyld."

Præsten holdt på sit. Da han så, at Marthe protesterede endnu mere ivrigt end manden, vendte han sig mod sin moder, som sad tavs med hænderne foldede i skødet.

"Moder," sagde han, "spil et parti piquet med hr. Mouret."

Hun så ham nysgerrigt i øjnene.

Mouret vedblev at undskylde sig, sagde nej, og erklærede, at han ikke ville ødelægge aftenen; men da præsten sagde, at hans moder spillede meget godt, blev han svag og sagde:

"Virkelig? Ja, hvis fru Faujas virkelig vil og ingen tager os det ilde op ..."

"Så, moder, spil nu et parti," gentog fader Faujas i en mere bestemt tone.

"Ja, gerne," svarede hun endelig, "det vil blive meget morsomt. Men så må jeg flytte mig."

"Ja, det går vel nemt," sagde Mouret henrykt. "Byt plads med Deres søn. Fader, vær så god at sætte Dem ved siden af min

hustru, så kan fru Faujas sidde her hos mig. Sådan, det er godt."

Præsten, som først havde sat sig overfor Marthe, på den anden side af bordet, kom nu til at sidde ved siden af hende. De blev ligefrem ligesom isoleret for den ene bordende, for de spillende havde flyttet deres stole sammen for at påbegynde deres dyst. Octave og Serge var gået op på deres værelser. Desirée sov som sædvanlig med armene på bordet. Da klokken slog ti, ville Mouret, som havde tabt det første parti, bestemt ikke gå til sengs, han krævede revanche. Fru Faujas kastede et spørgende blik på sin søn; så begyndte hun ganske roligt at blande kortene. Præsten havde imidlertid ikke vekslet mange ord med Marthe. Denne første aften talte han kun om ligegyldigheder, om husholdningen, priserne på levnedsmidler i Plassans, de bekymringer man har af sine børn. Marthe svarede høfligt, så ind imellem op med sine klare øjne og gav samtalen præg af sin sædvanlige tankefulde flegma.

Klokken var nær ved elleve, da Mouret en smule ærgerlig smed kortene fra sig.

"Så, nu har jeg igen tabt," sagde han. "Jeg har ikke haft et anstændigt kort hele aftenen. I morgen har jeg måske bedre held. Vi fortsætter vel i morgen, ikke sandt, frue?"

Da fader Faujas gjorde indvendinger og sagde, at de ikke ville misbruge deres gæstfrihed, og at de ikke sådan kunne forstyrre dem hver aften, udbrød han:

"Men De forstyrrer slet ikke, De gør os en glæde! Og for resten … jeg taber jo, for pokker, fru Faujas kan da ikke nægte mig revanche."

Da de havde indvilliget og var gået op til sig selv, brummede Mouret og fandt på udflugter for, at han havde tabt. Han var

rasende.

"Den gamle spiller dårligere end jeg, det er jeg ganske sikker på," sagde han til sin hustru. "Men hun har øjnene med sig! Man skulle på min ære tro, hun snyder! Vi vil se nærmere efter i morgen."

Og derefter kom Faujas' regelmæssigt hver aften ned til Mourets. En frygtelig krig var begyndt mellem den gamle kone og hendes vært. Hun lod til at gøre nar ad ham, lod ham lige akkurat vinde så ofte, at han ikke tabte interessen; dette gjorde, at han stadig gik i tavs forbitrelse, så meget mere som han smigrede sig med at være en ganske habil piquetspiller. Han drømte om at vinde over hende i uger i træk, og ikke lade hende vinde et eneste parti. Hun opretholdt en bemærkelsesværdig koldblodighed, hendes firkantede bondeansigt var uigennemtrængeligt, hendes store hænder smed kortene på bordet med samme styrke og taktfasthed som en maskine. Klokken otte sad de allerede ved hver deres hjørne af bordet, fordybet i deres spil, og rørte sig ikke af stedet.

I den anden ende af bordet, på hver sin side af kaminen, sad fader Faujas og Marthe ligesom alene. Præsten nærede som mand og præst foragt for kvinden, han viste hende fra sig som en skammelig forhindring, der var den stærke uværdig. Og ofte stak denne foragt ufrivilligt frem ved et uoverlagt ord. Marthe blev da grebet af en sælsom uro, så op med en pludselig angst, som den, der får en til at vende sig om for at se efter, om ikke der står en skjult fjende med hævet arm bagved én. Eller hun tav pludselig midt i en latter, når hun kom til at se på hans præstekjole; hun greb sig i det, forlegen og overrasket over sådan at sidde og tale med en mand, der ikke var som alle

andre. Det tog lang tid, før de blev hinanden nærmere bekendte.

Fader Faujas stillede aldrig Marthe nogle direkte spørgsmål om hendes mand, hendes børn, hendes hus. Ikke desto mindre fik han lidt efter lidt fuldkommen rede på hele deres historie og nuværende liv. Hver aften, mens Mouret og fru Faujas kæmpede som rasende, fik han en eller anden ny detalje at vide. En gang gjorde han den bemærkning, at de to ægtefæller lignede hinanden forbløffende meget.

"Ja," sagde Marthe smilende, "dengang vi var tyve år, tog man os for broder og søster. Det var ligefrem en af grundene til, at vi blev gift; man spøgte med os, satte os altid sammen, og sagde, at vi ville blive et nydeligt par. Ligheden var så forbløffende, at den fromme hr. Compan, som jo dog kendte os, tøvede med at ville vie os."

"De er jo fætter og kusine?" spurgte præsten.

"Ja," sagde hun og rødmede lidt. "Min mand er en Macquart og jeg en Rougon."

Hun tav et øjeblik forlegent, idet hun anede, at præsten godt kendte hendes families historie, som var velkendt i Plassans. Macquarterne var en sidelinje til Rougonerne.

"Det mest mærkelige er," vedblev hun for at skjule sin forlegenhed, "at vi begge to ligner gamle tante Dide, min farmor og Mourets mormor, Min mands moder har viderebragt ligheden, men hos mig må den komme længere borte fra; det er, som om den har sprunget min fader over."

Præsten fortalte om et lignende eksempel fra hans egen familie. Han havde en søster, som var et levende portræt af sin moders farfader. Ligheden var i dette tilfælde sprunget to

slægtled over. Og hans søster lignede den gamle i alt: humør, vaner, ja selv bevægelser og stemme.

"Det var ganske ligesom jeg," sagde Marthe. "Da jeg var lille, hørte jeg folk sige: 'Det er jo tante Dide op ad dage.' Den gamle stakkel sidder nu i dårekisten i Les Tulettes; hendes hoved var aldrig rigtigt stærkt. Jeg er blevet ganske rolig og meget mere rask med årene, men jeg husker, dengang jeg var tyve år, da var jeg ganske lille og svagelig, blev let svimmel og havde nogle sære ideer. I dag må jeg le, når jeg tænker på, hvilken mærkværdig pige jeg var."

"Og Deres mand?"

"Åh, han slægter sin fader, hattemageren, på, et ædrueligt og hæderligt menneske. Vi lignede hinanden af ydre, men vores væsen var helt forskelligt. Med tiden er vi nu blevet ganske lig hinanden. Vi førte sådan et roligt liv, dengang vi havde vor butik i Marseille! I de femten år der lærte jeg at trives i mit hjem, sammen med mine børn."

Fader Faujas syntes at mærke en vis bitterhed hos hende, hver gang han fik hende ind på det kapitel. Hun var ganske sikkert lykkelig, sådan som hun påstod, men han mente at kunne ane fortidens kampe i denne urolige natur, som havde slået sig til ro, efterhånden som hun nærmede sig fyrrerne. Og han forestillede sig dette drama, disse to ægtefæller, der lignede hinanden så meget af ydre og som alle deres bekendte mente, var skabte for hinanden, mens dog i dybet af deres væsen den uægte afstamning gærede, og det blandede og altid stridbare blod ophidsede modsætningerne mellem de to forskellige temperamenter. Han forstod, at det regelmæssige liv nødvendigvis måtte mindske spændingen, afslibe karakterne

ved forretningernes daglige pligter, og at disse to naturer var faldet til i de femten år, hvor de havde samlet deres formue og førte et stille liv i et ensomt forstadskvarter. Nu syntes de begge at være udbrændte, skønt de begge endnu var unge. Præsten forsøgte på en snedig måde at finde ud af, om Marthe fandt sig i sin skæbne. Han fandt, at hun var meget fornuftig.

"Jeg trives her i mit hjem," sagde hun, "jeg har nok i mine børn. Jeg har aldrig været sådan særlig sorgløs af mig. Jeg havde det lidt kedsommeligt, det var det hele; jeg havde nok kunnet bruge et eller andet til at beskæftige mine tanker med, men fandt det aldrig. Hvad skulle det også have tjent til? Jeg havde nok bare ødelagt mit hoved. Jeg kunne ikke læse en roman uden at få en frygtelig hovedpine; tre dage og nætter dansede alle dens personer omkring i min hjerne. Det eneste, jeg aldrig er blevet træt af, er at sy. Jeg bliver hjemme for at undgå alle besværlighederne ude i verden, al sladderen og alle de dumheder, som jeg bliver træt af."

Ind imellem tav hun og betragtede Desirée, som sov med armene på bordet, smilende sit uskyldige smil i søvne.

"Stakkels barn!" mumlede hun, "hun kan ikke engang sy, hun bliver straks ør i hovedet. Hun holder kun af dyr. Når hun er hos sin amme en måned, bor hun ude i baggården og kommer tilbage med røde kinder og så frisk som en fisk."

Hun talte ofte om Les Tulettes, med en hemmelig rædsel for galskaben. Fader Faujas anede en mærkværdig angst under roen i dette hjem. Marthe holdt virkelig af sin mand med et trofast venskab, men hendes hengivenhed var iblandet en vis frygt for Mourets spøgefuldheder, hans idelige drillelyst. Hun blev også såret af hans selviskhed og ved at han forsømte

hende, hun bar et tavs nag til ham for den stilhed, han havde udbredt omkring hende, den samme lykke, som hun sagde, hun nød så meget. Når hun talte om sin mand, sagde hun altid:

"Han er meget god mod os. Måske hører De ham ind imellem gnave, men det er netop fordi han er så pernitten med alting, ofte ligefrem til det komiske; han ærgrer sig, hvis en blomsterkrukke er blevet flyttet ude i haven eller et stykke legetøj ligger og flyder på gulvet. For resten gør han ret i ikke at tage sig af andres mening. Jeg ved nok, at der findes dem, der er vrede på ham, fordi han har samlet sig lidt formue og stadig kan gøre en god forretning i ny og næ, uden at tage sig af, hvad folk siger. De driller ham også med mig. Man påstår, at han er nærig, at han tvinger mig til at sidde hjemme, at han ikke engang lader mig købe nye støvler. Men det passer ikke. Jeg har min fulde frihed. Han synes naturligvis bedre om at se mig her, når han kommer hjem, end at jeg stadig løber rundt på gader og stræder, tager spadsereture eller går på visitter. For resten kender han min smag. Hvad skulle jeg lave udenfor?"

Da hun forsvarede Mouret mod sladderen i Plassans, blev hun pludselig ivrig, som hun også følte et behov for at forsvare ham mod de hemmelige anklager, der steg op fra hendes eget indre, og hun vendte med nervøs uro tilbage til dette liv "udenfor". Hun lod til at søge tilflugt i den lille spisestue, den gamle have med de høje buksbomhække, angst for det ukendte, tvivlende på sin egen styrke, i stadig frygt for en eller anden katastrofe. Så smilede hun ad denne barnlige ængstelse, hun trak på skuldrene og satte sig igen til at strikke på sin strømpe eller lappe en gammel skjorte. Og så havde fader Faujas foran sig en kølig bedsteborgerhustru med lys teint og matblå øjne,

som spredte en duft af rent linned og blomster plukket i skyggen omkring sig.

Således hengik to måneder. Fader Faujas og hans moder havde sat sig nøje ind i familien Mourets vaner. Om aftenen havde alle sin givne plads ved bordet; lampen stod på samme sted, de samme spilleudtryk afbrød den samme tavshed eller den samme dæmpede samtale mellem præsten og Marthe. Når fru Faujas ikke havde vundet alt for meget over ham, fandt Mouret, at hans lejere var "vældig flinke folk".

Hele hans småborgerlige nysgerrighed havde slået sig til ro ved tanken om aftenens spil; han udspionerede ikke længere præsten, men sagde, at han nu kendte ham udmærket og anså ham for at være en hædersmand.

"Lad mig slippe for at høre på den slags!" sagde han til dem, som angreb fader Faujas i hans nærvær. "Det er bare dum snak; det er så let at forklare sig det hele. For pokker, jeg kender jo manden i bund og grund. Han beviser mig det venskab at tilbringe alle sine aftener hos mig. Og han er minsandten ikke en mand, der ødsler med sit venskab; jeg kan forstå, at man af den grund er vrede på ham og beskylder ham for at være hovmodig."

Mouret nød at være den eneste i Plassans, som kunne rose sig af at kende fader Faujas; han pralede ligefrem lidt med denne fordel. Hver gang han mødte fru Rougon, triumferede han og lod hende forstå, at han havde taget præsten fra hende. Hun lod sig nøje med et snedigt smil. Med sine nærmeste venner gik Mouret længere i sin fortrolighed; han sagde, at de satans præster ikke kunne gøre nogen ting på samme måde som andre mennesker, han fortalte detaljer om, hvordan præsten drak,

hvordan han talte med fruentimmer, hvordan han altid sad med adskilte knæ og aldrig lagde benene over kors, små anekdoter, hvor man anede fritænkerens vanskeligheder overfor hans lejers hemmelighedsfulde, lange præstekjole.

Aftenerne gik, og man var kommet ind i de første dage af februar. Under deres samtaler syntes fader Faujas omhyggeligt at undgå at tale med Marthe om religion. Hun havde en gang sagt næsten muntert til ham:

"Nej, fader, jeg er ikke from, jeg går ikke ofte i kirke. I Marseille havde jeg altid for travlt; nu er jeg for doven til at gå ud. Og for øvrigt må jeg erkende, at jeg ikke har fået nogen religiøs opdragelse. Moder plejede at sige, at Vorherre kom hjem til os."

Præsten bøjede hovedet uden at svare; han ville dermed antyde, at han helst ikke talte om disse ting under sådanne omstændigheder. En aften holdt han dog en lille tale om den uventede hjælp, lidende sjæle kan finde i religionen. Der var tale om en fattig kvinde, som alskens modgang havde drevet til selvmord.

"Det var forkert af hende at fortvivle," sagde præsten med sin dybe stemme. "Hun kendte velsagtens ikke til bønnens trøst. Jeg har ofte set grædende og sønderknuste kvinder komme til os og gå bort igen med hengivenhed og livsglæde, som de forgæves har søgt andetsteds. De har blot knælet og oplevet den lykke, det kan være at ydmyge sig i et skjult hjørne i kirken. De kom tilbage, de glemte alt, de tilhørte Gud."

Marthe havde med et tankefuldt udtryk hørt disse ord, som til slut fik et tonefald af overmenneskelig lyksalighed.

"Ja, det må være en lykke," sagde hun, som om hun talte til sig selv, "jeg har tænkt på det af og til, men jeg har altid været bange."

Præsten berørte meget sjældent sådanne emner; derimod talte han ofte om velgørenhed. Marthe var meget varmhjertet; hun fik tårer i øjnene, så snart hun hørte tale om en ulykkelig. Han syntes at nyde at se hende skælve således af medlidenhed; han havde hver aften en ny rørende historie, han udmattede hende ved at lade hende leve i en stadig tilstand af deltagelse. Hun lod arbejdet synke ned i skødet, foldede hænderne med et bedrøvet udtryk, så på ham, mens han berettede hjerteskærende detaljer om mennesker, der var ved at sulte ihjel, ulykkelige væsener, som af nøden blev drevet til dårlige handlinger. Så tilhørte hun ham, han ville have kunnet få hende til hvad som helst. Og ofte opstod der samtidig i den anden ende af stuen et skænderi mellem Mouret og fru Faujas om en urigtig melding eller et kort, der først blev lagt og siden taget tilbage.

I midten af februar slog en sørgelig hændelse hele Plassans med forbavselse. Man opdagede, at en flok ganske unge piger, næsten børn, ved at drive om på gaderne var kommet ind på lastens vej, og det gjaldt ikke alene med jævnaldrende unge, man påstod også, at fremtrædende personer i byen ville blive kompromitterede. I otte dage var Marthe meget oprørt over denne historie, som vakte vældig opsigt; hun kendte en af de ulykkelige piger, en blondine, som hun ofte havde kærtegnet, og som var broderdatter til hendes pige, Rose; hun kunne ikke tænke på det stakkels barn, sagde hun, uden at der gik et gys gennem hele hendes krop.

"Det er kedeligt," sagde fader Faujas til hende en aften, "at der ikke i Plassans findes et asyl ligesom i Besançon."

Efter Marthes spørgsmål redegjorde han for, hvorledes dette asyl var indrettet. Det var en slags børnehave for arbejdernes døtre, pige på otte til femten år, som forældrene var nødt til at lade alene hjemme, når de gik på arbejde. Om dagen holdt man dem beskæftigede med syning, og om aftenen tog forældrene dem med sig, når de gik hjem. På den måde voksede de stakkels børn op, langt fra alle laster og omgivet af de bedste forbilleder.

Marthe fandt, at det var en ædel tanke. Lidt efter lidt tog den en sådan magt over hende, at hun ikke talte om andet end nødvendigheden af at skabe et lignende asyl i Plassans.

"Man kunne stille det under hellige jomfrus beskyttelse!" sagde fader Faujas. "Men der er så mange besværligheder at overvinde! De aner ikke, hvilket besvær man har med selv den mindste velgørenhedsforanstaltning. Det måtte være et varmt og hengivent moderhjerte, der skulle lede en sådan anstalt."

Marthe sænkede hovedet, betragtede Desirée, som sov ved hendes side, og følte sine øjne blive fugtige. Hun stillede nogle spørgsmål om de forberedende arbejder, om anlægsudgifterne og de årlige udgifter.

"Vil De hjælpe mig?" spurgte hun pludselig en aften præsten.

Fader Faujas greb med en højtidelig mine hendes hånd, som han et øjeblik holdt i sin, og sagde, at hun var en af de ædleste naturer, han nogensinde havde mødt. Han indvilligede, men hun måtte gøre det hele, han formåede kun så lidt. Det var hende, der skulle danne en komité af byens damer, indsamle bidrag, med et ord påtage sig de ømtålelige og besværlige detaljer ved denne henvendelse til den almindelige

barmhjertighed. Og han aftalte at mødes med hende dagen efter i Saint-Saturnin, for at præsentere hende for stiftets arkitekt, som langt bedre end han ville kunne oplyse hende om omkostningerne.

Den aften var Mouret i særdeles godt lune, da han gik til sengs. Han havde ikke ladet fru Faujas vinde et eneste parti.

"Du ser helt glad ud, min ven," sagde han til sin hustru. "Du så nok, hvordan jeg gav hende spidsen? Konen var ganske ude af sig selv."

Da Marthe tog en silkekjole frem fra garderoben, spurgte han overrasket, om hun ville gå ud i morgen. Han havde intet hørt dernede.

"Ja," svarede hun, "jeg har noget at udrette; jeg har et møde med fader Faujas i kirken angående en ting, som jeg skal fortælle dig."

Han stod foran hende ganske forbløffet og så på hende, for at finde ud af, om hun drev spøg med ham. Så sagde han i sin spottende tone, uden at blive vred:

"Men dog, det har jeg ikke bemærket. Så du sværmer for sortkjoler nu om stunder."

8

Dagen efter gik Marthe først til sin moder. Hun fortalte hende om denne velgørenhedssag, som hun sværmede for. Da den gamle dame rystede på hovedet og smilede, blev hun næsten vred, og bebrejdede hende, at hun havde for lidt menneskekærlighed.

"Det er vist en af fader Faujas' ideer," sagde Félicité pludselig.

"Ja, det er det virkelig," svarede Marthe overrasket. "Vi har talt vidt og bredt om det. Hvordan ved du det?"

Fru Rougon trak på skuldrene uden at forklare sig yderligere. Så sagde hun ivrigt:

"Ja ja, du har ret, men kære, du må have noget at tage dig for, og det, du har fundet her, er vældig godt. Det gør mig virkelig bedrøvet sådan at se dig lukket inde hele tiden i det afsides hus, der lugter som et gravkapel. Men du skal ikke regne med mig, jeg vil ikke have noget som helst at gøre med den historie. Så ville folk bare sige, at det var mig, det gjorde det hele, og at vi intrigerer for at påtvinge indbyggerne her i byen vores ideer. Jeg ønsker tværtimod, at du skal høste hele æren af din smukke tanke. Jeg vil hjælpe dig med mine råd, hvis du vil have det, men ikke andet."

"Jeg havde ellers håbet at få dig med i stiftelseskomiteen," sagde Marthe, som blev en smule skræmt ved tanke om at være alene om en så vidtløftig sag.

"Nej, nej, jeg forsikrer dig, det ville skræmme alle andre væk, hvis jeg var med. Du skal tvært imod fortælle vidt og bredt, at jeg ikke kan være med i komiteen, at jeg har sagt nej til dig, at

jeg ikke har tid … Du kan endog antyde, at jeg ikke tror på din idé. Det skal nok sætte fart i damerne, skal du se. De vil være henrykte over at få lov til at være med i et foretagende, hvor jeg ikke er med. Gå til fru Rastoil, fru de Condamin, fru Delangre; gå også til fru Paloque, men først til sidst; hun vil blive smigret og vil være dig til mere nytte end alle de andre. Og hvis du kommer i forlegenhed, som kom og snak med mig."

Hun fulgte sin datter ud til trappen. Så så hun skarpt på hende og spurgte med sit hvasse gammelkonesmil:

"Han har det vel godt, den gode fader?"

"Udmærket godt," svarede Marthe roligt. "Jeg vil nu gå til Saint-Saturnin, hvor jeg skal møde stiftsarkitekten."

Marthe og præsten havde ment, at sagen endnu var alt for svævende til, at man ville gøre arkitekten nogen større ulejlighed. De regnede med, at de kunne træffe denne, når han kom til Saint-Saturnin, hvor man var ved at reparere et kapel. Så ville de kunne rådføre sig med ham sådan ligesom i forbigående. Marthe gik gennem kirken, og fandt fader Faujas og hr. Lieutaud i samtale oppe på et stillads, hvorfra de straks kravlede ned. Præstens ene skulder var hvid af kalk; han interesserede sig for arbejdet.

Ved denne tid på eftermiddagen var der ikke eneste besøgende i kirken, både hoved- og sideskibene var folketomme, fyldt med en masse stole, som to messedrenge var ved at ordne i rækker under voldsom larm. Murere råbte til hinanden oppe på stigerne, og man hørte murskeer skrabe mod væggene. Saint-Saturnin gjorde ikke noget andægtigt indtryk; Marthe havde ikke engang korset sig. Hun satte sig uden for kapellet, som var under reparation, mellem fader Faujas og hr.

Lieutaud, som hun ville have sat sig i den sidstnævntes arbejdsværelse, hvis hun var kommet for at rådføre sig med ham der.

Samtalen varede en god halv time. Arkitekten var meget venlig; han mente, at man ikke skulle bygge et hus til Madonnastiftelsen, som præsten allerede kaldte deres projekt. Det ville blive alt for dyrt. Det var bedre at købe en færdig bygning, som man kunne ændre efter stiftelsens behov. Han anviste dem endog et tidligere pensionat i byens udkant, som siden hen var blevet brugt af en foderhandler, og som var til salg. For nogle tusinde francs ville han fuldstændig kunne omskabe denne rønne; han lovede ligefrem underværker, en elegant indgang, store stuer, en gård med træer. Marthe og præsten havde lidt efter lidt hævet stemmerne, de diskuterede enkeltheder under kirkens genlydende hvælvinger, mens hr. Lieutaud med spidsen af sin stok tegnede på stengulvet for at give dem en forestilling om facaden.

"Det er altså en aftale, min herre," sagde Marthe, idet hun tog afsked med arkitekten, "De laver et overslag, så vi ved, hvad vi har at rette os efter. Og De vil nok være venlig at bevare hemmeligheden, ikke sandt?"

Fader Faujas ville følge hende til den lille kirkedør. Idet de sammen gik forbi højaltret og hun vedblev at tale ivrigt med ham, blev hun pludselig overrasket ved ikke at finde ham ved siden af sig; hun så efter ham og opdagede ham knælende for foran det store kors i dets musselinshylster. Denne præst, som således knælede, overstænket med kalkpletter, gjorde et ejendommeligt indtryk på hende. Hun erindrede sig, hvor hun var, så sig omkring med et uroligt udtryk og dæmpede lyden af

sine skridt. Ved døren rakte præsten, som var blevet meget alvorlig, hende tavs sin finger, dyppet i vievand. Forvirret slog hun kors for sig. De polstrede dobbeltdøre faldt sagte i efter hende med et halvkvalt suk.

Derfra gik Marthe til fru de Condamin. Hun var henrykt over at komme ud i den friske luft på gaderne; de ting, hun endnu havde at gøre, forekom hende at være en ligefrem fornøjelsestur. Fru de Condamin modtog hende med venskabelig overraskelse. Den kære fru Mouret kom jo så sjældent! Da hun fik at vide, hvad det drejede sig om, erklærede hun sig fuldkommen begejstret og rede til et hvilket som helst offer. Hun var klædt i en henrivende malvafarvet kjole med perlegrå rosetter og tog imod i et boudoir, hvor hun spillede pariserinde, der var forvist til provinsen.

"De gjorde ret i at henvende Dem til mig!" sagde hun og trykkede Marthes hænder. "De stakkels piger, hvem skal hjælpe dem om ikke os, som bliver beskyldt for at være dem et dårligt eksempel med vores luksusliv? Og det er da forfærdeligt at tænke sig, at børnene bliver udsat for alle disse skrækkelige ting. Jeg bliver ligefrem syg, når jeg hører det. De kan regne med mig."

Og da Marthe fortalte, at hendes moder ikke kunne være med i komiteen, fordobledes hendes velvilje.

"Det er da kedeligt, at hun har så meget at lave," sagde hun med en let ironisk betoning. "Hun ville have været Dem en god hjælp. Men det får ikke hjælpe, vi vil gøre, hvad vi kan. Jeg har adskillige venner. Jeg vil gå i visit hos biskoppen, jeg skal sætte himmel og jord i bevægelse, om nødvendigt. Det skal lykkes, det lover jeg Dem."

Hun ville ikke høre nogen detaljer om de forskellige foranstaltninger eller udgifterne. De nødvendige penge ville man altid kunne skaffe til veje. Hun ønskede, at komiteen skulle høste ære af sin stiftelse, og at alting skulle være smukt og bekvemt. Hun tilføjede leende, at tal gjorde hende ør i hovedet, så hun påtog sig derfor at stå for de første forberedelser, at sætte planen i værk. Den kære fru Mouret var ikke vant til at tigge penge; hun ville følge med hende på disse vandringer, ville oven i købet påtage sig nogen af dem alene. Efter et kvarters tid var hele foretagendet hendes, og det var hende, der gav Marthe instrukser. Denne skulle netop til at gå, da hr. de Condamin trådte ind; hun blev forlegen og vovede ikke at tale om formålet med sit besøg overfor ham, der jo, efter hvad man sagde, netop var indblandet i den skammelige historie med de stakkels piger.

Det var fru de Condamin, som forklarede sin mand den store idé, og han viste sig ganske rolig og ædel i sin tænkemåde. Han fandt, at det hele var vældig moralsk.

"Det er en idé, som kun kunne opstå hos en moder," sagde han alvorligt, og det var ikke til at vide, om han gjorde nar, "Plassans vil komme til at takke Dem for sin sædelighed, fru Mouret."

"Jeg må indrømme, at jeg blot har taget ideen til mig," svarede Marthe, forlegen over denne ros, "den er blevet mig indgivet af en person, som jeg respekterer meget."

"Hvilken person?" spurgte fru de Condamin nysgerrigt.

"Hr. Faujas."

Og i sin store naivitet udtalte Marthe alle sin gode tanker om præsten. Hun gjorde ingen hentydninger til de tarvelige rygter, der havde været i omløb; hun beskrev ham som en i alle måder

respektabel mand, som det var hende en glæde at omgås. Fru de Condamin lyttede og nikkede af og til.

"Jeg har jo hele tiden sagt," udbrød hun, "at fader Faujas er en udmærket præst. Hvis De vidste, hvilke ondskabsfulde mennesker, der er til! Men efter at De er begyndt at omgås ham, vover man ikke at sige noget. Det har fået alle de ondskabsfulde antydninger til at standse. Jaså, det er altså hans idé? De må overtale ham til at træde mere i forgrunden. Indtil da lover jeg Dem at tie. Jeg forsikrer Dem, at jeg hele tiden har syntes godt om denne præst og forsvaret ham ..."

"Jeg har talt med ham; han forekom mig at være yderst venlig," sagde hr. de Condamin.

Men hans hustru fik ham til at tie med en håndbevægelse; hun behandlede ham ind imellem som en lille dreng. I det tvivlsomme ægteskab, som man fandt så belastende for hr. de Condamin, var det ham, der måtte bære hele skammen; den unge hustru, som var kommet fra Gud ved hvor, havde fået tilgivelse og var blevet afholdt af hele byen ved sin elskværdighed og sin indtagende skønhed. Han forstod, at han var overflødig ved denne dydige samtale.

"Jeg vil lade jer alene med Vorherre," sagde han i en let ironisk tone. "Jeg vil gå ud og ryge mig en cigar. Octavie, glem nu ikke at gøre dig klar i god tid; vi skal til underpræfektens i aften."

Da han var gået, talte de to damer sammen endnu en tid, gentog, hvad de allerede engang havde sagt, beklagede de stakkels piger, som var kommet på afveje, blev mere og mere fast besluttede på at beskytte dem mod alle fristelser. Fru de Condamin gjorde flere udfald mod den manglende moral i højst veltalende vendinger.

"Nuvel, så er vi altså enige," sagde hun og trykkede en sidste gang Marthes hånd, "jeg står til Deres disposition, så snart De siger til. Hvis De går hen og taler med fru Rastoil og fru Delangre, så sig til dem, at jeg ordner det hele; de skal blot lægge deres navne til sagen. Min idé er god, ikke sandt? Vi skal ikke vige fra den så meget som en millimeter. Jeg beder Dem hilse fader Faujas."

Marthe begav sig straks til fru Delangre og derpå til fru Rastoil. De var høflige, men noget mere kølige end fru de Condamin. Begge diskuterede forslagets økonomiske sider; der skulle bruges mange penge, den almindelige barmhjertighed ville aldrig kunne yde de nødvendige summer, man risikerede, at det hele ville løbe ud i sandet på en tåbelig måde. Marthe beroligede dem, nævnte forskellige tal. Så ville de vide, hvilke damer der allerede havde lovet at indgå i komiteen. Da hun nævnede fru de Condamin, tav de. Men da de fik at vide, at fru Rougon ikke kunne være med, blev de mere elskværdige.

Fru Delangre havde taget mod Marthe i sin mands arbejdsværelse. Hun var en lille bleg dame med noget tjenestepigeagtigt ydmygt i sin fremtoning, men hendes sidespring var hvermands eje i Plassans.

"Ja, herre Gud," sagde hun til sidst, "jeg ønsker intet højere end at dette foretagende vil lykkes. Det ville blive en dydsskole for arbejderungdommen. Man kunne redde mange svage karakterer. Jeg kan ikke afslå at være med, for jeg ved, at jeg vil kunne være Dem til stor nytte ved min mand, som gennem sit embede kommer i stadig berøring med alle mulige indflydelsesrige personer. Men jeg beder Dem vente på mit

endelige svar til i morgen. Vor stilling her i byen gør, at vi må være forsigtige, og jeg vil først rådføre mig med min mand."

Fru Rastoil var et af den slags lidt snerpede væsener, der ledte efter de korrekte udtryk, når hun skulle tale om de ulykkelige kvinder, som havde forglemt deres pligter. Hun var en korpulent dame, og sad mellem sine to døtre og syede på en smuk alterdug. Hun lod straks pigerne gå ud.

"Tak fordi De har tænkt på mig," sagde hun, "men jeg bliver sandelig helt forlegen. Jeg sidder allerede i flere komiteer, og jeg ved ikke, om jeg har tid. Jeg har haft den samme tanke som De, men min plan var mere omfattende – måske mere fuldkommen. I mere end en måned har jeg tænkt på at tale med biskoppen om det, men jeg har ikke haft et minut ledigt. Nuvel, vi kan jo forene vore kræfter. Jeg skal meddele Dem min opfattelse, for jeg tror, De tager fejl på mange punkter. Jeg vil ofre mig endnu en gang, siden det er nødvendigt. Min mand sagde til mig så sent som i går: 'Du passer snart aldrig dine egne anliggender, altid kun andres.'"

Marthe så nysgerrigt på hende og tænkte på hendes gamle forbindelse med hr. Delangre, som man stadig talte om på cafeerne ved Cours Sauvaire. Mairens og præsidentens hustru havde begge set meget reserverede ud, da fader Faujas' navn blev nævnt, især den sidste. Marthe var ligefrem blevet en smule stødt over denne mistro mod en person, som hun gik i borgen for, og hun havde ivrigt fremhævet hans gode egenskaber, så at begge damerne blev nødt til at erkende denne præsts fortjenester, som levede så tilbagetrukkent og forsørgede sin moder.

Da Marthe kom fra fru Rastoil, behøvede hun blot at gå over gaden for at komme til fru Paloque, som boede lige om hjørnet i Rue Balande. Klokken var syv, men hun ville nå at udrette dette sidste ærinde, selv om hun så blev nødt til at lade Mouret vente og få skænd af ham. Paloques var netop ved at sætte sig til bords i deres kolde spisestue, som havde et præg af landlig, proper, nøje skjult fattigdom. Fru Paloque skyndte sig at lægge låget på suppeterrinen, ærgerlig over at de således var blevet overrasket ved bordet. Hun var meget høflig, næsten ydmyg, men inderst inde urolig over dette besøg, som hun ikke havde ventet. Hendes mand, dommeren, blev siddende foran sin tomme tallerken med hænderne på knæene.

"Nå, de tøser," udbrød han, da Marthe begyndte at tale om pigerne i den gamle del af byen. "Jeg har hørt nydelige detaljer på rådhuset her i dag. Det er dem, der har lokket agtværdige personer til udsvævelser. De gør uret i at interessere Dem for den flok, frue."

"Og for resten," sagde fru Paloque, "er jeg bange for, at jeg ikke rigtig kan være Dem til nogen nytte. Jeg kender ingen. Min mand ville hellere lade den højre hånd hugge af end at tigge om så meget som en sou. Vi har trukket os tilbage fra verden af væmmelse over al den uretfærdighed, vi har set. Vi lever ganske tilbagetrukne her, er glade over at være glemt. Hvis man tilbød min mand forfremmelse, ville han afslå. Ikke sandt, min ven?"

Dommeren nikkede samtykkende. Ægteparret udvekslede et lille smil, og Marthe stod ganske forlegen overfor disse to forfærdelig grimme, koparrede fysiognomier, som stemte så godt overens i deres hyklede underdanighed. Hun erindrede sig heldigvis sin moders råd.

"Jeg havde eller regnet så sikkert med Dem," sagde hun i en yderst elskværdig tone. "Alle damerne er jo med: fru Delangre, fru Rastoil, fru de Condamin, men mellem os sagt, så bidrager de kun med deres navne. Jeg har brug for en i allerhøjeste grad agtværdig og nidkær person, som ville tage sig mere af sagen, og så tænkte jeg på Dem. Tænk på, hvor takskyldig Plassans ville være Dem, hvis vi kunne drive en sådan plan igennem."

"Javist, javist," mumlede fru Paloque, henrykt over smigeren.

"De tager for resten fejl, når De tror, at De ikke har nogen magt. Det er jo en kendt sag, at hr. Paloque står sig meget godt med underpræfekturet. Mellem os sagt, er han nok udset til at blive hr. Rastoils efterfølger. Nej, gør ingen indvendinger, Deres fortjenester er kendte, det hjælper ikke at forsøge at skjule dem. Og det ville jo være en fortrinlig lejlighed for fru Paloque til at komme lidt ud af den skygge, hvor hun gemmer sig, og vise, hvilken rig begavelse hun ejer, både hvad angår hjerne og hjerte."

Dommeren vred sig på sin stol. Han så på sin hustru og blinkede.

"Min hustru har jo ikke ligefrem sagt nej," sagde han.

"Nej, bestemt ikke," sagde denne. "Siden De virkelig har brug for mig, er det nok. Jeg vil nok begå endnu en dumhed, gøre mig en masse besvær, som jeg aldrig får nogen løn for. Spørg blot min mand, hvor meget vi har gjort i al stilhed. Og De kan se, hvor det har bragt os. Men det gør nu det samme, man kan ikke forandre sin natur. Vi bliver jo narret livet igennem. – De kan regne med mig, min kære fru Mouret."

Paloques rejste sig, og Marthe tog afsked med dem og takkede dem for deres uegennyttige indsats. Da hun stod stille

et øjeblik på trappen for at løsne en garnering på sin kjole, som havde sat sig fast ved gelænderet, hørte hun dem tale højlydt bag døren.

"De kommer til dig, fordi de har brug for dig," sagde dommeren i en bitter tone. "Du vil blive deres trækdyr."

"Og hvad så?" svarede hustruen. "Tror du ikke, at de kommer til at betale for det, ganske som alt det andet?"

Da Marthe endelig kom hjem, var klokken næsten otte. Mouret havde ventet på hende i over en halv time for at kunne gå til bords. Hun var bange for, at der ville blive et forfærdeligt optrin. Men da hun havde klædt sig om og kom ned, fandt hun sin mand siddende overskrævs på en omvendt stol og ganske roligt trommede med fingrene på dugen. Han var frygtelig ironisk og drillesyg.

"Nå, jeg troede ellers, at du ville sove i en skriftestol i nat," sagde han. "Nu, da du er begyndt at gå i kirke, må du jo sige til, så jeg kan spise ude, når du er indbudt af præsterne."

Under hele middagen vedblev han at spøge på samme facon. Marthe var meget mere generet, end hvis han havde skældt hende ud. Flere gange sendte hun ham et bønfaldende blik og bad ham om at lade hende være i fred. Men det opirrede ham blot endnu mere. Octave og Desirée lo. Serge tav, han tog moderens parti. Under desserten kom Rose ind, ganske forbløffet, og sagde, at hr. Delangre bad om at få fruen i tale.

"Nå, så du står også på en god fod med øvrigheden?" grinede Mouret.

Marthe gik ud og modtog mairen i dagligstuen. Denne var meget elskværdig, næsten galant, og sagde, at han ikke havde villet vente til i morgen med at komme og gratulere hende med

hendes smukke tanke. Fru Delangre var noget tilbageholdende, det havde været forkert af hende ikke at svare med det samme, og derfor kom han nu og svarede på hendes vegne, at hun var meget smigret over at få lov til at deltage i komiteen for Madonnastiftelsen. Han ville selv bidrage efter bedste evne til dette nyttige og moralske foretagende.

Marthe fulgte ham helt ud til hoveddøren. Idet Rose lyste ham ud på fortovet med lampen, sagde mairen:

"Hils fader Faujas, at jeg gerne vil tale med ham, hvis han vil være så god at se ind til mig. Siden han har set en sådan anstalt i Besançon, kan han måske give mig nogle værdifulde oplysninger. Jeg ønsker, at byen i det mindste betaler for lokalerne. Farvel så længe, min bedste fru Mouret; jeg beder Dem hilse Deres mand, som jeg ikke skal forstyrre."

Da fader Faujas kom ned sammen med sin moder ved ottetiden, nøjedes Mouret med at sige:

"Nå, har De nu taget min hustru fra mig? Gør nu ikke for meget ud af hende, hun skal jo ikke være nogen helgen."

Så fordybede han sig i kortspillet; han havde en skrækkelig hævn at tage over fru Faujas, efter tre dages uafladelige nederlag.

Marthe fik lejlighed til uforstyrret at fortælle præsten, hvad hun havde udrettet. Hun var glad som et lille barn og stadig ganske oplivet af denne eftermiddag, som hun havde tilbragt uden for sit hjem.

Præsten lod hende gentage nogle detaljer; han lovede at gå til hr. Delangre, skønt han egentlig helst ville have holdt sig helt i skyggen.

"Det var forkert at nævne mig allerede," sagde han strengt til hende, da han så hende så ophidset og hengiven, "men De er jo som alle andre kvinder, selv de bedste planer bliver forkludret i deres hænder."

Hun så på ham, overrasket over dette brutale udfald; hun studsede og mærkede igen dette gys, hun stadig oplevede af og til overfor hans præstekjole. Hun syntes, at en jernhånd blev lagt på hendes skulder og trykkede hende ned. For enhver præst er kvinden en fjende.

Da han mærkede hende modvilje mod denne alt for strenge irettesættelse, sagde han i en mildere tone:

"Jeg tænker jo kun på Deres ædle forehavendes fremgang. Jeg er bange for at skade det, hvis jeg deltager i det. Jeg er jo, som De nok ved, ikke ligefrem afholdt i byen."

Da Marthe så hans ydmyghed, forsikrede hun ham, at han tog fejl, at alle damerne havde talt om ham i de mest elskværdige vendinger. Man vidste, at han forsørgede sin moder, at han førte et tilbagetrukkent, højst rosværdigt liv. Så talte de videre helt til klokken elleve om den store plan og gennemgik atter og atter de mindste detaljer. Det var en uendeligt dejlig aften.

Mouret havde opfanget et par ord under kortspillet.

"Ja," sagde han, da de var ved at gå til ro, "I to hjælpes altså ad med at udrydde lasten her i byen. Det er et godt påfund."

Tre dage senere var komiteen konstitueret. Efter at damerne havde valgt Marthe til formand, skyndte denne sig, efter sin moders råd, som hun i al hemmelighed havde spurgt, at udnævne fru Paloque til kassemester. De gjorde sig begge store anstrengelser, satte rundskrivelser op, sørgede for at ordne

hundredvis af selskabets indre anliggender. Imens gik fru de Condamin fra underpræfekturet til bispegården, fra bispegården til byens notabiliteter, forelagde på sin elskværdige facon "sin gode idé", fremviste henrivende toiletter, indsamlede bidrag og løfter om hjælp. Fru Rastoil fortalte præsterne, som hun tog imod om tirsdagene, hvordan hun var kommet på den tanke at redde alle disse ulykkelige børn fra et lastefuldt levned, og indskrænkede sig for resten til at bede fader Bourette om at prøve at overtale Saint-Joseph-søstrene til at tilbyde den påtænkte stiftelse sine tjenester. Fru Delangre betroede embedsmændene, at byen havde hendes mand at takke for denne stiftelse, ligesom komiteen takket være hans venlighed havde fået stillet en sal på rådhuset til rådighed, hvor den kunne holde møder, når det passede den. Hele Plassans talte om denne fromme nidkærhed, og snart tale man slet ikke om andet end Madonnastiftelsen. Man udlod sig i lovtaler, enhver af komiteens medlemmers intime venner gjorde sit, alle arbejdede for dette foretagende. Subskriptionslister, der cirkulerede i de tre bydele, blev overtegnede på en uge. Og efterhånden som aviserne i Plassans offentliggjorde listerne med de lovede beløb, vågnede forfængeligheden, og de mest betydende familier konkurrerede på gavmildhed.

Og under alt dette nævntes fader Faujas' navn stadig oftere. Skønt enhver af fruerne i komiteen gjorde krav på den oprindelige idé som sin egen, mente man at vide, at præsten havde haft den med fra Besançon. Dette erklærede hr. Delangre også udtrykkeligt i byrådet på det møde, hvor man besluttede at indkøbe den ejendom, stiftsarkitekten havde peget på som meget velegnet til at huse Madonnastiftelsen. Lige forinden

havde mairen haft en lang samtale med præsten, og de var skiltes under gensidigt varme håndtryk. Sekretæren på rådhuset havde endog hørt dem kalde hinanden for "min kære Delangre" og "min kære Faujas". Dette medførte et stemningsskift til fordel for fader Faujas. Han havde nu tilhængere, som forsvarede ham mod hans fjenders angreb.

Mouret var for øvrigt blevet fader Faujas' garant.

Beskyttet af Marthe, og udpeget som ophavsmand til et velgørenhedsforetagende, hvilket han beskedent benægtede, sneg han sig ikke længere frem langs husmurene. Han gik midt på gaden og stoltserede i solen i sin nye præstekjole. Mellem Rue Balande og Saint-Saturnin måtte han besvare en mængde hilsener. En søndag havde fru de Condamin standset ham efter aftensangen på det lille torv uden for bispegården, hvor hun havde talt med ham i en god halv time.

"Ja, fader," sagde Mouret leende til ham, "nu går De jo ligefrem for at være en sand helgen! Og tænk, at for mindre end et halvt år siden var jeg den eneste, der forsvarede Dem! Men i Deres sted ville jeg være på vagt. De har stadig bispegården mod Dem."

Præsten trak på skuldrene. Han vidste så udmærket, at den fjendtlighed, han stadig mødte, stammede fra præsteskabet. Fader Fenil tyranniserede monseigneur Rousselot med sin hensynsløse vilje. Hen mod slutningen af marts, da storvikaren foretog en lille rejse, sørgede fader Faujas for i dennes fravær at aflægge biskoppen flere besøg. Fader Surin, hans privatsekretær, fortalte, at "den pokkers fyr" var lukket inde timevis hos monseigneur, og at denne var i et rædsomt humør efter disse samtaler. Da fader Fenil kom tilbage, indstillede

fader Faujas sine besøg. Men biskoppen var urolig; det var tydeligt, at en eller anden katastrofe havde forstyrret hans ellers sorgløse og behagelige liv. Under en middag, som han gav for præsteskabet, var han særligt elskværdig mod fader Faujas, som jo trods alt ikke var andet end en beskeden hjælpepræst i Saint-Saturnin. Fader Fenil kneb de tynde læber endnu mere sammen; hans skriftebørn fremkaldte hos ham en kogende, men behersket vrede ved at spørge ham, hvordan det gik.

Intet fattedes nu i fader Faujas lykke. Han vedblev at føre sit tilbagetrukne liv, men han antog et elskværdigt og utvungent udtryk. En tirsdag aften sattes kronen på hans triumf. Han stod ved sit vindue og nød forårets første lune brise, da hr. Péqueur des Saulaies' selskab kom ud i haven og hilste ham på afstand; fru de Condamin drev sin fortrolighed så vidt, at hun vinkede med sit lommetørklæde. Men i samme øjeblik slog hr. Rastoils selskab på den anden side sig ned i havestolene ved springvandet. Hr. Delangre stod på underpræfekturets terrasse og iagttog, hvad der foregik hos dommeren, tværs over Mourets have.

"De vil nok ikke værdige ham et blik," mumlede han.

Man han tog fejl. Fader Fenil drejede hovedet, ligesom tilfældigt, og tog hatten af. Så gjorde alle præsterne, som var til stede, det samme, og fader Faujas besvarede hilsenen. Efter at han langsomt havde ladet sit blik glide over de to selskaber, til højre og venstre, forlod han vinduet og trak med from taktfuldhed sine hvide gardiner for.

9

April måned blev meget lun. Om aftenen efter middagen gik børnene ud fra spisestuen for at lege i haven. Da der var meget lummert i det lille rum, gik også Marthe og præsten til sidst ud på terrassen. De satte sig nogle skridt fra det vidtåbne vindue, udenfor lampeskærets skarpt afgrænsede firkant, som faldt på buksbomhækken. Der talte de i det tiltagende mørke om de tusinder af spørgsmål, der havde med Madonnastiftelsen at gøre. Disse stadige næstekærlige tanker gjorde deres samtaler dobbelt behagelige. Foran sig havde de udsigt til et stort stykke himmel mellem hr. Rastoils vældige pæretræer og underpræfekturets sorte kastanjer. Børnene løb i vinløvgangen i den anden ende af haven; af og til hørtes fra spisestuen et lille skænderi mellem Mouret og fru Faujas, som var blevet alene tilbage derinde, stædigt optaget af deres kortspil.

Bevæget, gennemtrængt af en smægtende følelse, som standsede ordene på hendes læber, tav Marthe af og til, når hun så et stjerneskuds gyldne streg. Hun smilede med hovedet let tilbagelænet og betragtede himlen.

"Atter en sjæl fra skærsilden, som træder ind i Paradiset," hviskede hun.

Da præsten sad tavs, tilføjede hun:

"De er henrivende, alle disse barnlige forestillinger. Man burde altid forblive en lille pige, fader."

Nu reparerede hun aldrig mere familiens linned om aftenen. Så havde hun skullet tænde en lampe på terrassen, og hun foretrak dette skumringslys, dette lune mørke, i hvis favn hun

følte så stort velbehag. For øvrigt var hun ude i byen næsten dagligt, og det trættede hende meget. Efter middagen orkede hun ikke at gribe nål og tråd. Rose måtte lappe og reparere, da Mouret beklagede sig over, at der var hul på alle hans sokker.

Marthe var virkelig meget optaget. Ud over komiteens møder, hvor hun førte ordet, havde hun en mængde andre gøremål, måtte foretage visitter, overvåge arbejder. Hun lod ganske vis fru Paloque passe alt det skriftlige og de mindre vigtige gøremål, men hun var så ivrig for at se værket gå i gang, at hun gik ud i forstaden to-tre gange om ugen for at forvisse sig om, at arbejderne var flittige. Da hun altid syntes, at det gik for langsomt, løb hun til Saint-Saturnin og fandt arkitekten, skældte ham ud, sagde, at han ikke måtte lade arbejderne gå uden tilsyn, og var ligefrem jaloux på de arbejder, han udførte i kirken, fandt, at reparationen af kapellet skred meget hurtigere frem. Men Lieutaud smilede og forsikrede, at alt ville være færdigt til den aftalte tid.

Selv fader Faujas erklærede, at der ikke skete nogen fremgang. Han ophidsede hende til aldrig at unde arkitekten et øjebliks ro. Til sidst kom Marthe dagligt til Saint-Saturnin. Hun gik derind med hovedet fuldt af tal og tanker på mure, der skulle rives ned og bygges op. Den kølige luft i kirken beroligede hende en smule. Hun tog vievand, slog mekanisk kors for sig, for at gøre som alle andre. Messedrengene lærte sig efterhånden at genkende hende og hilste på hende; selv var hun efterhånden som hjemme i de forskellige kapeller, sakristiet, hvor hun af og til hentede fader Faujas, de lange gange, og klostergården, som hun gik over. Efter en måned fandtes der ikke en krog i Saint-Saturnin, som hun ikke kendte. Af og til

måtte hun vente på arkitekten; så satte hun sig i et afsidesliggende kapel, hvilede sig efter sin lange spadseretur, gennemgik i tankerne de tusind formaninger, hun havde foresat sig at give hr. Lieutaud; den dybe, skælvende stilhed, som omgav hende, og de malede ruders andægtige halvmørke indsvøbte hende lidt efter lidt i en slags formløse og i høj grad behagelige drømme. Hun begyndte at elske de høje hvælvinger, væggenes højtidelige nøgenhed, altrene med deres smukke duge og de regelmæssigt opstillede stolerækker. Så snart de polstrede dobbeltdøre faldt blødt i bag hende, var det ligesom om en fornemmelse af uendelig hvile sænkede sig over hende, hun glemte verdens uro, og hele hendes væsen syntes at blive tilintetgjort i gravens fred.

"Å, hvor der er herligt i Saint-Saturnin!" undslap det hende en aften til hendes mand efter en varm dag med tordenvejr.

"Vil du have, vi skal gå derhen og sove?" sagde Mouret leende.

Marthe blev såret. Tanken om det rent legemlige velbefindende, hun opnåede i kirken, stødte hende som noget upassende. Hun gik nu kun med en vis uro til Saint-Saturnin, gjorde sig umage for at være ligegyldig, at gå ind i kirken ligesom hun gik ind i rådhusets store sale, men alligevel mod sin vilje med en bæven i hjertet. Hun led ved det, men hun vendte gerne tilbage til denne lidelse.

Fader Faujas lod ikke til at bemærke den langsomme opvågnen, der daglig fandt sted i hende. Han var stadig for hende et energisk, høfligt menneske, der havde Himlen ved sin side. Præsten i ham trådte aldrig frem i lyset. Men af og til kom hun til at forstyrre ham under en begravelse; han kom hen til hende iklædt en messeskjorte, talte et øjeblik med hende bag en

søjle, og bragte med sig en ubestemt lugt af røgelse og voks, hun kom om en murerregning eller et eller andet krav, som snedkerne havde fremsat. Han oplyste hende tallene præcist og gik videre for at følge den døde, mens hun stod tilbage i den tomme kirke, hvor en tjener slukkede lysene. Når fader Faujas gik gennem kirken med hende og knælede ved højalteret, fik hun for vane at gøre det samme, i begyndelsen blot fordi, at det var sådan, man gjorde, siden blev det rent mekanisk, og hun knælede også, når hun var alene. Foreløbig udgjorde denne reverens hele hendes gudsfrygt. Et par gange kom hun, uden at tænke over det, derhen på de store helligdage, men når hun hørte orglets brusen og så, at kirken var fuld, tog hun forskrækket flugten og vovede ikke at gå ind.

"Nå," spurgte Mouret ofte med et grin, "hvornår skal du så konfirmeres?"

Han vedblev at stikke til hende med sine morsomheder. Hun svarede aldrig; hun sendte ham bare et langt blik, som lynede en smule, hvis han gik for vidt. Efterhånden blev han mere bitter, og havde ikke mere lyst til at spøge med hende. Efter en måned blev han ligefrem vred.

"Er det ikke dumt sådan at give sig hen til sortkjolerne!" brummede han, da han ikke fandt sin middag klar. "Du er altid ude nuomstunder, man har dig aldrig hjemme en time ad gangen. Det ville ikke genere mig, hvis ikke alting sejlede herhjemme. Mit tøj er altid i laser, der er ikke engang dækket bord til klokken syv, Rose har ikke for fem øre ordenssans, hele huset roder."

Han tog en støvekost, som lå og flød, låste en glemt vinflaske inde, tørrede støvet af møblerne med fingerspidserne og sagde

med større og større ophidselse:

"Jeg skal måske selv til at tage en kost og et forklæde? Det ville sikkert ikke genere dig, du ville vel lade mig gøre rent uden at bemærke det. Ved du, at jeg brugte to timer i formiddags på at lægge tingene i orden i skabet her? Nej, min ven, det kan ikke blive ved at fortsætte på den måde."

Eller også skændtes de om børnene. En dag, Mouret kom hjem, havde han fundet Desirée i haven, "beskidt som et svin", liggende på maven foran en myretue for at se, hvad myrerne bedrev.

"Det er da også lige før, du tilbringer dine nætter ude også!" råbte han til hustru, da han så hende. "Kom her og se din datter. Jeg har med vilje forbudt hende at skifte kjole, for at du kunne få lov at nyde dette skønne syn."

Den lille pige græd sine bitre tårer, mens hendes fader drejede hende rundt.

"Er hun ikke fin, hvad? Sådan gør børnene, når man lader dem alene. Det er ikke denne enfoldige lille piges skyld. Før ville du ikke lade hende alene i fem minutter, du sagde, hun vil sætte ild til et eller andet. Ja, hun skal nok sætte ild til noget, hele huset vil brænde op, og det er nok godt det samme."

Da Rose havde taget sig af Desirée, fortsatte han i timevis:

"Du lever kun for andres børn nu. Dine egne kan du ikke styre. Men det er da ganske naturligt! Åh, du er godt dum! At gøre dig alt det besvær for en flok møgtøser, der gør nar ad dig og holder stævnemøder i hver eneste krog af byen! Gå du ud en aften på promenaden, så kan du få dem at se i net selskab, de tøser, som du overgiver til Madonnas beskyttelse."

Han trak vejret dybt og fortsatte så:

"Se dog i det mindste efter Desirée, inden du går ud og henter andres piger op af rendestenen. Hun har huller i tøjet så store som en knytnæve. En af dagene finder vi hende nok i haven med arme og ben brækket af. Jeg skal ikke tale om Octave og Serge, selv om jeg gerne så, du var hjemme, når de kommer fra skole. De finder på de mest skrækkelige ting. I går ødelagde de to af fliserne på terrassen med deres bomber. Hvis du ikke holder dig hjemme, ryger hele huset i luften en skønne dag."

Marthe undskyldte sig; hun havde været nødt til at gå ud. Men Mouret havde virkelig ret: det stod ringe til i huset. Denne rolige krog, hvor solen sank så stille, var blevet fuld af skænderier og sjuskeri, børnene gik for lud og koldt vand, faderen var i ondt lune og moderen var træt og ligeglad. Om aftenen ved bordet fik man dårlig mad og skældte ud på hinanden. Rose gjorde som det passede hende. For resten holdt hun med sin frue.

Det gik så vidt, at Mouret, da han en dag mødte sin svigermoder, beklagede sig bittert over Marthe, skønt han udmærket vidste, at han beredte den gamle dame en fornøjelse, når han fortalte om sine huslige besværligheder.

"De overrasker mig i høj grad," sagde Félicité smilende. "Jeg troede, at Marthe var bange for Dem; jeg mente ligefrem, at hun var alt for svag og tilbageholdende. En hustru skal ikke være bange for sin mand."

"Nå!" udbrød Mouret fortvivlet. "Hun krøb gerne ned under jorden, for at undgå at jeg skændte på hende. Der skulle bare et blik til, så gjorde hun alt, hvad jeg ønskede. Men nu er det ikke mere sådan; hvor meget jeg end skælder ud, gør hun kun, som

hun har lyst til. Hun svarer ganske vist ikke igen, hun er ikke opsætsig, men det kommer jo nok ..."

Félicité svarede skinhelligt:

"Hvis De vil have det, skal jeg gerne tale med Marthe. Men det kunne såre hende. Den slags skal ægtefolk beholde for sig selv. Jeg er nu ikke urolig; De skal nok vide at genskabe den fred, De var så stolt over."

Mouret rystede på hovedet og så ned for sig.

"Nej, nej," svarede han, "jeg kender mig selv; jeg laver spektakel og støjer, men det tjener ikke til noget. I bund og grund er jeg svag som et barn. Man gør fejl i at tro, at jeg altid har ført min hustru i snor. Hvis hun ofte har gjort, som jeg ønskede, var det fordi, hun var ligeglad, det var hende aldeles ligegyldigt, om hun gjorde det ene eller de andet. Selv om hun ser skikkelig ud, er hun meget stædig. Nå, jeg må vel forsøge at lirke mig frem med hende."

Derpå så han op og sagde:

"Det var dumt af mig at fortælle Dem alt dette; De vil vel ikke omtale det for nogen?"

Dagen efter, da Marthe kom for at besøge sin moder, anlagde denne en stram mine og sagde til hende:

"Det er forkert af dig, min pige, sådan at opføre dig dårligt mod din mand. Jeg mødte ham i går, han er aldeles ude af sig selv. Jeg ved godt, at han har mange særheder, men det er vel ingen grund til, at du skulle forsømme dit hjem."

Marthe målte sin moder med øjnene.

"Jaså, han beklager sig over mig," sagde hun i en sur tone. "Han burde dog i det mindste tie stille; jeg beklager mig jo ikke over ham."

Så talte hun om noget andet, men fru Rougon ledte hende tilbage til emnet ved at spørge til fader Faujas.

"Sig mig, måske synes Mouret ikke om præsten og er vred på dig for hans skyld?"

Marthe blev ganske forbløffet.

"Sikken dog en idé!" sagde hun. "Hvorfor skulle min mand ikke synes om fader Faujas? I det mindste har han da aldrig sagt noget til mig i den retning. Han sagde vel heller ikke noget til dig? Nej, du tager fejl. Hvis ikke moderen kom ned og spillede kort med ham, ville han gå op og hente dem."

Mouret talte virkelig aldrig om fader Faujas. Af og til gjorde han nar ad ham, blandede ham ind i de morsomheder om hende gudelighed, han plagede sin hustru med. Men det var også det hele.

En morgen, mens han var ved at barbere sig, råbte han til Marthe:

"Hør, min ven, hvis du skal skrifte, så tage fader Faujas til skriftefader. Så bliver dine synder i det mindste inden for vores egne fire vægge."

Fader Faujas holdt skrifte tirsdag og fredag. De dage undgik Marthe at gå til Saint-Saturnin; hun ville ikke forstyrre ham, sagde hun; men hun blev egentlig mere holdt tilbage af den mærkelige ængstelse og blufærdighed, som greb hende, når hun traf på ham i messehagel, med den svage duft af sakristi i folderne. En fredag gik hun sammen med fru de Condamin ud for at se efter, hvor langt man var kommet med arbejderne på Madonnastiftelsen. Arbejderne var ved at gøre facaden færdig. Fru de Condamin gav ondt af sig, mente at dekorationen var tarvelig, karakterløs; det burde have været to lette kolonner

med en spidsbue, noget på en gang ungdommeligt og religiøst, et lille stykke arkitektur, som vil gøre de veldædige fruer ære. Marthe var usikker, vidste ikke, hvad hun skulle mene, men indrømmede til sidst, at det virkelig var ganske tarveligt. Da den anden blev ved at tage det op, lovede hun at tale med hr. Lieutaud samme dag. For at holde sit ord, begav hun sig, før hun gik hjem, hen til katedralen. Klokken var fire, arkitekten var netop gået. Da hun spurgte efter fader Faujas, svarede klokkeren, at han holdt skrifte i Sainte-Aurélies kapel. Først da huskede hun på, hvilken dag det var, og sagde, at hun ikke havde tid til at vente. Men da hun fjernede sig og gik forbi Sainte-Aurélies kapel, tænkte hun, at præsten måske havde set hende. Sandheden var, at hun følte sig så besynderlig træt. Hun satte sig udenfor kapellet, støttet mod gitteret. Og der blev hun siddende.

Himlen var grå, kirken fyldtes langsomt af skumringen. I de allerede mørke sideskibe lyste en lampes lille stjernelignende flamme, den forgyldte fod på en kandelaber, en madonnas silkeklædning, og en bleg solstråle gled frem gennem midterskibet og døde bort på bænkenes og korstolenes polerede egetræ. Marthe havde aldrig før følt sig så svag, hendes ben føltes, som om de var brækket, hendes hænder var så tunge, at hun foldede dem om knæet, for at slippe for at mærke deres vægt. Hun sov ind, men vedblev alligevel at se og høre; det var rigtig rart. De svage lyde, som gav genlyd mod hvælvingerne, en stol, der væltede, en forsinket andagtssøgendes skridt, alt dette fik for hende en mild, musikalsk vellyd, som kærtegnede hendes hjerte. Dagslysets sidste reflekser, skyggerne, som steg op langs pillerne som et gråt lag, antog fine silkenuancer. Det

var en vellystig besvimelse, som efterhånden kom over hende, og hun følte hele sit væsen smelte og dø bort i den. Hun lod sig favne af en sælsom, navnløs lykke.

En stemme vækkede hende af denne ekstase.

"Jeg er ked af det ..." sagde fader Faujas. "Jeg havde set Dem, men jeg kunne ikke forlade ..."

Hun syntes pludselig at vågne. Hun så på ham. Han stod der i det døende dagslys, klædt i messehagel. Hans sidste skriftebarn var gået, og den tomme kirke var mere højtidelig end nogensinde.

"Ønskede De at sige mig noget?" spurgte han.

Hun anstrengte sig for huske.

"Ja," sagde hun, "jeg husker ikke ... jo, det var om facaden, som fru de Condamin mener, er for tarvelig. Der burde være to søjler i stedet for den bare dør, som ikke siger noget. Man burde indsætte et spidsbuevindue med malede ruder. Det ville være meget smukt. De forstår nok, ikke sandt?"

Han så på hende med en dybsindig mine og hænderne foldede over messehagelen; han stod ind over hende og sænkede sit alvorlige ansigt ned mod hende. Hun blev siddende, havde ikke kræfter til at rejse sig, talte utydeligt; det var, som om han havde overrasket hende på et tidspunkt, hvor hendes vilje sov, en søvn, hun ikke kunne ryste af sig.

"Det betyder naturligvis yderligere udgifter. Man kunne jo lade sig nøje med søjler af sandsten, der er nemt at forarbejde, og en enkel gesims. Vi vil tale med bygmesteren, hvis De ønsker det; han vil sige os, hvad det koster. Men det var nok bedst først at betale hans sidste regning. Den var på lidt over to tusinde

francs, tror jeg. Vi har pengene, det sagde fru Paloque til mig i morges. Alt dette kan nok arrangeres, fader."

Hun havde sænket hovedet, ligesom kuet af hans blik, som hun følte hvile på sig. Da hun så op og mødte præstens øjne, foldede hun hænderne som et barn, når det beder om forladelse, og brast i gråd.

Præsten stod tavs og lod hende græde.

Da faldt hun på knæ for ham og græd stille i sine hænder, som hun holdt for ansigtet, ligesom et lille barn, der beder om nåde.

"Rejs Dem blot," sagde fader Faujas mildt, "det er for Gud, De skal bøje knæ."

Han hjalp hende op og satte sig ved siden af hende. Så talte de længe sammen med dæmpede stemmer. Det var nu helt mørkt, og lampernes guldgnister lyste i kirkens sorte dyb. Alt var stille; kun udenfor Sainte-Aurélies kapel skælvede luften af deres hvisken. Præstens ord flød vidt og bredt og uden ophold efter hvert eneste af Marthes knuste og matte svar. Da de endelig rejste sig, lod det til, at han afslog en gunstbevisning, som hun stædigt blev ved at bede om, han ledte hende hen til døren og sagde med høj stemme:

"Nej, jeg kan ikke, det forsikrer jeg Dem; det er bedre, at De tager fader Bourette."

"Men jeg har så stort behov for Deres råd," mumlede Marthe bønfaldende. "Jeg tror, De ville gøre alting let for mig."

"De tager fejl," sagde han i en strengere tone. "Jeg er tværtimod bange for, at min vejledning ville være skadelig for Dem i begyndelsen. Tro mig, fader Bourette er den præst, De har brug for. Senere hen vil jeg måske give Dem et andet svar."

Marthe adlød. Dagen efter blev Saint-Saturnins stamgæster højligt overraskede ved at se fru Mouret komme og knæle ved fader Bourettes skriftestol. I de næste dage talte man ikke om andet i Plassans end denne omvendelse. Nogle nævnte fader Faujas navn med et betydningsfuldt smil, men stemningen var i det store og hele gunstig, og helt på præstens side. Fru Rastoil gratulerede fru Mouret, mens alle damerne i direktionen hørte det; fru Delangre så deri en første nådesbevisning fra Vorherre, som belønnede de veldædige damer for deres ædle gerning ved at tale et vækkelsens ord til den eneste blandt dem, som ikke var Guds barn. Fru de Condamin tog Marthe til side og sagde:

"Det er rigtigt af Dem, min kære; det er nødvendigt for en kvinde. Og for resten … når man alligevel går ud, kan man jo lige så godt gå i kirke."

Man undrede sig blot over, at hun havde valgt fader Bourette. Denne ærværdige herre skriftede ellers som regel kun småpiger. Damerne fandt, at han "ikke var særlig morsom". Ved Rougons torsdagsmodtagelse talte man om det i et hjørne af den grønne salon, før Marthe var kommet, og det var fru Paloque, som med sin slangetunge satte prikken over i'et:

"Fader Faujas gjorde ret i ikke at beholde hende for sig selv," sagde hun med en grimasse, der gjorde hende endnu mere vederstyggelig. "Fader Bourette er et udmærket forklæde, og han kompromitterer ingen."

Da Marthe kom, gik hendes moder hen til hende og gav hende med vilje et ømt kys, så alle så det. Hun var selv blevet gode venner med Vorherre lige efter statskuppet. Hun mente, at fader Faujas nu atter godt kunne vise sig i den grønne salon, men han afslog invitationen og sagde noget om sine

omfattende pligter og sin kærlighed til ensomheden. Hun mente at forstå, at han planlagde en triumferende tilbagevenden til næste vinter. For resten gjorde præsten sig stadig mere og mere afholdt. I de første måneder havde han ikke haft andre skriftebørn end grønthandlerkonerne fra torvet bag katedralen, hvis kaudervælsk han roligt lyttede til uden altid at forstå den; nu derimod – særligt efter al den snak, Madonnastiftelsen havde givet anledning til – så han hver tirsdag og fredag en større kreds af silkeklædte borgerfruer knælende for sin skriftestol. Da Marthe naivt fortalte, at han ikke havde villet modtage hende, fik fru de Condamin et indfald; hun forlod sin skriftefader, den øverste stedfortræder i Saint-Saturnin, og gik under pauker og trompeter over til fader Faujas. Denne opsigtsvækkende begivenhed rodfæstede endelig denne sidstnævntes stilling i Plassans' højere borgerskabskredse.

Da Mouret fik at vide, at hans hustru gik til skrifte, sagde han blot:

"Nå, så du synder nu om stunder, siden du har brug for at tale med sortkjolerne om dine historier?"

Under hendes religiøse anfægtelser lod han for resten til at isolere sig, at lukke sig endnu mere inde i sine vaner, i sit prosaiske dagligliv. Hans hustru havde bebrejdet ham, at han beklagede sig.

"Du har ret, det var dumt af mig," svarede han. "Man skal ikke gøre andre en fornøjelse ved at fortælle dem om sine ærgrelser. Jeg lover dig, at jeg ikke vil gøre din moder den glæde en gang til. Jeg har tænkt mig om. Om så hele huset falder ned om ørene

på mig, skal jeg, fanden tage mig, aldrig mere klynke for nogen!"

Fra det øjeblik havde han virkelig forholdt sig tavs om sine huslige forhold; han skændte ikke på sin hustru i andres nærvær og erklærede vedblivende, at han var det lykkeligste menneske i verden. Det var ikke særligt anstrengende for ham at vise sig så fornuftig; han beregnede efterhånden altid, hvad der ville være mest fordelagtigt for hans velbefindende. Hans småborgerlige, selvtilfredse pedanteri øgedes endnu mere. For Marthe forrådte han kun sin utilfredshed ved at gå endnu mere op i, at der skulle være orden overalt. Han lod hende være i fred i ugevis, overøste samtidig børnene og Rose med spottegloser, skændte på dem fra morgen til aften for de mindste forseelser. Hvis han sårede hende, var det oftest med ondskabsfuldheder, som ingen andre end hun forstod.

Før i tiden havde han kun været sparsommelig, nu blev han ligefrem gerrig.

"Det er dumt at øse penge ud, som vi gør," sagde han. "Jeg vil vædde med, at du giver det hele til dine små liderlige tøsebørn. Det er ellers nok, at du spilder din tid. Hør, min ven, jeg vil fra nu af give dig hundrede francs om måneden til mad. Hvis du nødvendigvis vil give almisser til tøser, som ikke fortjener dem, må du tage det af dine nålepenge."

Han holdt ord: den følgende måned nægtede han Marthe et par støvler med den begrundelse, at det ville bringe uorden i hans regnskaber. Men en aften fandt hans hustru ham grædende i soveværelset. Hendes gode hjerte vågnede, hun slog armen om ham og besvor ham at sige hende, hvorfor han var så

ked af det. Men han rev sig heftigt løs, sagde, at han ikke græd, at han havde hovedpine, og at det var derfor hans øjne var røde.

"Bilder du dig ind, at jeg skulle græde … at jeg skulle være en lige så dum gås som du?"

Hun var blevet stødt. Dagen efter lod han, som om han var vældig munter. Og nogle dage senere, da fader Faujas og hans moder kom ned efter middagen, nægtede han at spille sit sædvanlige parti piquet. Han havde ikke lyst til at spille kort, sagde han. De følgende dage fandt han på undskyldninger, så spillene ophørte. Alle gik ned på terrassen. Mouret slog sig ned foran sin hustru og præsten, snakkede, ledte efter anledninger til at tage ordet og beholdt det så længe som muligt. Fru Faujas holdt sig i skyggen på nogle skridts afstand, tavs, ubevægelig, med hænderne på knæene, ligesom en heks, der vogter en skat.

"Hvilken smuk aften!" sagde Mouret hver aften. "Der er meget mere behageligt her end i spisestuen. Det var rigtigt at gå en lille tur og køle af. Nej men se, et stjerneskud! Så De det, fader? Jeg har ladet mig fortælle, at det er Sankt Peter, som tænder sin pibe deroppe."

Han lo. Marthe var alvorlig, generet af hans morsomheder, som ødelagde det smukke maleri, den åbne himmel, der udbredte sig foran hende mellem hr. Rastoils pæretræer og underpræfekturets kastanjer. Nogen gange lod han som om, han ikke vidste, hun gik i kirke, han spøgte med præsten og erklærede, at han måtte være gudfrygtig for hele huset. Til andre tider kunne han ikke tale om nogen uden at begynde med: "Nu, hvor min hustru er begyndt at gå til skrifte …" i en spøgefuld tone. Når han var træt af dette sit evindelige samtaleemne, lyttede han efter, hvad der blev sagt i naboernes

haver; han genkendte stemmerne, der blev båret på nattevinden, mens den sidste mumlen fra Plassans svandt i det fjerne.

"Det," sagde han og spidsede øren i retning af underpræfekturet, "er hr. de Condamins og dr. Porquiers stemmer. De gør vist nar af Paloques. Hørte De hr. Delangres falset: 'De burde gå ind, mine damer, det begynder at blive køligt'. Synes De ikke, det lyder, som om han har slugt en piccolofløjte?"

Han vendte sig mod Rastoils have.

"Der er ingen derinde," sagde han. "Jeg kan ikke høre noget. Jo, døtrene, de gæs, de sidder ved springvandet. Det lyder som om den ældste har grus i munden, når hun taler. Hver aften sidder de og sladrer i mindst en time. Hvis de fortæller hinanden om de kærlighedserklæringer, de har fået, kan det da ikke tage så lang tid. Jo, de er der alle sammen. Fader Surin kurrer som en turteldue, og fader Fenil kunne gøre god fyldest som skralde på en harejagt. I den have pakker de sig nogen gange tyve sammen og sidder ganske ubevægelige. Jeg tror, de sidder der for at høre, hvad vi siger."

På al denne snak svarede fader Faujas og Marthe ganske fåmælt, og kun, når han spurgte dem direkte. De sad som regel med løftede ansigter og drømmende blikke og var sammen i det fjerne, der oppe i himlen. En aften faldt Mouret i søvn. Da begyndte de lidt efter lidt at tale sammen med dæmpede stemmer, nærmede sig til hinanden. Og fru Faujas sad på nogle skridts afstand med hænderne på knæene, med opspærrede ører og øjne, men alligevel uden at hun hverken så eller hørte. Hun lod til at holde vagt over dem.

10

Sommeren gik. Fader Faujas lod slet ikke til at have travlt med at høste gevinsten af sin spirende popularitet. Han levede stadig tilbagetrukkent hos Mourets, trivedes så udmærket i den ensomme have, hvor han til sidst gik ned selv midt på dagen. Han læste i sit breviarium i vin-løvgangen længst væk i haven, gik langsomt og med bøjet hoved langs muren. Af og til lukkede han bogen og sagtnede sine skridt, ligesom hensunken i drømme, og Mouret, som udspionerede ham, blev endelig grebet af en dump utålmodighed, når han så denne sorte skikkelse gå frem og tilbage i timevis bag frugttræerne.

"Man har ikke længere fred i sit eget hjem," mumlede han. "Jeg kan snart ikke mere åbne øjnene uden at få øje på denne præstekjole. Han er som en krage, den fyr, hans runde øjne synes at bedrage og vente på noget. Jeg stoler ikke på hans uselviske lader."

Først i begyndelsen af september blev Madonnastiftelsens lokaler færdige. Arbejdet går umådelig langsomt ude i provinsen. Men så havde de veldædige damer i direktionen jo også to gange lavet om på hr. Lieutauds planer med deres indfald. Da komiteen tog anstalten i besiddelse, belønnede de arkitekten for hans imødekommenhed med den mest smigrende ros. Alt forekom dem udmærket: store rum, et passende antal døre, en gård med træer og prydet af to små springvand. Fru de Condamin var henrykt over facaden, der var en af hendes ideer. Over porten stod ordet *Madonnastiftelsen* graveret med guldbogstaver på en sort marmorplade.

Indvielsen fejredes med en rørende fest. Biskoppen i egen person, fulgt af domkapitlet, indsatte Saint-Joseph-søstrene, der fik fuldmagt som anstaltens forstanderinder. Man havde samlet omkring et halvt hundrede piger mellem otte og femten år sammen i den gamle bydels gader. For at få dem optaget, havde forældrene blot behøvet at erklære, at deres arbejde tvang dem til at være væk fra hjemmet hele dagen. Hr. Delangre holdt en tale, der blev modtaget med stort bifald; han skildrede i smukke vendinger denne nye form for børnehjem; han kaldte stiftelsen "en skole for arbejde og gode vaner, hvor unge væsener, der var den interesse værd, man ofrede dem, ville finde beskyttelse mod onde fristelser." Hen mod slutningen af talen bemærkede man en diskret hentydning til stiftelsens virkelige ophavsmand, fader Faujas. Han var til stede, siddende mellem de øvrige præster. Han sad der rolig med sit smukke, alvorlige ansigt, da alles øjne rettedes mod ham. Marthe rødmede, som hun sad på estraden mellem direktionsfruerne.

Da ceremonien var forbi, ville biskoppen besigtige anstalten i alle detaljer. Uden at ænse fader Fenils åbenlyse misfornøjelse vinkede han ad fader Faujas, hvis store sorte øjne ikke havde sluppet ham et øjeblik, og bad ham være så venlig at følge med ham; han tilføjede smilende og med høj stemme, at han ikke kunne finde nogen bedre underrettet vejviser. Denne bemærkning blev gentaget blandt de tilstedeværende, som var ved at spredes; om aftenen kommenterede hele Plassans monseigneurs optræden.

Direktionens damer havde forbeholdt et af husets rum til sig selv. Der bød de biskoppen på forfriskninger, og han gjorde sig til gode med et lille stykke kage og et glas malaga; han havde en

elskværdig bemærkning til dem alle. Det var en smuk afslutning på den højtidelige festlighed, for før og under ceremonien havde damerne følt sig sårede på deres forfængelighed, men nu satte monseigneur Rousselots taktfulde ord dem igen i godt humør. Da de blev alene, erklærede de, at det hele havde været meget vellykket; de havde ikke lovord nok for denne kirkefyrstes elskværdighed. Kun fru Paloque var ganske grøn i ansigtet. Biskoppen havde glemt hende, da han uddelte sine komplimenter.

"Du havde ret," sagde hun rasende til sin mand, da hun kom hjem, "jeg har været pakæsel i deres dumme foretagende! En dejlig idé at føre alle disse fordærvede gadetøser sammen på ét sted! Jeg har brugt al min tid på dem, og den dumme biskop, som er så bange for sine præster, sagde ikke så meget som tak til mig! Som om fru de Condamin havde gjort noget som helst! Hun er alt for optaget at fremvise sine kjoler, denne eks... ja, vi kender hende jo, ikke sandt! Før eller siden tvinger man os til at fortælle nogle historier, som visse personer måske ikke er så ivrige efter at få udbredt. *Vi* har intet at skjule. Men fru Delangre, og fru Rastoil! Det ville være den letteste sag af verden at få dem til at rødme helt op til hårrødderne! Har de måske bevæget sig så meget som et skridt uden for deres stuer? Har de gjort sig bare halvt så meget besvær som mig? Og fru Mouret, som skal se ud som om hun leder det hele, og ikke har gjort andet end at hænge fader Faujas i skørterne! Det er endnu en hyklerske, som sikkert vil nå langt, før hun er færdig. Alle, alle fik de elskværdigt ord, men jeg ... intet! Jeg er pakæslet. Det her kan ikke gå i længden, Paloque. Æslet slår bagud til sidst."

Fra den dag af viste fru Paloque sig langt mindre tjenstvillig. Hun passede skrivearbejdet højst uregelmæssigt, hun sagde nej til opgaver, hun ikke brød sig om, og direktionsfruerne begyndte at tale om at ansætte en sekretær. Marthe omtalte disse bekymringer for fader Faujas, og spurgte ham, om han ikke kendte en eller anden passende person, han kunne anvise dem.

"De skal ikke søge nogen," svarede han, "jeg har muligvis en. Giv mig to-tre dage."

I den senere tid havde han ofte fået breve, der var stemplet i Besançon. Det var altid den samme skrift på udskriften, en klodset, grim hånd. Rose, som bragte dem op, påstod, at han blev vred bare ved synet af kuverten.

"Han bliver så mærkelig i ansigtet," sagde hun. "Han synes bestemt ikke om den person, som skriver så ofte til ham."

Mourets nysgerrighed vaktes igen ved denne korrespondance. En dag bragte han selv et af disse breve op; han bad smilende om undskyldning, og sagde, at Rose ikke var hjemme. Præsten var sikkert på vagt, for han spillede henrykt, som om han utålmodigt havde ventet på dette brev. Men Mouret lod sig ikke narre af denne komedie; han blev stående ude på afsatsen og lagde øret til døren.

"Atter et brev fra din søster, ikke sandt?" sagde fru Faujas grove stemme. "Hvad er det, hun vil, der kan ophidse dig sådan?"

Der blev stille; så hørte man et stykke papir blive krøllet voldsomt sammen, og præstens stemme brummede:

"Stadig den samme vise. Hun vil komme hertil og tage sin mand med, for at vi skal skaffe ham en plads. Hun tror, vi

svømmer i guld. Jeg er bange for, at de vil lave en værre forestilling; at de en skønne dag vil falde over os."

"Nej, nej, de har ikke noget at gøre her, hører du, Ovide!" sagde moderen. "De har aldrig kunnet lide dig, de har altid været skinsyge på dig. Trouche er døgenigt og Olympe er et hjerteløst umenneske. De ville rage alting til sig, de ville skade dig og være dig i vejen."

Mouret forstod ikke det hele, oprørt som han var over sin egen lumpne opførsel. Han syntes, at nogen tog i døren, og skyndte sig væk. Han tog sig for øvrigt i agt for at prale af denne ekspedition. Nogle dage senere gav fader Faujas Marthe et svar, mens han hørte på det, på terrassen.

"Jeg har en sekretær at foreslå Dem," sagde han i sin rolige tone, "det er en af mine slægtninge, min svoger, som kommer fra Besançon om nogle dage."

Mouret spidsede øren. Marthe lod til at være henrykt.

"Så meget des bedre!" udbrød hun. "Jeg var så bange for, at jeg ikke ville kunne gøre et godt valg. De forstår, det må være en mand med en stærk moral, mellem alle disse unge piger. Men når det er en af Deres slægtninge ..."

"Ja," fortsatte præsten, "min søster havde en lille linnedforretning i Besançon; hun har måttet ophøre med den af helbredsmæssige årsager; nu vil hun flytte hen til os. Lægerne har ordineret hende en sydligere luft ... min moder er så lykkelig over det."

"Javist," sagde Marthe, "De ville måske aldrig have været adskilt, og nu bliver det morsomt for Dem at være sammen igen med hele familien. Ved De, hvad vi vil gøre? Der er to værelser

deroppe, som vi ikke benytter. Kunne Deres søster og hendes mand ikke bo der? De har vel ingen børn?"

"Nej, det er kun de to. Jeg havde virkelig et øjeblik tænkt på at tilbyde dem de to værelser, men så var jeg bange for at gøre Dem imod, hvis jeg indførte alle disse mennesker her hos Dem."

"Å, bestemt ikke, De er jo så stilfærdige ..."

Hun tav. Mouret trak hende heftigt i kjolen. Han ville ikke have præstens familie i sit hus, han huskede udmærket, hvilke udtryk fru Faujas havde anvendt om sin datter og svigersøn.

"Værelserne er temmelig små," sagde han, "de ville få det alt for snævert. Det ville være bedre for alle parter, hvis Deres søster lejede sig ind her i nærheden, der er netop en lejlighed ledig i Paloques hus overfor."

Samtalen standsede brat. Præsten svarede ikke, han så bare op i luften.

Marthe troede, han var blevet stødt, og ærgrede sig over sin mands grovhed. Efter et øjeblik kunne hun ikke længere holde den pinlige tavshed ud.

"Det er en aftale," sagde hun uden at lede efter nogen passende overgang, "Rose vil hjælpe Deres moder med at gøre rent i værelserne. Min mand tænkte kun på Deres bekvemmelighed, men hvis De ønsker det, skal vi ikke forhindre Dem i at disponere over lejligheden deroppe efter forgodtbefindende."

Da Mouret blev alene med sin hustru, udbrød han heftigt:

"Jeg forstår dig virkelig ikke. Dengang jeg havde lejet ud til præsten, blev du sur, du ville ikke have en kat ind i huset; men når nu præsten vil hente hele sin familie hertil, hele flokken lige

til halvfætre og kusiner, så nejer og takker du. Jeg trak dig jo i kjolen, mærkede du det ikke? Det var da tydeligt for dig, at jeg ikke ville have de mennesker herind. Det er ikke hæderlige mennesker."

"Hvordan ved du det?" udbrød Marthe, som ikke tålte uretfærdighed. "Hvem har fortalt dig det?"

"Fader Faujas selv. Ja, jeg hørte det en dag, da han talte med sin moder."

Hun så vist på ham. Så rødmede han lidt og stammede:

"Nå ja, jeg ved det, og det må være nok. Søsteren er et hjerteløst umenneske og manden er en døgenigt. Du behøver ikke at spille fornærmet dronning; det er deres egne ord, jeg digter ikke. Du forstår nok, at jeg ikke behøver at tage imod det slæng i mit hus. Moderen ville selv ikke høre tale om at se sin datter her. Men nu taler abbeden i en anden tone. Jeg ved virkelig ikke, hvad der har omvendt ham. Det er vel nogle nye hemmelighedskræmmerier. Han vil sikkert drage nytte af dem."

Marthe trak på skuldrene og lod ham snakke.

Han forbød Rose at gøre rent i værelserne, men Rose adlød nu for tiden ikke andre end sin frue. I flere dage gav hans vrede sig udslag i bitre ord og frygtelige beskyldninger. Når fader Faujas var til stede, nøjedes han med at se sur ud, han vovede ikke direkte at angribe ham. Og til sidst lod han som sædvanlig fem være lige. Han kunne ikke finde på andet end at gøre nar ad disse mennesker, der skulle komme. Han lukkede hånden endnu tættere om sin pung, isolerede sig mere end nogensinde tidligere, lukkede sig helt og holdent inde i den private kreds, han bevægede sig i. Da ægteparret Trouche ankom en oktoberaften, sagde han blot:

"Fy for pokker, de lugter ikke godt, og de ligner et par galgenfugle."

Fader Faujas lod til at være mindre tilbøjelig til at vise sin søster og svoger frem, samme dag som de var ankommet. Moderen havde taget opstilling ved hoveddøren. Så snart som hun så dem komme på torvet udenfor underpræfekturet, kastede hun lurende og urolige blikke bagud, ind i forstuen og mod køkkenet. Men hun var uheldig. Netop som Trouches ankom, kom Marthe, som var på vej ud, op fra haven med børnene.

"Ah, der har vi jo hele familien," sagde hun med et høfligt smil.

Fru Faujas, som ellers forstod at beherske sig, blev lidt forvirret og fremstammede et par ord som svar. I nogle minutter stod de så der ansigt til ansigt midt i entreen og så på hinanden. Mouret var ilsomt kommet ud til trappen. Rose havde taget opstilling i køkkendøren.

"Nu er De vel glad?" sagde Marthe til fru Faujas.

Hun mærkede, at alle tav forlegent, og da hun ville vise sig venlig mod de nyankomne, vendte hun sig mod Trouche og tilføjede:

"De kom vel med fem-toget, ikke sandt? Hvor lang tid tager turen fra Besançon hertil?"

"Sytten timer med toget," svarede Trouche og fremviste en tandløs mund. "På tredje klasse er det en slem tur, kan De tro. Man får maven rystet godt rundt." Han lo med en besynderlig raslen i kæberne.

Fru Faujas sendte ham et skrækkeligt blik. Han begyndte så mekanisk at pille ved en knækket knap i sin fedtede frakke, og

holdt – sikkert for at skjule nogle pletter – to hatteæsker frem foran sig, den ene grøn og den anden gul. Det rallede til stadighed i hans røde hals under den krøllede sorte las af en halsklud, over hvilken den smudsige skjortekrave stak frem. Hans hærgede, af laster mærkede ansigt blev ligesom sat i brand af to små sorte øjne, som ustandselig fløj uroligt og lystent rundt; han så ud som en tyv, der studerer et hus, hvor han har tænkt sig at komme tilbage om natten og gøre et godt kup.

Mouret syntes, at Trouche så på låsen.

"Den fyr ser mig ud til at kunne tage voksaftryk med øjnene," tænkte han.

Olympe forstod imidlertid, at hendes mand havde sagt en dumhed. Hun var en lang, mager kvinde, lyshåret, visnet, med et fladt og grimt ansigt. Hun bar en lille hvid trækasse og en stor bylt knyttet ind i en dug.

"Vi har puder med os," sagde hun med et blik på den store bylt. "Der er ikke så slemt på tredje klasse, når man bare har puder. Man har det lige så godt som på første klasse, og det er jo en stor besparelse. Selv om man har aldrig så mange penge, behøver man jo ikke at smide dem ud ad vinduet, vel frue?"

"Naturligvis ikke," svarede Marthe, lidt forundret over disse mærkelige omsvøb.

Olympe gik frem i dagslyset og vedblev at tale i en forbindtlig tone:

"Så er der jo også det med tøjet; for mit vedkommende tager jeg altid det dårligste på, jeg har, når jeg begiver mig ud på en rejse. Jeg sagde også til Honoré: 'Din gamle frakke må være god nok'. Han har også sine arbejdsbukser på, et par gamle bukser,

som har hængt i garderoben i lange tider. Jeg har – som De kan se – taget min grimmeste kjole på; den har vist oven i købet et par huller, tror jeg. Sjalet her har jeg arvet fra mama; jeg plejer at bruge det på strygebrættet. Og så min hat, det er en gammel hat, som jeg ellers kun bruger, når jeg er i vaskehuset. Alt det kan jo være godt nok i sådan en støvet jernbanevogn, ikke sandt?"

"Jo vist, jo vist," sagde Marthe, idet hun forsøgte at smile.

I dette øjeblik hørtes en ærgerlig stemme oppefra:

"Nå, moder?"

Mouret så op og opdagede fader Faujas, der stod ved gelænderet to etager oppe med en truende mine og lænede sig ud, med fare for at falde ned, for bedre at kunne se, hvad der gik for sig nede i entreen. Han havde hørt stemmerne, og havde sikkert stået der i nogen tid og hidset sig op.

"Nå, moder?" råbte han igen.

"Ja, ja, vi kommer," svarede fru Faujas, som lod til at blive forfærdet over sønnens rasende tonefald.

Hun vendte sig mod Trouche og sagde:

"Så, børn, nu vil vi gå op … vi må ikke opholde fru Mouret længere."

Men Trouches lod ikke til at forstå hende. De befandt sig udmærket i entreen, så sig omkring med henrykte miner, som om de havde fået hele huset forærende.

"Her er meget fint, meget fint," mumlede Olympe, "ikke sandt, Honoré? Vi havde ikke kunnet tro, at det var så fint, efter Ovides breve. Jeg sagde til dig: 'Vi må tage derhen, der får vi det godt, og jeg bliver rask …' – Å, jeg havde nok ret."

"Ja, ja, her kan man få det ganske udmærket," sagde Trouche mellem tænderne. "Og haven er vist temmelig stor, tror jeg."

Så vendte han sig mod Mouret og spurgte:

"Monsieur, tillader De Deres lejere at promenere i haven?"

Mouret nåede ikke at svare. Fader Faujas, som var kommet ned, råbte med stentorrøst:

"Nå, Trouche? Nå, Olympe?"

De vendte sig om. Da de så ham stå på et trappetrin, skrækindjagende i sin vrede, gjorde de sig ganske små og fulgte efter ham med halen mellem benene. Han gik op før dem, uden at sige et ord til dem, uden tilsyneladende at bemærke, at hele familien Mouret stod og så på denne mærkværdige procession. Fru Faujas gik bagerst og smilede til Marthe, for ligesom at hjælpe lidt på sagen. Men da Marthe var gået, og Mouret blev alene, stod han tilbage et øjeblik i entreen. Der oppe på anden sal blev der smækket rasende med dørene. Man hørte heftige stemmer, så blev der dødstille.

"Har han låst dem inde i garderoben?" sagde han leende. "Det ville ikke være nogen skade til, det er en ubehagelig familie."

Dagen efter blev Trouche, nydeligt klædt helt i sort, barberet, med det glatte hår omhyggeligt redt ud ved tindingerne, præsenteret af fader Faujas for Marthe og de øvrige direktionsfruer. Han var fem og fyrre år, havde en meget smuk håndskrift, påstod at have ført bøgerne i et handelshus i lang tid. Damerne lod ham straks tiltræde stillingen. Han skulle repræsentere bestyrelsen og passe de løbende forretninger mellem klokken ti og fire på et kontor, som lå på første sal i Madonnastiftelsen. Hans løn var femten hundrede francs.

"Det er jo vældigt stilfærdige folk, som du ser," sagde Marthe til sin mand efter nogle dage.

Og Trouches støjede virkelig heller ikke mere end Faujas'. Rose påstod ganske vist, at hun to-tre gange havde hørt moder og datter skændes, men præstens alvorlige stemme havde straks grebet ind og stiftet fred. Trouche gik regelmæssigt kvart i ti og kom hjem kvart over fire; han gik aldrig ud om aftenen. Olympe gik af og til ud i ærinder sammen med fru Faujas; ingen havde nogensinde set hende gå ud alene.

Værelset, hvor Trouches sov, havde vindue ud til haven; det var det sidste til højre, ud for underpræfekturets træer. Omfangsrige gardiner af rød calico kantet med gult hang bag vinduerne og stak af på facaden mod præstens hvide. Vinduet var for øvrigt altid lukket. En aften, da fader Faujas sad sammen med sin moder på terrassen i selskab med Mourets, hørtes en lille ufrivillig hosten. Præsten løftede hurtigt blikket med et irriteret udtryk og opdagede Olympe og hendes mand, der stod ubevægelige med albuerne støttet mod vindueskarmen. Han sad et minut med blikket rettet opad, og afbrød sin samtale med Marthe. Trouches forsvandt. Man hørte vindueskrogen rasle dæmpet.

"Du burde gå op, moder," sagde præsten, "jeg er bange for, at du skal forkøle dig."

Fru Faujas sagde godnat til selskabet. Da hun havde fjernet sig, fortsatte Marthe samtalen og spurgte i sin høflige tone:

"Er Deres søster blevet dårligere? Jeg har ikke set hende i otte dage."

"Hun har meget brug for at hvile," svarede præsten tørt.

Men Marthe fortsatte, godhjertet som hun var:

"Hun lukker sig for meget inde, den friske luft ville gøre hende godt. Oktoberaftenerne er jo stadig lune. Hvorfor kommer hun aldrig ned i haven? Hun har aldrig sat sin fod der. De ved jo, at haven står ganske til Deres disposition."

Han gjorde nogle indvendinger og mumlede noget mellem tænderne; for at gøre ham endnu mere forlegen, viste Mouret nu sig endnu mere elskværdig end sin hustru.

"Det var netop, hvad jeg sagde i morges. Deres søster kunne godt sidde her i solskinnet og sy om eftermiddagen, i stedet for at sidde indelukket deroppe. Man skulle tro, hun ikke turde vise sig i vinduet. Det er vel ikke os, hun er bange for? Vi er vel ikke så farlige. Og hr. Trouche, han iler op ad trappen, som om vi var efter ham med en pisk. Bed dem dog at komme ned til os en gang i mellem om aftenen. De må have det ulidelig kedsommeligt i deres ensomhed deroppe i deres værelser."

Præsten var ikke i humør til at tåle sin værts spøgefuldheder denne aften Han så ham lige i ansigtet og svarede temmelig direkte:

"Ellers tak, men det er ikke troligt, at de kommer. De er trætte om aftenen og går til sengs, og det er for resten også det bedste, de kan gøre."

"Som De vil, fader," svarede Mouret, stødt over præstens grove tone.

Da han blev alene med Marthe, sagde han:

"Mig narrer han ikke! Det er klart, han er bange for, at det slæng, han har modtaget hos sig, skal spille ham et eller andet grimt puds. Så du her i aften, hvordan han spillede vogter, da han så dem oppe i vinduet? De stod og udspionerede os. Alt dette her vil komme til en dårlig ende."

Marthe levede i stille lykke. Hun hørte ikke mere på Mourets brokkeri. Troens tilnærmelse var for hende en udsøgt nydelse; hun gled langsomt, uden bratte overgange, ind i det religiøse sværmeris tåger, hun vuggede sig i det og slumrede ind. Fader Faujas undgik stadig at tale med hende om Gud; han blev ved at være hendes ven; fortryllede hende kun med sin alvor og den ubestemte duft af røgelse, der hang ved hans præstekjole. To-tre gange, hvor hun havde været alene med ham, var hun brudt ud i en nervøs gråd uden at vide hvorfor; det var sådan en lykke at græde på den måde. Hver gang havde han blot tavs grebet hendes hænder, beroliget hende med sit faste, uimodståelige blik. Da hun ville tale med ham om sine hemmelige glæder og sorger uden nogen særlig årsag, og om sit behov for vejledning, bad han hende smilende tie; dette angik ikke ham, sagde han, hun skulle tale med fader Bourette. Så holdt hun det for sig selv, men det fik hele hendes indre til at skælve. Han stod på en stadig højere, mere uopnåelig piedestal, han blev en gud, for hvis fødder hendes sjæl endelig knælede.

Marthes fornemste beskæftigelse var nu messerne og andagtsøvelserne, som hun deltog i. Hun havde det så godt i Saint-Saturnin, hun nød der mere uforstyrret den rent fysiske hvile, hun søgte. Når hun var der, glemte hun alt, det var ligesom et vældigt vindue, der blev åbnet til et andet liv, et ophøjet, uendeligt liv fuldt af sindsbevægelser, som fyldte hende og var hende nok. Men hun var stadig bange for kirken, hun kom derhen med en urolig blufærdighed, som fik hende til instinktivt at vende sig om, når hun skubbede døren op, for at se efter, om nogen så hende gå derind. Så gav hun sig hen, alting blev bevægende, selv fader Bourettes grove stemme. Når

han havde skriftet hende, lod han hende ofte blive liggende på knæ endnu nogle minutter, mens han talte med hende om fru Rastoils middage eller Rougons seneste salon.

Marthe var ofte ganske udmattet, når hun kom hjem. Det var anstrengende at være religiøs. Rose var blevet almægtig i hjemmet. Hun var næsvis over for Mouret, skældte ham ud for at bruge for meget linned, overholdt aldrig spisetiderne. Hun tog sig endog for at prøve at omvende ham.

"Fruen gør vel i at leve som en kristen," sagde hun. "De bliver fordømt, hr. Mouret, og det er kun ret og rimeligt, for i bund og grund er De ikke noget godt menneske. De burde ledsage hende til messe om søndagen."

Mouret trak på skuldrene. Han lod tingene gå, som de bedst kunne, hjalp selv til i husholdningen, tog en kost og fejede stuen, når han fandt, at der blev for slemt. Børnene bekymrede ham mere. Desirée og Octave, som endnu engang var blevet dumpet til studentereksamen, vendte op og ned på hele huset i ferierne, når moderen aldrig var hjemme; Serge var syg og sengeliggende, han kunne blive på sit værelse dage i træk og læse. Han var blevet fader Faujas favorit; han lånte Serge bøger. Mouret tilbragte et par afskyelige måneder, han vidste ikke rigtig, hvordan han skulle behandle de unge mennesker; især Octave gjorde ham ude af sig selv. Han ville ikke vente til det nye skoleår begyndte, han besluttede, at ynglingen skulle stoppe med skolen og få en plads ved et handelshus i Marseille.

"Siden du ikke længere vil passe dem," sagde han til Marthe, "må jeg jo anbringe dem et eller andet sted. Jeg står magtesløs, jeg ville egentlig helst smide dem ud. Det er kun rimeligt, hvis det gør dig ked af det. Octave er utålelig. Han bliver aldrig

student. Det er bedre med det samme at lære ham at forsørge sig selv end at lade ham drive omkring med en flok slyngler. Han løber rundt på gaderne i tide og utide."

Marthe blev meget oprørt; hun vågnede ligesom fra en drøm, da hun fik at vide, at hun skulle skilles fra et af sine børn. I otte dage lykkedes det hende at få sin mand til at lade afrejsen være ubestemt. Hun blev mere hjemme, genoptog sit tidligere virksomme liv. Man så slappede hun atter af, og da Octave en dag kyssede hende og sagde, at han skulle rejse til Marseille samme aften, havde hun ikke kræfter til andet end at give ham nogle gode råd.

Da Mouret kom tilbage fra banegården, var han nedtrykt. Han ledte efter sin hustru og fandt hende i haven, hvor hun sad og græd i en løvgang. Her udlod han al sin galde.

"Så er der en mindre!" udbrød han. "Så er du vel glad. Nu kan du rende i kirke så meget du vil. Vær blot rolig, de to andre vil heller ikke blive længe hjemme. Jeg beholder Serge, han er så svag, og jeg synes, han er lige ung nok til at begynde at studere jura, men hvis han generer dig, så sig bare til, så skal du slippe for ham også. Hvad Desirée angår, så skal hun flytte ud til sin amme."

Marthe vedblev at græde stille.

"Ja, men man kan jo ikke være både ude og hjemme. Du har valgt at være ude, dine børn interesserer dig ikke længere, det passer jo fint. Nu skal vi for øvrigt til at gøre plads for alle disse mennesker, der bor i vores hus. Huset er ikke nok mere. Det næste bliver vel, at man smider os selv på porten."

Han så op, betragtede vinduerne på anden sal. Så sænkede han stemmen:

"Så hold da op med at græde, din dumme gås, de ser på dig. Kan du ikke se øjnene mellem de røde gardiner. Det er præstens søster, jeg genkender hende med det samme. Man kan være sikker på at møde de øjne hele dagen. Præsten er muligvis en hædersmand, men disse Trouches sidder skjult bag deres gardiner som ulve, der ligger på lur. Jeg vil vædde på, at hvis ikke præsten holdt dem tilbage, ville de klatre ud ad vinduet om natten og stjæle mine pærer. Tør nu dine øjne, min ven; du kan være helt sikker på, at de nyder vore skænderier. Selv om de er årsag til knægtens opførsel, er det jo ikke værd at vise dem, hvor kede vi er af, at han er væk."

Hans stemme blev svagere, og han var nu selv nær ved at briste i gråd. Fortvivlet, dybt grebet af hans sidste ord, ville Marthe kaste sig i hans arme. Men de var bange for, at nogen skulle se dem, de følte ligesom en mur imellem sig. De skiltes derfor ad, mens Olympes øjne stadig lyste mellem de røde gardiner.

11

En morgen kom fader Bourette på besøg, han var ganske oprørt. Han opdagede Marthe på trappen og sagde, idet han trykkede hendes hånd:

"Stakkels Compan, det er forbi, han er ved at dø. Jeg går derop, jeg må straks se Faujas."

Da Marthe pegede på præsten, som efter sin sædvane spadserede længst nede i haven og læste i sit breviarium, ilede han hen til ham, hoppende på sine korte ben. Han ville tale, meddele ham den sørgelige nyhed, men smerten kvalte ham, han kunne kun kaste sig om halsen på ham og snøfte.

"Hvad går der af de to?" spurgte Mouret, som kom ilende ud fra spisestuen.

"Præsten i Saint-Saturnin ligger vist for døden," svarede Marthe uroligt.

Mouret gjorde en overrasket grimasse. Han gik ind igen, idet han mumlede:

"Bah, den skikkelige Bourette trøster sig nok i morgen, når han bliver sognepræst i stedet for den anden. Han er sikker på stillingen, det har han fortalt mig."

Fader Faujas havde imidlertid revet sig løs af den gamle præsts favntag. Han modtog det sørgelige budskab med højtidelig alvor og lukkede værdigt sit breviarium.

"Compan ønsker at se Dem," snøftede fader Bourette. "Han lever ikke over middag. Ak, han var en kær ven, vi var studiekammerater. Han vil tage afsked med Dem, han har sagt til mig flere gange i nat, at De er den eneste her i stiftet, der har

mod og mandshjerte. I hele dette år, hvor han har været syg, har ingen præst i Plassans vovet at gå hen og hilse på ham. Og De, som dårligt kendte ham, har ofret en hel eftermiddag på ham hver uge. Han græd, da han talte om Dem. De må skynde Dem, min ven."

Fader Faujas gik op på sit værelse et øjeblik, mens fader Bourette fortvivlet gik rundt om sig selv i entreen af bare fortvivlelse og utålmodighed; endelig efter et kvarter begav de sig afsted. Den gamle præst tørrede sin pande og rullede frem over brolægningen, idet der undslap ham en mængde usammenhængende ord.

"Han ville være død som en hund, uden så meget som en bøn, hvis ikke hans søster var kommet og havde fortalt mig det i går aftes ved ellevetiden. Det var rigtigt af hende, det prægtige menneske. Han vil ikke kompromittere nogen af os, han ville ikke engang have modtaget den sidste olie. Ja, min ven, han var ved at dø i en krog, ensom og forladt, han som var så højt begavet og kun har levet for det gode."

Han tav; efter en pause sagde han i en anden tone:

"Tror De at Fenil tilgiver mig dette? Nej, aldrig, vel? Da Compan så mig komme med den sidste olie, ville han ikke, han råbte til mig, at jeg skulle gå min vej. Men nu er det gjort! Jeg bliver aldrig sognepræst. Men jeg fortryder det ikke. Jeg har i det mindste ikke ladet Compan dø som en hund. Han har ligget i krig med Fenil i tredive år. Da han lagde sig, sagde han til mig: 'Ja, det er Fenil, som sejrer; nu, hvor jeg ligger her, vil han give mig nådestødet.' Stakkels Compan, og ham har jeg set så stor, så energisk, i Saint-Saturnin! Lille Eusebe, kordrengen, som jeg tog med mig for at han kunne ringe ved sakramentet, blev

ganske forlegen, da han så, hvor vi gik hen; han så sig rundt, hver gang han ringede med klokken, som om han var bange for, at Fenil kunne høre ham."

Fader Faujas gik hurtigt med sænket hoved og et tankefuldt udtryk; han tav, og lod ikke at høre efter sin ledsager.

"Er biskoppen underrettet?" spurgte han pludselig.

Men nu lod det til, at det var fader Bourettes tur til at være adspredt. Han svarede ikke. Da de kom til fader Compans dør, sagde han:

"Sig til ham, at vi netop har mødt Fenil, og at han hilste på os. Det vil gøre ham glad. Så tror han, jeg bliver sognepræst alligevel."

De gik tavse op. Den døendes søster kom og åbnede for dem. Da hun så de to præster, brast hun i gråd og stammede mellem snøftene:

"Alt er forbi. Han døde for et øjeblik siden i mine arme. Jeg var alene. Han så sig omkring, lige inden han døde, og mumlede: 'Har jeg da pest, siden man svigter mig sådan ...' Å, mine herrer, han døde med øjnene fyldte med tårer."

De gik ind i det lille sovekammer, hvor sognepræsten Compan lå med hovedet på puden og så ud, som om han sov. Hans øjne var stadig åbne, og det hvide, dybt sørgmodige ansigt græd endnu; tårerne rullede ned ad kinderne. Fader Bourette faldt på knæ, hulkede og bad med panden mod det nedhængende tæppe. Fader Faujas stod og så på den stakkels døde; efter at have knælet et øjeblik gik han tavs ud. Fader Bourette var fordybet i sin smerte og hørte ham ikke engang lukke døren efter sig.

Fader Faujas gik direkte til biskoppens gård. I monseigneur Rousselots forstue mødte han fader Surin med nogle store papirbundter i favnen.

"Ønsker De at tale med monseigneur?" spurgte sekretæren med sit evindelige smil. "De kommer ubelejligt. Monseigneur er så optaget, at han ikke tager imod nogen som helst."

"Det gælder et vigtigt anliggende," sagde fader Faujas roligt. "De kan jo underrette ham om, at jeg er her. Jeg venter gerne, hvis det er nødvendigt."

"Jeg er bange for, at det ikke tjener noget formål. Monseigneur har flere personer hos sig. Kom tilbage i morgen, det er bedre."

Men Faujas tog en stol og skulle til at sætte sig, da biskoppen åbnede døren til sit arbejdsværelse. Han så meget ærgerlig ud, da han så den besøgende, som han først lod, som om han ikke genkendte.

"Min søn," sagde han til Surin, "kom hurtigt tilbage, når De har ordnet disse papirer; jeg vil diktere Dem et brev."

Så vendte han sig mod præsten, der ydmygt var blevet stående.

"Nå, er det Dem, hr. Faujas. Det var morsomt at træffe Dem. De har måske noget at fortælle mig? Kom ind i mit arbejdsværelse; De forstyrrer mig slet ikke."

Monseigneur Rousselots arbejdsværelse var et stort, noget mørkt rum, hvor der altid var tændt op, sommer som vinter. Tæppet og de tykke gardiner gjorde det kvælende varmt derinde. Det var som at gå ind i en varm badstue. Der tilbragte den forfrosne biskop sine dage i en lænestol, som en adelig enke, der har trukket sig tilbage fra verden; han afskyede vrøvl

og ballade og lod fader Fenil passe stiftet. Han sværmede for den klassiske litteratur. Man påstod, at han i al hemmelighed havde oversat Horats; han var også indtaget i den tidlige græske lyrik, og af og til undslap der ham et frivolt citat, som han nød med den samme naivitet som en litterær feinschmecker, der er frigjort fra flertallets snerperi.

"Som De ser, har jeg ingen på besøg," sagde han, idet han slog sig ned foran ilden, "men jeg har det lidt dårligt, og jeg havde sagt, at jeg ikke tog imod. Sig frem, jeg står til Deres disposition."

Bag hans sædvanlige elskværdighed lå en ubestemt uro, en slags underlegenhed. Da fader Faujas fortalte ham nyheden om sognepræsten Compans død, rejste han sig, bestyrtet og nervøs.

"Hvorledes!" udbrød han, "min ærlige Compan er død, og jeg har ikke fået lov at tage afsked med ham! Ingen har fortalt mig det! De havde ret, min ven, da De lod mig forstå, at jeg ikke længere var herre her; man misbruger min godhed."

"Monseigneur," sagde fader Faujas, "De ved, hvor varmt jeg er Dem hengiven; jeg venter blot på Deres vink."

Biskoppen nikkede og sagde:

"Ja, ja, jeg erindrer, hvad De har tilbudt mig. De er et prægtigt menneske. Men al den ballade, der bliver, hvis jeg bryder med Fenil! Jeg får ikke fred i lange tider. Og dog … hvis jeg var sikker på, at De med et slag kunne befri mig for den fyr, hvis jeg ikke var bange for, at han en uge efter vender tilbage og sætter foden på mit bryst …"

Fader Faujas kunne ikke lade være at trække på smilebåndet.

Biskoppen fik tårer i øjnene.

"Ja, det er rigtigt, at jeg er bange," sagde han, og sank atter tilbage i sin lænestol, "så vidt er det kommet med mig. Det er den usling, som har slået Compan ihjel og holdt hans sidste sygdom hemmelig for mig, så at jeg ikke skulle gå derhen og lukke hans øjne; han har sådan nogle forfærdelige ideer. Men ser De, jeg vil helst leve i fred og ro. Fenil er meget effektiv, han gør mig store tjenester i stiftet. Hvis jeg ikke længere var her, ville alting måske gå meget roligere."

Han betvang sig og smilede igen.

"For resten går alting da også udmærket nu, jeg ser ingen vanskeligheder. Man kan vente."

Fader Faujas satte sig og sagde roligt:

"Javist. Men De må udnævne en sognepræst i Saint-Saturnin efter fader Compan."

Monseigneur Rousselot pressede hænderne mod tindingerne med et fortvivlet udtryk.

"Min Gud, De har ret," stammede han. "Det tænkte jeg ikke på. Den gode Compan ved ikke, hvilke bryderier han har forskaffet mig ved at dø så hurtigt, uden at jeg vidste noget. Jeg havde lovet det til Dem, ikke sandt?"

Præsten bukkede.

"Nuvel, min ven, De vil redde mig og lade mig tage mit løfte tilbage. De ved, hvordan Fenil afskyr Dem; Madonnastiftelsens fremgang har gjort ham ganske ude af sig selv; han sværger på, at han vil forhindre Dem i at erobre Plassans. Jeg er åbenhjertig, hører De nok. En af de sidste dage, hvor vi talte om stillingen som sognepræst i Saint-Saturnin, nævnte jeg Deres navn. Fenil blev rasende, og jeg måtte love ham at give embedet til en af hans protegéer, fader Chardon, som De nok kender, for

resten en udmærket mand … Min ven, gør det for min skyld, afstå fra det. Jeg vil give Dem hvad som helst, De måtte ønske."

Præsten var stadig alvorlig. Efter en pause, hvor han lod til at gå i rette med sig selv, sagde han:

"De ved jo, monseigneur, at jeg ikke personligt har nogen ærgerrighed; jeg vil helst leve tilbagetrukkent, og det ville være mig en stor glæde at kunne afstå fra dette embede. Men jeg er ikke min egen herre, det er mig magtpåliggende at være de beskyttere til vilje, som interesserer sig for mig. For Deres egen skyld, monseigneur, beder jeg Dem tænke Dem om, før De fatter en beslutning, som De kunne komme til at fortryde på længere sigt."

Skønt fader Faujas talte i en meget ydmyg tone, mærkede biskoppen den skjulte trussel, der lå i hans ord. Han rejste sig og gik nogle skridt frem og tilbage, et offer for den meste pinefulde uro. Så slog han ud med hænderne:

"Ja, så bliver her ikke fred i lang tid! Jeg ønskede helst at undgå alle disse forklaringer, men siden De ikke giver Dem, må jeg tale lige ud af posen. Nuvel, min kære Faujas, fader Fenil har meget at anklage Dem for. Som jeg vist allerede har fortalt Dem, har han hørt disse pinlige historier, De ved nok. Ja, De har ganske vist forklaret det hele for mig, jeg kender til Deres fortjenester, Deres liv i anger og tilbagetrukkenhed, men hvad skal man gøre? Storvikaren har et våben mod Dem, og han benytter det uden skånsel. Da ministeren bad mig modtage Dem i mit stift, fortalte jeg ham, at Deres stilling ville blive svær. Han viste sig meget stædig, sagde, at det måtte blive Deres problem, og til sidst samtykkede jeg. Men De må ikke bede mig om det, der er umuligt."

Fader Faujas havde ikke bøjet hovedet, han hævede det tilmed yderligere i vejret, så biskoppen i øjnene og sagde tørt:

"De har givet mig Deres løfte, monseigneur."

"Ja vist, ja vist. Den stakkels Compan blev mere og mere aflægs for hver dag, og De kom og betroede mig visse ting, og da lovede jeg Dem det, det benægter jeg ikke. Hør nu, jeg vil fortælle Dem alting, så De ikke skal beskylde mig for at drive med vinden. De påstod, at ministeren havde et bestemt ønske om at få Dem udnævnt til sognepræst i Saint-Saturnin. Nuvel, jeg har skrevet, jeg har forhørt mig, og en af mine venner er gået til ministeriet. Man lo ham ret op i ansigtet og fortalte ham, at man end ikke havde hørt om Dem. Ministeren nægter på det bestemteste at være Deres beskytter, hører De! Hvis De ønsker det, skal jeg lade Dem læse et brev, hvori han udtaler sig meget strengt imod Dem."

Han strakte armen ud for at lede i en skuffe, men fader Faujas havde rejst sig uden at fjerne blikket fra ham, og sagde med et smil, der var på en gang ironisk og medlidende:

"Å, monseigneur! Monseigneur!"

Efter en pause vedblev han, som om han ikke ville forklare sig nærmere:

"Jeg giver Dem Deres løfte tilbage, monseigneur. Vær overbevist om, at jeg i denne forbindelse arbejder langt mere for Deres bedste end for mit eget. Længere fremme i tiden, når det er for sent, vil De erindre mine advarsler."

Han gik hen mod døren, men biskoppen standsede ham og førte ham tilbage, idet han sagde med en urolig mine:

"Hvad mener De? Forklar Dem, kære hr. Faujas. Jeg ved nok, at man er vred på mig Paris, siden den affære med valget af

markis de Lagrifoul. Man kender mig virkelig ikke særlig godt, hvis man tror, jeg havde nogen del i det; jeg kommer jo ikke uden for min dør to gange om måneden. De tror altså, at man beskylder mig for at have drevet markisens valg igennem?"

"Ja, det er jeg bange for," sagde præsten i en bestemt tone.

"Det er jo fuldstændig urimeligt, jeg har aldrig blandet mig i politik, jeg lever med mine kære bøger. Det var Fenil, der gjorde det hele. Jeg har sagt til ham de første tyve gange, at han vil give mig ubehageligheder i Paris."

Han tav, og rødmede en anelse for at have ladet de sidste ord undslippe sig. Fader Faujas satte sig igen ned foran ham og sagde alvorligt:

"Monseigneur, De udtalte netop dommen over Deres storvikar. Det er ikke andet end hvad jeg også har sagt til Dem. Hold inde med at gøre fælles sag med ham, ellers vil han komme til at volde Dem meget store bekymringer. Jeg har venner i Paris, uanset hvad De tror. Jeg ved, at markis de Lagrifouls valg har gjort regeringen meget ugunstig stemt mod Dem. Med eller uden grund mener man, at De er den eneste årsag til den modstand, der gør sig gældende i Plassans, hvor ministeren af bestemte årsager ønsker at få majoritet. Hvis den legitimistiske kandidat vinder igen ved næste valg, ville det være højst ubehageligt; i så fald ville jeg frygte stærkt for Deres fortsatte fred og ro."

"Det er jo afskyeligt!" udbrød den ulykkelig biskop og vred sig i sin lænestol, "jeg kan jo ikke forhindre den legitimistiske kandidat i at blive valgt! Har jeg da den mindste smule indflydelse, har jeg nogensinde blandet mig i den slags? Å, sommetider har jeg virkelig lyst til at gå i kloster. Jeg ville tage

mit bibliotek med mig og leve der i fred og ro. Fenil burde være biskop i stedet for mig. Hvis jeg fulgte Fenils råd, brød jeg fuldstændig med regeringen; jeg ville kun tage mod ordrer fra Rom og give fanden i Paris. Men det ligger ikke til mig, jeg vil dø i fred. Nå, og De siger, at ministeren er rasende på mig?"

Præsten svarede ikke; folderne omkring hans mundvige gav hans ansigt et udtryk af stum foragt.

"Herre Gud," vedblev biskoppen, "hvis jeg mente at kunne gøre ham en tjeneste ved at udnævne Dem til sognepræst i Saint-Saturnin, ville jeg prøve at ordne. Men jeg forsikrer Dem, De tager fejl, De står slet ikke så højt i gunst i Paris ..."

Fader Faujas gjorde en heftig håndbevægelse. Han blev utålmodig og gav et øjeblik sin tunge løse tøjler: "Glemmer De da, at der er disse i infame rygter i omløb om mig, og at jeg kom her til Plassans med en udslidt kjole! Når man sender en fortabt til en farlig post, fornægter man ham lige til sejren er vundet. Hjælp mig, monseigneur, og De vil få at se, at jeg har venner i Paris."

Da biskoppen, forbløffet over denne energiske eventyrerskikkelse, der havde rejst sig foran ham, vedblev at betragte ham uden at sige noget, blev han igen mere behændig og sagde: "Ja, det er jo kun formodninger; jeg ved jo nok, jeg har meget at skulle have tilgivelse for. Mine venner vil ikke takke Dem, før min stilling er fuldkommen tryg og tilforladelig."

Monseigneur Rousselot tav endnu et øjeblik. Han var en meget fintfølende natur, og han havde gennem sine bøger gjort bekendtskab med menneskenes usselhed. Han var bevidst om, og ligefrem en smule skamfuld over sin store svaghed, men han trøstede sig, for han vidste jo, hvad menneskene var for nogen

skabninger. Den litterære epikuræer lo af og til ved sig selv over de ærgerrige, som omgav ham og sloges om resterne fra hans magt.

"De er ihærdig, min kære Faujas," sagde han smilende. "Men siden jeg har givet Dem et løfte, må jeg vel holde det. Jeg indrømmer, at jeg for et halvt år siden ville have været bange for at hidse hele Plassans op imod mig; men De har forstået at gøre Dem afholdt, damerne her i byen lovpriser Dem ofte. Når jeg gør Dem til sognepræst i Saint-Saturnin, betaler jeg byens gæld for Madonnastiftelsen."

Biskoppen havde genvundet sin muntre elskværdighed og sin forekommenhed. I dette øjeblik stak fader Surin hovedet ind gennem døren.

"Nej, min søn," sagde biskoppen, "jeg vil ikke diktere noget brev. Jeg har ikke brug for Dem mere i dag. De kan gå."

"Fader Fenil er her," sagde den unge præst.

"Han må vente."

Det gav et lille sæt i monseigneur Rousselot, men så gjorde han en næsten komisk, beslutsom gestus og så på fader Faujas med et udtryk af hemmelig forståelse.

"Gå denne vej," sagde han og åbnede en dør, der var skjult bag en portiere.

Han standsede ham på tærsklen, idet han vedblev at se smilende på ham.

"Fenil vil blive rasende. De må love mig at forsvare mig mod ham, hvis han bliver for vanskelig? De må tage Dem af ham, det vil jeg sige Dem på forhånd. Jeg regner også med, at De ikke vil lade markis de Lagrifoul blive genvalgt. Nu er De min støtte, min kære hr. Faujas."

Han rakte ham sin hvide hånd og gik derpå med en sorgløs mine tilbage i sit lune arbejdsværelse. Præsten stod bukkende tilbage, ganske forbløffet over den kvindelige lethed, hvormed monseigneur skiftede herre og overlod sig til den stærkeste. Nu først forstod han, at biskoppen havde gjort nar ad ham, ligesom han formentlig ville gøre nar ad fader Fenil fra sin plads i den bløde lænestol, hvor han oversatte Horats.

Den følgende torsdag ved ti-tiden, da Plassans bedre klasser trængte sig i Rougons grønne salon, viste fader Faujas sig i døren. Han var statelig at se til, høj, rødmosset, klædt i en fin ny præstekjole, der glinsede som silke. Han stod der værdig med et fint smil, en elskværdig krusning af læberne, akkurat så meget, som det var nødvendigt til at oplyse hans strenge ansigt med et glimt af godmodighed.

"Ah, der har vi vor kære sognepræst!" udbrød fru de Condamin muntert.

Men nu kom værtinden ilende; hun tog præstens ene hånd mellem begge sine, førte ham ind midt i salonen og kærtegnede ham med øjnene.

"Hvilken overraskelse, hvilken dejlig overraskelse!" sagde hun. "Det er jo flere år siden, vi sidst så Dem her. De skal altså have vældig fremgang for at kunne huske Deres venner?"

Han hilste uanfægtet. Rundt om ham hørte man smigrende bifald, en hvisken fra henrykte fruentimmer. Fru Delangre og fru Rastoil ventede ikke, til han kom hen og hilste på dem; de gik ham i møde for at lykønske ham med hans udnævnelse, som var blevet bekendtgjort om morgenen. Mairen, fredsdommeren, ja selv hr. de Bourdeu gav ham kraftige håndtryk.

"Hvilken energisk fyr!" hviskede hr. de Condamin i øret på doktor Porquier. "Han vil nå langt. Det anede jeg allerede den første dag. De lyver som de rene kvaksalvere, den gamle fru Rougon og ham, med sine affekterede fraser. Jeg har set ham snige sig herhen mindst ti gange i skumringen. De har vist nogle kønne historier for, de to!"

Men doktor Porquier var forfærdelig bange for, at hr. de Condamin skulle kompromittere ham; han skyndte sig at skilles fra ham for, som alle de andre, at gå hen og trykke fader Faujas' hånd, selv om han aldrig havde vekslet så meget som et ord med ham.

Dette triumferende indtog var aftenens store begivenhed. Efter at præsten havde sat sig, blev han omgivet af en tredobbelt kreds af kjoler. Han konverserede med elskværdig godmodighed, talte om alverdens ting, undgik omhyggeligt at svare på hentydninger. Da Félicité spurgte ham lige ud, indskrænkede han sig til at sige, at han ikke ville bosætte sig i præstegården, men foretrak den bolig, hvor han havde levet så udmærket de sidste tre år. Marthe sad der mellem damerne, meget stille som sædvanlig. Hun havde kun smilet til præsten og set på ham på afstand, lidt bleg, med en træt og urolig mine. Men da han tilkendegav sin hensigt om ikke at flytte fra Rue Balande, rødmede hun stærkt og rejste sig for at gå ind i den lille stue, som om varmen plagede hende. Fru Paloque, ved hvis side hr. de Condamin havde slået sig ned, lo hånligt og sagde så højt, at der var mange, som hørte det:

"Det er nydeligt, ikke sandt? Hun kunne vel i det mindste undlade at have møder med ham her; de er jo uforstyrrede hele dagen der hjemme."

Kun hr. de Condamin lo. De øvrige antog kølig mine. Fru Paloque forstod, at hun havde været uforsigtig, og prøvede at slå det hen med en spøg. Imidlertid talte man i krogene om fader Fenil. Man var nysgerrige efter at vide, om han ville komme. Hr. de Bourdeu, en af storvikarens venner, fortalte i forsigtige vendinger, at han ikke havde det så godt. Nyheden om denne sygdom blev modtaget med stjålne smil. Alle havde kendskab til den revolution, der var sket i bispegården. Fader Surin kunne fortælle damerne højst ejendommelige detaljer om den frygtelige scene, der havde fundet sted mellem monseigneur og storvikaren. Den sidste, som havde måttet bøje sig for biskoppen, foregav at et gigtanfald tvang ham til at holde sig hjemme. Men dette var ikke enden på det, og fader Surin tilføjede, at "man nok ville komme til at høre om endnu værre ting." Man hviskede dette til hinanden med små udbrud, hovedrysten og betydningsfulde miner. I det mindste i øjeblikket var fader Faujas sejrherre. Og de fromme damer varmede sig velbehageligt ved den opgående sol.

Senere på aften ankom fader Bourette. Samtalen standsede, man så nysgerrigt på ham. Alle vidste, han så sent som dagen før havde håbet at blive sognepræst i Saint-Saturnin; han havde gjort tjeneste for fader Compan under dennes lange sygeleje; stillingen tilhørte ham. Han stod et øjeblik i døren uden at mærke den mærke den opstandelse, som hans ankomst forårsagede, en smule stakåndet og plirrende med øjnene. Da han opdagede fader Faujas, ilede han frem, trykkede hjerteligt begge hans hænder og udbrød:

"Ak, min kære ven, tillad mig at ønske Dem tillykke. Jeg kommer netop hjemme fra Dem selv; Deres moder sagde, at De

var her. Det var morsomt at træffe Dem."

Fader Faujas rejste sig, trods sin koldblodighed forlegen og overrasket over denne store venlighed, som han ikke havde forventet.

"Ja," sagde han, "jeg har måttet tage imod, skønt jeg er så lidet værdig. Først vægrede jeg mig, henviste monseigneur til værdigere præster, De selv for eksempel ..."

Fader Bourette blinkede, tog ham lidt afsides og sagde:

"Monseigneur har fortalt mig det hele. Fenil lod ikke til under nogen omstændigheder at have villet høre tale om mig. Han ville have sat hele stiftet i brand, hvis jeg var blevet udnævnt; det er hans egne ord. Min forbrydelse består i, at det var mig, der lukkede stakkels Compans øjne. Og han forlangte, som De ved, at fader Chardon skulle udnævnes. Uden tvivl en from mand, men et notorisk nul. Storvikaren ville have regeret i hans navn i Saint-Saturnin. Så gav monseigneur stillingen til Dem for at blive fri for ham og spille ham et puds. Det er min hævn. Jeg er henrykt, min kære ven. Kender De ikke historien?"

"Nej, ikke i detaljer."

"Ja, men sådan er det nu gået til, kan jeg forsikre Dem. Jeg har det fra monseigneurs egen mund. Mellem os sagt, antydede han en smuk skadeserstatning til mig. Anden storvikar, fader Vial, har længe haft et ønske om at flytte til Rom; så ville hans stilling blive ledig, forstår De. Men tal ikke om alt dette. Jeg vil ikke give noget af det væk, jeg har udrettet i dag, selv for en stor sum."

Han vedblev at trykke fader Faujas' hænder, og hans brede ansigt lyste af henrykkelse. Damerne rundt om dem udvekslede overraskede blikke og smilede. Men den gamle mands glæde var

så oprigtig, at den til sidst smittede hele salonen, hvor bifaldet til den nye sognepræst antog en mere fortrolig og oprigtig karakter. Kjolerne flyttede sammen; man talte om orglet i katedralen, som trængte til at blive repareret; fru de Condamin lovede et prægtigt processionsalter til næste Kristi Legemsfest.

Fader Bourette tog også sin del af triumfen, da fru Paloque strakte sit medusaansigt frem, berørte hans skulder og hviskede i hans øre:

"De modtager altså ikke skriftemål i Saint Michel-kapellet i morgen, fader?"

Præsten havde, lige siden han begyndte at gøre tjeneste i fader Compans sted, anvendt skriftestolen i Saint Michel-kapellet, den største og meste bekvemme i kirken, som var reserveret sognepræsten. Først forstod han hende ikke; han blinkede med øjnene og så på fru Paloque.

"Jeg mener," sagde hun, "i morgen vil De vel gå tilbage til Deres gamle skriftestol i Saint Anges-kapellet?"

Han blev lidt bleg og tav endnu et øjeblik. Han så ned for sig og fik en ubehagelig følelse i nakken, som om han havde fået et slag bagfra.

Da han mærkede, at fru Paloque stadig stod og så på ham, stammede han:

"Javist, jeg går tilbage til min gamle skriftestol. Kom til Saint Anges-kapellet, det sidste til venstre, ud mod klostergården. Der er meget fugtigt. Klæd Dem godt på, frue, klæd Dem endelig godt på."

Han havde tårer i øjnene. Han havde forelsket sig i den prægtige skriftestol i Saint Michel-kapellet, hvor solen kom ind om eftermiddagen, netop når han modtog skriftemål. Hidtil

havde han ikke følt noget ved at overlade katedralen i fader Faujas' hænder, men denne lille ting, denne flytning fra et kapel til et andet, forekom ham forfærdelig pinefuld; det var, som om hele hans liv var forfejlet. Fru Paloque bemærkede højlydt, at han vist pludselig var blevet nedstemt, men han protesterede og forsøgte at se glad ud igen. Han gik tidligt.

Fader Faujas var en af dem, der blev længst. Rougon kom og lykønskede ham, og de sad i en sofa og talte alvorligt med hinanden. De talte om religionens nødvendighed i en velordnet by, og alle de damer, der kom forbi på vejen hjem, nejede dybt for dem.

"Fader," sagde Félicité venligt, "De er jo min datters kavaler?"

Han rejste sig. Marthe ventede ham ved døren. Det var meget mørkt udenfor. På gaden blev de nærmest blændet af mørket. De gik over torvet foran underpræfekturet uden at veksle et ord, men på Rue Balande, udenfor deres hus, berørte Marthe hans arm, netop som han skulle til at sætte nøglen i låsen.

"Jeg er så glad over Deres held," sagde hun i en rørt tone. "Vær De nu god mod mig, og lad mig opnå den gunst, De hidtil har nægtet mig. Jeg forsikrer Dem for, at fader Bourette ikke forstår mig. De alene kan lede og redde mig."

Han afviste hende med en gestus. Da han havde åbnet døren og tændt den lille lampe, som Rose havde stillet nedenfor trappen, gik han op, idet han venligt sagde:

"De har lovet mig at være fornuftig. Jeg skal tænke over Deres bøn. Vi vil tale videre om det sidenhen."

Hun havde gerne kysset hans hænder. Hun gik ikke ind til sig selv, før hun havde hørt ham låse sin dør ovenpå. Og mens hun

klædte sig af og gik i seng, hørte hun ikke efter Mouret, som halvsovende fortalte hende vidt og bredt om de rygter, der var i omløb i byen. Han havde været i sin klub, Handelsklubben, hvor han ellers sjældent satte sin fod.

"Fader Faujas har narret fader Bourette," gentog han for tiende gang, og vendte langsomt hovedet på puden. "Denne fader Bourette er godt dum! Men det er da i alle tilfælde morsomt at se, hvordan sortkjolerne æder hinanden. Kan du huske forleden, da de kyssede hinanden i haven, var det ikke som at se to brødre? Jo tak, siger jeg, de stjæler endog hinandens skriftebørn! Hvorfor svarer du ikke, min ven? Tror du ikke, der er sandt? Nej, du sover vist allerede? Så god nat da, jeg skal fortælle dig mere i morgen."

Han faldt i søvn, idet han mumlede et eller andet uforståeligt.

Marthe lå med vidtåbne øjne og stirrede op i det af natlampen belyste loft, hvorfra hun kunne høre fader Faujas skridt, mens han gik til sengs.

12

Da det igen blev sommer, gik præsten og hans moder hver aften ud på terrassen for at trække lidt frisk luft. Mouret var sur. Han nægtede at spille piquet med den gamle dame; han sad bare og vred sig på stolen. Da han gabte, uden i mindste måde at prøve at skjule, hvor meget han kedede sig, sagde Marthe til ham: "Hvorfor går du ikke hen i din klub, min ven?"

Han gik nu derhen oftere end før i tiden. Da han kom hjem, fandt han sin hustru og præsten på samme sted på terrassen; fru Faujas sad et stykke fra dem og syntes at bevogte dem, blind og stum som hun plejede.

Når folk i byen talte med Mouret om den nye sognepræst, blev han stadig ved med at overøse ham med lovord. Det var en overordentlig udmærket mand. Han, Mouret, havde aldrig været i tvivl om hans store begavelse. Fru Paloque kunne aldrig aflokke ham et bittert ord, skønt hun var så ondskabsfuld at spørge, hvordan hans hustru havde det, midt i en samtale om fader Faujas. Gamle fru Rougon havde lige så lidt held med at læse de hemmelige sorger, som hun mente at ane under hans godmodige ydre; hun stirrede skarpt på ham, lagde smilende fælder for ham, men denne uforbederlige sladretaske, som gerne snakkede løs om alle andre i byen, blev grebet af en sky forlegenhed, når talen faldt på hans hjemmeliv.

"Din mand ser ud til at være blevet fornuftig?" spurgte Félicité en dag sin datter. "Han lader dig have din frihed."

Marthe så på hende med en overrasket mine.

"Jeg har altid haft min frihed," sagde hun.

"Kæreste, du vil naturligvis ikke beklage dig over ham. Men du har jo sagt til mig, at han så skævt til fader Faujas."

"Nej, jeg forsikrer dig … det må være noget, du bilder dig ind. Min mand står på den allerbedste fod med fader Faujas. De har ingen grund til at være uenige."

Marthe undrede sig over, at alle mennesker blev ved at påstå, at hendes mand og præsten ikke var gode venner. Under bestyrelsesmøderne kom damerne ofte med spørgsmål, som irriterede hende. Sandheden var, at hun var meget lykkelig og rolig; aldrig havde huset ved Rue Balande forekommet hende så rart og hjemligt. Da fader Faujas havde ladet hende forstå, at han ville tage sig af hendes samvittighedsanliggender, fordi han nu han mente, at fader Bourette ikke var god nok til denne opgave, levede hen i dette håb med samme naive glæde som en konfirmand, der har fået løfte om et helgenbillede, hvis hun er god. Hun syntes af og til, at hun var blevet barn igen, hun havde naive fornemmelser, barnlige ønsker, som gjorde hende rørt. Mouret, som var ved at klippe buksbomhækkene, overraskede hende grædende i den nyudsprungne løvgang længst nede i haven.

"Hvad er der, min ven?" spurgte han urolig.

"Intet, forsikrer jeg dig," sagde hun smilende. "Jeg er lykkelig … å, så lykkelig!"

Han trak på skuldrene og vedblev at klippe sin buksbom; han satte en ære i at holde de mest snorlige hække i hele kvarteret. Marthe som havde tørret sine øjne, græd igen store, varme tårer; duften af al denne spæde, afklippede frodighed gjorde hende så blød om hjertet. Hun var nu fyrre år, og det var hendes ungdom, der græd.

Fader Faujas havde, siden han var blevet sognepræst i Saint-Saturnin, tillagt sig en mild værdighed, som syntes at gøre ham endnu mere imponerende. Han bar sit breviarium og sin hat med stor grandiositet. I katedralen havde han vedtaget forskellige større ændringer, hvorved han havde sat sig i respekt blandt de øvrige gejstlige. Fader Fenil lod til, efter nogle gange at være blevet besejret i detaljespørgsmål, at overlade slagmarken til sin modstander. Men denne begik ikke den dumhed at triumfere på en brutal måde. Han havde sin egen stolthed, og den var forbavsende smidig og ydmyg. Han følte meget vel, at Plassans endnu ikke på langt nær tilhørte ham. Skønt han af og til standsede på gaden for at trykke hr. Delangres hånd, udvekslede han dog kun korte hilsener med hr. de Bourdeu, hr. Maffre og præsident Rastoils øvrige omgangskreds. En hel klike af borgerskabet i byen nærede stadig stærk mistro til ham. Man beskyldte ham for at have særdeles tvetydige politiske holdninger. Han måtte erklære sig, bestemme sig for ét parti. Men han smilede og sagde, at han tilhørte de hæderlige menneskers parti; derved undgik han at svare mere bestemt.

Han viste for resten ikke noget hastværk, vedblev at holde sig tilbage og vente, at dørene skulle åbne sig af sig selv for ham.

"Nej, min ven, senere hen, så får vi se," sagde han til fader Bourette, som ville overtale ham til at aflægge visit hos hr. Rastoil.

Og man vidste, at han havde sagt nej til to middagsinvitationer hos underpræfekten. Han omgikkes stadig kun med Mourets. Der sad han ligesom på udkik mellem de to fjendtlige lejre. Om tirsdagene, når begge selskaber var

samlede i haverne til højre og venstre, stillede han sig ved vinduet og så solen gå ned bag ved Seillesskoven; inden han trak sig tilbage, sænkede han blikket og besvarede lige elskværdigt hilsenerne fra Rastoils og fra underpræfekturet. Det var alt det samkvem, han havde med naboerne.

Men en tirsdag gik han ned i haven. Mourets have var nu hans. Han nøjedes ikke længere med at disponere over løvgangen længst nede i haven i de timer, hvor han læste i sit breviarium; alle alleerne, alle rabatterne tilhørte ham; hans sorte kjole sås overalt i det grønne. Denne tirsdag gjorde han en runde, han hilste på hr. Maffre og fru Rastoil, som han opdagede nedenfor sig, så gik han forbi underpræfekturets terrasse, hvor hr. de Condamin stod sammen med doktor Porquier. Da man havde hilst, gik han op ad gangen; så råbte doktoren efter ham.

"Fader, et par, hvis De tillader."

Han spurgte, ved hvilken tid han kunne træffe ham dagen efter. Det var første gang, nogen fra disse selskabskredse tiltalte præsten på denne måde, sådan fra den ene have til den anden.

Doktoren havde en stor bekymring: hans slyngel af en søn var for nylig blevet overrasket sammen med en skare andre døgenigte i et berygtet hus bag ved fængslerne. Det værste var, at man nu anklagede Guillaume for at være bandens chef og for at have forført de unge herrer Maffre, som var meget yngre end han.

"Bah," sagde hr. de Condamin med sin skeptiske latter, "Ungdommen skal vel have lov til at more sig. Det er ikke noget at lave spektakel for. Hele byen er i oprør, fordi disse unge herrer har spillet baccarat og haft et fruentimmer hos sig."

Doktoren var derimod meget chokeret.

"Jeg vil bede Dem om råd," sagde han, idet han vendte sig mod præsten. "Hr. Maffre kom farende ind til mig som en galning og overøste mig med bebrejdelser; han skreg, at det er min fejl, og at jeg har opdraget min søn dårligt. Jeg er virkelig i en højst ubehagelig stilling. Man burde dog kende mig bedre. Jeg har tres års pletfrit liv bag mig."

Han vedblev at jamre sig, talte om de ofre, han havde gjort for sin søn, og om sine patienter, som han var bange for at miste. Fader Faujas stod midt i gangen med hævet hoved og hørte på ham med et alvorligt udtryk.

"Jeg ønsker intet hellere end at kunne være Dem til nytte," sagde han høfligt. "Jeg vil tale med hr. Maffre, og gøre ham opmærksom på, at en – ganske vist berettiget – harme har fået ham til at overile sig. Jeg vil oven i købet bede ham om en samtale i morgen. Han er inde ved siden af."

Han gik over haven og bøjede sig ned til hr. Maffre, som endnu sad der sammen med fru Rastoil. Men da dommeren fik at vide, at sognepræsten ønskede en samtale med ham, ville han ikke gøre ham noget besvær; han erklærede, at han ville tage sig den frihed at besøge ham dagen efter.

"Åh, hr. pastor," faldt fru Rastoil ind, "tak for Deres prædiken i søndags. Alle damerne var så grebet af den."

Han hilste, og gik atter over haven for at berolige doktor Porquier. Derpå spadserede han langsomt rundt på gangene indtil mørket faldt på, uden at blande sig videre i de to selskabers samtaler, lyttende til latteren fra begge sider.

Dagen efter, da hr. Maffre indfandt sig, var fader Faujas i færd med at overvåge to arbejdere, som reparerede

springvandet. Han havde udtrykt et ønske om at se vandet springe; dette bassin uden vand var så dystert, mente han. Mouret ville ikke, han påstod, at der kunne ske en ulykke, men Marthe havde ordnet det og fundet på, at man kunne sætte et gitter op rundt om bassinet.

"Hr. pastor!" råbte Rose. "Fredsdommeren er her og vil tale med Dem."

Fader Faujas ilede op. Han bad hr. Maffre gå med op til hans værelse, men Rose havde allerede åbnet døren til dagligstuen.

"Kom dog endelig ind," sagde hun. "De er jo hjemme her. Det er unødigt at lade hr. dommeren gå to etager op. Men hvis De havde sagt til i morges, ville jeg have støvet af derinde."

Da hun lukkede døren efter dem, efter først at have åbnet vinduesskodderne, kaldte Mouret hende ind i spisestuen.

"Det er rigtigt, Rose," sagde han, "giv du også din præstemand min middag i aften, og hvis hans tæppe er for tyndt, så giv ham da også endelig min seng!"

Pigen kastede et blik på Marthe, som sad og arbejdede henne ved vinduet, mens hun ventede på, at solen skulle forlade terrassen.

"Herren har vist aldrig haft noget hjerte," mumlede hun med et skuldertræk.

Og så gik hun. Marthe vedblev at arbejde uden at se op. I de sidste dage havde hun atter taget til sit arbejde med en slags feberagtig iver. Hun broderede på en alterdug; det var en gave til katedralen. Damerne ville skænke et helt alter. Fruerne Rastoil og Delangre havde påtaget sig kandelabrene, fru de Condamin havde indforskrevet et pragtfuldt krucifiks af sølv fra Paris.

I dagligstuen havde fader Faujas imidlertid bebrejdet hr. Maffre i milde vendinger; doktor Porquier var en from og umådelig agtværdig mand, og han led mere end nogen anden ved sønnens opførsel. Dommeren hørte på ham med en salig mine; hans tykke, bælgøjede ansigt fik et udtryk af ekstase ved visse fromme ord, som præsten udtalte med en lidt stærkere betoning. Han erkendte, at han havde været en smule heftig, og sagde, at han var rede til at bede om undskyldning, siden hr. sognepræsten mente, at han havde forsyndet sig.

"Og Deres sønner?" spurgte præsten. "De må sende dem herhen til mig, jeg skal tale med dem."

Hr. Maffre rystede på hovedet og lo lidt.

"Vær blot ikke bange, hr. pastor; de slyngler vil ikke gøre det igen. De har siddet i tre dage på vand og brød på deres værelse. Da jeg hørte om denne historie, ville jeg have slidt et spanskrør op på deres rygge, hvis jeg havde haft et."

Præsten så på ham, og erindrede sig, hvad Mouret havde sagt: at han havde taget livet af sin hustru ved sin hårdhed og nærighed; så sagde han med en protesterende gestus:

"Nej, nej, sådan skal man ikke behandle unge mænd. Deres ældste søn Ambroise er tyve år gammel, og den yngste går i sit attende, er det ikke rigtigt? Tænk på, at de ikke er børn længere; man må tillade dem at have lidt morskab."

Dommeren blev stum af forbavselse.

"De ville altså tillade dem at ryge og gå på caféer?" sagde han.

"Javist," svarede præsten smilende. "Jeg gentager, at unge mænd bør have lov til at mødes for at snakke, ryge cigaretter, ja endog spille et parti billard eller skak. De vil tillade sig alt, hvis man ikke tillader dem noget. Men De kan jo nok forstå, at jeg

ikke ville lade dem gå på alle cafeer. Jeg ville skaffe et særligt lokale til dem, en klub, som jeg har set i flere andre byer."

Og han fremlagde en hel plan. Hr. Maffre forstod efterhånden, nikkede og sagde:

"Udmærket … det ville være en værdig pendant til Madonnastiftelsen. Denne smukke plan må gennemføres, hr. pastor."

"Nuvel," sagde præsten, idet han fulgte ham til døren, "siden De finder min idé god, så nævn den for Deres venner. Jeg træffer snart hr. Delangre, jeg vil tale med ham også. På søndag efter aftensangen kan vi samles i katedralen og træffe en beslutning."

Om søndagen tog hr. Maffre hr. Rastoil med sig. De mødte fader Faujas og hr. Delangre i et lille rum ved siden af sakristiet. De viste sig meget entusiastiske. Stiftelsen af en klub vor unge mænd blev besluttet i princippet, men man var i nogen tid uenige om, hvilket navn, klubben skulle have. Hr. Maffre ville absolut kalde den Jesusklubben.

"Nej," udbrød præsten til sidst utålmodigt, "så får De ingen til at komme, og man vil gøre nar ad de få medlemmer. Forstår De da ikke, at her slet ikke er spørgsmål om at blande religionen ind i sagen, tværtimod, jeg vil helst holde religionen udenfor. Vi vil more ungdommen på en ordentlig måde, vinde dem for vor sag – ikke andet."

Dommeren så på præsidenten med et så overrasket og ængsteligt udtryk, at hr. Delangre måtte bøje hovedet for at skjule et smil. Han trak skjult præsten i ærmet. Denne beroligede sig og vedblev i en mere sagtmodig tone:

"Jeg formoder, at De ikke tvivler på mig, mine herrer. Jeg beder Dem overlade ledelsen af denne sag til mig. Jeg foreslår, at vi vælger et helt enkelt navn, f.eks. Ungdomsklubben, det udtrykker jo hele formålet."

Hr. Rastoil og hr. Maffre bøjede sig, selv om dette navn forekom dem ret så intetsigende. De talte så om at udnævne sognepræsten til formand i en provisorisk komité.

"Jeg tror ikke," sagde hr. Delangre med et blik i retning af fader Faujas, "at dette indgår i hr. pastorens planer."

"Bestemt ikke, jeg afslår naturligvis," sagde præsten med et let skuldertræk. "Min præstekjole ville skræmme de ængstelige og lunkne. Vi ville kun få de gudfrygtige unge mænd med os, og det er ikke for deres skyld vi stifter klubben. Vi vil lokke de forvildede til os, med andre ord, hverve proselytter, ikke sandt?"

"Bestemt," svarede præsidenten.

"Nuvel, så er det bedst, vi holder os i skyggen, i særdeleshed jeg. Her er, hvad jeg vil foreslå: Deres søn, hr. Rastoil, og Deres, hr. Delangre, skal alene stå i spidsen. Send dem hen til mig i morgen, så skal jeg indvi dem helt i sagen. Jeg har allerede et lokale i sigte og et forslag til vedtægter færdigt. Hvad Deres to sønner angår, hr. Maffre, vil de naturligvis stå øverst på listen over medlemmer."

Præsidenten lod til at være smigret over den rolle, der var tiltænkt hans søn.

Og så var man altså enige, trods al modstand fra dommeren, som havde håbet at høste lidt ære af klubbens stiftelse. Den følgende dag trådte Séverin Rastoil og Lucien Delangre ind til fader Faujas. Séverin var et langt rær på femogtyve år med et ikke synderlig velskabt kranie og en sløv hjerne; han havde

gennemført sin eksamen som advokat takket være den stilling, hans fader beklædte. Denne drømte om at skaffe ham et lønarbejde, for han tiltroede ikke sønnen evnen til at skaffe sig private klienter. Lucien derimod, som var lille, med en lumsk fysiognomi og livlige øjne, førte processer med samme selvsikkerhed som en gammel praktiker, skønt han var et år yngre; Plassans' avis spåede ham en stor fremtid som jurist. Det var særligt denne sidste, præsten gav sine mest nøjagtige instruktioner; præsidentens søn gjorde tjeneste som stik-i-rend-dreng og var ved at sprænges af vigtighed. I løbet af tre uger var Ungdomsklubben skabt og færdig.

Under Minoriterbrødrenes kirke, for enden af Cours Sauvaire, var der et stort køkken og en tidligere klosterspisesal, som ikke blev brugt længere. Det var dette lokale, fader Faujas havde haft i tankerne. Kirkens præsteskab afstod det endog meget gerne. En dag sendte Ungdomsklubbens provisoriske bestyrelse arbejdere ned i denne kælder, og Plassans' borgere blev ganske forbløffede, da de opdagede, at man indrettede en café under kirken. Allerede den femte dag var det ikke muligt at tvivle. Der *var* tale om en café. Man bar sofaer, marmorborde, stole, to billardborde og tre kasser med porcelæn og glas derned. Der blev åbnet en dør i enden af bygningen, så langt borte som muligt fra klosterbrødrenes port; røde gardiner – restaurantgardiner – blev sat op bag et par glasdøre, hvortil fem trappetrin førte ned. Dér fandtes først en stor sal; til højre lå en mindre sal og et læseværelse; i et firkantet rum lige fremme havde man anbragt de to billardborde. De stod lige under højalteret.

"Jaså, I stakkels drenge," sagde Guillaume Porquier en dag til brødrene Maffre, da han mødte dem i promenaden, "nu skal man altså servere jer en messe mellem to partier bezique?"

Ambroise og Alphonse bad ham om ikke mere at tiltale dem ved højlys dag, for deres fader havde truet med at sende dem til søs, hvis de vedblev at omgås ham. Det var imidlertid et faktum, at Ungdomsklubben gjorde stor lykke, efter at den første overraskelse havde lagt sig. Monseigneur Rousselot havde påtaget sig at være ærespræsident, han kom oven i købet forbi en aften i selskab med sin sekretær fader Surin; de drak hver et lille glas stikkelsbærsaft i den lille salon, og det glas, som monseigneur havde drukket af, fik en særlig hædersplads på en buffet. Man fortæller endnu denne anekdote med en vis bevægelse i Plassans. Det fik alle borgerskabets unge herrer til at blive medlemmer. Det var ligefrem meget tarveligt, ikke at være medlem af Ungdomsklubben.

Guillaume Porquier sneg sig imidlertid leende rundt i omegnen af klubben, som en ung ulv, der lurede på at komme ind i fårefolden. De unge herrer Maffre forgudede, trods al deres rædsel for faderen, denne kyniske vildbasse, som fortalte dem historier fra Paris og tog dem med sig ud på små landlige udflugter med dameselskab. Til sidst mødtes de med ham hver eneste lørdagsaften klokken ni ved en bænk på promenaden. De sneg sig ud fra klubben, snakkede til klokken blev elleve, skjult i platanernes sorte skygger. Guillaume gad kun høre om, hvordan de tilbragte deres aftener i klubben under Minoriternes kirke.

"I er svært føjelige," sagde han, "at lade jer føre i snor på den måde. Det er vel klokkeren, som serverer sukkervandet?"

"Nej, slet ikke, du tager helt fejl," forsikrede Ambroise. "Det foregår fuldstændig som på en af cafeerne ved Cours Sauvaire, på Café de France eller Café des Voyageurs. Man drikker øl, punch, madeira, hvad man har lyst til – alt det, der drikkes andre steder."

Guillaume vedblev med sin hånlatter.

"Jeg ville ikke drikke deres vaskevand," sagde han. "Jeg ville være bange for, at de havde puttet et eller andet djævelskab i, som gør én religiøs. Jeg vil vædde på, at I leger panteleg om, hvem der skal betale fortæringen."

De unge herrer Maffre morede sig meget over denne spøg. Men de gav ham ikke ret, de talte om, at selv kortspil var tilladt. Det hele lugtede slet ikke af kirke. Man havde det glimrende, sofaerne var bekvemme, og der var spejle overalt.

"Men I kan ikke bilde mig ind," sagde Guillaume, "at man ikke kan høre orglet, når der er vesper i Minoriterkirken. Jeg ville få kaffen i den gale hals, bare ved tanken om, at man vier, døber eller begraver over mit hoved."

"Det kan der være noget om," sagde Alphonse. "Forleden, mens jeg spillede et parti billard med Séverin ved middagstid, hørte vi ganske tydeligt, at de begravede én. Det var slagterens pige fra hjørnet af Rue de la Banne. Séverin er så dum; han ville skræmme mig og så sagde han, at kisten ville falde ned i hovedet på mig."

"Ja, det er en køn klub!" udbrød Guillaume. "Jeg gad ikke sætte min fod der for alt det guld, der findes i verden. Man kunne jo lige så godt drikke sin kaffe i et sakristi."

Guillaume var i virkeligheden meget stødt over, at han ikke fik lov til at være med i Ungdomsklubben. Hans fader havde

forbudt ham at melde sig til; han var bange for, at han ikke ville blive optaget. Men ærgrelsen blev ham for meget, han indgav en optagelsesansøgning i al hemmelighed. Der blev en vældig ballade. De unge herrer Maffre var med i komiteen, som havde til opgave at prøve ansøgninger. Lucien Delangre var formand, og Séverin Rastoil sekretær. De unge mænd kom i en frygtelig forlegenhed. De turde ikke stemme for Guillaume, men de ville heller ikke være uhøflige mod doktor Porquier, denne gravitetiske og korrekte herre, som havde alle damernes fortrolighed. Ambroise og Alphonse søgte at overtale Guillaume til at trække sin ansøgning tilbage; de lod ham forstå, at han ikke havde nogle udsigter.

"Hold op med det vrøvleri!" svarede han. "I er et par feje stakler, begge to. Tror I, jeg er så ivrig efter at komme ind i jeres kragerede? Jeg laver bare sjov. Jeg vil se, om I er modige nok til at stemme mod mig. Jeg vil få mig en god latter, når de hyklere knalder døren i for næsen af mig. Hvad jer to smådrenge angår, kan I jo more jer, som i har lyst til, jeg vil aldrig mere tale et ord til jer."

De forlegne unge herrer Maffre bad Lucien Delangre ordne sagen, så det ikke kom til en skandale. Lucien vendte sig til sin sædvanlige rådgiver, fader Faujas, som han beundrede meget. Præsten indfandt sig i Ungdomsklubben hver eftermiddag mellem fem og seks. Han gik gennem den store sal med en nedladende mine, standsede af og til ved et bord og talte et par minutter med en gruppe unge herrer. Han lod sig aldrig byde noget, ikke engang så meget som et glas vand. Så gik han ind i læseværelse, slog sig ned ved det store bord med den grønne dug og læste alle de aviser igennem, som klubben abonnerede

på, de legitimistiske blade fra Paris og de nærmeste departementer. Af og til gjorde han hurtigt en antegning i sin notesbog. Så forsvandt han atter tavs, idet han igen smilede til stamkunderne, og uddelte håndtryk. Af og til blev han lidt længere, så på et parti skak, talte muntert om lidt af hvert. De unge herrer, som holdt meget af ham, sagde:

"Når han taler, skulle man aldrig kunne tro, han er præst."

Da mairens søn talte med ham om den forlegenhed, som Guillaume havde sat komiteen i med sin ansøgning, lovede han at ordne sagen. Dagen efter gik han til doktor Porquier og fortalte ham det hele. Doktoren blev rasende. Hans søn ville altså tage livet af ham, vanære hans grå hår. Hvad skulle man gøre? Selv om ansøgningen blev trukket tilbage, var skammen ikke mindre af den grund. Præsten rådede ham til at forvise Guillaume et par måneder eller tre til en ejendom, han havde et par mil uden for byen; så tog han sig af det øvrige. Løsningen blev ganske enkel. Så snart Guillaume var rejst, lagde komiteen ansøgningen til side og erklærede, at det ikke havde nogen hast; man ville tage en beslutning på et senere tidspunkt.

Doktor Porquier fik dette resultat at vide gennem Lucien Delangre en eftermiddag, da han sad i underpræfekturets have. Han ilede hen til terrassen. Det var fader Faujas' breviartime; han promenerede frem og tilbage i Mourets vinløvgang.

"Ak, hr. pastor, hvor jeg er Dem taknemmelig!" sagde doktoren og lænede sig frem. "Jeg ville så gerne trykke Deres hånd."

"Den er lidt høj," svarede præsten smilende, idet han kastede et blik på muren.

Men doktor Porquier var en entusiast, som ikke lod sig afskrække af forhindringer.

"Vent," råbte han, "hvis De tillader, hr. pastor, går jeg uden om."

Og han forsvandt. Præsten gik, stadig smilende, langsomt hen til den lille port ved Chevillottesgyden. Doktoren bankede allerede på.

"Denne port er naglet til," sagde præsten. "Men det ene søm er faldet ud. Hvis man havde noget værktøj, ville det ikke være svært at få det andet ud."

Han så sig omkring og fik øje på en spade. Uden besvær åbnede han nu porten, hvis rigler han havde trukket fra. Så gik han ud i Chevillottesgyden, hvor doktor Porquier overdængede ham med artigheder. Mens de promenerede frem og tilbage i gyden og talte sammen, åbnede hr. Maffre, som netop opholdt sig i Rastoils have, den lille port bag springvandet, og alle tre herrer havde megen morskab over sådan at træffe sammen i den øde gyde.

De blev stående derude i nogen tid. Da de tog afsked med præsten, stak fredsdommeren og doktoren hovedet ind i Mourets have og så sig nysgerrigt omkring.

Men Mouret, som var ved at binde sine tomater op, så op og opdagede dem. Han stod stum af overraskelse.

"Så, nu er de allerede inde hos mig," mumlede han. "Så mangler der bare, at sognepræsten henter begge de to bander herind alle sammen."

13

Serge var nu nitten år. Han boede i et lille kammer to etager oppe, lige overfor præstens lejlighed, der levede han nærmest som i en klostercelle og læste meget.

"Jeg må vel smide dine bomber på ilden," sagde Mouret irriteret. "Du skal se, du ender nok med at blive sengeliggende."

Den unge mand havde et så nervøst temperament, at han ved den mindste uforsigtighed blev dårlig og måtte holde sig indendøre i to-tre dage. Så hældte Rose havresuppe og hyldebærte på ham, og når Mouret gik op for at "ruske lidt op i ham", som han sagde, smed pigen husets herre ud, hvis hun fandt ham der, og skreg:

"Lad den stakkels dreng være i fred! Ser De ikke, at De tager livet af ham med Deres brutalitet? Han ligner Dem slet ikke, han er sin moders udtrykte billede. De kommer aldrig til at forstå nogen af dem."

Serge smilede. Da han var så klejn i det, havde faderen tøvet med at sende ham til Paris for at studere jura. Han ville ikke høre tale om noget provinsakademi. Paris var efter hans opfattelse nødvendig for en ung mand, som ville frem i verden. Han havde store forhåbninger til sin søn, og sagde, at selv de dummeste – hans fætre Rougonerne f.eks. – havde gjort en smuk karriere. Hver gang han syntes, den unge mand havde det bedre, bestemte han hans afrejse til begyndelsen af den næste måned; men rejsetasken blev aldrig pakket, den unge mand hostede lidt, og afrejsen blev på ny udskudt.

Marthe nøjedes med i en ligegyldig, blid tone hver gang at mumle:

"Han er jo ikke engang tyve år endnu. Det er næppe særlig klogt at sende en så ung dreng til Paris. For resten spilder han ikke sin tid her. Du synes jo også selv, han arbejder for meget."

Serge fulgte med sin moder til messe. Han var religiøst anlagt, meget følsom og alvorlig. Efter at doktor Porquier havde befalet ham, at han skulle bevæge sig noget mere, blev han ivrigt interesseret af botanik, tog på ekskursioner, tilbragte hele eftermiddage med at presse planter, klæbe dem op, ordne dem efter klasser og sætte etiketter ved dem. Nu blev fader Faujas hans gode ven. Præsten havde selv botaniseret engang, han gav ham praktiske råd, som den unge mand viste sig meget taknemmelig for. De lånte hinanden bøger, de gik en dag ud sammen for at finde en gevækst, som efter hvad præsten påstod skulle findes der på egnen. Når Serge var syg, fik han hver morgen besøg af sin nabo, som sad længe ved hans seng og snakkede. Da han fik det bedre, var det så ham, der bankede på fader Faujas' dør, når han hørte ham gå rundt inde i sit værelse. De havde kun den lille gang imellem sig, og til sidst var de altid sammen.

Mouret blev ofte ærgerlig, trods Marthes urokkelige ro og Roses onde blikke.

"Hvad kan han have for der oppe, den slyngel?" brummede han. "Nogle gange ser jeg ham ikke hele dagen. Han er altid inde hos præsten, og der sidder de og snakker stolpe op og stolpe ned. Men nu *skal* han rejse til Paris. Han er stærk som en bjørn. Alle de der små skavanker er bare for at blive forkælet. Ja,

se bare på mig, men jeg vil ikke have, at præsten skal gøre drengen til en hykler."

Nu begyndte han at udspionere sønnen. Når han mente, at han var inde hos præsten, kaldte han strengt på ham.

"Jeg så hellere, at han gik til kvinder," udbrød han en dag forbitret.

"Å, hr. Mouret," sagde Rose, "det er tarveligt at tænke på den måde."

"Ja, netop til kvinder! Jeg skal selv tage ham derhen, hvis I irriterer mig længere med jeres sortkjoler!"

Serge var naturligvis medlem af Ungdomsklubben. Han gik for resten sjældent derhen, han trivedes bedre i ensomhed. Hvis han ikke af og til traf fader Faujas derhenne, ville han sikkert aldrig være gået derhen. Præsten lærte ham at spille skak i læseværelset. Mouret, som fik at vide, at "knægten" mødtes med præsten i klubben, svor på, at han personlig ville følge ham til jernbanestationen den næste mandag. Hans ting var pakket, denne gang for alvor; så skete der det, at Serge, som havde villet tage et sidste strejftog i skov og eng, kom hjem gennemblødt af en pludselig styrtregn. Han måtte gå til sengs med kulderystelser og feber. I tre uger svævede han mellem liv og død. Hans rekonvalescens tog over to måneder. Især de første dage var han så svag, at han lå med flere puder under hovedet og armene udstrakte på tæppet og lignede en voksdukke.

"Det er herrens fejl!" skreg Rose til Mouret. "Hvis drengen dør, kommer det over Deres samvittighed."

Så længe sønnen var syg, gik Mouret tavs rundt i huset, dyster, med røde forgrædte øjne. Han gik sjældent ovenpå, han

trampede frem og tilbage i entreen og ventede på, at lægen skulle gå. Da han tik at vide, at Serge havde overstået det, sneg han sig ind i værelset og tilbød sin tjeneste. Men Rose smed ham ud. Man havde ikke brug for ham, drengen var endnu ikke stærk nok til at kunne holde hans brutalitet ud; det var bedre, at han gik og passede sit eget i stedet for at gå i vejen. Mouret holdt sig nu i stueetagen, endnu mere nedslået og ubeskæftiget end før; han havde ikke rigtig lyst til noget, sagde han. Når han gik gennem entreen, hørte han ofte fader Faujas stemme oppefra; denne tilbragte hele eftermiddagen inde hos rekonvalescenten.

"Hvordan har han det i dag, hr. pastor?" spurgte Mouret sky præsten, da denne senere kom ned i haven.

"Ganske udmærket, men det går langsomt, og man må være meget varsom med ham."

Han læste ganske roligt i sit breviarium, mens faderen fulgte efter ham i gangene med en havesaks i hånden og prøvede at genoptage samtalen, for at få noget mere at vide om "knægten". Mens rekonvalescensen varede, bemærkede han, at præsten altid var inde på Serges værelse. Flere gange, når fruentimmerne ikke var derinde, var Mouret gået der op, og havde hver gang fundet ham siddende ved den unge mands seng; han småsnakkede, gjorde ham små tjenester, puttede sukker i hans styrkende te, stoppede tæppet ned om ham, gav ham de ting, han spurgte efter. Der var en hvisken og tisken i huset, Marthe og Rose talte dæmpet med hinanden, og hele anden sal havde antaget et klosterlignende præg. Mouret følte ligesom en lugt af røgelse i huset; af og til, når han hørte den

dæmpede mumlen, forekom det ham, at de læste messen deroppe.

"Hvad har de for?" tænkte han. "Drengen er jo ved at blive rask, så de giver ham vel ikke den sidste olie."

Serge foruroligede ham. Han så ud som en pige i sin hvide skjorte. Hans øjne var blevet større, og på hans læber hvilede et ekstatisk smil, selv når han var mest forpint. Mouret vovede ikke at tale om Paris, så kvindelig og ydmyg forekom den kære syge ham.

En eftermiddag var han gået derop, listende på tåspidserne. Gennem den halvåbne dør opdagede han Serge, som sad i en lænestol i solen. Den unge mand rettede øjnene mod himlen og græd, foran ham stod hans moder, der også græd. Da døren peb, vendte de sig begge to om, uden at tørre deres tårer. Og Serge sagde straks med sin svage rekonvalescentstemme:

"Fader, jeg har en bøn til dig. Min moder påstår, at du bliver vred, at du vil nægte mig noget, som ville gøre mig virkelig lykkelig ... Jeg vil søge ind på seminariet."

Han havde foldet hænderne i en slags ekstase.

"Du! Du!" mumlede Mouret.

Og han så på Marthe, som vendte hovedet bort. Han sagde intet, gik hen til vinduet og tilbage igen, satte sig så mekanisk for enden af sengen, ligesom bedøvet af slaget.

"Fader," fortsatte Serge efter en lang tavshed, "jeg var så tæt på døden, jeg har set Gud, og jeg har svoret at ville tilhøre ham. Jeg forsikrer dig, at i dette er al min lykke. Gør mig ikke fortvivlet."

Mouret sad med nedslagne øjne og en dyster mine og sagde ikke et ord. Han gjorde en håbløs gestus og mumlede:

"Hvis jeg var den mindste smule mandfolk, ville jeg samle et par skjorter i en bylt og gå min vej."

Så rejste han sig, gik igen hen til vinduet og trommede med fingerspidserne på ruden. Da Serge skulle til at gentage sin bøn, sagde han ganske stille:

"Nej, nej, det er en aftale, bliv du bare sortkjole, min dreng."

Så gik han. Dagen derpå rejste han til Marseille, uden at sige det til nogen, og tilbragte otte dage der hos sin søn Octave. Men han kom tilbage, bekymret og ældet. Octave var ham ikke ligefrem til nogen trøst. Han førte et vildt liv, havde gæld til op over begge øren og skjulte adskillige elskerinder i sine skabe; Mouret fortalte for resten ikke nogen om disse ting. Han blev tilbageholdende og indelukket, gjorde aldrig mere nogle gode "kup" som tidligere, disse oliven- og figen-forretninger, som han havde været så stolt over. Rose lagde mærke til, at han ligesom med forsæt aldrig mere åbnede munden, og at han endog undgik at hilse på fader Faujas.

"Ved De hvad, De er ikke særlig høflig," sagde hun en dag til ham. "Hr. pastoren gik forbi lige før, og De vendte ham ryggen. Hvis det er for drengens skyld, De opfører Dem sådan, så er det forkert af Dem. Sognepræsten ville ikke have, han skulle ind på seminariet, han prædikede ikke så lidt for ham om det; jeg hørte det selv. Jo, der er skam hyggeligt her i huset for tiden; De siger ikke et ord, ikke engang til fruen; når De sætter Dem til bords, er det næsten som til begravelse. Jeg begynder sandelig snart at blive ked af dette her ..."

Mouret forlod stuen, men pigen forfulgte ham helt ud i haven.

"De burde være glad over at se drengen rask igen! Han spiste en kotelet i går, den engel, og tilmed med god appetit. Men det er vel Dem det samme? De ville have gjort ham til en hedning ligesom De selv. Men De har selv alt for meget brug for forbøn, siger jeg Dem; Vorherre ønsker os alle frelste. I Deres sted ville jeg græde af glæde ved tanken om, at den kære lille dreng skal bede for mig. Men De – De er lavet af sten, er De. Og hvor sød vil han ikke være i præstekjole!"

Mouret gik op på første sal. Der låste han sig inde i et værelse, som han kaldte sit kontor, et stort, koldt rum møbleret med et bord og to stole. Dette værelse blev hans tilflugtssted, når Rose generede ham. Han kedede sig der, så han gik igen ned i haven, hvis pasning han nu helligede sig i højere grad end før. Marthe lod ikke til at mærke sin mands misfornøjelse; sommetider var han tavs i en hel uge, uden at hun blev hverken urolig eller vred. Hun frigjorde sig mere og mere fra sine omgivelser; da hun ikke mere hørte Mouret brumme hvert andet øjeblik, blev der så stille i huset, at hun troede, hendes mand var kommet til fornuft og ligesom hende selv havde fundet et lykkeligt tilflugtssted. Det beroligede hende, gav hende ret til at grave sig stadig længere ned i sit sværmeri. Når han så på hende med et mørkt blik og ikke længere genkendte hende, smilede hun til ham og så ikke tårerne i hans øjne.

Da Serge, nu fuldstændig rask igen, blev optaget på seminariet, var Mouret alene tilbage i huset med Desirée. Nu var det som oftest ham, der passede hende. Skønt hun snart var seksten år, ville hun nemt kunne falde i springvandet eller tænde ild i huset ved at lege med tændstikker, som et seks års barn. Da Marthe kom hjem, fandt hun dørene åbne og stuerne

tomme. Huset virkede ganske øde. Hun gik ned på terrassen og opdagede sin mand, der længst væk i en allé legede med den unge pige. Han sad på jorden i sandet; han fyldte med et alvorligt ansigtsudtryk og ved hjælp af en lille træske en vogn, som Desirée holdt i en snor.

"Hyp! Hyp!" råbte barnet.

"Vent lidt, den er ikke fuld endnu," sagde han tålmodigt. "Hvis du skal være hest, må du vente, til vognen er fuld."

Hun stampede i jorden som en utålmodig hest, men kunne så ikke stå stille længere, men løb afsted, leende i vilden sky. Vognen slingrede og rystede sit indhold ud. Da hun havde galoperet haven rundt, kom hun tilbage og råbte:

"Fyld den op igen!"

Mouret fyldte den op igen med skeen. Marthe blev stående på terrassen og så til, vred og ilde til mode; de åbne døre, manden, der legede med barnet, alt dette gjorde hende nedslået, skønt hun ikke forstod helt, hvad der foregik i hende.

Hun gik op og lagde overtøjet, men hørte i det samme Rose, som også var kommet hjem, stå på trappen og sige: "Herregud, hvor herren er dog er barnlig!"

Han venner på Cours Sauvaire, nogle småborgere, som han daglig tog en spadseretur med, påstod, at han "havde fået et knæk". Hans hår var blevet gråt på nogle få måneder, han gik usikkert, og han havde ikke længere den skarpe tunge, som havde været frygtet over hele byen. I nogen tid mente man, at han havde kastet sig ud i nogle farlige spekulationer, og at han var ved at gå under på grund af et stort pengetab.

Fru Paloque, hvis spisestuevindue vendte ud mod Rue Balande, sagde endog, at han "taklede af", hver gang hun så

ham gå ud. Og hvis fader Faujas nogle minutter senere gik over gaden, udbrød hun henrykt, især hvis hun havde besøgende hos sig:

"Se nu på sognepræsten; det er virkelig en, der bliver federe og federe! Hvis han spiste af samme fad som hr. Mouret, skulle man tro, han kun lod benene ligge tilbage til ham."

Hun lo, og man istemte hendes latter. Fader Faujas så da også virkelig statelig ud, altid klædt i sorte handsker og med en præstekjole af blank silke. Han havde et særligt smil, en ironisk trækning på læberne, når fru de Condamin komplimenterede ham for hans prægtige fremtoning. Damerne holdt af at se ham kostbart klædt. Han selv holdt nok mere af en nævekamp med blottede arme, uden at tænke på om tøjet var lidt laset. Men når han forsømte sin påklædning, behøvede den gamle fru Rougon kun at udtale et eneste bebrejdende ord, så smilede han og gik straks hen og købte silkestrømper, en hat, et nyt skærf. Han sled meget på tøjet, på hans store legeme truede alle sømme med at briste.

Siden grundlæggelsen af Madonnastiftelsen var alle fruentimmerne i byen på hans side; de forsvarede ham mod de grimme historier, som endnu var i omløb, skønt man ikke rigtig vidste, hvorfra de stammede. De fandt visselig, at han ind imellem var noget streng, men denne brutalitet mishagede dem ikke, særlig ikke i skriftestolen, hvor de holdt af at føle denne jernhånd om deres hals.

"Min kæreste," sagde fru de Condamin en dag til Marthe, "i går skændte han på mig. Jeg tror, han ville have slået mig, hvis der ikke havde været en væg mellem os. Å, han er skam ikke altid så nem at have med at gøre!"

Hun lo; hun nød denne stadige strid med sin skriftefader. Fru de Condamin mente at have bemærket, at Marthe blegnede, når hun betroede hende visse detaljer om den måde, hvorpå fader Faujas skriftede sine sognebørn; hun anede hendes jalousi og fandt en ondskabsfuld fornøjelse i at plage hende ved at fortælle hende en mængde intime detaljer.

Da fader Faujas havde stiftet ungdomsklubben, blev han venlig og skikkelig, han var ligesom et helt nyt menneske. Hans strenge natur bøjede sig som voks for hans stærke vilje. Han gjorde ingen hemmelighed af, at det var ham, som havde stiftet klubben, han blev ven med alle byen unge herrer, han beherskede sig bedre end før, for han vidste, at nybagte studenter ikke er lige så svage for brutalitet som fruentimmer. Han var lige ved at blev uvenner med den unge Rastoil, som han truede med at knibe i øret under en uoverensstemmelse om klubbens reglement, men med forbløffende selvbeherskelse rakte han ham næsten straks sin hånd, ydmygede sig, fik de tilstedeværende på sin side ved sin beredvillighed til at bede "det store fjols Séverin", som man kaldte ham, om undskyldning.

Præsten havde erobret mødrene og børnene, men med fædrene og ægtemændene stod han endnu kun på høflighedsfod. De mere prominente personligheder nærede stadig mistro til ham, da de så, at han holdt sig på afstand af alle politiske grupper. I underpræfekturet kritiserede hr. Péqueur des Saulaies ham skarpt; hr. Delangre forsvarede ham vel ikke ligefrem, men sagde med et listigt smil, at man skulle vente lidt med at dømme ham. Hos hr. Rastoil var han blevet en

stadig kilde til uoverensstemmelser. Séverin og hans moder kedede præsidenten til døde ved at rose præsten i tide og utide.

"Ja vist, ja vist, han har alle de gode egenskaber," udbrød den ulykkelige mand. "Det er en velbekendt sag, men lad mig slippe for at høre tale om ham. Jeg har indbudt ham til middag, men han kom ikke. Jeg kan jo ikke gå hen og gribe ham i armen og trække ham herhen."

"Men, min ven," sagde fru Rastoil, "når du møder ham, hilser du dårligt nok på ham. Det er vel det, han er blevet stødt over."

"Ja," faldt Séverin ind, "han kan godt se, at du ikke opfører dig mod ham, som du burde."

Hr. Rastoil trak på skuldrene. Når hr. de Bourdeu var der, beskyldte de begge to fader Faujas for at hælde mere til underpræfekturet. Fru Rastoil bemærkede, at han ikke omgikkes med dem, han havde aldrig sat sin fod dér.

"Nej, jeg anklager ham jo heller ikke for at være bonapartist," svarede præsidenten. "Jeg siger bare, at han hælder til den side. Han har haft en del at gøre med hr. Delangre."

"Du har da også selv haft med mairen at gøre!" udbrød Séverin. "Det er man jo nødt til i nogle situationer. Sig nu bare rent ud, at du ikke kan tåle fader Faujas."

Og alle medlemmerne af familien Rastoil skulede til hinanden i flere dage. Fader Fenil kom kun sjældent derhen, han påstod at være lænket til sit hjem af gigten. Han havde to gange været tvunget til at udtale sin mening om sognepræsten i Saint-Saturnin, og havde da rost ham med nogle få ord. Fader Surin og fader Bourette var ligesom hr. Maffre altid af samme mening som husets frue. Oppositionen kom således kun fra præsidenten og hr. Bourdeu; begge to erklærede højtideligt, at

de ikke kunne kompromittere deres politiske stilling ved at tage mod en mand, som holdt sine meninger hemmelige.

Séverin fandt da på at gå hen og banke på den lille port ved Chevillottesgyden, når han havde noget at sige til præsten. Gyden blev efterhånden en slags neutralt område. Doktor Porquier, som var den første, der havde benyttet denne vej, den unge Delangre og dommeren kom derhen for at tale med fader Faujas. Sommetider stod de to havelåger og underpræfekturets indkørsel på vid gab hele eftermiddage i træk. Præsten stod længst inde i den trange passage, støttet til muren; han smilede og uddelte håndtryk til de personer fra begge partier, som behagede at komme og hilse på ham. Men hr. Péqueur des Saulaies lod ikke til at ville sætte sin fod uden for underpræfekturets have; også hr. Rastoil og hr. Bourdeu, der nægtede at vise sig i gyden, blev siddende under træerne ved springvandet. Kun sjældent trængte præstens lille hof ind i Mourets løvgang. Af og til stak nogen et hoved ind, så sig omkring og forsvandt igen.

Fader Faujas generede sig for resten ikke; det eneste han stadig vogtede uroligt på var Trouches vindue, hvor Olympes øjne altid lyste. Ægteparret Trouche stod på lur bag de røde gardiner, fortærede af længsel efter at få lov til at gå ned, at smage på frugten, at tale med de fine herskaber. De trak persiennerne op, lænede sig ud et øjeblik, men trak sig så tilbage, rasende under præstens betvingende blik; så sneg de sig derhen igen, stillede sig på lur, vogtede på hans mindste bevægelse, plagede af at se ham så ubesværet nyde dette paradis, som han forbød dem adgang til.

"Det er alt for tåbeligt!" sagde Olympe en dag til sin mand; "han ville låse os inde i et skab, hvis han kunne, bare for at have al fornøjelsen selv. Vi vil gå ned, hvis du vil. Så skal vi se, hvad han siger."

Trouche var netop kommet hjem fra sit arbejde. Han skiftede sin flip og støvede sine sko af, for han ville være rigtig fin. Olympe tog en lys kjole på. Så gik de kækt ned i haven, spadserede langsomt langs de høje buksbomhække, stod stille ved blomsterrabatterne. Fader Faujas vendte ryggen til, han talte med hr. Maffre på tærsklen til den lille port til gyden. Da han hørte sandet knirke, stod Trouches lige bag hans ryg i vinløvgangen. Han vendte sig om, standsede midt i en sætning, forbløffet over at se dem der. Hr. Maffre, som ikke havde hørt dem, betragtede dem nysgerrigt.

"Smukt vejr, ikke sandt, mine herrer?" sagde Olympe, som var blegnet for sin broders blik.

Præsten trak hastigt dommeren med sig ud i gyden, hvor han fik ham afskediget.

"Han er rasende," mumlede Olympe. "Det får ikke hjælpe, vi bliver her. Hvis vi går op, tror han, vi er bange. Jeg er led og ked af dette her. Du skal få at se, hvordan jeg skal tale med ham."

Hun lod Trouche sætte sig på en af de stole, som Rose netop havde båret ud. Da præsten kom tilbage, så han, at de ganske roligt havde slået sig ned. Han skød riglen for den lille port, forsikrede sig om, at løvværket skjulte dem tilstrækkeligt, så gik han hen til dem og sagde med dæmpet stemme:

"I glemmer vor aftale; I har lovet mig at holde jer oppe hos jer selv."

"Der er for varmt der oppe," svarede Olympe. "Vi begår vel ingen forbrydelse ved at trække lidt frisk luft her."

Præsten var lige ved at gå i udbrud, men søsteren fortsatte i en besynderlig tone, ganske bleg ved den anstrengelse det kostede hende at modsige ham.

"Råb ikke op; der er folk i nærheden, du kunne skade dig selv."

Trouches lo lidt. Han så på dem, tog sig til hovedet og så forfærdelig ud, men sagde intet.

"Sæt dig," sagde Olympe. "Du vil vel have en forklaring, ikke sandt? Nuvel, du skal få den. Vi er lede og kede af at sidde indespærrede. Du lever her som blommen i et æg, du benytter dig af både huset og haven. Udmærket, det glæder os da at se, at dine forretninger går godt, men derfor skal du ikke behandle os som tiggere. Du har aldrig vist mig den høflighed at tage en klase druer med op til mig, du har givet os det dårligste værelse, du gemmer os af vejen, du skammer dig over os, du låser os inde, som om vi havde pest. Du må forstå, at det ikke kan blive ved på den måde!"

"Jeg er ikke herre i huset her," sagde fader Faujas. "Henvend jer til hr. Mouret, hvis I vil overtage huset."

Ægteparret Trouche udvekslede et nyt smil.

"Vi blander os ikke i dine anliggender," vedblev Olympe, "men nok om det – vi ved, hvad vi ved. Alt dette beviser, at du ikke har noget hjerte. Hvis vi var i din stilling, tror du så ikke, vi ville sige, at du skulle tage din andel?"

"Men hvad vil I mig egentlig?" spurgte præsten. "Bilder I jer ind, at jeg svømmer i guld? I har set mit værelse, jeg bor

tarveligere end I. Jeg kan jo ikke give jer hele huset, det er ikke mit."

Olympe trak på skuldrene; hun tyssede på sin mand, som skulle til at sige noget, og sagde så roligt:

"Vi har alle hver sin opfattelse af livet. Om du så ejede millioner, ville du ikke købe dig et nyt sengetæppe; du ville give dine penge ud på en eller anden stor, dum forretning. Vi derimod holder af at have det bekvemt i vort hjem. Du kan vel ikke benægte, at hvis du ville have de fineste møbler i huset, linned, mad og det hele, så ville du få det allerede nu i aften? Nuvel, en god broder ville under sådanne omstændigheder allerede have betænkt sine slægtninge, han ville ikke lade dem ligge i skidtet, sådan som du gør."

Fader Faujas så skarpt på ægteparret Trouche; de så temmelig selvsikre ud.

"I er utaknemmelige," sagde han efter en pause. "Jeg har allerede gjort meget for jer. Hvis I har jeres daglige brød, så er det mig, I kan takke for det; jeg har stadig dine breve, Olympe, hvor du beder mig redde jer fra al elendighed ved at lade jer kommer til Plassans. Nu, hvor I er her hos mig, og jeres udkomme er betrygget, kommer I med nye fordringer ..."

"Bah," afbrød Trouche ham frækt, "nå du lod os komme hertil, så var det fordi du havde brug for os. Jeg har lært mig ikke at tro på nogen menneskers uegennyttighed. Jeg lod min hustru tale før, men kvinder kan aldrig holde sig til sagen. Kort og godt, min kære ven, du gør fejl i at holde os i bur som lænkehunde, der kun bliver sluppet løs, når der er fare på færde. Vi er trætte af det, og før eller senere kommer vi til at gøre noget dumt. Lad os dog få lov at have lidt frihed, for pokker! Huset er jo dit, og

selv om du forsmår lækkerier, så gør det vel ingen skade, hvis vi skaffede os lidt rart? Vi skal nok lade være at æde mere, end vi kan tåle!"

"Ja, man kan blive helt gal af sådan stadig at sidde bag lås og slå," brød Olympe ind. "Vi skal være så rare mod dig. Min mand venter kun på et vink. Gå du din vej ligefrem og stol på os; men vi vil have vores andel. Det lover du os, ikke sandt?"

Fader Faujas sænkede hovedet og sad tavs nogen tid; så rejste han sig og sagde, uden at svare direkte:

"Hør så, hvis I nogen sinde bliver en hindring for mig, så sværger jeg, at jeg smider jer ud og lader jer sulte ihjel i en eller anden afkrog."

Han gik op og lod dem sidde tilbage i den grønne løvgang. Fra dette øjeblik gik Trouches næsten daglig ned i haven, men de iagttog en vis forsigtighed, og de undgik at være der, når præsten samtalede med selskaberne i de to haver.

Den følgende uge beklagede Olympe sig så meget over det værelse, hvor de boede, at Marthe af høflighed tilbød hende Serges, som nu stod ledigt. Trouches beholdt begge værelser. De sov i den unge mands tidligere værelse, hvorfra ikke et møbel var fjernet, og det andet værelse lavede de til en slags stue; Rose flyttede et gammelt plysmøblement derind, som havde stået på loftet. Olympe blev henrykt og bestilte sig en lyserød morgenkåbe hos den bedste syerske i Plassans.

En aften blev Mouret, som havde glemt, at Marthe havde bedt ham om lov til at udlåne Serges værelse, ganske overrasket ved at finde ægteparret Trouche derinde. Han var gået op for at hente en kniv, som den unge mand havde efterladt sig i en skuffe. Med denne kniv var Trouche netop i færd med at skære

sig en stok af en pæretræsgren, som han havde taget af et træ nede i haven. Mouret undskyldte sig og gik ned igen.

14

Da monseigneur Rousselot ved Kristi Legems-festen gik ned ad stigen på det prægtige alter, som fru de Condamin havde ladet opføre for foden af det lille hus, hun beboede ved torvet foran underpræfekturet, lagde man med en vis overraskelse mærke til, at prælaten surt vendte fader Faujas ryggen.

"Jaså," sagde fru Rougon, stod i vinduet i sin stue, "skulle de mon være uenige om noget?"

"Ved De ikke det?" svarede fru Paloque, som stod ved siden af. "Jeg hørte det allerede i går. Fader Fenil er taget til nåde igen."

Hr. de Condamin, som stod bag ved damerne, brast i latter. Han havde taget flugten fra sit hjem, for der "lugtede af kirke", sagde han.

"Ja, hvis De fæstner Dem ved sådanne historier ...!" sagde han. "Biskoppen er en vejrhane, som drejer sig alt efter om vinden står i Faujas eller Fenil; i dag den ene, i morgen den anden. De er blevet uvenner og forsonet igen de første ti gange. De skal få at se, inden der er gået tre dage, er det igen Faujas, som er favorit."

"Det tror jeg ikke," sagde fru Paloque; "denne gang er det alvor. Fader Faujas synes at volde monseigneur stort mishag. Han har engang holdt prædikener, som vakte misfornøjelse helt nede i Rom. Jeg kan ikke forklare det helt præcist. Men i hvert tilfælde ved jeg, at monseigneur har fået skarpe bebrejdelser i breve fra Rom med besked på at være på vagt. Man påstår, at fader Faujas er en politisk agent."

"Hvem påstår det?" spurgte fru Rougon og blinkede med øjnene, ligesom for at se efter processionen, som nu var på vej gennem Rue de la Banne.

"Jeg hørte nogen sige det, men jeg kan ikke lige huske hvem," sagde dommerens hustru i en ligegyldig tone.

Hun trak sig tilbage og sagde, at man så bedre fra det andet vindue. Hr. de Condamin indtog hendes plads ved siden af fru Rougon og hviskede hende i øret:

"Jeg har to gange set hende gå ind hos fader Fenil, hun har sikkert en eller anden intrige for. Fader Faujas er vist kommet til at træde på denne hugorm, og nu vil hun bide ham. Hvis hun ikke var så grim, ville jeg gøre hende den tjeneste at underrette hende om, at hendes mand aldrig bliver præsident."

"Hvad mener De? Jeg forstår ikke," sagde den gamle frue med uskyldig mine.

Hr. de Condamin så lidt forbavset på hende, så brast han i latter.

De to sidste gendarmer i processionen var forsvundet om hjørnet af Cours Sauvaire. De personer, som fru Rougon havde indbudt til at komme og overvære alterets indvielse, kom igen ind i salonen, talte lidt om monseigneurs elskværdighed, om menighedens nye fane, og især om Madonnastiftelsens unge piger, som havde vakt megen opmærksomhed i optoget. Damerne snakkede i munden på hinanden, og fader Faujas' navn blev stadig nævnt med megen ros.

"Han er en rigtig helgen," sagde fru Paloque spidst til hr. de Condamin, som var kommet hen og havde sat sig ved siden af hende.

Så bøjede hun sig frem.

"Jeg kunne ikke sige det rent ud, når moderen hørte på. Der snakkes alt for meget om fader Faujas og fru Mouret. De grimme rygter er sikkert kommet monseigneurs øre."

Hr. de Condamin svarede blot:

"Fru Mouret er en charmerende kvinde, og ser stadig vældig godt ud, trods hendes fyrre år."

"Å, charmerende ..." gentog fru Paloque og blev grøn i ansigtet af galde.

"Ja, yderst charmerende," vedblev domæneintendanten. "Hun er i de store passioners og den store lykkes alder. I fruentimmer forstår ikke at bedømme hinanden."

Og han forlod stuen, henrykt over fru Paloques tilbageholdte raseri. Byen var ganske rigtigt umådeligt interesseret i den stadige kamp, som fader Faujas udkæmpede mod fader Fenil, for at erobre monseigneur Rousselot fra ham. Det var en uafladelig tvekamp, en fejde, ligesom mellem to piger, der konkurrerede om at blive deres gamle husbonds elskerinde. Biskoppen smilede listigt; han havde fundet en slags ligevægt mellem disse to modsatte viljer, han slog den ene mod den anden, morede sig ved at se dem skiftevis bide i græsset, og han modtog altid den stærkestes hyldest, bare for at få lov til at være i fred. Hvad angik de sladderhistorier, som man fremførte for ham om hans yndlinge, var han meget overbærende; han vidste, at de var i stand til gensidigt at beskylde hinanden for mord.

"Ser du, min dreng," sagde han til fader Surin i et fortroligt øjeblik, "de vejer tungt begge to. Jeg tror, at Paris vil sejre og Rom tabe, men jeg er ikke tilstrækkelig sikker på det, så jeg lader dem prygle løs på hinanden, mens jeg venter. Når den ene har slået den anden ihjel, ved vi det jo nok. – Læs Horats tredje

ode for mig; der er et vers, som jeg er bange for, jeg har oversat dårligt."

Om tirsdagen efter den store procession var det et herligt vejr. Fra Rastoils og underpræfekturets haver lød der latter. Begge steder var der et talrigt selskab forsamlet under træerne. I Mourets have læste fader Faujas som sædvanligt i sit breviarium, mens han langsomt promenerede langs med buksbomhækkene. I nogle dage havde han holdt porten til gyden lukket; han koketterede med naboerne, lod til at ville gøre sig kostbar. Han havde måske også mærket en vis kulde på grund af hans seneste uenighed med monseigneur og de afskyelige historier, hans uvenner bragte i omløb.

Ved femtiden, da solen var på vej ned, foreslog fader Surin frøkenerne Rastoil et parti fjerbold. Han var selv en sand mester. Angéline og Aurélie elskede at lege, skønt de nærmede sig de tredive; deres moder havde gerne ladet dem gå i korte kjoler, hvis hun havde turdet. Da pigen kom med ketsjerne, så fader Surin sig rundt i den solfyldte have efter et velegnet sted, og fandt så på noget, som de unge damer i høj grad syntes om.

"Vi kunne jo gå ud i Chevillottesgyden?" sagde han. "Der får vi skygge fra kastanjerne, og der er bedre plads."

De gik derud, og nu begyndte det hyggeligste parti. De to piger begyndte. Angéline var den første, der ikke ramte fjerbolden. Fader Surin indtog hendes plads og brugte ketsjeren med stor kyndighed. Han havde kiltet sin præstekjole op, han sprang frem, tilbage og til siderne, tog bolden helt nede ved jorden, slog den forbavsende højt op i luften, lod den beskrive en elegant, skarpsindigt beregnet bue. Som regel foretrak han dårlige spillere, som skød bolden i alle retninger, uden rytme,

som han udtrykte sig, og derved tvang ham til at anvende hele sin smidighed. Frøken Aurélie var ganske dygtig; hun kvidrede som en svale ved hvert slag med ketsjeren og lo som en tosse, da fjerbolden fløj lige mod den unge præsts næse; så samlede hun kjolen omkring sig, mens hun ventede, eller tog små spring tilbage med knitrende skørter, når han snød hende ved at lave et kraftigere slag. En gang landede fjerbolden i hendes hårkurv, så hun var nær ved at falde omkuld, og det havde de så megen morskab af alle tre. Angéline indtog hendes plads. Hver gang fader Faujas inde i Mourets have hævede blikket fra sit breviarium, så han fjerbolden svæve over muren som en stor sommerfugl.

"Hr. pastor, er De der?" råbte Angéline og bankede på den lille port. "Vores bold faldt ned der inde ..."

Præsten tog fjerbolden op, som var faldet ned for hans fødder, og besluttede sig for at åbne.

"Tak, fader," sagde Aurélie, som igen havde overtaget ketsjeren. "Det er kun Angéline, som kan lave sådan et slag. Forleden så fader på os, og hun slyngede bolden så hårdt på hans øre, at han var døv lige til næste dag."

Latteren begyndte igen. Fader Surin, der var rød som en pige, tørrede sig forsigtigt over panden med et fint lommetørklæde. Han kastede sit blonde hår tilbage, hans øjne lyste, og han viftede sig med ketsjeren som var det en vifte. Hans krave havde vredet sig en smule skæv i legens hede.

"Fader," sagde han og stillede sig igen i position, "De skal være vor dommer."

Fader Faujas stod i den lille port med sit breviarium og smilede faderligt. Gennem underpræfekturets halvt åbne port

havde præsten sikkert set hr. Péqueur des Saulaies sidde ved fontænen med sine nærmeste venner. Han vendte dog ikke hovedet: han noterede pointene, komplimenterede fader Surin, trøstede frøkenerne Rastoil.

"Hør, Péqueur," hviskede hr. de Condamin i underpræfektens øren, "Det er forkert af Dem ikke at indbyde den lille fader Faujas til Deres modtagelser; han er en dameven, han danser sikkert som en gud."

Men hr. Péqueur des Saulaies, som var i færd med en samtale med hr. Delangre, lod ikke til at høre det. Han vedblev, idet han vendte sig til mairen:

"Min kære ven, jeg begriber sandelig ikke, hvor De ser alle de udmærkede egenskaber, De taler om. Fader Faujas er tværtimod højst kompromitterende. Hans fortid er tvetydig, der går rygter om ham … Jeg kan ikke se, hvorfor jeg skulle gøre mig til for denne præst, alle sortkjolerne i Plassans er os jo fjendtligt stemte. Og først og fremmest ville jeg jo ikke have den ringeste nytte af det."

Hr. Delangre og hr. de Condamin, som havde vekslet et blik, rystede på hovedet, men svarede ikke.

"Ikke den ringeste nytte," gentog underpræfekten. "Vi behøver ikke at spille hemmelighedsfulde. Jeg har skrevet til Paris. Jeg var led og ked af al den snak, jeg ville indhente bestemte oplysninger om Faujas, som De synes at tage for at være en forklædt prins. Nå, ved De hvad jeg fik til svar? Man svarede, at man ikke kendte ham, at man ikke havde noget at bemærke, og at jeg for øvrigt skulle passe på med at blande mig præsternes anliggender. Man er allerede temmelig utilfredse i

Paris, efter at den idiot til Lagrifoul blev valgt. Så De forstår nok, at jeg er forsigtig."

Mairen udvekslede et nyt blik med domæneintendanten. Han trak endog svagt på skuldrene.

"Hør," sagde han efter en pause, "De vil jo gerne være præfekt?"

Underpræfekten smilede og vred sig på sin stol.

"Så gå straks hen og hils på fader Faujas, som venter på Dem der henne i porten, hvor han står og ser på spillet."

Hr. Péqueur des Saulaies sad tavs, han var meget overrasket og lod ikke til at forstå noget som helst. Han så skarpt på hr. de Condamin og spurgte ham lidt urolig:

"Er det også Deres mening?"

"Javist, gå hen og hils på ham," sagde domæneintendanten.

Så tilføjede han i en ironisk tone:

"Spørg min hustru, som De jo har så stor tillid til."

Nu kom fru de Condamin hen til dem. Hun var i et henrivende toilette i lyserødt og gråt. Da man nævnte præsten for hende, sagde hun i en elskværdig tone til underpræfekten:

"Det er forkert af Dem at De er så ureligiøs. Man ser Dem ikke i kirken, undtagen på de store helligdage. Det er mig en virkelig stor sorg, jeg må omvende Dem. Hvad tror De ikke, man vil tænke om den regering, De repræsenterer, hvis De ikke holder Dem på en god fod med Vorherre? Gå Deres vej, mine herrer, jeg vil skrifte hr. Péqueur."

Hun satte sig og smilede skælmsk.

"Octavie," hviskede underpræfekten, da de var blevet alene, "Gør ikke nar ad mig på den måde. De var ikke selv særlig from dengang i Paris ved Rue du Helder. Jeg har det største besvær

med ikke at bryde ud i latter, når jeg ser Dem knæle i Saint-Saturnin."

"De har for lidt alvor, min kære ven," svarede hun i samme tone, "det vil De få ubehageligheder af. De bekymrer mig virkelig, De var klogere før i tiden. Er De da blind, siden De ikke kan se, hvor usikker Deres stilling er? Forstår De da ikke, at hvis man endnu ikke har ladet Dem falde, så skyldes det ene og alene, at man ikke vil vække legitimisterne i Plassans. Hvis der kommer en ny underpræfekt hertil, vil de vågne op, men så længe De er her, sover de og tror sig sikre på sejren ved næste valg. Det er ikke særligt smigrende, ved jeg nok, så meget mere som jeg aldeles sikkert ved, at man handler uden om Dem. Forstår De, min ven? De er fortabt, hvis De ikke selv gætter Dem til visse ting."

Han så på hende med sand rædsel.

"Har 'den store mand' skrevet til Dem?" spurgte han, idet han hentydede til en mægtig person, som de plejede at kalde sådan.

"Nej, han har brudt fuldstændig med mig. Jeg er jo ikke dum, jeg indså straks nødvendigheden af denne skilsmisse. Jeg har for resten ingen grund til at beklage mig, han har opført sig eksemplarisk, skaffede mig en mand, gav mig glimrende råd, som jeg har stor nytte af. Men jeg har stadig venner i Paris. Jeg forsikrer Dem, at det er på høje tid for Dem at klamre Dem fast til en af træets grene. Spil ikke hedning mere, gå straks hen og giv fader Faujas hånden. De vil forstå det sidenhen, selv om De ikke aner noget i øjeblikket."

Hr. Péqueur des Saulaies sad med bøjet hoved, lidt skamfuld over denne lektion. Han var meget indbildsk, han viste sine

hvide tænder og prøvede at gøre sig mindre komisk ved at hviske ømt:

"Hvis De havde villet det, Octavie, ville vi to have kunnet styre Plassans. Jeg tilbød Dem jo at knytte det søde bånd igen ..."

"De er en tåbe," afbrød hun ham ærgerlig. "De irriterer mig med Deres 'Octavie'. Fru de Condamin hedder jeg for alle her. Begriber De da ingenting? Jeg har tredive tusinde francs i rente, jeg regerer et helt underpræfektur, jeg omgås hvem jeg vil, og jeg er agtet og afholdt overalt. De der har mistanke om fortiden, er blot så meget mere elskværdige mod mig. Hvad skulle jeg med Dem? De ville bare være mig pinlig. Jeg er en ærbar kvinde, min ven."

Hun havde rejst sig op. Hun nærmede sig doktor Porquier, som efter sin vane gerne kom og tilbragte en times tid i underpræfekturets have efter sin runde, for at stå sig godt med sine fine kunder.

"Å, doktor, jeg har sådan en skrækkelig migræne!" sagde hun koket. "Den sidder her i venstre øjenbryn. "

"Samme side som hjertet," svarede doktoren galant.

Fru de Condamin smilede og lod konsultationen falde.

Fru Paloque bøjede sig frem mod sin mand, som hun daglig tog med derhen for stadig at minde underpræfekten om hans eksistens, og hviskede:

"Det er den eneste måde, han kan helbrede noget på."

Efter igen at have sluttet sig til hr. de Condamin og hr. Delangre, manøvrerede hr. Péqueur des Saulaies dem sikkert hen i retning af porten. Da han kun var nogle få skridt derfra, standsede han, ligesom interesseret i spillet, der stadig foregik i gyden. Med flagrende hår og opsmøgede ærmer, så man kunne

se hans håndled, der var hvide og spinkle som en kvindes, havde fader Surin øget afstanden og anbragt frøken Aurélie tyve skridt fra sig. Han følte, at han blev iagttaget, og han overgik sandelig sig selv. Også frøken Aurélie havde en af sine bedste dage; præstens mesterskab smittede. Fjerbolden beskrev en lang, blød bue, og det så regelmæssigt, at den næsten syntes at falde af sig selv på ketsjerne, at flyve fra den ene til den anden, stadig lige yndefuld, uden at nogen af spillerne rørte sig af stedet. Fader Surin bøjede overkroppen tilbage og indtog en graciøs stilling.

"Udmærket! Superbt!" råbte underpræfekten henrykt. "Min kompliment, fader!"

Så vendte han sig til fru de Condamin, doktor Porquier og herskabet Paloque og sagde:

"Kom herhen, jeg har aldrig set noget lignende. De tillader vel, at vi beundrer Dem, fader?"

Hele underpræfekturets selskab dannede nu en gruppe længst væk i gyden. Fader Faujas havde ikke rørt sig af flækken; han besvarede med en let bøjning af hovedet hr. Delangres og hr. de Condamins hilsener. Han vedblev at markere. Da Aurélie ramte ved siden af, sagde han godmodigt:

"De har fået tre hundrede ti point, siden afstanden blev forøget; Deres søster har kun fire og halvfjerds."

Alt imens han med livlig interesse syntes af følge bolden, kastede han hurtige blikke i retning af Rastoils haveport, som stod på vid gab. Kun hr. Maffre havde foreløbig vist sig der. Man kaldte på ham inde fra haven.

"Hvad er det, man ler sådan ad?" spurgte hr. Rastoil, som sad og talte med hr. de Bourdeu ved havebordet.

"Det er monseigneurs sekretær, som spiller fjerbold," svarede hr. Maffre. "Han udfører storartede præstationer, hele kvarteret ser på ham. Sognepræsten står også og beundrer ham."

Hr. de Bourdeu tog sig en vældig pris og sagde:

"Jaså, fader Faujas er der?"

Han mødte hr. Rastoils blik. Begge så noget forlegne ud.

"Jeg har hørt," sagde præsidenten, "at præsten igen er taget til nåde hos monseigneur."

"Ja, i morges," sagde hr. Maffre. "De er fuldstændig forsonede. Jeg har hørt mange rørende detaljer. Monseigneur græd. Fader Fenil har virkelig ikke opført sig pænt."

"Jeg troede ellers, at De var storvikarens ven," bemærkede hr. de Bourdeu.

"Javist, men jeg er også sognepræstens ven," sagde dommeren ivrigt. "Han er da gudskelov hævet over alt bagtalelse, den fromme mand. Man er jo gået så vidt som til at angribe hans moral! Det er skændigt!"

Den tidligere præfekt så atter på præsidenten med et ejendommeligt udtryk.

"Og så har man forsøgt at kompromittere sognepræsten politisk!" vedblev hr. Maffre. "Det blev påstået, at han var kommet hertil for at vende op og ned på det hele, at uddele embeder til højre og venstre, og skaffe pariserkliken sejr. Man kunne dårligt tale værre om en røverhøvding. Kort og godt, en regulær kæde af løgne."

Hr. de Bourdeu tegnede med sin stok en profil i sandet.

"Ja, jeg har hørt om det," sagde han ligegyldig; "det er ikke troligt, at en Herrens tjener påtager sig en sådan rolle. For

Plassans æres skyld vil jeg i øvrigt antage, at han ville mislykkes fuldstændig. Her er ingen, man kan bestikke."

"Sladder!" udbrød præsidenten og trak på skuldrene. "Man kan ikke sådan vende vrangen ud på en hel by, som var det en gammel frakke! Om så Paris sender alle sine spioner herned, er og bliver Plassans legitimistisk. Tænk på den lille Péqueur. Ham tog vi i en mundfuld. Folk må være godt dumme. De bilder sig ind, at hemmelighedsfulde personer rejser rundt i landet og tilbyder stillinger. Jeg må indrømme, at jeg da ret gerne ville se en af disse herrer."

Han blev vred. Hr. Maffre så urolig ud og mente at burde forsvare sig.

"Undskyld," afbrød han, "jeg har aldrig sagt, at fader Faujas er bonapartistisk agent; tværtimod anser jeg denne beskyldning for at være fuldstændig urimelig."

"Det handler ikke længere om fader Faujas, jeg taler i bred almindelighed. For pokker, man sælger sig jo ikke bare på den måde! – Fader Faujas er hævet over enhver mistanke."

Der blev stille. Hr. de Bourdeu fuldendte profilen i sandet med et langt spidst skæg.

"Fader Faujas har ingen politisk mening," sagde han i sin tørre tone.

"Det er jo tydeligt," sagde hr. Rastoil. "Vi bebrejdede ham hans ligegyldighed, men nu kan jeg godt lide ham. Religionen ville lide under alt dette sludder. De ved jo lige så godt som jeg Bourdeu, at man ikke kan beskylde ham for blot den mindste tvetydige handling. Man har aldrig set ham i underpræfekturet, vel? Han har med stor værdighed holdt sig tilbage. Hvis han var

bonapartist, ville han naturligvis ikke gøre nogen hemmelighed af det."

"Nej, naturligvis ikke."

"Desuden fører han et forbilledligt liv. Min hustru og min søn har fortalt en mængde detaljer om det, som virkelig har rørt mig."

Nu blev latteren i gyden endnu højere. Fader Faujas hævede stemmen og komplimenterede frøken Aurélie for et slag, som virkelig var smukt. Hr. Rastoil holdt inde og sagde smilende:

"Hører De det? Hvad er det, de morer sig så meget over? Man kunne sandelig ønske, at man stadig var ung."

Så fortsatte han alvorligt:

"Ja, min hustru og min søn har lært mig at synes om fader Faujas. Vi beklager særdeles, at hans smag for ensomhed hindrer ham i at omgås med os."

Hr. de Bourdeu nikkede samtykkende. Nu hørte man klappen ude fra gyden; derpå trampen, latter, råb, en larm som af skoledrenge i frikvarteret.

Hr. Rastoil rejste sig fra sin havestol.

"Lad os gå hen og se på det," sagde han muntert. "Jag kan virkelig ikke blive siddende stille længere."

De to andre fulgte efter. De stillede sig alle tre i porten. Det var første gang, præsidenten og den tidligere præfekt vovede sig så lang frem. Da de så underpræfekturets selskab længst væk i gyden, antog de alvorlige miner. Hr. Péqueur des Saulaies rettede sig op og påtog sig en officiel attitude, men den kokette fru de Condamin svævede frem og tilbage langs muren og fyldte gyden med sin lyserøde kjoles knitren. Begge selskaberne skævede til hinanden, ingen af parterne ville vige for den

anden; og mellem dem stod fader Faujas stadig i Mourets port med breviariet under armen og smilede, tilsyneladende uden at have nogen anelse om den delikate situation.

Alle de tilstedeværende holdt vejret. Da fader Surin så sit publikum vokse, ville han skaffe sig mere bifald ved en sidste kraftanstrengelse. Han udtænkte noget svært: han vendte sig bort, spillede uden at se på bolden, anede den kun, så at sige, og sendte den tilbage til frøken Aurélie over sit hoved med matematisk præcision. Han var meget rød, han svedte og håret var i urede; hans krave, som nu var aldeles vredet af facon, hang på hans højre skulder. Men han så ganske sejrsstolt ud, leende og elskværdig. De to selskaber glemte alt andet for at beundre ham; fru de Condamin standsede bravoråbene, som kom for hurtigt, ved at vifte med sit kniplingslommetørklæde. Den unge præst drev sine raffinementer endnu videre, begyndte at gøre små spring til højre og venstre, og beregnede dem, så han hver gang modtog fjerbolden i en ny stilling. Det var det store afslutningsnummer. Han satte farten op, men i et spring snublede han og var lige ved at falde over fru de Condamin, som strakte armene i vejret og hvinede. De nærmeste, som troede, at han var kommet til skade, styrtede frem, men han kom op fra sin knælende stilling med et spring, tog imod fjerbolden, som endnu ikke havde ramt jorden, og sendte den tilbage til frøken Aurélie. Og så stod han som triumfator med hævet ketsjer.

"Bravo! Bravo!" råbte hr. Péqueur des Saulaies og gik nærmere.

"Bravo! Ypperligt!" råbte hr. Rastoil, som også gik frem.

Partiet blev afbrudt. De to selskaber fyldte gyden, de blandede sig med hinanden, omgav fader Surin, som stakåndet støttede sig til muren ved siden af fader Faujas. Alle talte i munden på hinanden.

"Jeg troede, han havde slået sig hul i hovedet," sagde doktor Porquier næsten ængstelig til hr. Maffre.

"Alle den slags lege ender galt," sagde hr. de Bourdeu til hr. Delangre og ægteparret Paloque, idet han modtog et håndtryk af hr. de Condamin, som han ellers undgik at møde, for ikke at skulle hilse på ham.

Fru de Condamin gik mellem underpræfekten og præsidenten, listede dem sammen og sagde:

"Åh Gud, jeg har det værre end han, jeg troede, vi skulle falde omkuld begge to. De så jo nok, der var en stor sten?"

"Ja, der ligger den jo," sagde hr. Rastoil, "han ramte sikkert mod den med hælen."

"Er det denne runde sten?" spurgte hr. Péqueur des Saulaies og samlede en sten op.

De havde aldrig talt med hinanden ud over ved officielle festligheder. De undersøgte begge to stenen, de rakte den frem og tilbage til hinanden, bemærkede, at den var skarp, og at præsten havde kunnet skære sin sko itu på den. Fru de Condamin stod midt mellem dem og smilede til dem, idet hun forsikrede, at hun var ved at komme sig.

"Præsten bliver dårlig!" råbte frøkenerne Rastoil.

Fader Surin var virkelig blevet meget bleg, da han hørte om den fare, han havde været udsat for. Han vaklede. Fader Faujas, som indtil nu havde holdt sig afsides, tog ham i sine stærke arme og bar ham ind i Mourets have, hvor han satte ham på en

stol. Begge selskaber myldrede ind i løvgangen. Der tabte den unge præst bevidstheden fuldstændig.

"Rose! Vand, vineddike!" råbte fader Faujas og ilede hen til trappen.

Mouret, som var i spisestuen, viste sig i vinduet, men da han så alle disse mennesker i sin have, trak han sig ligesom forskræmt tilbage; han gemte sig, lod sig ikke mere se.

Rose kom imidlertid ud med et helt apotek. Hun fo'r geskæftig rundt og brummede:

"Hvis fruen dog bare var hjemme, men hun er jo i seminariet hos drengen. Jeg er ganske alene, jeg kan jo ikke gøre det umulige. Herren vil ikke røre sig af flækken. Han lod gerne én ligge og dø. Han er i spisestuen, og der gemmer han sig. Nej, han ville ikke give nogen et glas vand, så måtte man hellere krepere."

Mens hun mumlede disse ting mellem tænder, var hun kommet frem til den besvimede fader Surin.

"Å, sikken en lille engel," sagde hun i en øm og bevæget tone.

Fader Surin med sine lukkede øjne og det blege ansigt omgivet af det lange, blonde hår lignede en af disse indtagende martyrer, som man ser afbildede i ekstatisk afmagt på helgenbilleder. Den ældste af frøkenerne Rastoil støttede hans hoved, som hang slapt ned, så man kunne se den fine, hvide hals. Alle stod emsige rundt om ham. Fru de Condamin vædede hans tindinger let med en klud dyppet i vineddike. Begge selskaber stod i ængstelig venten. Endelig åbnede han øjnene, men lukkede dem igen. Han besvimede to gange til.

"Å, hvor De skræmte mig!" sagde doktor Porquier, som holdt hans hånd i sin.

Præsten satte sig forvirret op, takkede og forsikrede, at det ikke var noget. Så så han, at de havde knappet hans kjole op, og at halsen var bar; han smilede og satte sin krave på plads. Da de sagde, at han skulle holde sig i ro, ville han vise, at han var oven på igen; han gik ud i gyden med frøknerne Rastoil for at afslutte partiet.

"De har det jo ganske rart her," sagde hr. Rastoil til fader Faujas, som han ikke var veget fra et øjeblik.

"Luften er frisk heroppe," tilføjede hr. Péqueur des Saulaies med elskværdig mine.

Begge selskaberne så nysgerrigt på Mourets hus.

"Måske herskaberne vil blive lidt her i haven," sagde Rose. "Hr. pastoren er jo hjemme her. Vent, jeg henter nogle stole."

Hun gik tre gange ind og ud, trods alle protester. Efter at have stået og set på hinanden et øjeblik, slog begge selskaberne sig ned. Underpræfekten havde sat sig til højre for fader Faujas, præsidenten til venstre. Samtalen var uhyre venskabelig.

"De er ingen støjende nabo, hr. pastor," sagde hr. Péqueur des Saulaies høfligt. "De aner ikke, hvor morsomt det er for mig at se Dem her i dette lille paradis hver dag på samme tid. Det er mig en sand hvile fra alle mine besværligheder."

"En god nabo er noget virkeligt sjældent," faldt hr. Rastoil ind.

"Javist," afbrød hr. Péqueur des Saulaies. "Hr. pastoren har udbredt en dejlig, klosterlignende fred om sig her."

Fader Faujas smilede og bukkede. Hr. de Condamin, som ikke havde sat sig, hviskede til hr. Delangre:

"Se nu bare til Rastoil, han vil fiske en udnævnelse til sin dumme knægt."

Hr. Delangre kastede et frygteligt blik på ham, skælvende ved tanken om, at dette uforbederlige sludrechatol kunne ødelægge det hele, hvad der dog ikke forhindrede domæneintendanten i at tilføje:

"Og Bourdeu tror allerede at have sit præfektur i lommen!"

Men fru de Condamin skabte nu virkelig sensation ved at sige med et listigt udtryk:

"Hvad jeg holder af i denne have er den stemning af stille fred, som synes at gøre den til en lille afkrog, der er lukket for alverdens larm og mislyde. Kain og Abel ville være blevet forsonede herinde."

Hun strejfede ved dette udtryk med øjnene til højre og venstre mod naboernes haver. Hr. Maffre og doktor Porquier bøjede begge hovedet samtykkende, men ægteparret Paloque så spørgende på hinanden, urolige, uden at fatte noget, bange for at kompromittere sig overfor enten den ene eller den anden side, hvis de sagde et eneste ord.

Efter et kvarter rejste hr. Rastoil sig.

"Min hustru ved nok ikke, hvor vi er blevet af," sagde han.

Alle rejste sig, lidt forlegne over, hvordan de skulle tage afsked. Men fader Faujas rakte sine hænder frem og sagde med sit elskværdigste smil:

"Mit paradis står stadig åbent."

Så lovede præsidenten at kikke ind til sognepræsten i ny og næ. Underpræfekten gav det samme løfte i en endnu varmere tone. Og begge selskaberne blev stående i mindst fem minutter mere og sagde hinanden artigheder, mens frøkenerne Rastoils og fader Surins latter igen hørtes fra gyden. Partiet var i fuld gang som før, fjerbolden fløj frem og tilbage i jævn takt.

15

En fredag, da fru Paloque kom ind i Saint-Saturnin, blev hun overrasket over at se Marthe ligge på knæ uden for Saint-Michel-kapellet. Fader Faujas holdt skrifte.

"Aha," tænkte hun, "er det nu endelig lykkedes hende at bevæge præstens hjerte? Jeg må blive her. Det ville være morsomt, hvis fru de Condamin kom."

Hun tog en bedeskammel lidt længere tilbage i kirken, knælede ned med hænderne halvt for ansigtet, ligesom hensunken i andægtig bøn, skilte fingrene fra hinanden og så igennem dem. Marthe lod til at sove med hovedet hvilende på bønnebogen; hun aftegnede sig som en sort plet mod en hvid søjle, skuldrene, som ind imellem hævede sig af dybe suk var det eneste levende ved hende. Hun var så dybt sønderknust, at hun lod sin tur gå forbi af hver ny angrende, som fader Faujas ekspederede. Præsten ventede et minut, blev utålmodig, og bankede nogle små slag mod skriftestolens træ. Da en af kvinderne, som lå der, så at Marthe ikke rørte sig, indtog hun hendes plads. Kapellet blev efterhånden tomt, men Marthe lå der stadig ubevægelig og afmægtig.

"Det er slemt med hende," tænkte fru Paloque. "Det er uanstændigt at udstille sig på den måde i en kirke. Åh, der kommer fru de Condamin."

Og fru de Condamin kom virkelig ind. Hun standsede et øjeblik foran vievandskummen, tog handsken af og slog graciøst kors for sig. Hendes silkekjole raslede i den smalle gang mellem stolene. Da hun faldt på knæ, genlød hele

hvælvingen af støjen fra hendes silke. Hun viste sin forekommende mine, smilede mod kirkens mørke. Snart var der ikke andre tilbage end hun og Marthe. Præsten blev vred, bankede hårdere på skriftestolen.

"Frue, det er Deres tur, jeg er den sidste," sagde fru de Condamin høfligt og bøjede sig frem mod Marthe, som hun ikke havde genkendt.

Denne hævede sit dødblege ansigt og syntes ikke at forstå. Hun vågnede som af en ekstatisk søvn med blinkende øjenlåg.

"Nå, mine damer?" sagde præsten og åbnede døren til skriftestolen på klem.

Fru de Condamin rejste sig smilende, adlød præstens kalden. Men da hun genkendte hende, gik Marthe hastigt ind i kapellet, så faldt hun atter på knæ og lå der på tre skridts afstand.

Fru Paloque morede sig; hun håbede at fruerne ville ryge i totterne på hinanden. Marthe hørte sikkert det hele, for fru de Condamin havde en klingende sopran; hun sludrede om sine synder og fyldte skriftestolen med en munter pludren. En gang lo hun endog, en lille halvkvalt latter, som fik Marthe til at hæve sit lidende ansigt. Hun var for resten snart færdig. Hun skulle til at gå, men vendte tilbage, bøjede sig ned og snakkede videre, uden at knæle.

"Det nedrige væsen gør nar ad fru Mouret og præsten," tænkte dommerens hustru; "hun er for snedig til at indlade sig på nogen historier, der kunne være farlige for hendes tryghed."

Endelig trak fru de Condamin sig tilbage. Marthe fulgte hende med øjnene og lod til at vente på, at hun skulle forsvinde helt. Så segnede hun ned på skriftestolen, så at hun stødte hårdt imod med knæene. Fru Paloque nærmede sig og strakte

hals, men hun så kun den angrendes sorte kjole brede sig ud. I over en halv time var alting tavst og stille. Hun troede et øjeblik at høre kvalte snøft i den skælvende stilhed, som af og til blev brudt af en hård knirken i prædikestolen. Denne spionvirksomhed begyndte til sidst at kede hende; hun blev dog stående for at se på Marthe, da hun gik ud.

Fader Faujas forlod skriftestolen først og lukkede døren med et ærgerligt smæld. Fru Mouret lå længe tilbage ubevægelig og sammenkrøben mod det hårde træ. Da hun gik, med sløret trukket ned for ansigtet, syntes hun at være fuldstændig nedbrudt. Hun glemte at korse sig.

"De er uvenner, præsten har ikke været venlig," mumlede fru Paloque, som fulgte efter hende helt til torvet uden for bispegården.

Hun standsede, tøvede et øjeblik, men efter at have forvisset sig om, at ingen udspionerede hende, sneg hun sig ind i det hus, hvor fader Fenil boede, på et hjørne ved torvet.

Marthe boede næsten i Saint-Saturnin nu. Hun udførte sine religiøse pligter med glødende nidkærhed. Selv fader Faujas skændte af og til på hende for den passion, hun lagde i sin gudsdyrkelse. Han tillod hende ikke at gå til nadver mere en gang om måneden, satte et skema op for hendes andagtsøvelser, krævede, at hun ikke brugte al sin tid på det religiøse liv. Hun havde tigget og bedt længe, før han tillod hende at overvære en stille messe hver morgen. En dag, da hun fortalte ham, at hun havde ligget en time på det kolde stengulv i sit soveværelse som straf for en forseelse, blev han vred og sagde, at kun hendes skriftefader havde ret til at pålægge hende pønitense. Han behandlede hende meget strengt, truede med

at sende hende tilbage til fader Bourette, hvis hun ikke bøjede sig.

"Det var forkert af mig at modtage Dem," sagde han ofte, "jeg vil kun have lydige skriftebørn."

Hun var lykkelig over denne afstraffelse. Jernhånden, som bøjede hende, hånden, som standsede hende på randen af denne stadige tilbedelse, i hvis dyb hun ville have udslettet sig, ophidsede hendes begær mere og mere. Hun var stadig ny-omvendt, hun var kun lidt efter lidt ved at trænge ned i kærligheden; hun standsede brat, anende andre dybder, svimlede under sin langsomme færd nedad mod en fryd, som hun ikke kendte. Den dybe fred, hun i starten havde følt i kirken, den forglemmelse af sig selv og hele den ydre verden, blev forvandlet til en bevidst, syndig nydelse, en lykke, som hun manede frem og næsten kunne berøre. Det var den lykke, hun ubevidst havde længtes efter lige siden sin ungdom, og som hun nu endelig fandt som fyrretyveårig, en lykke, som var nok for hende, og som fik hende til at leve et egoistisk liv.

"Vær god mod mig," hviskede hun til fader Faujas, "vær god; jeg har så megen brug for godhed."

Og når han var god, kunne hun have takket ham på sine knæ. Så han var medgørlig, talte faderligt med hende, sagde til hende, at hun havde en alt for livlig fantasi. Gud holdt ikke af, at man elskede ham så lidenskabeligt. Hun smilede og rødmede, hun blev atter ung og smuk. Hun lovede at være fornuftig. Men så fik hun på ny et af sine ekstatiske anfald i en eller anden dunkel krog; hun lå ikke længere på knæ, men gled ned på gulvet næsten i siddende stilling og fremstammede brændende ord, og når ordene døde bort, fortsatte hun sin bøn

i sit indre, hele hendes væsen stræbte opad, mod dette guddommelige kys, der fo'r som en brise over hende hår uden nogen sinde at berøre det.

Marthe blev stridbar derhjemme. Hidtil havde hun slæbt sig frem, ligegyldig og træt, glad ved at hendes mand lod hende være i fred; men efter at han nu tilbragte sine dage hjemme og havde lagt sine tåbelige drillerier på hylden og kun blev mere og mere tynd og gul, var hun blevet mere utålmodig med ham.

"Altid hænger han os i skørterne," sagde hun til Rose.

"Det er af bare ondskabsfuldhed," svarede denne. "Han er ikke noget godt menneske i sjæl og hjerte. Det har jeg vidst længe. Han, som ellers er sådan et sludrehoved, går nu bare rundt og ser elendig ud! Tror De ikke, det er en komedie for at vække vores medlidenhed? Han ville hellere skændes, men han behersker sig, for at man skal beklage ham og gøre alt, hvad han vil have. De gør ret i ikke at fæstne Dem for meget ved hans falske miner."

Det var gennem husholdningspengene, Mouret holdt de to kvinder i skak. Han ville ikke skændes, ængstelig for, at de skulle gøre hans liv endnu mere trist. Hans største glæde i det dystre driverliv, han førte, var at få lov til at sige nej til Marthe eller Rose, når de skulle bruge penge. Han gav den sidstnævnte hundrede francs om måneden til mad; vin, olie og konserves havde man i huset. Rose måtte få det hele til at gå op, om hun så skulle lægge noget til af sine egne midler. Marthe havde ingenting, hende gav han ikke en sou. Hun måtte holde sig på god fod med Rose, så at denne ville prøve at spare ti francs på husholdningspengene. Ofte havde hun ikke engang sko på

fødderne. Hun var tvunget til at gå til sin moder og låne penge af hende til en kjole eller en hat.

"Mouret er gal!" udbrød fru Rougon. "Du kan da ikke gå nøgen. Jeg skal tale med ham."

"Nej, jeg beder dig, mama, gør ikke det," svarede hun. "Han tåler dig ikke. Han ville behandle mig endnu værre, hvis han vidste, at jeg fortæller dig om dette her."

Hun græd, idet hun vedblev:

"Jeg har længe forsvaret ham, men nu har jeg ikke styrke til at tie længere. Du kan nok huske, dengang han ikke ville have, at jeg så meget som stak næsen uden for døren. Han lukkede mig inde, han behandlede mig som en død ting. Nu er han så hård, fordi han ser, jeg har gjort mig fri af ham og aldrig mere vil være hans tjenestepige. Han er et menneske uden religion, en hjerteløs egoist."

"Han slår dig vel i det mindste ikke?"

"Nej, men det kommer nok. Endnu lader han sig nøje med at nægte mig alt. I fem år har jeg ikke købt mig noget linned. I går viste jeg ham det, jeg har; det er slidt igennem og så fuldt af stopninger, at jeg generer mig ved at tage det på. Han så på det, følte på det og sagde, at det udmærket kunne holde til næste år. Jeg har ikke en centime til mig selv, jeg må græde for at få en franc. Forleden måtte jeg låne to sous af Rose til at købe tråd for. Jeg har måttet lappe mine handsker, de hang i laser."

Hun fortalte en mængde andre detaljer: hun syede selv hullerne på sine støvler med begtråd, vaskede bånd i te for at pynte sine hatte med det, smurte blæk i sømmene på sin eneste silkekjole for at skjule, at den var så slidt.

Fru Rougon havde medlidenhed med hende, æggede hende til trods. Mouret var et udyr. Hans nærighed gik så vidt, at han, efter hvad Rose påstod, talte pærerne på loftet og sukkerstykkerne i skabet og selv spiste brødskorperne fra i går.

Marthe led meget ved ikke at kunne putte noget i almissebøssen i Saint-Saturnin; hun pakkede ti-sous-mønter ind i papir og gemte dem til højmessen om søndagen. Når Madonnastiftelsens direktionsdamer gav et eller andet til katedralen, en oblatæske, et sølvkort, et banner, blev hun helt skamfuld; hun undgik dem og lod, som om hun ikke kendte noget til det. Damerne beklagede hende meget. Hun ville have kunnet stjæle fra sin mand, hvis hun havde fundet nøglen til sekretæren, sådan plagedes hun af begær efter at kunne pynte denne kirke, som hun elskede. En bedragen hustrus jalousi rasede i hendes hjerte, da fader Faujas benyttede en kalk, der var skænket af fru de Condamin; de dage derimod, hvor han læste messen ved den alterdug, hun havde broderet, følte hun en inderlig glæde og bad med henrykkelse, som om noget af hende selv havde befundet sig mellem præstens gestikulerende hænder. Hun ville gerne have ejet et helt kapel; hun drømte om at bruge en formue på det, låse sig inde der, tage imod Gud i sit eget hjem, kun for sig selv alene.

Rose, som modtog denne betroelse, brød sin hjerne for at skaffe hende penge. Det år fikserede hun den bedste frugt fra haven af vejen og solgte den; hun skaffede også en mængde gamle møbler fra loftet af vejen, så at hun endelig fik skrabet tre hundrede francs sammen, som hun triumferende overlod Marthe. Denne kyssede sin gamle tjenerinde.

"Å, hvor du er rar!" udbrød hun. Det var første gang, hun sagde *du* til hende. "Du er vel sikker på, at han ikke har mærket noget? Jeg så her forleden på Rue des Orfèvres de mest henrivende små alterkander af ciseleret sølv; de koster to hundrede francs. Vil du gøre mig en tjeneste? Jeg vil ikke købe dem selv, for nogen kunne se mig gå ind. Sig til din søster, at hun skal gå hen og hente dem; hun kan komme herhen med dem, når det er blevet mørkt og give dig dem ind gennem køkkenvinduet."

Dette indkøb at alterkanderne var for hende en hel intrige, som beredte hende en uendelig nydelse. Hun beholdt dem i tre dage i et skab, gemt bag pakker med linned, og da hun gav dem til fader Faujas i Saint-Saturnins sakristi, skælvede hun og stammede. Han skændte venskabeligt på hende. Han brød sig ikke om gaver; han talte om penge med en begavet mands foragt, som kun stræber efter magt og indflydelse. I hans to første år af fattigdom, selv dengang han og hans moder kun levede af vand og brød, havde han aldrig så meget som tænkt på at låne ti francs af Mouret. –

Marthe fandt et sikkert skjulested til de hundrede francs, hun havde tilbage. Hun blev også gerrig; hun regnede ud, hvordan hun skulle anvende disse penge, tænkte hver morgen på at købe noget nyt. Hun var imidlertid stadig tvivlrådig; da Rose en dag fortalte hende, at fru Trouche ville tale med hende under fire øjne. Olympe, som sad i timevis i køkkenet, var blevet intim ven med Rose, som hun ofte lånte et par francs af for at slippe for at gå op ad trappen, hvor hun påstod at have glemt sin pung.

"Gå op til hende," sagde pigen, "der kan De tale mere uforstyrret. Det er rare mennesker, og de er meget knyttede til sognepræsten. De har virkelig haft mange bekymringer. Det er ligefrem hjerteskærende, hvad fru Olympe fortæller."

Marthe fandt Olympe grædende. De var alt for skikkelige, man havde altid misbrugt deres godhed; og hun fortalte vidt og bredt om deres forretninger i Besançon, hvor en slyngel af en kompagnon havde skaffet dem en hoben tyngende gældsposter på halsen. Det værste var, at deres kreditorer var utålmodige. Hun havde for nylig fået et uforskammet brev, hvori man truede med at skrive til mairen og biskoppen i Plassans.

"Jeg er beredt på at udstå hvad som helst," tilføjede hun snøftende, "men jeg ofrer hellere mit liv end at min broder skulle blive kompromitteret. Han har allerede gjort meget for os; jeg vil ikke sige et ord til ham, for han er ikke rig, han ville bare få unødige bekymringer. Herre Gud, hvordan skal jeg dog forhindre den fyr i at skrive? Jeg ville dø af skam, hvis sådan et brev kom til mairen og biskoppen. Ja, jeg kender min broder, han ville ikke overleve det."

Også Marthe fik nu tårer i øjnene. Hun var helt bleg, og hun trykkede Olympes hænder. Så tilbød hun sine hundrede francs, uden at den anden havde bedt hende om noget.

"Det er naturligvis kun så lidt, men hvis det kunne afvende faren?" spurgte hun ængsteligt.

"Hundrede francs?" gentog Olympe; "nej, nej, han vil aldrig lade sig nøje med hundrede francs."

Marthe blev fortvivlet. Hun bedyrede, at hun ikke ejede mere. Hun forglemte sig og talte om alterkanderne. Hvis hun ikke

havde købt dem, ville hun have kunnet give tre hundrede francs.

Fru Trouches øjne glimtede.

"Tre hundrede francs, det netop det han forlanger," sagde hun. "De havde gjort min broder en meget større tjeneste, hvis De ikke havde givet ham sådan en gave, som jo for resten er kirkens. Damerne i Besançon gav ham mange smukke sager! Men han er ikke rigere af den grund. Lad være med at give noget, det er tyveri. Spørg mig til råds. Der findes så megen skjult armod. Nej, hundrede francs rækker ikke."

Efter at have jamret sig i mindst en halv time mere, forstod hun, at Marthe virkelig ikke havde mere end hundrede francs, og tog til sidst imod dem.

"Jeg vil sende dem til den fyr, for at får ham til at være rolig," sagde hun, "men han lader os nok ikke i fred ret længe. Men jeg beder Dem, sig ikke noget om dette til min broder, det ville dræbe ham. Der er også bedst, at min mand ikke kender til vores små forretninger; han er så stolt, han ville begå dårskaber for at kunne betale Dem tilbage. Vi kvinder forstår altid hinanden."

Marthe var meget lykkelig ved dette lån til Olympe. Hun fik nu en ny bekymring: at fjerne den fare, der truede fader Faujas, uden at han vidste det. Hun gik ofte op til Trouches, sad der i timevis og drøftede muligheden for at betale deres gæld med Olympe. Den sidste havde fortalt, at præsten havde endosseret en del gældsbeviser, og det ville blive en vældig skandale, hvis disse kom til en opkræver i Plassans. Gælden var efter hendes påstand så stor, at hun længe vægrede sig ved at fortælle det, men bare græd, når Marthe pressede hende. Endelig en dag

nævnte hun et beløb af tyve tusinde francs. Marthe blev forfærdet. Tyve tusinde francs ville hun aldrig kunne skaffe. Hun stirrede frem for sig og tænkte, at en sådan sum ville hun ikke kunne råde over, før Mouret døde.

"Jeg siger tyve tusinde francs i det hele," sagde Olympe hurtigt, foruroliget af hendes forskrækkede udtryk, "men vi ville jo være henrykte, hvis vi kunne betale dem af på ti år med små beløb ad gangen. De, som vi skylder pengene, ville nok vente så længe det skulle være, hvis de var sikre på, at de fik betaling til bestemte tider. Det er kedeligt, at vi ikke kan finde en eller anden person, som har tillid til os og vil låne os pengene."

Det var deres stående samtaleemne. Olympe talte også ofte om fader Faujas, som hun lod til at forgude. Hun fortalte Marthe intime enkeltheder om ham: han var bange for at blive kildet, han kunne ikke sove på den venstre side, han havde et modermærke på højre skulder, og det blev rødt i maj ligesom et bær. Marthe smilede, blev aldrig træt af disse detaljer; hun spurgte Olympe ud om hendes og broderens barndom. Da pengespørgsmålet dukkede op igen var hun fortvivlet over sin afmagt. Olympe blev derved mere modig og beklagede sig bittert over Mouret, kaldte ham til sidst i hendes nærvær aldrig for andet end "den gamle gniepind". Nogle gange, når Trouche kom hjem fra sit arbejde, sad de to kvinder der stadig og snakkede; de tav og skiftede samtaleemne. Trouche opretholdt stadig en værdig opførsel. Madonnastiftelsens damer var meget tilfredse med ham. Man så ham aldrig på nogen af byens cafeer.

For at hjælpe Olympe, som af og til talte om at kaste sig ud fra vinduet, lod Marthe Rose gå til en pantelåner med alt muligt

gammelt kram, der lå henkastet i krogene. I begyndelsen var de forsigtige, og når Mouret var ude, tog de kun stole og borde, der var gået i stykker, men senere forgreb de sig på bedre ting, solgte porcelæn, små smykker, alt hvad der kunne forsvinde uden at efterlade sig for store huller. De var ude på et skråplan, og de ville til sidst have taget selv de store møbler og kun efterladt de tomme vægge, hvis Mouret ikke en dag havde kaldt Rose en tyv og truet hende med politiet.

"Er jeg en tyv?" skreg hun. "Pas på, hvad De siger! De har set mig sælge en af fruens ringe? Det var min egen, den ring, fruen havde givet mig den, fruen er ikke sådan en gniepind som Dem. Generer det Dem ikke at lade Deres stakkels hustru gå uden så meget som en sou? Hun har end ikke et par sko at tage på. Forleden betalte jeg mælkemanden. Ja, jeg har solgt hendes ring, og hvad så? Er ringen ikke hendes? Hun kan vel godt skaffe sig lidt småpenge for den, siden De nægter hende alt. Jeg kunne gerne sælge hele huset med god samvittighed. Det plager mig at se hende gå nøgen som en anden tigger."

Mouret passede nu altid på; han låste skabene og sørgede for at beholde nøglerne hos sig. Når Rose gik ud, skævede han mistroisk på hendes hænder; han følte på hendes lommer, hvis han syntes at bemærke, at hendes nederdel bulnede ud på en mistænkelig måde. Han indløste visse ting hos pantelåneren, som han stillede tilbage på deres plads; han støvede dem af og pudsede dem geskæftig i Marthes nærvær, for at minde hende om "Roses tyverier", som han kaldte det. Han anklagede aldrig hende selv direkte. I særdeleshed plagede han hende med en krystalkaraffel, som pigen havde solgt for tyve sous. Rose, som påstod, at hun var kommet til at slå den itu, måtte stille den

frem på bordet ved hvert eneste måltid. En dag ved morgenmaden blev hun rasende og lod den falde på gulvet lige for næsen af ham.

"Nå, hr. Mouret, er den nu rigtig slået itu, eller hvad?" sagde hun og lo ham op i ansigtet.

Han sagde hende op.

"Ja, prøv bare på det! Jeg har tjent her i femogtyve år. Hvis jeg flytter, følger fruen med mig."

Marthe var nu drevet til det yderste under Roses og Olympes påvirkning. Hun måtte nødvendigvis skaffe fem hundrede francs. Olympe havde grædt i otte dage; hun påstod, at hvis hun ikke fik fem hundrede francs inden månedens udgang, ville et af de gældsbeviser, præsten havde endosseret, blive offentliggjort i Plassans' avis. Denne forfærdelige trussel, hvis sandhed hun ikke tænkte nærmere over, skræmte Marthe og drev hende til at vove hvad som helst. Om aftenen, da de gik til sengs, forlangte hun disse fem hundrede francs af Mouret; da han blot stirrede forbløffet på hende, talte hun om sine femten års afkald, om de femten år, hun havde tilbragt i Marseille bag en pult med en pen bag øret som en anden bogholder.

"Vi har tjent pengene sammen," sagde hun, "de tilhører os begge to. Jeg vil have fem hundrede francs."

Mouret brød sin tavshed, og nu vældede hans gamle svadaer igen fra ham.

"Fem hundrede francs!" skreg han. "Er det til din præst? Jeg spiller idiot for tiden, jeg tier, for jeg ville have alt for meget at sige, hvis jeg ikke gjorde det. Men tro ikke, at I kan narre mig i al evighed! Fem hundrede francs! Hvorfor ikke hele huset? Men det er jo rigtigt, han har allerede huset. Nå, så han vil have

penge? Han har sagt, du skal bede mig om penge? At tænke sig, at jeg er lige så usikker i mit eget hjem, som hvis jeg gik ude i en øde skov! Til sidst stjæler man vel lommetørklædet op af min lomme. Jeg vædder på, at hvis jeg gik op og gennemgik hans værelser, ville jeg finde alle mine ejendele i hans skuffer. Jeg mangler tre par underbukser, syv par strømper og fire-fem skjorter; jeg talte efter i går. Jeg har ikke lov at beholde noget som helst, alting forsvinder. – Nej, du får ikke en sou, hører du, ikke en sou!"

"Jeg vil have fem hundrede francs, halvdelen af vores penge tilhører mig," gentog hun roligt.

I en hel time rasede Mouret, hidsede sig op, udtrættede sig ved at brøle den samme bebrejdelse tyve gange. Han kendte ikke længere sin hustru; hun havde holdt af ham, før præsten kom, adlydt ham, passet på huset. De, som opirrede hende imod ham, måtte sandelig være nogle rigtig ondskabsfulde mennesker. Men så svigtede hans stemme ham; han sank ned i en lænestol, udmattet, svag som et barn.

"Giv mig nøglen til sekretæren," sagde Marthe.

Han rejste sig og samlede sine sidste kræfter til et skrig:

"Jaså, du vil tage det hele? Lade dine børn stå hjemløse, tage brødet ud af munden på os? Nå, så tag bare det hele, kald på Rose, så hun kan holde forklædet frem. Værsgo, her er nøglen."

Han kastede nøglen hen til hende, og Marthe gemte den under sin hovedpude. Hun var ganske bleg efter dette skænderi, den første voldsomme uoverensstemmelse, hun havde haft med sin mand. Hun gik i seng; han tilbragte natten i en lænestol. Hen mod morgenen hørte hun ham græde. Hun

ville have givet ham nøglen tilbage, hvis han ikke var løbet ned i haven som en sindssyg, selv om det endnu var bælgmørkt.

Freden syntes nu at være genoprettet. Nøglen til sekretæren hang stadig på et søm ved siden af spejlet. Marthe, som ikke var vant til at se store summer på én gang, var nærmest bange for pengene. I begyndelsen var hun meget skamfuld, hver gang hun åbnede skuffen, hvor Mouret altid havde omkring ti tusinde francs kontant til sine vinopkøb. Hun tog kun lige akkurat det hun havde brug for. Olympe gav hende gode råd; når hun nu havde nøglen, måtte hun være sparsommelig. Da hun så hende skælve over det hele foran "skatten", holdt hun for nogen tid inde med at tale med hende om Besançon-gælden.

Mouret sank atter hen i sin dystre tavshed. Han havde fået et nyt slag, endnu voldsommere end det første, da Serge gik ind på seminariet. Hans venner ved Cours Sauvaire, småborgerne, som han regelmæssigt promenerede med mellem fire og seks, begyndte at blive alvorligt urolige, når de så ham komme med slapt nedhængende arme og et sløvt udtryk; han svarede dem dårligt nok, det var, som om han led af en eller anden uhelbredelig sygdom.

"Han falder af på den," hviskede de. "Kun fire og fyrre år, det er ufatteligt! Han bliver sær i hovedet."

Han lod ikke til mere at høre de ondskabsfulde antydninger, man kom med i hans nærvær. Hvis man spurgte ham direkte efter fader Faujas, rødmede han lidt og svarede, at han var en udmærket lejer og betalte sin leje til tiden. Småborgerne fnisede bag hans ryg, når de sad og solede sig på en bænk på promenaden.

"Det er hans egen skyld," sagde en tidligere mandelopkøber. "Kan I huske, hvor henrykt han var for præsten? Det var ham, som råbte op om, hvor god han var, over hele Plassans. Når man nu om dage kommer ind på det emne, ser han højst mærkværdig ud."

Og så blev der en hvisken og tisken, og man hviskede skandaløse betroelser i ørene på hinanden.

"Mouret er en værre kryster," sagde en tidligere garver halvhøjt. "Hvis det var mig, ville jeg sætte præsten på porten."

Og alle erklærede, at Mouret var en kryster, han som engang havde gjort så vældigt nar ad ægtemænd, der lod sig bedrage af deres hustruer.

Disse rygter kom dog ikke uden for den bestemte kreds af snakkesalige dagdrivere, skønt visse personer lod til at være svært ivrige efter at sprede dem. Når præsten havde vægret sig ved at flytte ind i sognepræsteboligen, og blev hos Mourets, var det, efter hvad han selv sagde, alene af kærlighed til den smukke have, hvor han kunne læse sit breviarium i fred og ro. Hans varme gudfrygtighed, hans strenge liv, hans foragt for den flirt, som andre præster tillod sig, hævede ham over enhver mistanke. Ungdomsklubbens medlemmer beskyldte fader Fenil for at ville styrte ham. Hele den nye by tilhørte ham for øvrigt nu. Han havde kun Saint-Marc-kvarteret imod sig; dets fornemme indbyggere holdt sig på afstand af ham, når de traf på ham i monseigneur Rousselots salon. Han rystede imidlertid på hovedet, da gamle fru Rougon sagde til ham, at han kunne tillade sig hvad som helst.

"Endnu står intet på fast grund," sagde han. "Jeg har vundet mig nogle tilhængere. Der kræves kun et halmstrå for at få hele

bygningen til at falde sammen."

Marthe havde foruroliget ham i den sidste tid. Han mærkede, at han var ude af stand til at neddysse denne fromhedsfeber, der havde grebet hende. Hun gled ud af hans greb, var ulydig, gik længere end han ville. Denne respekterede velynderinde, som han havde så stor nytte af, kunne blive hans fordærv. Hun fortæredes af en indre glød, som gjorde hende gustenbleg og gav hende sorte rande under øjnene. Det var ligesom en tiltagende sygdom, en ophidselse, som bredte sig og kom stadig nærmere til hjerne og hjertet. Hendes ansigt fik et udtryk af voldsom ekstase, hun strakte hænderne ud med en nervøs skælven. Ind imellem gennemrystedes hendes legeme af en tør hoste, uden at hun lod til at bemærke det. Og han blev stadig mere hård, afviste denne kærlighed, som blev ham tilbudt, forbød hende at komme i Saint-Saturnin.

"Kirken er iskold," sagde han. "De hoster for meget. Jeg vil ikke have, De skal få det værre."

Hun forsikrede, at det var intet, bare en let irritation af struben. Så underkastede hun sig, fandt sig i forbuddet mod at komme i kirken som en velfortjent straf, der lukkede Himlens porte for hende. Hun græd, mente at være fordømt, dagene slæbte sig afsted i tomhed, men da fredagen kom, kunne hun ikke lade være med ydmygt at smyge sig ind i Saint-Michel-kapellet og lægge sin brændende pande mod skriftestolens træ. Hun sagde intet, hun lå der sønderknust, mens fader Faujas vredt kaldte hende en ulydig datter. Han viste hende bort. Så gik hun sin vej, trøstet, lykkelig.

Præsten var bange for mørket i Saint-Michel-kapellet. Han brugte doktor Porquier som mellemmand, og denne fik overtalt

Marthe til at skrifte i Madonnastiftelsens lille kapel. Fader Faujas lovede at vente hende der hver anden lørdag. Dette kapel var et stort, hvidkalket rum med fire vældige vinduer, og han håbede, at dets glade præg ville berolige hans skriftebarns ophidsede fantasi. Der skulle han beherske hende, gøre hende til sin underdanige slavinde, uden at behøve at være bange for en skandale. For at få en ende på alle de ondskabsfulde rygter ville han have, at hans moder skulle gå med Marthe. Mens han skriftede Marthe, sad fru Faujas ved døren. Den gamle frue, som ikke brød sig om at spilde sin tid, havde taget en strikkestrømpe med.

"Mit kære barn," sagde hun ofte, når de sammen var på vej hjem til Rue Balande, "i dag hørte jeg igen Ovide tale så smukt. Kan De ikke være ham til vilje? Holder De da ikke af ham? Å, hvis jeg var i Deres sted, ville jeg kysse hans fødder. Jeg kommer til sidst til at afsky Dem, hvis De ikke kan gøre ham andet end sorg."

Marthe bøjede hovedet. Hun skammede sig for fru Faujas. Hun syntes ikke om hende, var jaloux på hende, fordi hun stadig stod mellem hende og præsten. Og hun blev plaget af den gamle kones mørke blikke, som hun hele tiden mødte, fulde af mærkværdige og foruroligende formaninger.

Marthe dårlige helbredstilstand var tilstrækkelig forklaring på hendes møder med fader Faujas i Madonnastiftelsens kapel. Doktor Porquier erklærede, at hun kun fulgte hans forskrifter. Herrerne på promenaden havde megen morskab af dette.

En dag, da fru Paloque så Marthe gå ned ad Rue Balande i selskab med fru Faujas, sagde hun til sin mand:

"Det kunne være morsomt at sidde i en krog og se, hvad sognepræsten gør med sin Dulcinea. Hun er morsom, når hun taler om sin forkølelse! Som om en forkølelse skulle forhindre nogen i at skrifte i en kirke. Jeg har også været forkølet, men jeg har da aldrig af den grund gemt mig af vejen i et kapel med præsten."

"Det er forkert af dig at blande dig i fader Faujas anliggender. Jeg har fået advarsler. Det er en mand, man må tage hensyn til; du er alt for fjendtlig, du hindrer os fra at komme frem i verden."

"Ja, de har trådt på mig," svarede hun bittert, "men de vil komme til at høre på mig. Din fader Faujas er en idiot. Tror du ikke, fader Fenil ville være ret taknemmelig, hvis jeg greb sognepræsten og hans skønne på fersk gerning? Sådan en skandale ville han betale ganske dyrt. Lad mig ordne det, du forstår dig ikke på den slags."

Om lørdagen fjorten dage senere spionerede fru Paloque på Marthe. Hun stod fuldt påklædt bag sine gardiner, skjulte sit uhyggeligt grimme ansigt, spejdede ud på gaden gennem et hul i gardinet. Da de to kvinder var drejet om hjørnet til Rue Taravelle, skoggerlo hun. Hun gjorde sig intet hastværk, trak handskerne på, gik ganske langsomt over torvet og tog en stor omvej. Idet hun gik forbi fru de Condamins hus, tænkte hun et øjeblik på at gå op og hente hende, men hun ville måske have skrupler. Det var under alle omstændigheder bedre at undvære et vidne og passe denne forretning alene.

"Nu er de vel nået til de store synder; så tror jeg, jeg kan vise mig," tænkte hun efter at have spadseret omkring et kvarters tid.

Hun satte farten op. Hun gik ofte til hen til Madonnastiftelsen for at tale med Trouche om økonomiske spørgsmål. I stedet for at gå ind i sekretærens kontor, gik hun denne gang lige frem gennem korridoren og begav sig direkte ned til kapellet. Udenfor døren sad fru Faujas på en stol og strikkede ganske roligt. Dommerens kone havde forudset denne forhindring; hun gik lige frem mod døren, som om hun havde vældig travlt. Men før hun havde nået at strække hånden ud for at dreje nøglen, havde den gamle kone rejst sig og skubbet hende til side med vældig kraft.

"Hvor skal De hen?" spurgte hun med sin grove bondestemme.

"Jeg går, hvor det passer mig," svarede fru Paloque med smertende arm og ansigtet forvredent af vrede. "De er en uforskammet person. Lad mig komme forbi! Jeg er økonomidirektrice ved Madonnastiftelsen, jeg har ret til at gå ind overalt."

Fru Faujas stod støttet til døren og satte sine briller til rette på næsen. Hun begyndte igen at strikke med uforstyrrelig koldblodighed.

"Nej," sagde hun bestemt, "De kommer ikke ind."

"Åh! Og hvorfor ikke, om jeg må spørge?"

"Fordi jeg ikke vil have det."

Dommerens hustru forstod, at hendes list var mislykkedes; hun var nær ved at kvæles af galde. Hun blev forfærdelig vred og stammede:

"Jeg kender Dem ikke, jeg ved ikke, hvad De gør her, jeg kunne skrige op og lade Dem arrestere, for De har slået mig. Der må gå virkelig kønne ting for sig inden for denne dør, siden

De sådan har påtaget Dem at holde husets folk ude. Ja, for jeg hører til huset, forstår De det? Lad mig komme frem, eller jeg råber op, så alle kan høre det."

"Råb så meget De vil," svarede den gamle kone med et skuldertræk. "Jeg har sagt Dem, at De ikke kommer ind; jeg vil ikke have det, og så er den ikke længere! Man kan jo ikke vide, at De hører til huset. Og forresten, selv om De så gjorde, så er jeg ligeglad. Ingen kommer ind, det svarer jeg for."

Nu mistede fru Paloque fuldstændig besindelsen. Hun hævede stemmen og skreg:

"Jeg behøver heller ikke komme ind. Jeg ved, det jeg vil vide. De er fader Faujas' moder, ikke sandt? Det er rigtig et kønt håndværk, De driver! Nej, jeg går ikke ind, jeg ville blandes ind i denne snuskede affære."

Fru Faujas lagde sit strikketøj på en stol, så på hende med lynende blikke gennem brillerne, stillede sig lidt foroverbøjet, med fremstrakte hænder, ligesom rede til at kaste sig over hende for at lukke munden på hende. Hun skulle netop til at gå løs på hende; da åbnedes døren pludselig, og fader Faujas viste sig på tærsklen. Han var klædt i messeskjorte, og han så streng ud.

"Nå, moder," spurgte han, "hvad sker der her?"

Den gamle kone bøjede hovedet og trak sig tilbage som en hund, der gemmer sig bag sin herre.

"Er det Dem, kære fru Paloque?" vedblev præsten. "De vil tale med mig?"

Det lykkedes for dommerens hustru med en viljesanspændelse at fremtvinge et smil. Hun svarede i en lumsk elskværdig, hvast spottende tone:

"Å, var De der, hr. pastor? Hvis jeg havde vidst det, ville jeg naturligvis ikke have fremturet. Jeg ville blot se på vor alterdug, som vist ikke er i den bedste tilstand. Jeg er, som De ved, fruen her i huset, jeg må holde øje med alle de små detaljer. Men hvis De er optaget, vil jeg ikke forstyrre Dem. Pas De nu blot Deres, De er jo herre her. Hvis fru Faujas blot havde sagt et ord, ville jeg have ladet hende våge over, at De kunne være i fred."

Fru Faujas udstødte en brummende lyd. Et blik fra hendes søn beroligede hende.

"Kom dog blot ind," sagde han, "De forstyrrer slet ikke. Jeg var ved at skrifte fru Mouret, som er ved lidt dårligt helbred. Kom ind. Alterdugen har virkelig brug for en reparation."

"Nej, nej, jeg kommer tilbage senere," sagde hun. "Jeg er ganske forlegen over, at jeg sådan afbrød Dem. Fortsæt endelig, hr. pastor."

Hun gik alligevel ind. Mens hun sammen med Marthe besigtigede alterdugen, skændte præsten på sin moder med dæmpet stemme.

"Hvorfor standsede du hende, moder? Jeg har aldrig bedt dig være dørvogter."

Hun så stift frem for sig med en mine som et stædigt dyr.

"Om hun så havde trådt mig under fode, ville jeg aldrig have ladet hende slippe ind," mumlede hun.

"Hvorfor ikke?"

"Fordi … Hør, Ovide, du må ikke blive vred; du ved, du tager livet af mig, når du bliver vred. Du har jo sagt til mig, at jeg skal følge fru Mouret herhen. Nuvel, jeg tænkte, at du havde brug for mig af hensyn til visse nyfigne folk. Derfor satte jeg mig der.

Jeg svarer dig for, at I kunne have gjort, hvad I ville, ingen ville have stukket næsen derind."

Han forstod, han greb hende om håndleddene, rystede hende og sagde:

"Hvordan har du dog kunne tro, moder ...?"

"Jeg har ikke troet noget som helst," svarede hun med sublim ligegyldighed. "Det står dig frit for at gøre, som du har lyst til, og alt hvad du gør, er rigtigt; du er mit barn ... Jeg vil kunne gøre mig til tyv for din skyld."

Men han hørte ikke længere på hende. Han havde sluppet sin moders hænder, han så på hende, hensunken i tanker, som gjorde hans ansigt endnu mere strengt og hårdt.

"Nej, aldrig, aldrig," sagde han endelig skarpt. "Du tager fejl, moder. Kun den mand, som er kysk, er stærk."

16

Skønt hun var sytten år, lo Desirée stadig på sin sløve, barnlige måde. Hun var vokset op til en høj, køn pige, fyldig og veludviklet som en voksen kvinde. Hun skød op som en frodig plante, uden at mærke den ulykke, som gjorde hjemmet tomt og dystert.

"Du ler ikke?" sagde hun til sin fader. "Skal vi ikke sjippe? Det er så morsomt!"

Hun havde erobret sig et helt land i haven; der gravede, plantede og vandede hun. Sådanne grove gøremål var hendes lyst og glæde. Så havde hun anskaffet sig høns, som åd hendes grøntsager, og hun skændte på dem som en øm moder. Hun gjorde sig frygtelig snavset under disse lege i jorden og mellem dyrene.

"Hun er en rigtig gås!" udbrød Rose. "Jeg vil frabede mig, at hun kommer ind i mit køkken, hun spreder snavs overalt. Hvad nytte er det til at pynte hende? Hvis jeg var i fruens sted, ville jeg lade hende ligge og rode i snavset, som det passede hende."

Og Marthe passede i sin tiltagende eksaltation ikke engang på, at Desirée skiftede undertøj. Pigen gik nogle gange med det samme i tre fulde uger; hendes strømper, som faldt i ål ned over de skæve sko, havde ingen hæle; hendes elendige kjoler hang som laserne på en tiggerske. Mouret blev en dag nødt til at gribe til nålen; hendes kjole var revet itu bagtil, så man så den bare hud. Hun lo ved, at hun sådan var halvnøgen, med håret hængende frit ned over skuldrene, sorte hænder og møgbeskidt ansigt.

Marthe følte til sidst nærmest en slags væmmelse. Når hun kom hjem fra messen, endnu med røgelsesduften i håret, plagedes hun af den frodige jordlugt, hendes datter bragte med sig. Hun sendte hende ud i haven igen, så snart frokosten var forbi; hun tålte hende ikke ved siden af sig, hun blev skræmt af denne robuste konstitution, denne klingende latter, som morede sig over alting.

"Min Gud, hvor er den tøs dog trættende!" sagde hun af og til i en tone af nervøs træthed.

Når Mouret hørte hende beklage sig, sagde han forbitret:

"Hvis hun generer dig, kan du jo smide hende ud ligesom de to andre."

"Ja. det ville virkelig føles rart, hvis hun ikke var her mere," svarede hun ligefremt.

En eftermiddag hen mod slutningen af sommeren blev Mouret forskrækket ved ikke at kunne høre Desirée, som nogle minutter tidligere havde lavet et skrækkeligt uvæsen længst nede i haven. Han løb derud og fandt hende på jorden, faldet ned fra en stige, som hun var klatret op på for at plukke figner; buksbombuskene havde til alt held dæmpet faldet. Mouret slog forfærdet armene om hende og råbte om hjælp. Man troede, at hun var død, men hun vågnede snart op, forsikrede, at hun ikke var kommet til skade, og ville til at klatre op på stigen igen.

Marthe var imidlertid kommet løbende ned af trappen. Da hun hørte Desirée le, blev hun rasende.

"Den tøs tager livet af mig," sagde hun, "hun finder på alt muligt for at skræmme mig. Jeg er sikker på, at hun lod sig falde med vilje. Det er ikke til at holde ud. Jeg vil låse mig inde på mit værelse, jeg vil gå ud om morgenen og ikke komme

tilbage igen før det er aften. Ja, le du bare, din dumme tingest! Hvor kan det være muligt, at jeg har født sådan et enfoldigt væsen til verden! Å, du giver mig så rædsomme bekymringer ..."

"Ja, det er både sikkert og vist," sagde Rose, der var kommet ud fra køkkenet, "hun er en stor byrde, og man behøver ikke være bange for, om hun nogensinde skal blive gift."

Mouret hørte på dem, ramt i hjertet, og stirrede på dem. Han svarede dem ikke, men blev i haven hos pigen. Helt til mørket faldt på syntes de at tale ganske sagte sammen. Dagen efter skulle Marthe og Rose være væk hele formiddagen; de skulle høre messen uden for Plassans i et kapel viet til den hellige Januarius, som alle byens fromme kvinder drog på pilgrimsfærd til denne dag. Da de kom hjem, skyndte Rose sig at dække op med en kold frokost. Marthe havde spist i nogen tid, da hun bemærkede, at datteren ikke sad med ved bordet.

"Er Desirée ikke sulten?" spurgte hun. "Hvorfor spiser hun ikke frokost sammen med os?"

"Desirée er her ikke længere," sagde Mouret, som sad og stak til maden. "Jeg bragte hende til hendes amme i Saint-Eutrope i morges."

Hun lagde gaflen fra sig, lidt bleg, overrasket og såret.

"Du kunne godt have spurgt mig," sagde hun.

Men han vedblev, uden at svare direkte:

"Hun har det godt hos sin amme. Denne hæderlige gamle kone, som holder meget af hende, vil passe hende. På den måde vil barnet ikke plage dig mere, og vi bliver alle sammen glade."

Da hun stadig ikke sagde noget, vedblev han:

"Hvis du stadig ikke synes, der er tilstrækkelig roligt i huset, så sig til; så vil jeg også forlade det."

Hun rejste sig halvt, med et lynende blik. Han havde såret hende så dybt, at hun strakte hånden frem ligesom for at kaste noget i hovedet på ham. Denne så længe beherskede natur fik nu af og til anfald af en hidtil ukendt vrede; hun hadede mere og mere denne mand, som uophørligt var over hende, som et samvittighedsnag. Hun begyndte på ny at spise med påtaget ligegyldighed, og talte ikke mere om sin datter. Mouret havde foldet sin serviet sammen; han sad foran hende og lyttede til lyden af hendes gaffel, så sig langsomt om i denne spisestue, som før havde været så munter ved børnenes støj, men nu var så tom og dyster. Rummet forekom ham at være iskoldt. Han fik tårer i øjnene. Marthe kaldte på Rose for at få desserten serveret.

"Det smager godt, ikke sandt, frue?" sagde hun, idet hun kom ind med en tallerken frugt. "Men vi har jo også gået et ordentligt stykke, det giver god appetit! Hvis herren var fulgt med os i stedet for at spille hedning, ville han nok ikke have ladet Dem spise den kolde lammesteg alene."

Hun skiftede tallerkener, mens hun stadig sludrede løs.

"Saint-Janvier-kapellet er meget smukt, men det er for lille. Så De de damer, der kom for sent; de måtte knæle uden for i gruset, midt i solen. Hvad jeg ikke begriber, er, at fru de Condamin kom dertil i vogn; så er der jo ingen fortjeneste ved at drage på pilgrimsfærd. Men det var da i alle tilfælde en herlig formiddag, ikke sandt, frue?"

"Jo, en herlig formiddag," gentog Marthe. "Fader Mousseau holdt sådan en gribende prædiken."

Da Rose nu opdagede Desirées fravær og fik grunden at vide, udbrød hun:

"Det var sandelig en god idé, herren der har fået! Hun tog alle mine kasseroller, når hun skulle vande sin salat. Nu kan man da trække vejret lidt roligere."

"Ja vist," sagde Marthe og begyndte at skrælle en pære til sig selv.

Mouret var ved at kvæles. Han forlod spisestuen uden at høre på Rose, som råbte efter ham, at kaffen straks var klar. Marthe sad alene tilbage i spisestuen og spiste ganske roligt sin pære.

Netop som Rose bragte kaffen ind, kom fru Faujas ned.

"Kom blot ind," sagde Rose. "De kan holde fruen med selskab og drikke herrens kaffe; han løb afsted som en galning."

Den gamle satte sig på Mourets plads.

"Jeg troede ellers ikke, De drak kaffe," sagde hun, idet hun kom sukker i sin kop.

"Jamen det var før, da herren holdt på pengene," svarede Rose. "Nu ville fruen være godt dum, hvis hun nægtede sig noget, hun holder af."

De snakkede i over en time. Marthe fortalte fru Faujas sine sorger; hendes mand havde opført sig ganske forfærdeligt og bortført datteren til hendes amme, sådan bare af et indfald. Hun forsvarede sig, bedyrede, at hun holdt meget af pigen, og at hun ville tage ud og hente hende en af dagene.

"Hun var lidt støjende," sagde fru Faujas. "Jeg har mange gange beklaget Dem. Min søn ville snart have været nødt til at holde op med at læse sit breviarium i haven, sådan larmede hun."

Fra den dag indtog Marthe og Mouret deres måltider i tavshed. Efteråret var meget regnfuldt; spisestuen var ganske melankolsk med de to enlige kuverter adskilt af hele det store

bords bredde. Der var koldt og dystert, ganske som i et gravkapel, påstod Rose.

"Sikke dog et rædsomt spektakel, De laver!" sagde hun af og til, når hun bar maden ind. "Hvis De fortsætter på den måde, slider De da tungerne helt op. Vær nu lidt rar; De ser ud som en, der er til begravelse, hr. Mouret. De gør fruen syg til sidst. Det er usundt ikke at tale, mens man spiser."

Da den første kulde kom, ville Rose være høflig mod fru Faujas, og tilbød hende, at hun kunne lave mad på hendes komfur. Det begyndte med, at den gamle kone kom ned for at varme vand; hun havde ingen ild, og præsten skulle barbere sig. Så lånte hun et strygejern, brugte nogle kasseroller, bad om lov til at sætte en lammesteg i ovnen, og eftersom hun ikke havde noget ordentligt komfur oppe hos sig, tog hun til sidst imod Roses tilbud, og denne tændte en vældig ild, som man havde kunnet stege et helt får ved.

"Hold Dem endelig ikke tilbage," sagde hun og vendte selv lammestegen, "køkkenet er alligevel for stort, der er rigelig plads til to. Jeg forstår virkelig ikke, hvordan De har kunnet lave ordentlig mad før på den elendige blikovn deroppe. Hr. Mouret er da virkelig tovlig; man lejer da ikke ud uden et køkken. De må virkelig være et par rare og beskedne mennesker."

Fru Faujas lavede nu både frokost og middag i Mourets køkken. I den første tid kom hun selv med kul, olie og krydderier. Når hun siden glemte et eller andet, ville Rose ikke have, hun skulle gå op og hente det hos sig selv, men tvang hende til at tage, hvad hun manglede, i skabet.

"Der står smørret. Vi bliver vel ikke ruinerede af, at De tager en knivspids. Det ved jo, at alt her er til Deres rådighed. Fruen

ville skænde på mig, hvis jeg ikke gjorde Dem det bekvemt."

Rose og fru Faujas kom nu på en meget fortrolig fod; den førstnævnte var henrykt ved altid at have nogen at snakke med, mens hun rørte i sin sovs. Hun kom udmærket ud af det med præstens moder, hvis tarvelige kjole, simple ansigt og bondske sprog næsten gjorde dem til ligestillede. I timevis kunne de sidde og snakke foran den døende ild. Fru Faujas blev snart almægtig i køkkenet, hun var tillukket som hun plejede, sagde ikke andet end hvad hun selv ville og lod den anden om at tale om alt det, hun gerne ville vide. Hun bestemte, hvad Mourets skulle have til middag, smagte på deres mad, før den kom på bordet; ofte lavede Rose endog særlige lækkerier til præsten: æblekompot, ristærte, tyske pandekager. Madvarerne og husgerådet blev blandet sammen, og middagsmaden for begge husholdninger blev i den grad sammenblandet, at Rose af og til sagde, når hun skulle lægge maden på fadene:

"Nå frue, er disse stegte æg Deres? Ja, jeg ved det ikke. Det ville være meget bedre, hvis man spiste sammen."

Allehelgensdag spiste fader Faujas for første gang frokost i Mourets spisestue. Han havde meget travlt, han skulle tilbage til Saint-Saturnin. For at spare tid indbød Marthe ham til at sidde til bords hos hende, så at hans moder kunne slippe for at gå de to etager op. En uge efter var det blevet en vane, præsten og hans moder kom ned til alle måltiderne og drak oven i købet kaffe med.

De første dage var maden forskellig, så mente Rose, at det var "dumt", og sagde, at hun så udmærket kunne lave mad til fire personer, hun ville finde ud af det med fru Faujas.

"De behøver ikke at takke mig," sagde hun. "Det er rigtigt rart af Dem at komme ned og holde fruen med selskab, på den måde har hun det altid lidt hyggeligt. Jeg turde jo knap gå ind i spisestuen; det var ligesom at komme ind i et værelse, hvor der lå lig. Der var så tomt, at man ligefrem blev bange. Vil herren nu stadig være sur, så gerne for mig; så kan han være sur alene."

Det knitrede i kaminen, der føltes varmt og dejligt i stuen. Rose havde aldrig før været så nøje med at lægge ren dug på; hun satte også præstens stol ved kaminen, så han sad med ryggen til ilden. Hun var særlig omhyggelig med at vaske hans glas, hans kniv og gaffel, og så snart der kom den mindste plet på dugen, sørgede hun for, at den ikke lå til hans side. Hun ofrede ham en mængde små omsorgsfuldheder.

Når hun havde lavet en ret til ham, som han holdt af, sagde hun det til ham i forvejen, så han ikke spiste for meget inden. Og ved andre lejligheder beredte hun ham tværtimod overraskelser; hun kom ind med et fad med låg på, lo i smug over hans spørgende blikke og sagde med en triumferende mine:

"Det er til hr. pastoren, en and fyldt med stuvede oliven, som han holder af. Vil fruen skære for og servere hr. pastoren brystet? Hele retten er lavet til ham."

Marthe serverede. Hun nødte ham, sendte ham bedende blikke, for at han skulle tage mod de bedste bidder. Hun begyndte altid med ham, flyttede rundt på fadet, mens Rose stod bag hende og pegede på det, hun mente var bedst. Sommetider skændtes de ligefrem om, hvorvidt det var det eller det stykke af en kylling eller en kanin. Rose skubbede en broderet fodpude ind under præstens fødder. Marthe ville

absolut have, at han skulle have sin egen vinflaske og sit eget brød, et lille guld-gult brød, som hun hver dag bestilte hos bageren.

"Intet er for godt," sagde Rose, da præsten takkede dem. "Hvem skulle kunne leve godt, hvis det ikke var sådanne englegode mennesker som Dem? Lad os nu bare, Vorherre vil betale Deres gæld."

Fru Faujas, som ved bordet sad overfor sønnen, smilede ad al denne ømme omsorg. Hun begynde at synes rigtig godt om Marthe og Rose; for resten fandt hun deres tilbedelse ganske naturlig; de kunne jo prise sig lykkelige for sådan at få lov at ligge på knæ for hendes gud. Hun spiste langsomt og meget som en bondekone, så alting uden af den grund at lade gaflen hvile, vogtede over, at Marthe passede sin tjenerinderolle, og slugte selv sønnen med et blik fuldt af nydelse og tilfredsstillelse. Hun sagde intet, hvis hun da ikke lige med et par ord oplyste om præstens smag eller afbrød ham, når han endnu engang af høflighed sagde nej tak til mere. Somme tider trak hun på skuldrene eller trådte ham over fødderne under bordet. Var det ikke alt sammen hans? Han kunne spise alt, hvad der var, hvis det lystede ham; de andre ville have ladet sig nøje med at se til og spise deres tørre brød.

Fader Faujas selv var ligegyldig over for al den omsorg, man ødslede på ham; han var meget mådeholden, spiste hastigt, havde tankerne andetsteds og bemærkede som oftest ikke engang de særlige opmærksomheder, man viste ham. Han havde givet efter for sin moders opfordring til at slå sig sammen med Mourets, men i spisestuen dernede nød han kun at være fuldstændig befriet for alle materielle krav. Han

opretholdt en imponerende ro, vænnede sig efterhånden til, at man gættede sig til hans mindste ønsker, blev ikke mere overrasket, takkede ikke for noget, præsiderede stolt mellem huset frue og tjenestepigen, der uroligt søgte efter den mindste rynke i hans alvorlige ansigt.

Og Mouret, som sad overfor sin hustru, var glemt. Han sad der som et barn og ventede, indtil det behagede Marthe at huske på ham. Hun serverede for ham til sidst, og han fik det ringeste. Rose, som stod bag ved hende, gav hende en påmindelse, da hun tog fejl og var ved at give ham et af de bedre stykker.

"Nej, nej, ikke det stykke; herren holder jo af hovedet, han vil suge kødet af benene."

Mouret spiste som en skamfuld snyltegæst. Han følte, at fru Faujas så på ham, når han skar sig en skive brød. Han tænkte længe over det og så på flasken, før han vovede at skænke til sig selv. En gang tog han fejl og skænkede sig nogle dråber af præstens bordeaux. Det blev der en nydelig historie af! I en hel måned lod Rose ham høre for det. Når hun lavede en eller anden dessert, udbrød hun:

"Jeg vil ikke have, at herren skal smage det, han har aldrig sagt mig et eneste rosende ord. En gang sagde han, at min romfromage smagte, som om den var brændt på. Så svarede jeg også: 'For herren vil den altid komme til at smage brændt.' Fruen må endelig ikke give herren noget."

Hun forsøgte at hidse ham op på alle mulige måder. Hun gav ham revnede tallerkener, satte ham ved et bordben, lod fnug fra viskestykket sidde på hans glas, anbragte brød, vin og salt i den modsatte ende af bordet. Ingen andre en Mouret kunne lide

sennep; han gik selv til krydderiboden og købte sennep, som Rose lod forsvinde under påskud af, at "det lugtede grimt". Når han ikke fik sennep, var hele hans måltid ødelagt. Hvad der gjorde ham endnu mere fortvivlet og ganske fratog ham hans appetit, var, at han var blevet forvist fra sin plads, den midt for vinduet, som han altid havde haft, og som man nu havde givet til præsten som den mest behagelige. Nu vendte han ansigtet mod døren, og han syntes, han spiste på et fremmed sted, når han ikke for hver bid kunne kaste et blik ud på sine frugttræer.

Marthe var ikke så ondskabsfuld som Rose; hun behandlede ham som en fattig slægtning, som man måtte være tålmodig med; til sidst glemte hun, at han var til stede, sagde aldrig et ord til ham, opførte sig, som om kun fader Faujas havde noget at skulle have sagt der i huset.

Mouret protesterede for resten ikke; han vekslede nogle høflige ord med præsten, spiste tavs, besvarede tjenestepigens angreb med et langt blik. Eftersom han altid afsluttede sit måltid som den første, foldede han omhyggeligt sin serviet sammen og trak sig tilbage, ofte allerede før desserten kom på bordet.

Rose påstod, at han var rasende. Når hun talte med fru Faujas i køkkenet, skildrede hun i vidtløftige vendinger sin herres karakter.

"Jeg kender ham jo så udmærket, jeg har aldrig været bange for ham. Før De kom hertil, var fruen altid bange for ham, for han skældte altid ud og legede tyran. Han irriterede os alle sammen, han var altid over os, intet kunne han lide, han stak sin næse i alting for at vise, at det var ham, der var herre i huset. Nu er han from som et lam, ikke sandt? Det er fordi, fruen har

taget magten. Hvis han var en rigtig mand, hvis han ikke var bange for at det kunne blive pinligt, ville vi få en køn vise at høre. Men han har alt for stor respekt for Deres søn; ja, han er bange for hr. sognepræsten. Somme tider ser det nærmest ud, som om han ikke er rigtig klog. Jamen, når bare han ikke generer os, må han jo være, som han vil, ikke sandt?"

Fru Faujas svarede, at hun syntes, hr. Mouret var en meget elskværdig mand; han havde kun den ene fejl, at han ikke var troende. Men med tiden ville han sikkert komme på bedre tanker. Og den gamle kone lagde efterhånden beslag på hele den nederste etage, gik mellem køkkenet og spisestuen, gik rundt i entreen og gangen. Når Mouret mødte hende, huskede han den dag, da Faujas' kom, da hun stod der klædt i en gammel las af en kjole og ikke ville slippe kurven, som hun holdt fast i med begge hænder, og så ind i alle værelserne med den samme ubesværede sikkerhed som en person, der ser på et hus, der er til salg.

Efter at Faujas' var begyndt at spise i den nederste etage, regerede Trouches uindskrænket oven på. De blev stadig mere støjende, slæbte møbler frem og tilbage, trampede i gulvet, råbte og smækkede med dørene. Fru Faujas, som sad nede i køkkenet og snakkede, så op med en urolig mine. Rose, som ville være overbærende, sagde, at den stakkels fru Trouche havde det svært. En nat hørte præsten, som endnu ikke var gået til sengs, en besynderlig larm på trappen. Han gik ud med sit lys og opdagede Trouche, som næsten døddrukken kravlede rundt på afsatsen på sine knæ. Han samlede ham op i sine stærke arme og smed ham ind i hans værelse. Olympe lå i

sengen og læste i en roman med en romtoddy ved siden af sig på natbordet.

"Hør," sagde fader Faujas, helt grå i ansigtet af vrede, "i morgen tidlig pakker I to sammen og rejser væk."

"Hvorfor det?" spurgte Olympe ganske rolig. "Vi har det så udmærket her."

Men præsten afbrød hende barsk:

"Ti stille! Du er en ussel skabning, og du har altid villet skade mig. Moder havde ret, jeg skulle aldrig have trukket jer op af jeres elendighed. Nu skal jeg så også samle din mand op på trappen! Det er skammeligt! Og tænk på skandalen, hvis man så ham i denne tilstand! I rejser i morgen."

Olympe satte sig op og nippede til sin toddy.

"Åh nej! Det kommer ikke på tale!" mumlede hun.

Trouche lo. Han var i godt humør, når han havde drukket. Han var sunket ned i en lænestol, blussende af henrykkelse.

"Vi skal ikke blive vrede på hinanden," lallede han. "Det er ikke noget, bare lidt svimmelhed … det blæser jo så koldt udenfor. Og så er gaderne så morsomme i denne her by. Jeg skal fortælle det hele, Faujas. Det er nogle rigtig rare unge herrer. Der er bl.a. doktor Porquiers søn. De kender jo nok doktor Porquier? Vi mødes på en cafe bag fængslet. Det er en kone fra Arles, en buttet brunette …"

Præsten stod med korslagte arme og så på ham med et frygteligt blik.

"Jeg siger Dem, Faujas, det er ikke rigtigt af Dem at blive vred på mig. Jeg er et velopdragent menneske, det ved De godt; jeg ved nok, hvad der passer sig. Ved dagens lys kan jeg ikke engang drikke et glas lemonade, for ikke at kompromittere

Dem. Og siden jeg kom hertil, er jeg gået på mit arbejde hver dag som en skoledreng, med smørrebrød i en kurv. Det er noget tosset noget … Jeg synes, jeg selv er tosset, og hvis det ikke var for at gøre Dem en tjeneste, så … Men om natten kan man jo ikke se mig. Jeg kan vel nok få lov til at være lidt ude om natten. Det gør mig godt, det tager jo livet af én sådan altid at sidde indespærret. Og så er der jo ikke et menneske på gaden, de er så morsomme her!"

"Fyldebøtte!" hvæsede præsten mellem tænderne.

"Nå, så De vil ikke være skikkelig? Som De vil. Jeg er et venligt menneske, jeg holder ikke af sure miner. Hvis De skal til at skabe Dem, så skal jeg vise Dem og Deres gudelige damer. Det kun den lille fru Condamin, der er sød … og så konen fra Arles, naturligvis, hun er endnu bedre … Ja, rul De bare med øjnene, jeg har ikke brug for Dem. Skal jeg låne Dem hundrede francs?"

Han tog en håndfuld sedler frem, som han skoggerleende bredte ud på sine knæ, så viftede han sig med dem, stak præsten dem i næsen og smed dem op i luften. Olympe sprang halvnøgen ud af sengen og samlede sedlerne op, som hun med en ærgerlig mine gemte væk under sin pude. Fader Faujas så sig overrasket omkring; han opdagede en række likørflasker på bordet, en næsten urørt postej på kaminen, karameller i en gammel æske. Værelset var fuldt af nyindkøbte ting, kjoler på stolene, et sammenrullet bundt kniplinger, en helt ny, smuk frakke, som hang på døren, et bjørneskind, der lå udbredt foran sengen. Ved siden af toddyglasset på natbordet skinnede et lille guldur i en urkasse af porcelæn.

"Hvem har de stjålet fra?" tænkte præsten.

Så huskede han, at han havde set Olympe kysse Marthes hænder.

"Elendige!" udbrød han, "I stjæler!"

Trouche rejste sig. Hans hustru skubbede ham tilbage i stolen.

"Hold dig i ro," sagde hun. "Sov lidt, det har du brug for."

Hun vendte sig mod sin broder.

"Klokken er et, du kan lige så godt lade os sove, hvis du ikke har andet end ubehageligheder at sige os. Det var dumt af min mand at drikke sig fuld, det indrømmer jeg, men derfor behøver du vel ikke genere ham. Vi har allerede haft flere skænderier, men dette må være det sidste. Vi er broder og søster, ikke sandt Ovide? Nuvel, og som sådanne skal vi dele. Du hygger dig dernede, lader dem lave lækre sager til dig, har det som en blommen i et æg. Det er din sag. Vi kigger ikke på din tallerken eller stjæler bidderne ud af munden på dig. Vi lader dig styre din båd, som det passer dig. Men så skal du heller ikke genere os, lad os have samme frihed. Jeg synes ikke, det er andet end ret og rimeligt."

Da præsten gjorde mine til at sige noget, vedblev hun:

"Ja, jeg forstår det godt; du er bange for, at vi skal ødelægge din forretning. Den bedste måde at forhindre det på er, hvis du lader være at genere os. Når du siger: 'Hvis jeg havde vidst det, ville jeg have ladet jer blive, hvor I var!', så er du ikke særlig kløgtig, selv om du spiller overlegen. Vi har de samme interesser; vi er jo én familie, vi kan vel godt lave os en lille blød rede sammen. Det ville være rigtig rart, hvis du ville gå ind på det. Gå nu i seng. Jeg vil skænde på Trouche i morgen; jeg sender ham ind til dig, så du kan give ham forholdsordrer."

"Ja, ja," mumlede den drukne, som var ved at falde i søvn. "Faujas er morsom. Jeg vil ikke have værtinden, jeg holder mere af hendes skejser."

Olympe så på sin broder og lo frækt. Hun havde lagt sig tilbage i sengen og ordnede puderne bekvemt i ryggen.

Præsten stod ganske bleg og tankefuld, så gik han sin vej uden at sige et ord, mens hun igen greb sin roman, og Trouche snorkede på sofaen.

Dagen efter var Trouche blevet ædru og havde en lang samtale med fader Faujas. Da han kom ind til sin hustru, meddelte han hende, på hvilke vilkår der var sluttet fred.

"Hør min ven," sagde hun. "vær ham til vilje, gør alt hvad han vil have, prøv at være ham til nytte, hvis han giver dig lejlighed til det. Jeg lyder bidsk, når han er her, men jeg ved nok, at han ville sætte os på gaden som hunde, hvis vi drev ham til det yderste. Og jeg vil ikke flytte. Er du sikker på, at han lader os bliver her?"

"Ja, vær ikke bange," svarede Trouche. "Han har brug for os, han lader os leve fedt."

Fra den dag gik Trouche ud hver aften klokken ni, når gaderne var tomme. Til sin hustru sagde han, at han gik til det gamle kvarter for at hverve tilhængere for præsten. Olympe var for øvrigt ikke jaloux; hun lo, når han fortalte hende en eller anden vovet historie; hun havde det bedst med at hygge sig alene, tage sig en lille cognac i ensomhed, spise kager i al hemmelighed, ligge i sengen de lange aftener og sluge gamle romaner fra et lejebibliotek, hun havde fundet på Rue Canquoin. Trouche kom hjem i en mild rus, han tog skoene af i entreen og sneg sig lydløst op ad trappen. Når han havde

drukket for meget og lugtede af tobaksrøg og cognac, ville hans hustru ikke have ham ved siden af sig i sengen, men tvang ham til at ligge på sofaen. Så var der en tavs kamp. Han kom stadig tilbage med en fuld mands stædighed, men han vaklede, kom ud af balance, faldt forover, og til sidst kunne hun vælte ham til side som en død masse. Hvis han begyndte at råbe op, greb hun ham i struben, så skarpt på ham og hviskede:

"Ovide hører dig, Ovide kommer."

Han blev da grebet af skræk som et lille barn, man skræmmer med bussemanden; så fremstammede han nogle undskyldninger og faldt i søvn. Når solen stod op, klædte han sig på, så han atter fik udseende af at være en korrekt og stabil embedsmand, fjernede sporene af nattens orgier fra sit ansigt, tog en bestemt krave på, som fik ham til at se "præsteagtig" ud, som han sagde. Han gik forbi cafeerne med nedslagne øjne. Ved Madonnastiftelsen nød han udmærket anseelse. Af og til, når de unge piger legede i gården, lindede han på gardinerne og betragtede dem med en faderlig mine, men under hans halvt sænkede øjenlåg skød øjnene lystne lyn.

Trouches blev nu også holdt i tømme af fru Faujas. Moder og datter skændtes til stadighed, den sidste beklagede sig over altid at være sat i anden række efter broderen, og den første kaldte hende et skadedyr, som hun burde have kvalt i vuggen. Vågende over det samme bytte, vogtede de på hinanden uden at slippe ådslet, og konkurrerede om, hvem af dem der ville få den største bid. Fru Faujas ville have hele huset, selv fejeskarnet forsvarede hun mod Olympes lange fingre. Da hun opdagede, hvilke store summer, denne øste op af Marthes lommer, blev hun forfærdelig vred. Hendes søn trak på skuldrene, som om

han foragtede den slags, men var tvunget til at lukke øjnene for det. Selv lavede hun en frygtelig scene med sin datter og kaldte hende en tyv, som om hun havde taget pengene fra hendes egen lomme.

"Så, nu kan det være nok," sagde Olympe utålmodigt. "Det er jo ikke dine penge, det drejer sig om. Jeg låner jo blot penge, jeg lader mig i det mindste ikke føde på."

"Hvad mener, dit nedrige væsen?" stammede fru Faujas ude af sig selv af forbitrelse. "Betaler vi ikke vore måltider? Spørg bare Rose, så kan hun vise dig husholdningsregnskabet."

Olympe brast i latter.

"Jo tak!" sagde hun, "jeg kender nok det regnskab. I betaler for radiser og smør, ikke sandt? Bliv I bare dernede, jeg skal ikke forstyrre jer. Men kom ikke her op og lav ballade, for så råber jeg op. Og Ovide har jo forbudt os at lave spektakel."

Fru Faujas gik brummende ned igen. Denne trussel om at råbe op tvang hende på retræte. Olympe begyndte hånligt at synge, da hun vendte ryggen til. Men når hun var nede i haven, hævnede moderen sig på hende, hun lurede på hende, fulgte hende i hælene og holdt blikket fast rettet på hendes hænder. Hun tålte ikke at se hende hverken i køkkenet eller i spisestuen. Hun havde hidset Rose op mod hende i anledning af en lånt og ikke afleveret kasserolle. Men hos Marthe vovede hun ikke at bagtale hende, hun var bange for en uenighed, der kunne have skadet præsten.

"Siden du ikke udnytter dine fordele," sagde hun en dag til sin søn, "skal jeg nok vide at forsvare dem i dit sted; vær ikke bange, jeg skal nok være forsigtig. Hvis det ikke var for mig, tog din søster brødet ud af munden på dig."

Marthe havde ingen som helst anelse om det drama, der fandt sted omkring hende. Huset forekom hende blot livligere, når disse mennesker myldrede i entreen, på trappen og i gangene. Det var som et støjende hotel med højlydte skænderier, smækkende døre, påtrængende gæster og et rødglødende komfur, hvor Rose lod til at have et helt table-d'hôte at lave mad til. Og der var et stadigt rend af butiksbude. Olympe var øm over sine hænder og ville ikke længere vaske op, hun bestilte alting hjem fra en postejbager ved Rue de la Banne, som lavede mad til afhentning. Og Marthe smilede, påstod at være henrykt over at hele huset sådan stod på den anden ende; hun holdt ikke af at være alene, hun havde brug for næring til den feber, der fortærede hende.

For at slippe for al denne støj og ballade lukkede Mouret sig inde i det værelse på første sal, han kaldte for sit kontor; han havde overvundet sin modvilje mod at være alene, han gik næsten aldrig mere ned i haven, var ofte forsvundet fra morgen til aften.

"Jeg gad gerne vide, hvad han har for sig derinde," sagde Rose til fru Faujas. "Man hører ham ikke engang bevæge sig. Man kunne gerne tro, han var død. Han må have en eller anden uting for sig, siden han gemmer sig."

Da det blev sommer, blev huset endnu livligere. Fader Faujas modtog både underpræfektens og præsidentens selskaber nede i den fjerne ende af haven, i vinløvgangen. Rose havde med Marthes tilladelse købt et dusin havestole, så man kunne sidde dernede i skyggen uden ustandselig at skulle flytte stole ud fra spisestuen. Det var blevet en vane. Hver tirsdag eftermiddag stod portene ud til gyden åbne; herrer og damer kom for at hilse

på sognepræsten som gode naboer, iklædt stråhatte og almindeligt, dagligt tøj. De besøgende kom en ad gangen, men til sidst var begge selskaber fuldtallige, man blandede sig, lo og talte sammen i største fortrolighed.

"Er De ikke bange for," sagde hr. de Bourdeu en dag til hr. Rastoil, "at disse møder med underpræfekturets tilhængere kunne blive et emne for kritik? De almindelige valg nærmer sig jo."

"Hvorfor skulle de kunne give anledning til kritik?" svarede hr. Rastoil. "Vi er jo ikke gået til underpræfekturet, vi befinder os på neutral grund. Og for resten, kære ven, er det hele jo ganske uceremonielt. Jeg kommer her i min bomuldsjakke. Det er ganske privat. Ingen har ret til at blande sig i, hvad jeg laver bag mit eget hus. Til gaden er det en anden sag, til gaden tilhører vi offentligheden. Vi hilser jo ikke engang på hinanden på gaderne, hr. Péqueur og jeg."

"Hr. Péqueur des Saulaies er en mand, som vinder meget ved nærmere bekendtskab," sagde den tidligere præfekt efter en pause.

"Javist," svarede præsidenten, "jeg er glad ved at have gjort hans bekendtskab. Og fader Faujas er et overordentlig udmærket menneske! Nej, jeg er ikke bange for bagtalelse, når jeg sådan besøger vor udmærkede nabo."

Hr. de Bourdeu blev urolig, så snart valgene kom på tale; han sagde, at den første varme udmattede ham meget. Han havde ofte betænkeligheder og betroede sig så til hr. Rastoil, så denne kunne berolige ham. Man talte for øvrigt aldrig om politik i Mourets have. En eftermiddag sagde hr. de Bourdeu til doktor Porquier:

"Hør, doktor, har De læst *Moniteur* i dag? Markisen har endelig talt, han har sagt tretten ord – jeg har talt dem. Stakkels Lagrifoul! Hele kammeret skoggerlo ad ham."

Fader Faujas truede skælmsk med fingeren.

"Ingen politik, mine herrer, ingen politik!" sagde han.

Hr. Péqueur des Saulaies talte med hr. Rastoil; ingen af dem lod til at høre efter. Fru de Condamin smilede. Hun vendte sig, og sagde, henvendt til fader Surin:

"Er det ikke rigtigt, fader, at man stiver Deres messeskjorter med en meget tynd opløsning af lim?"

"Jo, frue," svarede den unge præst. "Der er vaskekoner, der anvender kogt stivelse, men det er ikke godt, det gør stoffet skørt."

"Jeg kan ikke få min vaskekone til at bruge limvand til mine kjoler."

Fader Surin gav hende sin vaskekones navn og adresse på bagsiden af sit visitkort. Man talte om kjoler, om vejret, om høsten, om ugens begivenheder. En time gik hurtigt på den hyggeligste måde. Samtalen akkompagneredes af boldspil i gyden. Fader Bourette kom kun sjældent, han fortalte med henrykt mine små gudelige historier, som hr. Maffre lyttede til fra ende til anden. En gang var fru Delangre stødt sammen med fru Rastoil, og begge var meget høflige og omstændelige, men i deres udslukte øjne glimtede endnu en og anden gnist af deres tidligere rivaliseren. Hr. Delangre holdt sig noget tilbage. Paloques kom stadig i underpræfekturet, men de undgik at være der, når hr. Péqueur des Saulaies besøgte fader Faujas; dommerens hustru havde været ganske hjælpeløs siden den ulykkelige ekspedition til Madonnastiftelsen. Men den, som

kom der oftest, var hr. de Condamin; han gik derhen for at lave ballade, løj, kom med uanstændigheder, som blev udtalt med megen skråsikkerhed, og morede sig hele resten af ugen over de intriger, han havde opdaget. Denne høje, statelige herre i sin tætsiddende, lange jakke elskede ungdommen, han gjorde nar ad "de gamle stødere", trak sig afsides med de unge piger og fnisede i alle kroge.

"Kom herhen, børn!" sagde han smilende. "Lad de gamle være i fred!"

En dag havde han næsten besejret fader Surin i et frygteligt parti fjerbold. Egentlig drillede han alle disse unge mennesker. Han havde især udvalgt sig den unge Rastoil til offer, en enfoldig dreng, som han fortalte de mest uhyrlige historier. Til sidst beskyldte han ham for at gøre kur til hans hustru, og han rullede truende med øjnene, så den kolde sved brød frem på Séverins pande. Det værste var, at denne virkelig bildte sig ind at være forelsket i fru de Condamin, som han slugte med ømme og forskræmte miner, som manden morede sig vældigt over.

Frøkenerne Rastoil, som domæneintendanten opvartede, var et andet mål for hans ubarmhjertige spøgefuldheder. Skønt de var nær ved de tredive, narrede han dem til at lege som børn og tiltalte dem som småpiger. Det var hans store fornøjelse at studere dem, når Lucien Delangre, mairens søn, var der. Han tog doktor Porquier afsides – ham kunne man sige alting til – og hviskede i hans øre, idet han hentydede til hr. Delangres gamle forbindelse med fru Rastoil:

"Kan du se, Porquier, hvilket dilemma, han er i, den unge mand? Er det Angéline eller Aurélie, som er Delangres datter? Gæt selv, hvis du kan, og vælg, hvis du tør."

Fader Faujas var elskværdig mod alle naboerne, selv den frygtelige Condamin. Han holdt sig så meget tilbage som muligt, talte kun lidt, lod de to selskaber blande sig, syntes kun i tavshed at nyde at være vært, at være et forenende bånd mellem alle disse distingverede personer, som var skabte til at forstå hinanden. Marthe havde et par gange ment at burde gøre gæsterne mindre påtrængende ved at vise sig. Men hun plagedes ved at se præsten blandt disse mennesker; hun ventede på, at han skulle blive alene, hun syntes bedre om at se ham spadsere langsomt og alvorligt i løvgangen. Trouches spionerede som de plejede om tirsdagene bag deres gardiner. Fru Faujas og Rose stod i entreen og kiggede; de beundrede den gratie, hvormed sognepræsten spillede vært for de fineste herskaber i Plassans.

"Man ser straks," sagde Rose, "at det er en fin mand. Se, nu hilser han på underpræfekten. Jeg holder mere af hr. sognepræsten, skønt underpræfekten er en smuk mand. Hvorfor går De ikke ud i haven? Hvis jeg var Dem, ville jeg tage en silkekjole på og gå ud. De er jo da hans moder."

Men den gamle bondekone trak på skuldrene.

"Han skammer sig ikke over mig," svarede hun, "men jeg ville være bange for at forstyrre ham. Jeg vil hellere se på ham herfra. Det morer mig mere."

"Ja, det kan jeg nok forstå. De må være vældig stolt over ham. Han er ikke som hr. Mouret, der havde sømmet porten til, så ingen kunne komme ind. Aldrig en visit, aldrig en middagsinvitation, haven var frygtelig tom om aftenen. Vi levede som ulve. Men selvfølgelig ville hr. Mouret ikke kunne være vært; han så så sur ud, når der tilfældigvis kom nogen

forbi. Jeg synes, han burde tage hr. pastoren som eksempel. I stedet for at lukke mig inde, ville jeg gå ned i haven, jeg ville more mig sammen med de andre, med et ord, gøre min person gældende. Men han gemmer sig deroppe, som om han var bange for at blive smittet med skab. Skal vi ikke gå op og se, hvad han laver deroppe?"

En tirsdag gik de derop. Den dag var begge selskaberne meget støjende; latteren trængte ind i huset gennem de åbne vinduer, mens et butiksbud, der bar en kurv vin op til Trouches, rumsterede med tomme flasker oppe på anden sal. Mouret havde lukket sig inde i sit kontor.

"Nøglen forhindrer mig i at se noget," sagde Rose, da hun havde sat øjet til låsen.

"Vent," hviskede fru Faujas.

Hun drejede forsigtigt nøglen, som stak lidt ud. Mouret sad midt i rummet foran det tomme bord, der var dækket af et tykt lag støv, uden en dug, uden en bog; han lænede sig tilbage mod stolens ryglæn, med hængende arme, blegt ansigt og stirrende blik. Han rørte sig ikke af flækken.

De to kvinder så tavse på ham, den ene efter den anden.

"Han skræmte mig," sagde Rose, da de gik ned. "Så De hans øjne? Og så alt det skidt! Han har ikke støvet sit skrivebord af i to måneder. Og jeg, som troede, at han skrev. Tænke sig, at der er så livligt i huset, og han sidder som en død deroppe!"

17

Doktor Porquier var urolig for Marthes helbred. Han smilede elskværdigt som sædvanligt, behandlede hende som en salonlæge, for hvem ingen sygdom fandtes, og som gav en konsultation ligesom en syerske prøver en kjole; men et misfornøjet træk om munden forrådte, at hun ikke bare "hostede en smule", som han ville bilde hende ind. Han tilrådede hende at tage en "spadseretur i vogn", når det var godt vejr, men uden at trætte sig. Marthe, som stadig blev mere og mere grebet af en ubestemt uro, et behov for at give sin nervøse utålmodighed beskæftigelse, tog på udflugter til de nærliggende byer. To gange om ugen tog hun ud efter frokost i en gammel, ommalet caleche, som hun lejede hos en vognmand i Plassans; hun kørte to eller tre mil, så hun kunne være hjemme ved sekstiden. Hendes drøm var at få fader Faujas med; det var ligefrem kun i det håb, hun var gået med til at følge lægens anvisning, men præsten påstod altid at være forhindret, uden dog at sig bestemt nej. Hun måtte nøjes med Olympes eller fru Faujas' selskab.

En eftermiddag, da hun sammen med Olympe kørte gennem byen Les Tulettes, langs onkel Macquarts lille gård, opdagede denne hende og råbte oppe fra sin terrasse med de to multebærtræer:

"Hvor er Mouret? Hvorfor er Mouret ikke med?"

Hun måtte holde et øjeblik ind hos onklen og forklare vidt og bredt, at hun var syg og at hun ikke kunne spise til middag hos ham. Han ville absolut slagte en unghane.

"Det er lige meget," sagde han til sidst, "jeg slagter den alligevel, så kan du få den med dig."

Og han gik straks ud og slagtede den. Da han kom tilbage med den, lagde han den på stenbordet udenfor huset og sagde med henrykt mine:

"Se, hvor fed den er, den krabat!"

Onklen var netop i færd med at drikke et glas vin under multebærtræerne i selskab med en lang, mager, gråklædt mand. Han bar stole ud, overtalte damerne til at slå sig ned og agerede vært med et fornøjet grin.

"Har jeg det ikke rart her? Min multebærtræer er rigtig smukke. Om sommeren ryger jeg min pibe her i skyggen. Om vinteren sætter jeg mig derhenne ved muren i solskinnet. Kan du se mine grøntsagsbede? Og hønsegården der længst væk … Jeg har en lille have til bagved huset, der har jeg kartofler og vikke. Ja, jeg er jo ved at blive gammel, det er på høje tid at nyde livet lidt."

Han gned sig i hænderne, nikkede og betragtede sine marker med et rørt blik. Men en tanke syntes at gøre ham dyster.

"Har du set din fader for nylig?" spurgte han pludselig. "Rougon er ikke rar. Marken der til venstre er til salg. Hvis han havde villet, købte vi den. Han, der vader rundt i penge, hvad havde det gjort ham? En bagatel af tre tusinde francs, tror jeg. Men han nægtede. Til sidst lod han oven i købet din moder sige, at han ikke var hjemme. Du skal se, han kommer nok til at fortryde det."

Han rystede på hovedet, lo skadefro som han plejede, og gentog:

"Han kommer til at fortryde det."

Så gik han ind efter glas, ville absolut have, at de to fruer skulle smage på hans vin. Det var Saint-Eutrope-vinen, en vin, han selv havde opdaget; han drak den med andægtighed. Marthe vædede kun lige akkurat læberne, Olympe drak alt, hvad der var tilbage i flasken. Derefter lod hun sig byde på et glas lemonade. Vinen var så stærk, sagde hun.

"Nå, hvordan har du det så med din præst?" spurgte onklen pludselig.

Marthe blev overrasket og stødt og så på ham uden at svare.

"Jeg har hørt, han render efter dig," vedblev onklen højrøstet, "de sortkjoler er nogle værre kurmagere. Da jeg hørte om det, sagde jeg, det har Mouret godt af. Jeg havde advaret ham. Jeg ville smide præsten på porten, hvis det var mig. Mouret kunne godt spørge mig til råds; jeg ville oven i købet give ham en håndsrækning, hvis det var nødvendigt. Jeg har aldrig kunnet tåle de lømler. Jeg kender en, fader Fenil, som har et hus på den anden side af vejen. Han er ikke bedre end de andre, men han er snu som en ræv, og han morer mig. Jeg tror ikke, han kommer så godt ud af det med din præst, hvad?"

Marthe var blevet meget bleg.

"Dette fruentimmer er fader Faujas søster," sagde hun og pegede på Olympe, som nysgerrigt lyttede til det hele.

"Hvad jeg siger, angår jo ikke fruen," sagde onklen uden at blive forlegen. "Fruen er vel ikke vred … hun tager nok et glas lemonade mere?"

Olympe lod sig servere lidt mere lemonade. Men Marthe havde rejst sig og ville gå, men onklen tvang hende til at bese besiddelserne. Længst væk i haven stod hun stille og så på et stort hvidt hus nogle hundrede meter uden for Les Tulettes. Det

høje hegn om gården mindede om et fængsel, og de smalle sorte vinduer gav facaden et sygehusagtigt, nøgent præg.

"Det er galehuset," sagde onklen, som havde fulgt retningen af Marthes blik. "Fyren derhenne i det grå tøj er en af vagterne. Vi kommer fint ud af det sammen, han kommer af og til herover og drikker et glas vin."

Han vendte sig mod manden, som var ved at drikke sin vin færdig under multebærtræet, og råbte:

"Alexandre! Kom herhen og fortæl min broderdatter, hvor den gamles vindue er."

Alexandre nærmede sig beredvilligt.

"Kan De se de tre træer?" sagde han med en udstrakt finger, som om han tegnede en grundplan i luften. "Godt, lidt oven for det venstre kan De måske se en brønd i hjørnet af gården. Følg vinduerne i nederste række til højre, det er det femte vindue."

Marthe stod tavs og bleg og kunne ikke tage øjnene fra vinduet, man viste hende. Også onkel Macquart så derhen, men med fornøjet blinkende øjne.

"Somme tider ser jeg hende," sagde han, "om morgenen, når solen står på den anden side. Hun har det godt, ikke sandt, Alexandre? Det fortæller jeg dem altid, når jeg kommer til Plassans. Jeg bor jo udmærket her til at kunne våge over hende. Man kan ikke bo bedre."

Han lod et fornøjet grin undslippe sig.

"Ser du, min pige, Rougonerne har ikke stærkere hoveder end Macquarterne. Når jeg sider her, overfor det store skrummel af et hus derovre, tænker jeg ofte, at hele flokken måske engang kommer derhen, siden nu gammelmor er der. For mit eget vedkommende er jeg ikke bange, gudskelov, jeg er helt klar i

skallen. Men jeg kender nogen, som er lidt til en side. Jeg vil tage imod dem, vil jeg, jeg kan se dem fra min krog, jeg vil anbefale dem på det bedste hos Alexandre, selv om de ikke altid har været lige rare mod mig i familien."

Og han tilføjede med sin ubehagelige latter:

"Det er rigtig heldigt for jer alle sammen, at jeg bor i Les Tulettes."

Marthe begyndte at skælve i alle lemmer. Skønt hun kendte onklens smag for ubarmhjertige spøgefuldheder og hvordan han nød at plage de mennesker, han forærede sine kaniner, syntes hun alligevel, han talte sandt, når han sagde, at hele familien ville ende derhenne i disse grå rækker af celler. Hun ville ikke blive et minut til, selv om Macquart absolut vil lukke endnu en flaske op.

"Nå, hvad med hanen?" råbte han, netop som skulle til at stige op i vognen.

Han løb ind efter den og lagde den på hendes skød.

"Den er til Mouret, forstår du?" sagde han i en giftig tone. "Til Mouret, ikke nogen andre, hører du! Når jeg kommer og besøger jer, vil jeg spørge ham, hvad han syntes om den."

Han plirrede med øjnene og skævede til Olympe. Netop som kusken skulle til at piske på hestene, hagede han sig atter fast ved vognen og fortsatte:

"Gå hen til din fader og tal med ham om den mark. Ja, det er netop den mark der, lige foran os. Rougon er dum. Vi to er for gamle til at være uvenner. Og det er værst for ham, det ved han udmærket. Sig til ham, at han er godt dum."

Kalechen rullede bort. Da Olympe vendte sig om, så hun Macquart under multebærtræerne sammen med Alexandre;

han lo og var ved at åbne den anden flaske, han havde talt om. Marthe sagde udtrykkeligt til kusken, at han aldrig mere må køre forbi Les Tulettes. Hun var for øvrigt blevet træt at disse udflugter, hun foretog dem stadig mere sjældent og opgav dem ganske, da hun indså, at fader Faujas aldrig ville gå med til at tage med hende.

Marthe var som et nyt menneske. Det nervøse liv, hun førte, havde gjort hende udseende mere elegant. Hendes småborgerlige flegma, den klodsethed, hun havde fået ved gennem femten år at sidde og sove bag en disk, syntes at smelte ved hendes fromheds ild. Hun klædte sig bedre, og hun konverserede hos Rougons om torsdagen.

"Fru Mouret er igen som en ung pige," sagde fru de Condamin overrasket.

"Ja," mumlede doktor Porquier og rystede på hovedet, "hun går baglæns."

Marthe, som var blevet slankere og havde fået røde kinder og klare, ildfulde øjne, var nu i nogle måneder sælsomt smuk. Ansigtet strålede, hele hendes væsen vibrerede af liv, som omgav hende med en atmosfære ligesom af varme. Det var, som om hendes glemte ungdom blussede op i hende i fyrreårs alderen med en ildebrands glans og pragt. Nu adlød hun ikke længere fader Faujas, men gav fuldstændig efter for sit uafladelige behov for at fordybe sig i bøn. Hun sled sine knæ på Saint-Saturnins stengulv, levede i salmer og tilbedelse, faldt i ekstase foran strålende monstranser, oplyste kapeller, altre, der lyste som stjerner mod kirkeskibets mørke baggrund. Der var hos hende en slags ligefrem fysisk hunger efter disse herligheder, en hunger, som plagede hende, gjorde hendes

bryst og hjerne tomme, når hun ikke fik den tilfredsstillet. Hun plagedes alt for meget, hun følte sig døende, og hun måtte søge næring, knæle i skriftestolens hvisken, bøje sig for orglets vældige stormvind, udslettes i kommunionens krampe. Så følte hun ikke længere noget, hendes legeme blev befriet for alt ondt. Hun blev rykket op af jorden, hun blafrede ligesom i en smertefri død, hun blev en ren flamme, som fortæredes af kærlighed.

Fader Faujas fordoblede sin strenghed og prøvede brutalt at holde hende tilbage. Han var forbavset over denne genvakte lidenskab, denne tørst efter at elske og dø. Ofte spurgte han hende ud om hendes barndom. Han gik til fru Rougon; han vidste ikke, hvad han skulle stille op, og han var misfornøjet.

"Værtinden beklager sig over dig," sagde hans moder til ham. "Hvorfor lader du hende ikke gå i kirke, når hun nu så gerne vil? Du er forkert af dig at sige hende imod; hun er så venlig mod os."

"Hun tager livet af sig," mumlede præsten.

Fru Faujas trak på skuldrene, som hun havde for vane.

"Der er hendes sag. Enhver morer sig på sin måde. Det er bedre at tage livet af sig med bønner end med for meget mad som den møgtøs til Olympe. Vær dog ikke så streng mod fru Mouret. Det ødelægger til sidst alt det rare her i huset."

En dag, da hun gav ham sine råd, sagde han i en dyster tone:

"Moder, den kvinde vil blive forhindringen."

"Hun!" udbrød den gamle bondekone. "Men hun forguder dig jo, Ovide! Du kan få hende til hvad som helst, så længe du ikke skælder hende ud mere. Hvis det regner, vil hun bære dig til kirken, så du ikke bliver våd om fødderne."

Fader Faujas indså efterhånden selv nødvendigheden af ikke at bruge strenghed. Han var bange for, at det kom til et voldsomt udbrud. Efterhånden gav han Marthe større frihed, tillod hende at lukke sig inde visse dage til andagtsøvelser, at læse lange bønner ved hver station på korsets vej, ja endog at komme to gange om ugen til hans skriftestol i Saint-Saturnin. Da Marthe ikke mere hørte denne forfærdelige stemme, som anklagede hende for hendes fromhed ligesom for en hemmelig last, tænkte hun, at Gud havde taget hende til nåde. Hun nød nu endelig Paradisets fryd. Hun blev rørt, græd floder uden at vide af det, hun havde nervøse grådanfald, som tog alle hendes kræfter, så at hun til sidst lå bevidstløs, som om livet var løbet ud af hende sammen med tårerne. Rose bar hende da til sengs, og der lå hun i timevis med halvåbne øjne som et lig.

En eftermiddag blev Rose bange for hendes ubevægelighed og troede, at hun virkelig var død. Hun tænkte ikke på at banke på døren til det værelse, hvor Mouret sad lukket inde, hun løb op på anden sal og besvor fader Faujas at komme ned til fruen. Da han stod i soveværelset, gik hun efter æter, og lod ham alene med den besvimede kvinde, der lå tværs over sengen. Han tog Marthes hænder i sine. Da vred hun sig og stammede nogle usammenhængende ord. Da hun genkendte ham, som han stod ved siden af alkoven, blev hun purpurrød i ansigtet, lagde hovedet til rette på puden og gjorde en bevægelse med hænderne, ligesom for at trække tæppet op over sig.

"Har De det bedre nu, kære barn?" spurgte han. "De gør mig alt for urolig."

Hendes strube var snøret sammen, hun kunne ikke svare, hun brast i gråd og kastede hovedet frem og tilbage.

"Jeg lider ikke mere, jeg er alt for lykkelig," hviskede hun med en stemme, der var svag som en trækvind. "Lad mig græde, tårerne er min glæde. Å, hvor er De god at komme! Jeg har ventet Dem, kaldt på Dem så længe ..."

Hendes stemme blev endnu svagere, nu var den kun som et henført suk under bønnen.

"Hvem skal give mig vinger til at svinge mig op til Dem? Fjernt fra Dem, ivrig efter at blive opfyldt af Dem, forsmægter min sjæl, den længes efter Dem, sukker efter Dem, De er min Gud, mit eneste gode, min trøst, min skat, min lykke og mit liv, min Gud og mit alt ..."

Hun smilede, idet hun fremhviskede disse ord af glødende lidenskab. Hun foldede hænderne, syntes at hun så fader Faujas alvorlige ansigt omgivet af en glorie. Denne havde hidtil altid haft helt til at standse en bekendelse, før den kom over Marthes læber; nu blev han bange og trak sig tilbage.

"Vær fornuftig, det pålægger jeg Dem," sagde han i en myndig tone. "Gud vil vise Deres hyldest fra sig, hvis De ikke nedlægger den roligt og bevidst for hans fødder. I øjeblikket skal De kun tænke på at passe på Dem selv."

Rose kom tilbage, fortvivlet over ikke at have fundet noget æter. Han lod hende sætte sig ved siden af sengen, og sagde til Marthe i en mild tone:

"Vær ikke urolig. Gud vil blive rørt over Deres kærlighed. Når timen er inde, vil han stige ned til Dem og fylde Dem med evig lyksalighed."

Da han gik, var Marthe strålende, ligesom opstået fra de døde. Fra den dag var hun som blødt voks i hans hænder. Hun blev ham til stor nytte ved visse delikate udredninger hos fru de

Condamin; hun gjorde også ihærdige visitter hos fru Rastoil, blot fordi han ønskede det. Hun var absolut lydig, gjorde intet forsøg på at forstå, sagde, hvad han bad hende sige. Han iagttog ikke længere nogen forsigtighed med hende, gav hende sine instrukser brutalt og behandlede hende som en maskine. Hun ville have gået på gaden og tigget, hvis han havde befalet hende det. Og når hun blev urolig og bønfaldende strakte hænderne ud mod ham med sønderknust hjerte og læberne skælvende af lidenskab, kastede han hende til jorden med et ord, knuste hende under Himlens vilje. Aldrig vovede hun at sige et ord. Der var mellem hende og denne mand en mur af vrede og væmmelse. Når han gik bort fra de korte kampe, han måtte udkæmpe med hende, trak han på skuldrene med samme foragt som en kæmpe, et barn havde forsøgt at standse. Han vaskede og børstede sig, som om han mod sin vilje havde rørt ved et urent dyr.

"Hvor bruger du ikke lommetørklæderne, som fru Mouret har givet dig?" spurgte hans moder ham. "Det stakkels menneske ville blive så glad ved at se dem i dine hænder. Hun har brugt en hel måned til at brodere dit monogram."

Han gjorde en heftig gestus og svarede:

"Nej, slid du dem bare, moder. Det er fruentimmer-lommetørklæder. De har en lugt, jeg ikke kan tåle."

Selv om Marthe bøjede sig for præsten og kun var et blindt værktøj i hans hænder, blev hun dog for hver dag stadig mere bitter og trættekær, når det drejede sig om hverdagslivets småting. Rose sagde, at hun aldrig havde set hende være så smålig.

Men i særdeleshed forøgedes hendes had til manden. Rougonernes gamle nag vågnede til live mod denne søn af en Macquart, denne mand, som hun beskyldte for at være hendes livs ulykke. Nede i spisestuen generede hun sig ikke mere, hun kom med udfald mod Mouret, også når fru Faujas eller Olympe var der for at holde hende med selskab

"At tænke sig, at han lod mig sidde i tyve år, som bogholder med pennen bag øret mellem en sæk mandler og en damejeanne med olie! Aldrig nogen fornøjelser, ikke en gave. Han har taget mine børn fra mig. Han er i stand til at forlade mig en skønne dag, for at bilde folk ind, at jeg gør ham livet uudholdeligt. Heldigvis har jeg Dem. De vil fortælle sandheden overalt."

Hun kastede sig over Mouret uden nogen som helst anledning. Alt hvad han gjorde, hans blikke, hans bevægelser, de få ord, han udtalte, gjorde hende ude af sig selv. Hun kunne ikke se ham uden at blive grebet af et ubevidst raseri. Særlig udlod hun sig hen mod slutningen af måltiderne, når Mouret, uden at vente på desserten, foldede sin serviet sammen og stille rejste sig.

"Du kunne godt blive siddende ved bordet lige så længe som vi andre," sagde hun skarpt. "Du er ikke ligefrem høflig."

"Jeg er færdig, derfor går jeg," svarede han med sin flegmatiske stemme.

Men hun så i dette en taktik for at såre fader Faujas. Hun mistede fuldstændig sin selvbeherskelse.

"Du er et vanvittigt menneske, jeg skammer mig på dine vegne! Jo, jeg kunne have det kønt sammen med dig, hvis jeg ikke havde mødt venner, som er så venlige, at de vil trøste mig

for din brutalitet. Du kan ikke en gang iagttage almindelig bordskik, man kan ikke engang få lov at spise i fred og ro. Bliv siddende, hører du! Hvis du ikke spiser, så kan du se på os andre."

Han foldede ganske roligt sin serviet sammen, som om han ikke havde hørt hende; så gik han langsomt sin vej. Man hørte ham gå op ad trappen og låse sig inde. Da udbrød hun med en stemme, som om hun var ved at kvæles:

"Å det udyr, han tager livet af mig!"

Fru Faujas måtte trøste hende. Rose løb hen til trappen og råbte af alle kræfter, for at Mouret skulle høre hende gennem døren:

"De er et udyr, fruen har ret i, at De er et udyr!"

Nogle skænderier var særligt voldsomme. Marthe, hvis forstand svigtede hende, bildte sig ind, at hendes mand ville slå hende; det var en fiks idé hos hende. Hun påstod, at han lurede på hende, ventede på en lejlighed. Han turde ikke, sagde hun, fordi han aldrig traf hende alene; om natten var han bange for, at hun skulle skrige, råbe om hjælp. Rose svor på, at hun havde set herren gemme en grov stok i sit skrivebord. Fru Faujas og Olympe havde ingen vanskelighed ved at tro på disse historier; de beklagede meget deres værtinde, de kappedes om at optræde som hendes beskyttere. "Den vilde", som de nu kaldte Mouret, ville vel ikke mishandle hende i deres nærvær. Om aftenen opfordrede de hende til at komme og søge beskyttelse hos dem, hvis han blev besværlig. Hele huset levede i en stadig uro.

"Han er i stand til at begå mord," erklærede tjenestepigen.

Det år deltog Marthe med brændende andagt i påskeugens kirkelige ceremonier. Langfredag var hun i ekstase i den mørke

kirke, mens vokslysene slukkedes et ad gangen under stormen fra klagesangen, som genlød under de mørke hvælvinger. Hun syntes, at hendes åndedrag døde sammen med lysenes flammer. Da det sidste vokslys slukkedes og mørket stod som en uigennemtrængelig mur foran hende, besvimede hun. Hun lå i en time bøjet over en stol i samme stilling som en bedende, uden at de knælende kvinder rundt om hende bemærkede denne krise. Kirken var tom, da hun kom til sig selv. Hun drømte, at man piskede hende med ris, så at blodet randt fra hendes krop; hun følte så ulidelige smerter i hovedet, at hun førte hænderne til tindingerne ligesom for at trække tornene ud, der trængte ind i hendes hovedskal. Om aftenen under middagen opførte hun sig besynderligt. De nervøse rystelser vedblev; når hun lukkede øjnene, så hun vokslysenes døende sjæle forsvinde i mørket; hun granskede mekanisk sine hænder, søgte efter hullerne, hvor hendes blod var løbet ud. Hun gennemgik hele Kristi lidelseshistorie.

Da fru Faujas så, at hun var syg, ville hun have, at hun skulle gå tidligt i seng. Hun fulgte med hende, hjalp hende med at klæde sig af. Mouret, som havde en nøgle til sovekammeret, var allerede gået ind på sit kontor, hvor han tilbragte sine aftener. Da Marthe, med tæppet trukket helt op til hagen, sagde, at nu var hun varm og havde det bedre, sagde fru Faujas, at hun ville blæse lyset ud, så at hun kunne sove roligt, men den syge satte sig forfærdet op i sengen og sagde bønfaldende:

"Nej, sluk ikke lyset, stil det på bordet, så jeg kan se det. Jeg ville dø i mørket."

Og med vidt opspærrede øjne, ligesom gysende ved erindringen om et eller andet forfærdeligt drama, hviskede

hun:

"Det er forfærdeligt, forfærdeligt!"

Hun faldt tilbage mod puden og lod til at slumre ind, og fru Faujas forlod stille værelset.

Den aften var hele huset i seng klokken ti. Da Rose gik op, bemærkede hun, at Mouret stadig var inde på sit kontor. Hun kiggede gennem nøglehullet og så ham sidde og sove ved bordet med et osende køkkenlys foran sig.

"Jeg vækker ham ikke," sagde hun og fortsatte sin vej op ad trappen. "Han kan nikke halsen af led, hvis det lyster ham."

Ved midnat sov hele huset dybt, da der hørtes skrig fra førstesalen. Først var det en dump klagen, som efterhånden blev til rigtige skrig, kvalte og hæse nødråb fra en, man var ved at myrde. Fader Faujas fo'r op af sin søvn og kaldte på sin moder. Denne gav sig dårligt tid til at smide en kjole over sig. Hun gik ned og bankede på Roses dør og sagde:

"Kom med det samme, jeg tror, man er ved at myrde fru Mouret."

Skrigene tiltog. Snart var alle husets beboere på benene. Olympe viste sig med et halstørklæde kastet over skuldrene, fulgt af Trouche, som netop var kommet hjem, en smule drukken. Rose gik ned, og lejerne fulgte efter hende.

"Luk op, luk op, frue!" råbte hun ude af sig selv og dundrede med knyttede hænder på døren.

Dybe suk var det eneste svar; så hørtes et legeme falde, en voldsom brydekamp syntes at finde sted derinde på gulvet, og møbler blev revet omkuld. Dumpe slag genlød mod væggene, og man hørte en så frygtelig rallen, at Faujas' og Trouches så på hinanden og blegnede.

"Det er manden, som slår hende," hviskede Olympe.

"De har ret, det er den vilde!" sagde Rose. "Da jeg gik til sengs, så jeg, hvordan han lod som om han sov. Han sad og udtænkte sin dåd."

Hun buldrede atter på døren med begge knytnæver og råbte:

"Luk op, hr. Mouret. Vi henter politiet, hvis De ikke åbner. Å, den skurk, han ender på skafottet."

Nu begyndte hylene på ny. Trouche påstod, at han tappede blodet af hende som en slagtet kylling.

"Det er ikke nok at banke på," sagde fader Faujas og gik frem. "Vent."

Han satte sin stærke skulder mod døren og trykkede den ind, langsomt men sikkert. Kvinderne styrtede ind i værelset, hvor de blev mødt af et sælsomt syn.

Midt på gulvet lå Marthe stønnende, med sønderrevet linned, fuld af blødende sår. Hendes hår var opløst, og hun havde haget sig fast ved kommoden med en sådan kraft, at den stod på skrå op ad døren. I et hjørne stod Mouret med lyset i hånden og så med et sløvt udtryk, hvordan hun vred sig på gulvet.

Fader Faujas måtte skubbe kommoden af vejen.

"De er et udyr!" skreg Rose og truede ad Mouret. "At opføre sig på den måde mod en kvinde! Han ville have myrdet hende, hvis vi ikke var kommet i tide."

Fru Faujas og Olympe tog sig af Marthe.

"Stakkels veninde!" sagde den ene. "Hun havde en anelse her til aften, hun var så bange."

"Hvor har De ondt?" spurgte den anden. "De har vel ikke brækket noget? Den ene skulder er ganske sort, og der er en

stor skramme på knæet. Tag det nu roligt. Vi er hos Dem, vi vil forsvare Dem."

Marthe klynkede nu kun som et barn. Mens de to kvinder undersøgte hende og glemte, at der var mænd til stede i værelset, rakte Trouche hovedet frem og skævede til præsten, som satte møblerne på plads og ikke lod til at forstå hans betydningsfulde blikke. Rose hjalp med at få hende op i sengen. Da hun lå der og havde fået sit hår ordnet, blev de der endnu en stund, så sig om i værelset og ventede på at få mere detaljerede oplysninger. Mouret stod stadig i sit hjørne med lysestagen i hånden, ligesom forstenet af, hvad han havde set.

"Jeg forsikrer jer," stammede han, "jeg har ikke gjort hende noget ondt, jeg har ikke rørt hende med en finger."

"De har jo luret på en lejlighed i månedsvis," udbrød Rose forbitret, "det ved vi udmærket, vi har skam holdt øje med Dem. Min stakkels rare frue ventede netop, at De ville mishandle hende. Lyv ikke, så bliver jeg rasende!"

De to andre kvinder vovede ikke at tale sådan til ham, men de kastede truende blikke mod ham.

"Jeg forsikrer jer," gentog Mouret sagtmodigt, "at jeg ikke har slået hende. Jeg skulle netop til at gå til sengs, jeg havde taget min nathue på. Da jeg tog lyset, som stod på kommoden, vågnede hun, skreg op, slog ud med armene og begyndte at slå sig i panden med knytnæverne og rive sig med neglene."

Rose rystede med en frygtelig mine på hovedet.

"Hvorfor åbnede De ikke?" spurgte hun heftigt. "Vi hamrede jo løs på døren, alt hvad vi kunne."

"Jeg bedyrer, det er ikke mig!" sagde han i en endnu mere skikkelig tone. "Jeg vidste ikke, hvad der gik af hende. Hun

kastede sig på gulvet, hun bed sig selv, hun sprællede løs som en galning. Jeg turde ikke gå forbi hende, jeg var skræmt fra vid og sans. Jeg råbte til jer to gange om at komme ind, men I hørte mig ikke, hun skreg alt for højt. Jeg var så bange. Det er ikke mig, det kan jeg forsikre."

"Ja, ja, det er hende selv, der har slået sig, ikke sandt?" sagde Rose hånleende.

Hun vendte sig til fru Faujas og tilføjede:

"Han smed sikkert sin stok ud gennem vinduet, da han hørte os komme."

Mouret satte endelig lyset fra sig på kommoden og satte sig ned med hænderne i skødet. Han forsvarede sig ikke længere, han stirrede stift på de halvtpåklædte kvinder, som sad ved sengen og slog ud med de magre arme. Trouche havde vekslet et blik med fader Faujas. Den stakkels mand forekom dem lidet frygtelig, som han sad der i skjorteærmer med nathuen på sit skaldede hoved. De gik hen og så på Marthe, som lå med forvredent ansigt og lod til at vågne af en pinefuld drøm.

"Hvad er der, Rose?" spurgte hun. "Hvorfor er alle de mennesker herinde? Jeg er så træt. Sig til dem, at skal lade mig være i fred."

Rose tøvede et øjeblik.

"Deres mand er herinde," hviskede hun. "Er De ikke bange for at være alene med ham?"

Marthe så forbavset på hende.

"Nej, nej," svarede hun, "gå jeres vej, jeg er så søvnig."

Alle forlod nu værelset; Mouret sad tilbage og stirrede på alkoven.

"Han kan ikke låse døren," sagde Rose ude på trappen. "Ved den første lyd løber jeg ned og flyver på ham. Jeg går i seng med tøjet på. Hørte De, hvor den stakkels frue ville narre os, så vi ikke skulle tro noget ondt om den vildmand? Hellere end hun anklager ham, lader hun ham myrde sig. Og sikke skinhellig han så ud, ikke sandt?"

De tre kvinder stod og snakkede nogen tid på afsatsen på anden sal, med lys i hånden og de magre ben stikkende frem under de nødtørftigt ombundne sjaler, og enden på visen blev, at der ikke fandtes nogen straf, der var streng nok til sådan en fyr. Trouche, som kom bagerst, sagde grinende bag fader Faujas præstekjole:

"Hun har nu stadig ganske pæne former, den lille frue; men det kan ikke være så rart at have en hustru, der spræller som en orm på gulvet."

De skiltes. Der blev atter stille i huset, og resten af natten gik roligt. Dagen efter, da de tre kvinder ville tale med hende om det forfærdelige optrin, blev Marthe overrasket og ligesom skamfuld; hun svarede ikke og talte om noget andet. Først da alle var gået, sendte hun bud efter en snedker for at få døren lavet. Fru Faujas og Olympe drog den slutning, at fru Mouret tav for at undgå skandale.

Påskedag vaktes Marthe i Saint-Saturnin til ny ekstase af opstandelsens triumferende glæde. Langfredags mørke blev drevet bort af morgenrøden, kirken lå der, hvid, duftende, strålende som til et himmelsk bryllup, kordrengenes stemmer lød kærtegnende som fløjter, og under denne jubelsang følte hun sig oprevet af en nydelse, der var endnu mere forfærdelig end hendes angst ved korsfæstelsen. Hun kom hjem med

brændende øjne og klangløs stemme; hele den lange aften snakkede hun løs med en munterhed, der ikke var almindelig hos hende. Da hun gik til sengs, lå Mouret der allerede. Ved midnat vækkedes huset igen af øresønderrivende skrig.

Scenen fra i forgårs blev nu gentaget, men ved den første banken på døren kom Mouret og åbnede med et ophidset udtryk og i bar skjorte. Marthe lå, fuldt påklædt, næsegrus på gulvet og snøftede og slog hovedet mod sengefoden. Hendes livstykke lod til at være blevet flået op, og der var to blå mærker på hendes blottede hals.

"Denne gang har han villet kvæle hende," sagde Rose.

Kvinderne klædte hende af. Mouret lagde sig igen, skælvende og bleg som et lig. Han forsvarede sig ikke, syntes ikke engang at høre de vrede ord; han trak tæppet op til hagen og forsvandt næsten.

Senere kom der lignende scener, med forskellige mellemrum. Alle i huset levede i ængstelig venten på en eller anden forbrydelse; ved den mindste lyd var lejerne på anden sal på benene. Marthe undveg alle hentydninger; hun ville under ingen omstændigheder have, at Rose skulle rede op til Mouret inde på kontoret. Når det gryede, var det som om enhver erindring om nattens drama var udslettet.

Imidlertid spredte sig det rygte i kvarteret, at der skete sære ting hos Mourets. Man fortalte, at manden hver nat pryglede sin hustru med en knortekæp. Rose havde taget det løfte af fru Faujas og Olympe, at de ikke måtte sige noget, eftersom hendes herskerinde tilsyneladende ville fortie det; men hun havde selv med sine antydninger og beklagende miner bidraget til at forstærke troen på de historier, der var i omløb, hos

butiksejerne i byen. Slagteren, som var en spøgefugl, sagde, at Mouret pryglede sin hustru, fordi han havde overrasket hende sammen med præsten, men frugtkonen forsvarede "den stakkels frue", som var så blid og ikke i stand til at begå noget forkert; bagerfruen påstod derimod, at manden var "en af den slags, som piner deres koner bare for deres fornøjelses skyld." På torvet talte man for tiden altid om Marthe med deltagende miner og på samme måde, som man taler om et sygt barn. Når Olympe var ude og købe en pose kirsebær eller hindbær, faldt talen altid på Mourets. En flod af rørte fraser strømmede frem.

"Nå, hvordan står det til derhjemme?"

"Tal ikke om det! Hun græder, så det er den rene elendighed. Det er ligefrem hjerteskærende. Man ønsker virkelig, at hun kunne få lov at dø."

"Hun købte artiskokker hos mig forleden, og da havde hun en skramme på kinden."

"Ja, han reder hende frygteligt til. De skulle bare have set hendes legeme, som jeg har set det. Det er ét stort sår. Han sparker hende, når hun ligger på gulvet. Jeg er altid bange for at finde hende med knust hoved, når vi kommer ned om natten."

"Det må ikke være morsomt for Dem at bo i det hus. Jeg ville være flyttet; jeg ville blive syg, hvis jeg skulle se på den slags grufulde ting hver eneste nat."

"Hvad skulle der så blive af det ulykkelige væsen? Hun er så smuk og mild! Det er for hendes skyld, vi bliver … Det bliver vel fem sous for kirsebærrene?"

"Ja, fem sous. De er i hvert fald et godt menneske og et menneske med mod og mandshjerte."

Denne historie om ægtemanden, der angreb sin hustru med en stok, så snart det blev midnat, interesserede især torvekonerne. Frygtelige detaljer gjorde historien værre for hver dag. En gudfrygtig kone erklærede, at Mouret var besat, at han bed sin hustru i struben så hårdt, at fader Faujas måtte gøre korsets tegn tre gange med den venstre tommel for at få ham til at slippe taget. Så faldt Mouret omkuld på gulvet som en død masse, og en stor, sort rotte sprang ud af hans mund og forsvandt, skønt man ikke kunne finde det mindste hul i gulvet. Høkeren på hjørnet af Rue Taravelle skræmte hele kvarteret ved at udtale som sin mening, at "den satan var sikkert bidt af en gal hund."

Men blandt Plassans' standspersoner var der mange, som ikke troede på historien. Da den nåede Cours Sauvaire, morede den de småborgere vældigt, som sad i rækker på bænkene og lunede sig i majsolen.

"Mouret er ikke i stand til at slå en kvinde," sagde de. "Han ser ud, som om han selv har fået tærsk, han er holdt om med at tage sin spadseretur. Det er sikkert konen, der holder ham i stramme tøjler."

"Man ved aldrig," sagde en pensioneret kaptajn. "Der var en officer i mit regiment, som fik en ørefigen af sin kone, bare han åbnede munden. Det stod på i ti år. En dag tog hun til at sparke ham; da blev han rasende og var nær ved at kvæle hende. Måske holder Mouret heller ikke af at blive sparket."

"Han synes sikkert endnu mindre om præster," grinede en anden hånligt.

Fru Rougon lod i nogen tid ikke til at vide noget om skandalen, som hele byen talte om. Hun smilede som før og lod,

som om hun ikke forstod de antydninger, man kom med i hendes nærvær. Men en dag, efter et længere besøg, hun havde haft af hr. Delangre, besøgte hun sin datter med skræmt mine og tårer i øjnene.

"Å, mit elskede barn," sagde hun og slog armene om Marthe, "hvad er det, jeg må høre? Din mand går så vidt, at han mishandler dig? Det passer ikke, vel? Jeg benægtede det på det bestemteste. Jeg kender Mouret. Han har en dårlig opdragelse, men han er ikke ond."

Marthe rødmede og blev grebet af den skam, hun altid følte, når man berørte dette emne i hendes nærvær.

"Fruen vil ikke beklage sig," blandede Rose sig med sin vanlige ligefremhed. "Jeg ville for lang tid siden være gået til Dem og have fortalt det, hvis jeg ikke havde været bange for at få skænd af fruen."

Den gamle dame slap sin datters med et udtryk af uendelig smertelig overraskelse.

"Det er altså sandt, at han slår dig? Å, den skurk!"

Hun brast i gråd.

"At blive så gammel som jeg blot for at opleve sådan noget! En mand, som vi overdængede med velgerninger efter hans faders død, da han ikke var andet end bogholder hos os! Det var Rougon, som insisterede på dette ægteskab. Jeg sagde til ham, at Mouret havde lumske øjne. For resten har han altid behandlet os dårligt; han flyttede kun til Plassans for at stikke os den lille formue i næsen, han havde samlet sammen. Gudskelov havde vi ikke brug for ham, vi var rigere end han, og det var det, der ærgrede ham. Han er snæversynet; han er så misundelig, han har altid på den mest uhøflige måde vægret sig

ved at sætte sin fod i min salon; dér ville han være sprækket af misundelse. Men jeg har ikke tænkt mig at lade dig blive her hos sådan et udyr. Der findes da heldigvis love."

"Tag det roligt, jeg forsikrer dig, at folk overdriver," sagde Marthe, der blev stadig mere forlegen.

"Der kan De se, hun forsvarer ham oven i købet!" udbrød pigen.

Fader Faujas og Trouche, som havde holdt en længere rådslagning længst nede i haven, nærmede sig nu, hidlokket af de højlydte stemmer.

"Hr. pastor, jeg er en ulykkelig moder," jamrede fru Rougon endnu højere. "Jeg har kun en datter, og nu får jeg at vide, at hun græder nat og dag. Jeg beder Dem, De som bor her i huset, trøst hende, beskyt hende."

Præsten så på hende, ligesom for at gennemskue denne pludseligt opståede sorg.

"Jeg har netop mødt en person, hvis navn jeg ikke vil nævne," vedblev hun og så lige så indgående tilbage på præsten. "Han skræmte mig. Gud skal vide, at jeg har været overbærende mod min svigersøn. Men det er vel min pligt at stå på min datters side? Nuvel, min svigersøn er en skurk, han mishandler sin hustru, han vækker skandale i byen, han er indblandet i alle mulige uhyggelige affærer. De skal se, han kompromitterer sig også politisk, når nu valgene nærmer sig. Sidste gang var det ham, som anførte pakket i fattigkvarteret. Det blev min død, pastor ..."

"Hr. Mouret vil ikke tillade, at man gør ham nogen forestillinger," sagde præsten.

"Men jeg kan da ikke lade min datter blive i en sådan mands vold!" råbte fru Rougon. "Jeg har ikke tænkt at lade mig vanære. Retfærdighed er ikke for hunde."

Trouche greb lejligheden, da der blev stille, og erklærede brutalt:

"Hr. Mouret er gal," erklærede han råt.

Ordet faldt som et kølleslag, alle så på hinanden.

"Jeg mener, der er noget galt med hans hoved," fortsatte Trouche. "Man behøver bare at iagttage hans øjne. Jeg erkender selv, at jeg ikke er rolig. Der var en mand i Besançon, som forgudede sin datter, men han myrdede hende en nat uden at vide, hvad han selv gjorde."

"Herren har været underlig længe," mumlede Rose.

"Det er jo forfærdeligt!" sagde fru Rougon. "De har ret, han så besynderlig ud, sidste gang jeg mødte ham. Han har aldrig været rigtig klar i hovedet. Ak, min stakkels elskede, lov mig, at du fortæller mig det hele. Jeg kan aldrig sove roligt fra nu af. Hører du, når din mand begår en ny galskab, så tøv ikke, udsæt dig ikke for mere for faren. Galninger spærrer man inde!"

Dermed gik hun.

Da Trouche blev alene med fader Faujas, grinede han ondskabsfuldt, så man kunne se hans sorte tænder.

"Værtinden kan takke mig!" sagde han. "Nu kan hun sprælle så meget hun vil om natten."

Præsten stod gråbleg i ansigtet og med sænket blik og svarede ikke. Så trak han på skuldrene og gik ud for at læse i sit breviarium under vinløvet i haven.

18

Hver søndag gik Mouret af gammel vane ud og slog et slag rundt i byen. Det var den eneste dag, han opgav den ensomhed, han med en slags skam lukkede sig inde i. Det var ganske mekanisk. Om morgenen barberede han sig, tog en ren skjorte på, børstede sin jakke og sin hat; efter morgenmaden var han ude på gaden, uden at vide, hvordan det var gået til, promenerede langsomt, med korrekt mine og hænderne på ryggen.

En søndag, da han kom ud fra sin port, opdagede han Rose på Rue Balandes fortov, som stod og talte ivrigt med hr. Rastoils tjenestepige. De tav begge, da de så ham. De betragtede ham med en så besynderlig mine, at han så efter, om lommetørklædet hang ud af baglommen. Da han kom til torvet udenfor underpræfekturet, drejede han hovedet og så dem stadig stå på samme sted: Rose efterlignede en fuld, der dingler, og præsidentens pige lo højt.

"Jeg går for hurtigt, de gør nar af mig," tænkte Mouret.

Han satte yderligere farten ned. På Rue de la Banne kom de handlende ud i deres butiksdøre og fulgte ham nysgerrigt med øjnene. Han nikkede til slagteren, som stod ganske målløs uden at besvare hans hilsen. Bagerfruen, som han tog hatten af for, blev så forskrækket, at hun pegede på ham tværs over gaden. Frugtkonen, kolonialhandleren og konditoren pegede ham for hinanden fra det fortov til det andet. Bag ham blev der liv og bevægelse, der dannedes grupper, og der var højrøstet tale og hånlig latter.

"Så De, hvor rank han går?"

"Ja, da han skulle over kantstenen, var han lige ved at snuble."

"Sådan er det vist altid med sådan nogle."

"Jeg blev i hvert fald frygtelig bange. Hvorfor lader man ham gå ud? Det burde være forbudt."

Mouret vovede ikke at vende sig om igen; han blev grebet af en ubestemt uro, men forstod ikke rigtigt, at man talte om ham. Han gik hurtigere og svingede ubesværet med armene. Han fortrød, at han havde taget sin gamle frakke på, en nøddebrun frakke, som ikke mere var moderne. Da han kom til torvet, tøvede han et øjeblik, men begav sig så beslutsomt ind mellem grønthandlerkonerne. Men dér blev der ligefrem opstandelse, da man fik øje på ham.

Alle Plassans fruentimmer dannede spalier, hvor han gik frem. Sælgekonerne rejste sig og stirrede på ham med hænderne i siden. Man skubbede til hinanden, nogle kvinder klatrede op på afviserne foran kornlageret. Han påskyndede sine skridt, søgte at komme væk, kunne endnu ikke tro, at han var anledning til al dette spektakel.

"Det ser ud, som om hans arme var vejrmøllevinger," sagde en bondekone, som solgte frugt.

"Han render afsted som en tosse; det var nær ved, han havde væltet mit bord," sagde en salathandlerske.

"Stands ham! Stands ham!" råbte melhandlerne spøgende.

Mouret standsede nysgerrig, hævede sig naivt på tå for at se, hvad der var på færde. Han troede, man havde grebet en tyv på fersk gerning. Der blev leet højt i folkemængden; man hørte tyssen, piften og dyrelyde.

"Han er ikke ondskabsfuld, gør ham ikke noget ondt."

"Jeg stoler ikke på ham. Han står op om natten og vil kvæle folk."

"Ja, han har i hvert fald uhyggelige øjne."

"Nå, og det kom over ham ganske pludseligt?"

"Ja, lige med et. Men sådan går det med os mennesker! Han, som var så skikkelig! – nej, jeg går min vej, det plager mig. Her er tre sous for roerne."

Mouret havde genkendt Olympe midt i en gruppe af kvinder. Hun havde købt nogle prægtige ferskner, som hun bar i en lille elegant broderet pose. Hun fortalte vist nogen en eller anden rystende historie, for kællingerne rundt om hende udstødte halvkvalte råb og slog hænderne sammen.

"Så greb han hende i håret," sagde hun, "og ville have skåret halsen over på hende med en ragekniv, der lå på kommoden, hvis vi ikke var kommet i tide og havde forhindret forbrydelsen. Sig ikke noget til ham, ellers gør han en ulykke."

"Hvad for noget? En ulykke?" spurgte Mouret forbløffet Olympe.

Kvinderne trak sig tilbage, og Olympe lod til at være på vagt; hun skubbede sig til side og mumlede:

"Bliv ikke vred, hr. Mouret. Det er bedst, De går hjem."

Mouret tog sin tilflugt til en gyde, der førte til Cours Sauvaire. Støjen fordobledes, og et øjeblik blev han forfulgt af den voksende larm fra torvet.

"Hvad går der af dem i dag?" tænkte han. "Måske var det mig, de gjorde nar af; men jeg hørte ikke mit navn. Der er sikkert sket en eller anden ulykke."

Han tog hatten af og så på den, ængstelig for om en gadedreng havde smidt gadesnavs på den. Han havde heller

ikke nogen papirdrage hængende bag på ryggen. Denne undersøgelse beroligede ham. Han genoptog sin gravitetiske spadseretur i den stille gyde og kom ud på Cours Sauvaire. Småborgerne sad på deres sædvanlige pladser på en bænk i solskinnet.

"Nej se, der har vi jo Mouret," sagde den pensionerede kaptajn med stor overraskelse.

Den livligste nyfigenhed aftegnede sig på herrernes døsige ansigter. De strakte hals, uden at rejse sig, lod Mouret stå foran sig og granskede ham nøje fra top til tå.

"Nå, De tager Dem nok en lille promenade?" sagde kaptajnen, som lod til at være den modigste.

"Ja, ja, en lille promenade," gentog Mouret i et adspredt tonefald. "Det er jo smukt vejr."

Herrerne udvekslede et betydningsfuldt smil. De frøs, og det var ved at samle sig nogle skyer.

"Smukt vejr," sagde den tidligere garver, "De stiller da ikke store krav. Men De er jo også allerede vinterklædt. Det er en morsom frakke, De har på!"

Smilene forvandledes til en fnisen.

Mouret så ud som om han fik en idé.

"Se efter," sagde han, idet han vendte sig om, "om jeg ikke har en sol malet på ryggen."

Nu kunne den tidligere mandelopkøber ikke holde sig længere, han brast i latter. Kaptajnen, som var selskabet spøgefugl, blinkede med det ene øje.

"Hvor … en sol?" sagde han. "Jeg kan kun se en måne."

De andre brølede af latter og fandt det kolossalt vittigt.

"En måne?" sagde Mouret. "Gør mig den tjeneste at fjerne den; jeg har kun haft ærgrelser af den."

Kaptajnen slog ham i ryggen to-tre gange og sagde så:

"Så min ven, nu er den væk. Det må ikke være rart at have en måne på ryggen. De ser ikke rask ud?"

"Nej, jeg har det ikke så godt," svarede han i en ligegyldig tone.

Da han syntes, han hørte hvisken fra bænken, vedblev han:

"Jeg får skam en udmærket omsorg derhjemme. Min hustru er meget venlig, hun pylrer rigtigt om mig. Men jeg har stort behov for at hvile. Det er derfor jeg ikke går ud og ikke lader mig se så ofte som før i byen. Når jeg bliver rask, vil jeg begynde mine forretninger igen."

"Jøsses," afbrød den tidligere garver, "man siger ellers, det er Deres hustru, der ikke har det godt."

"Min hustru … hun er ikke syg, det er en løgn!" udbrød han og blev ivrig. "Hun fejler intet, ikke det ringeste. Folk ser skævt til os, fordi vi holder os så meget for os selv. Min hustru syg! Nej, hun er vældig rask, hun har aldrig så meget som hovedpine."

Han fortsatte med at tale i korte, stammende sætninger med det urolige blik hos en mand, der lyver. Herrerne nikkede medlidende, og kaptajnen bankede sig sigende på panden med pegefingeren. En tidligere hattemager, som havde undersøgt Mouret fra knuden på hans halstørklæde til den nederste knap i frakken, hensank endelig i beskuelse af hans fodtøj. Det venstre snørebånd var gået op, hvilket forekom hattemageren højst forunderligt; han skubbede sine naboer i siden, viste dem med en blinken denne snøre, hvis ender hang løse. Snart kunne ingen på bænken se andet end snørebåndet. Det var

højdepunktet. Herrerne trak på skuldrene for at vise, at de ikke havde det mindste håb tilbage.

"Mouret," sagde kaptajnen faderligt, "bind dog Deres snørebånd."

Mouret så på sine fødder, men han lod ikke til at forstå, han vedblev at tale. Da man ikke svarede ham, tav han, stod der endnu et øjeblik, men fortsatte så sin spadseretur.

"Han falder, det er sikkert," erklærede garveren og rejste sig for at kunne se ham længere. "Hvor latterlig han dog er! Han falder noget af på det, gør han!"

Da Mouret for enden af Cours Sauvaire gik forbi ungdomsklubben, hørte han også der de samme halvkvalte latterudbrud, som havde forfulgt ham, lige siden han satte fod på gaden. Han så ganske tydeligt Séverin Rastoil stå i døren til klubben og udpege ham for en gruppe unge herrer. Det var åbenbart, at det var ham, byen lo ad. Han bøjede hovedet, grebet af en slags ængstelse, ude af stand til at forstå denne fjendtlighed, og sneg sig frem langs med husvæggene. Da han skulle dreje af ind på Rue Canquoin, hørte han en støj bag sig; han drejede hovedet og opdagede tre gadedrenge, som fulgte efter ham, to store med en fræk mine og en helt lille, meget alvorlig, som havde en gammel appelsin, han havde samlet op i rendestenen. Han gik videre ad Rue Canquoin, skråede over Place des Récollets og befandt sig så på Rue de la Banne. Drengene fulgte stadig efter ham.

"Skal I have klø?" råbte han og satte kursen mod dem.

De sprang til side, lo, skreg og krøb væk på alle fire. Mouret var meget rød i hovedet og følte sig latterlig. Han gjorde en anstrengelse for at berolige sig og genoptog sit spadseretempo.

Han var mest bange for at gå over torvet uden for underpræfekturet og forbi Rougons vinduer med den stadig voksende hale af gadedrenge efter sig. Han blev tvunget til at tage en omvej for at undgå sin svigermoder, der kom hjem fra eftermiddagsmessen med fru de Condamin.

"Hold fast i ulven!" skreg drengene.

Med koldsved på panden og snublende mod brostenene hørte Mouret den gamle fru Rougon sige til domæneintendantens hustru:

"Se ham dog, den ulyksalige! Det er skammeligt! Vi kan virkelig ikke tolerere det længere."

Mouret begyndte nu at løbe. Han styrtede ind på Rue Balande, hvor ti-tolv drenge fulgte efter ham. Han syntes, at butiksejerne på Rue de la Banne, kællingerne på torvet, de spadserende på Cours Sauvaire, de unge herrer i klubben, Rougons, Condamins, ja hele Plassans, stimlede sammen bag ham med halvkvalte latterudbrud op ad den lange, stejle gade. Drengene trampede med fødderne i stenbroen og lavede en larm som et løssluppent hundekobbel i det stille kvarter.

"Hold ham fast!" hylede de.

"Tjuhej! Han er en lystig fyr med sin lange frakke!"

"Tag Rue Taravelle, I andre, og overhal ham!"

"Ilmarch!"

Mouret fo'r fortvivlet frem for at nå sin port, men han snublede, faldt omkuld på fortovet og lå et øjeblik ligesom besvimet. Drengene, som var bange for prygl, dannede en kreds omkring ham og opløftede et triumferende råb; den lille marcherede frem med en gravitetisk mine og smed den rådne appelsin på ham; den knustes mod hans venstre øje. Han rejste

sig med besvær og gik ind hos sig selv uden at tørre sig. Rose måtte tage en kost og jage gadedrengene væk.

Efter denne søndag var hele Plassans overbevist om, at Mouret var bindegal. Man fortalte forbløffende ting om ham. Han lukkede sig inde i dagevis i et tomt værelse, hvor der ikke var blevet gjort rent i årevis, og det var ikke noget, man fandt på, for dem, der fortalte det, havde det fra hans eget tyende. Hvad kunne han tage sig for i dette tomme værelse? Oplysningerne var forskellige; tjenestepigen sagde, at han bare sad og stirrede sløvt frem for sig, og det lød jo rigtig grimt. På torvet troede man aldeles bestemt, at han havde en ligkiste, hvori han lagde sig så lang han var med åbne øjne og hænderne over kors på brystet, og det fra morgen til aften, bare for morskabs skyld.

"Han har gået længe og samlet sammen til det her," sagde Olympe i alle butikker. "Det lå og rugede i ham, han blev nedslået, søgte skjulte kroge at gemme sig i, ligesom et sygt dyr. Allerede den første dag, jeg kom i huset, sagde jeg til min mand: 'Det står ikke rigtigt til med værten'. Han havde gule øjne og så lumsk ud. Og lige siden har der været en uro i huset … han har haft alle mulige maniske ideer. Han talte sukkerstykkerne, låste brødet inde. Han var så nærig, at hans hustru ikke en gang havde et par sko at tage på. Det er en ulykkelig kvinde, som jeg beklager af hele mit hjerte! Hun har måttet gå igennem lidt af hvert. Kan De tænke Dem hendes liv sammen med denne galning, som ikke engang kan holde bordskik? Han smider servietten fra sig midt under middagen og går sin vej som en idiot efter at have rørt det hele sammen på sin tallerken. Og så er han altid sur og vil skændes. Han laver en scene for en

sennepskrukke, der er blevet stillet forkert. Nu siger han ikke mere, men han ruller med øjnene som et vildt dyr og overfalder folk uden at give en lyd fra sig. Jeg har set de mest besynderlige ting. Hvis jeg fortalte alt, hvad jeg ved ..."

Når hun havde ophidset nysgerrigheden og man bestormede hende med spørgsmål, sagde hun:

"Nej, nej, det kommer jo ikke mig ved. Fru Mouret er en from kvinde, hun lider som en sand kristen; hun har sine egne ideer om dette, og dem må man respektere. Men vil De tænke Dem, han har villet skære halsen over på hende med en ragekniv!"

Det var altid den samme historie, men den gjorde sin virkning, kvinderne knyttede næverne og talte om at kvæle Mouret. Når nogen rystede mistroisk på hovedet, lukkede man munden på ham ved at bede ham forklare de skrækkelige natlige scener; kun en dåre var i stand til at mishandle sin hustru på den måde, så snart hun gik til sengs. Dette var et hemmelighedsfuldt punkt, som bidrog til at sprede historien ud over hele byen. I løbet af en måned var rygterne vokset. Trods de frygtelige historier, Olympe kolporterede, var der blevet roligt i Rue Balande, nætterne forløb i stilhed. Marthe blev nervøs og utålmodig, når hendes venner i fordækte vendinger bad hende være forsigtig.

"De vil altså kun følge Deres eget hoved, ikke?" sagde Rose. "Men De skal se, han begynder nok igen. En skønne dag finder vi Dem myrdet."

Fru Rougon kom nu på besøg hver anden dag. Hun trådte ind med et uroligt udtryk og spurgte allerede Rose i entreen:

"Nå? Der er ikke sket noget i dag?"

Når hun så sin datter, kyssede hun hende med en lidenskabelig ømhed, som om hun havde været bange for aldrig at få hende at se igen. Hun kunne ikke sove om natten, påstod hun; hun skælvede, hver gang det ringede på, troede altid, at man kom for at meddele hende en ulykke; hun levede i stadig angst. Og når Marthe forsikrede hende om, at hun ikke var i nogen som helst fare, så hun beundrende på hende og udbrød:

"Du er en engel! Hvis det ikke var for mig, ville man dræbe dig uden videre. Men vær rolig, jeg våger over dig, jeg tager mine forholdsregler. Hvis din mand rører så meget som en finger, skal han få med mig at gøre."

Hun forklarede sig ikke nærmere. Sagen var, at hun gik rundt til alle de offentlige myndigheder i Plassans. Hun havde fortalt om sin datters ulykke til mairen, til underpræfekten og til retspræsidenten i al fortrolighed, og havde afæsket dem absolut tavshed.

"Det er en fortvivlet moder, som henvender sig til Dem," sagde hun med tårer i øjnene. "Jeg overlader mit stakkels barns ære og værdighed til Dem. Min mand ville blive syg, hvis det kom til en offentlig skandale, men jeg kan jo ikke gå og vente på, at katastrofen indtræffer. Råd mig, sig mig, hvad jeg bør gøre."

De forskellige herrer var meget elskværdige. De beroligede hende, lovede at våge over fru Mouret i al stilhed; ved den mindste fare ville de gribe ind. Hun var særlig vedholdende hos hr. Péqueur des Saulaies og hr. Rastoil, som var hendes svigersøns naboer og straks kunne gribe ind, hvis ulykken indtraf.

Denne historie om den godmodige tosse, som blev vild, når midnatstimen slog, vakte livlig interesse ved de to selskabers sammenkomster i Mourets have. Man blev meget ivrige efter at komme til at hilse på fader Faujas. Klokken fire kom denne ned og hilste på i løvgangen; han vedblev at være tilbageholdende og svarede kun med en rysten på hovedet. De første dage kom man kun med indirekte hentydninger til det drama, der udspillede sig i huset, men en tirsdag så hr. Maffre op på facaden med en urolig mine, pegede med et blik på et vindue på første sal og spurgte:

"Det er altså sovekammeret?"

Så talte begge selskaberne dæmpet om den besynderlige historie, som havde vakt en sådan opstandelse i kvarteret. Præsten gav nogle svævende forklaringer: det var meget sørgeligt, han beklagede alle parter – længere vovede han sig ikke.

"Men De, doktor," spurgte fru de Condamin hr. Porquier, "De, som er huslæge her, hvad mener De om alt dette?"

Doktor Porquier rystede på hovedet, før han svarede. Først spillede han hemmelighedsfuld.

"Det er et meget ømtåleligt spørgsmål," sagde han. "Fru Mouret har intet stærkt helbred. Hvad hr. Mouret angår ..."

"Jeg har talt med fru Rougon," sagde underpræfekten. "Hun er meget urolig."

"Hendes svigersøn har altid været hende en torn i øjet," afbrød hr. de Condamin ligefremt. "Jeg mødte Mouret i klubben forleden. Han vandt over mig, da vi spillede et parti piquet. Jeg syntes, han var lige så fornuftig, som han plejer at være. Denne hædersmand har jo aldrig ligefrem været noget lys."

"Jeg har aldrig påstået, at han er, hvad man almindeligvis mener med gal," sagde doktoren, som mente sig angrebet, "men jeg siger heller ikke, at det er klogt at lade ham gå løs."

Denne erklæring gjorde et vist indtryk. Hr. Rastoil betragtede muren, som skilte de to haver. Alles ansigter vendte sig mod lægen.

"Jeg har kendt en elskværdig dame," fortsatte han, "som levede på en stor fod, gav middage, kom i de fineste kredse og konverserede overordentlig åndfuldt. Nuvel, så snart hun kom ind i sit sovekammer, låste hun døren og rendte til langt ud på natten rundt på alle fire og gøede som en hund. Tjenestefolkene mente længe, at hun skjulte en hund inde hos sig. Denne dame var et eksempel på, hvad vi læger kalder 'periodisk galskab'."

Fader Surin havde svært ved at lade være med at le, idet han så på frøkenerne Rastoil, der havde megen morskab af denne historie om den gøende verdensdame. Doktor Porquier pudsede næse med en alvorlig mine.

"Jeg kunne anføre tyve lignende tilfælde," fortsatte han, "personer, som lader til at være ved deres fulde fem, og som begår de meste forbløffende galskaber, så snart de er alene. Hr. de Bourdeu kendte en markis, hvis navn jeg skal lade unævnt, i Valence ..."

"Det var en af mine mest intime venner," sagde hr. de Bourdeu, "han spiste ofte til middag i præfekturet. Hans historie vakte enorm opsigt."

"Hvilken historie?" spurgte fru de Condamin, da hun så, at doktoren og den tidligere præfekt tav.

"Det er ikke just nogen artig historie," sagde hr. de Bourdeu leende. "Markisen, som for øvrigt var småt begavet, tilbragte

hele dage i sit kontor, hvor han påstod at beskæftige sig med et stort værk om nationaløkonomi. Efter ti års forløb opdagede man, han fra morgen til aften sad og lavede små ensartede kugler af ..."

"Af sine egne ekskrementer," fuldendte doktoren i en så alvorlig tone, at ordet fik lov at passere og ikke engang aflokkede damerne en rødmen.

"Jeg," sagde fader Bourette, som morede sig lige så meget over disse anekdoter, som hvis det havde været eventyr, "jeg har haft et besynderligt skriftebarn. Hun havde en passion for at slå fluer ihjel; hun kunne ikke se en flue uden at føle en uimodståelig trang til at fange den. Hjemme hos sig selv satte hun dem på strikkepinde. Når hun skriftede, græd hun bitre tårer, anklagede sig selv for de stakkels dyrs død og troede, at hun ville komme i Helvede. Jeg kunne aldrig få hende til at holde op med det."

Præstens historie blev modtaget med bifald. Selv hr. Péqueur des Saulaies og hr. Rastoil behagede at smile.

"Skaden er jo ikke så stor, når man kun slår fluer ihjel," bemærkede doktoren. "Men ikke alle de skjulte periodisk vanvittige er lige så uskadelige. Der findes dem, som plager deres familier med en eller anden last, som til sidst går over i vanvid ... de drikker, hengiver sig til hemmelige udsvævelser, stjæler af kleptomani eller fortæres af grænseløs hovmodighed, jalousi, ærgerrighed. Og de er hyklere i al deres vanvid, de har held til at beherske sig, gennemfører de mest indviklede planer, de svarer fornuftigt, så ingen kan have mistanke om, at der er noget galt i deres hjerner; men når de så er alene med sig selv eller deres ofre, overgiver de sig til deres vanvittige ideer og

forvandles til bødler. Og selv om de måske ikke direkte myrder nogen, piner de dem ihjel lidt efter lidt."

"Og hr. Mouret –?" spurgte fru de Condamin.

"Hr. Mouret har altid været drillesyg, urolig, despotisk. Hans abnormitet synes at være taget til med årene. Nu holder jeg mig ikke mere tilbage fra at regne ham til de farligt vanvittige. Jeg har haft en patient, som lukkede sig inde, ligesom han, i et afsides værelse, og tilbragte hele dage derinde med at udtænke de meste afskyelige forehavender."

"Men hvis det er Deres mening, doktor," udbrød hr. Rastoil, "må De da tænke Dem om, og indrapportere sagen til myndighederne."

Doktor Porquier blev lidt forlegen.

"Nu er det her jo blot en helt privat konversation," sagde han og påtog sig atter sit salonsmil. "Hvis sagen tager en alvorlig vending, og jeg får en officiel opfordring til at gribe ind, vil jeg gøre min pligt."

"Bah," udbrød hr. de Condamin spidst, "det er jo ikke altid de såkaldt vanvittige, som er de mest gale. Lægerne ved sindssygeanstalterne tror jo, at hver eneste hjerne er syg. Doktoren har lige givet os et uddrag af en bog om periodisk vanvid, som jeg også har læst, og som er mere interessant end nogen roman."

Fader Faujas havde lyttet opmærksomt uden at deltage i samtalen. Da der nu blev stille, sagde han, at disse historier om vanvittige personer gjorde damerne i dårligt humør; han ønskede, at man ville tale om noget andet. Men nysgerrigheden var vakt, og begge selskaber gav sig nu til at udspionere Mourets mindste bevægelse. Denne kom nu kun en times tid

om dagen i sin have, efter morgenmaden, mens Faujas' stadig sad til bords sammen med hans hustru. Så snart han kom ud, blev han overvåget af familien Rastoil og underpræfekturets beboere. Han kunne ikke standse op foran et grøntsagsbed, pille blade af et salathoved eller gøre den mindste bevægelse, uden at det i begge haver – både til højre og venstre – gav anledning til ubehagelige kommentarer. Alle vendte sig imod ham. Kun hr. de Condamin forsvarede ham stadig. Men en dag sagde den smukke Octavie til ham ved morgenbordet:

"Hvad kan det egentlig gøre dig, at denne Mouret ikke er rigtig klog?"

"Mig, kæreste? Ikke det mindste," svarede han forbavset.

"Nå, men så lad ham da være gal, når nu alle mennesker siger, han er det. Jeg ved ikke, hvad det er for en mani, du har fået, altid at mene noget andet end din hustru. Det har du ikke nogen fordel af, min ven. I Plassans er det bedst ikke at være mere intelligent end de andre."

Hr. de Condamin smilede.

"Du har ret, som altid," sagde han høfligt. "Du ved, jeg har lagt min lykke i dine hænder. Vent ikke på mig til middag. Jeg rider til Saint-Eutrope for at se på noget skovrydning."

Han begav sig afsted, dampende på sin cigar.

Fru de Condamin vidste udmærket, at han var forelsket i en pige ude omkring Saint-Eutrope. Men hun var overbærende, hun havde endog to gange reddet ham fra følgerne af nogle meget ubehagelige historier. Han var på sin side ganske rolig, hvad angik hans hustrus dyd; han vidste, at hun var meget for klog til at indlade sig på en kærlighedsintrige i Plassans.

"De kan ikke forestille Dem, hvad Mouret laver i det værelse, hvor han lukker sig inde," sagde domæneintendanten dagen efter, da han kom hen i underpræfekturet. "Han tæller alle de s'er, der findes i Bibelen. Han er bange for, at han har talt forkert, og han har allerede talt dem tre gange. De havde virkelig ret, han er skingrende gal."

Fra det øjeblik var Condamin meget imod Mouret. Han drev det ligefrem lidt for langt, opbød hele sin slagfærdighed for at finde på barokke historier, hvormed han slog familien Rastoil med forbløffelse. Især udvalgte han hr. Maffre til sit offer. En dag fortalte han ham, at han havde set Mouret i et af vinduerne mod gaden, splitternøgen og kun med en damehat på hovedet, stirrende ud i det tomme rum. En anden dag bedyrede han med forbavsende sikkerhed, at han havde antruffet Mouret tre mil fra byen dansende i en skovlysning som en vildmand, og da fredsdommeren lod til at betvivle dette, blev han vred og påstod, at Mouret meget vel kunne klatre ned ad afløbsrørene uden at nogen lagde mærke til det. Underpræfektens gæster lo, men dagen efter udbredte Rastoils tjenestepige disse mærkværdige historier i byen, hvor legenden om ægtemanden, som slog sin hustru, antog stadig mere uhyrlige proportioner.

En eftermiddag fortalte Aurélie, den ældste af frøkenerne Rastoil, rødmende, at da hun den foregående nat havde stået i vinduet, havde hun set naboen spadsere i sin have med et stort vokslys. Hr. de Condamin troede, at den unge pige gjorde nar ad ham, men hun kunne fortælle nøjagtige detaljer.

"Han holdt vokslyset i den venstre hånd. Han knælede ned på jorder og slæbte sig grædende afsted på knæene."

"Måske har han begået en forbrydelse og begravet liget i sin have," sagde hr. Maffre og blegnede.

De to selskaber var nu enige om at våge en aften helt til midnat, hvis det blev nødvendigt, for at få klarhed over denne historie. Den følgende nat sad de på lur i begge haver, men Mouret lod sig ikke se. Sådan gik tre aftener. Underpræfekturet opgav sagen; fru de Condamin ville ikke sidde under kastanjerne, hvor der var så forskrækkelig mørkt. Den fjerde nat, da himlen var sort som blæk, glimtede et lys i underetagen hos Mourets. Hr. Péqueur des Saulaies blev tilkaldt og sneg sig selv ud i Chevillottesgyden for at bede familien Rastoil om at komme op på hans terrasse, hvorfra man havde udsigt over naboens have. Præsidenten, som sad på lur med sine døtre bag sit springvand, tøvede et øjeblik, for ud fra et politisk synspunkt var det et vovet skridt af ham således at gå over i underpræfekturet; men natten var så mørk, og hans datter Aurélie var så ivrig efter at bevise sin histories sandfærdighed, at han med forsigtige skridt fulgte hr. Péqueur des Saulaies ud i mørket. Det var på denne måde, legitimisterne i Plassans den første gang aflagde besøg hos en bonapartistisk embedsmand.

"Gør ikke nogen støj," formanede underpræfekten, "bøj Dem ud over terrassemuren."

Hr. Rastoil og hans døtre traf der doktor Porquier, fru de Condamin og hendes mand. Mørket var så tykt, at man hilste uden at se hinanden. Alle holdt vejret. Mouret havde netop vist sig på trappen med et lys i en stor køkkenstage.

"I kan se, han holder et lys," hviskede Aurélie.

Ingen protesterede. Det var et faktum. Mouret holdt et lys i hånden. Han gik langsomt ned ad trappen, drejede af til

venstre, og stod så ubevægelig foran et salatbed. Han løftede stagen op for at lyse på sin salat; hans ansigt aftegnede sig helt gult mod nattens sorte baggrund.

"Hvilket ansigt!" sagde fru de Condamin. "Jeg kommer til at drømme om det, så meget er sikkert. Går han i søvne, doktor?"

"Nej, nej," svarede hr. Porquier, "han er ikke søvngænger, han er ganske vågen. Kan De se, hvor stift han stirrer frem for sig; vær også så god at lægge mærke til hans stive bevægelser."

"Så vær dog stille, det er ikke nødvendigt med en forelæsning," afbrød hr. Péqueur des Saulaies.

Der blev nu dødstille. Mouret skrævede over buksbomhækken og faldt på knæ midt i salaten. Han sænkede lyset, søgte i furerne under de grønne blade. Nu og da brummede han lidt; han lod til at klemme noget itu, bore noget ned i jorden. Det blev ved i næsten i halvtime.

"Han græder, det sagde jeg jo," sagde Aurélie fornøjet.

"Det er virkelig uhyggeligt," sagde fru de Condamin. "Lad os hellere gå ind."

Mouret tabte sit lys, og det slukkedes. Man hørte ham brumme ærgerlig og gå op ad trappen, snublende over trinnene. Frøkenerne Rastoil lod et lille udråb af forskrækkelse undslippe sig. De faldt ikke til ro igen før i den lille oplyste salon, hvor hr. Péqueur des Saulaies absolut ville byde selskabet på en kop te og småkager. Fru de Condamin skælvede endnu over hele kroppen; hun krøb sammen i et sofahjørne og forsikrede, at hun aldrig havde følt sig så rystet, ikke engang den morgen, hvor hun af nysgerrighed var gået hen for at overvære en henrettelse.

"Det er besynderligt," sagde hr. Rastoil, som havde tænkt sig om nogen tid, "Mouret opførte sig, som om han ledte efter snegle under salaten. Haverne er fulde af de skadedyr, og jeg har hørt, at man ikke rigtig kan komme dem til livs andet end om natten."

"Snegle!" udbrød hr. de Condamin. "Han er da ligeglad med snegle! Leder man måske efter snegle med et vokslys? Jeg tror snarere som hr. Maffre, at der ligger en forbrydelse bag det her. Er der aldrig forsvundet noget tyende hos Mourets? Det burde man nok undersøge."

Hr. Péqueur des Saulaies mente, at hans gode ven domæneintendanten gik lidt for langt. Han nippede til sin te og sagde:

"Nej, nej, min kære ven. Han er tosset, han bilder sig sære sager ind, det er det hele. Det er også forskrækkeligt nok."

Han tog tallerkenen med småkager og bød frøkenerne Rastoil af dem, så fortsatte han:

"At tænke sig, at den stakkel har beskæftiget sig med politik! Jeg vil ikke gøre Dem nogen bebrejdelser, hr. præsident, for Deres alliance med republikanerne, men De må indrømme, at markis de Lagrifoul havde en højst besynderlig fortaler i ham."

Hr. Rastoil var blevet meget alvorlig. Han gjorde en ubestemt gestus, men svarede ikke.

"Og han sysler stadig med politik, det er måske det, der fordrejet hovedet på ham," sagde den smukke Octavie og tørrede sig graciøst om læberne. "Han lader til at være fyr og flamme med valget her til efteråret, ikke sandt, min ven?"

Hun vendte sig mod sin mand og sendte ham et blik.

"Vældigt!" sagde hr. de Condamin. "Han siger til alle og enhver, at han behersker hele afstemningen, at han kunne lade en skomager vælge, hvis det lystede ham."

"De overdriver," sagde doktor Porquier, "han har ikke mere så stor en indflydelse; hele byen gør nar ad ham."

"Nej, der tager De fejl. Hvis han vil, kan han føre hele det gamle kvarter og en mængde landsbyer til valgurnerne. Han er ganske vist gal, men det er kun en anbefaling. Jeg finder oven i købet, at han er ganske fornuftig, af en republikaner at være."

Denne tarvelige spøg blev modtaget med stort bifald. Frøkenerne Rastoil fnisede som et par skoletøser. Præsidenten nedlod sig til at bøje hovedet, aflagde sig sin højtidelige mine og sagde, idet han undgik at møde underpræfektens blik:

"Lagrifoul har måske ikke gjort os de tjenester, som vi havde ret til at forvente, men en skomager – dét ville virkelig være en skam for Plassans!"

Og han tilføjede ivrigt, ligesom for at dække over sin sidste udtalelse:

"Klokken er halv to, dette her er jo et ligefremt orgie. Tusind tak for te, hr. underpræfekt!"

Det var fru de Condamin, som kom med den sidste replik, idet hun kastede et sjal over sine skuldre:

"Ja," sagde hun, "hovedsagen er den, at man ikke kan lade valget blive forestået af en mand, som ligger på knæ i sin salat efter midnat."

Det blev en mindeværdig nat. Hr. de Condamin fortalte med triumferende mine historien for hr. de Bourdeu, hr. Maffre og præsterne, der ikke havde set naboen med vokslyset. Tre dage efter bedyrede hele kvarteret, at de havde set idioten prygle sin

hustru og spadsere rundt med et lagen over hovedet. Ved eftermiddagssammenkomsterne i løvsalen talte man mest om Mourets skomager og hans kandidatur. Man spøgte med det og skævede til hinanden. Det var en måde at føle hinanden på tænderne på. Hr. de Bourdeu mente af visse betroelser fra præsidenten at forstå, at der i hans navn kunne indgås en stiltiende overenskomst mellem underpræfekturet og den moderate opposition, så at republikanerne ville lide et vanærende nederlag. Og så var han mere og mere sarkastisk i forhold til markis de Lagrifoul, hvis mindste fejltrin i Kammeret han kritiserede. Hr. Delangre, som kun indfandt sig af og til, idet han undskyldte sig med sine embedsgøremål, smilede lumsk ved hver ny spøg af den tidligere præfekt.

"Nu mangler De blot at begrave markisen, pastor," hviskede han dag til fader Faujas.

Fru de Condamin, som hørte ham, drejede hovedet og lagde fingeren på læben med en bedårende ondskabsfuld mine.

Fader Faujas tillod nu, at man talte om politik i hans nærvær. Han gav oven i købet af og til et råd, ønskede, at alle hæderlige og troende mennesker skulle holde sammen. Dette istemte hr. Péqueur des Saulaies, hr. Rastoil, hr. de Bourdeu, ja endog hr. Maffre ivrigt. Det burde være så let for retskafne mennesker at komme overens, at arbejde sammen for at støtte de store grundsætninger, uden hvilke intet samfund kunne eksistere. Man talte om familien, ejendomsretten, religionen. Af og til blev Mouret nævnt, og hr. de Condamin sagde:

"Det er kun med en vis uro, jeg lader min hustru komme her. Jeg kan ikke gøre ved, at jeg er bange. Man vil få mærkelige ting at se ved valgene, hvis han endnu går frit omkring til den tid!"

Trouche forsøgte imidlertid hver morgen at skræmme fader Faujas ved de samtaler, han regelmæssigt havde med ham. Han fortalte ham de mest foruroligende nyheder: arbejderne i det gamle kvarter beskæftigede sig alt for meget med det Mouretske hus, de snakkede om at gå hjem til ham, finde ud af, hvordan han havde det, spørge ham om råd.

Præsten trak som regel på skuldrene. Men den dag kom Trouche ganske henrykt ud fra ham. Han tog Olympe i favnen og udbrød:

"Så er det klart, min tøs!"

"Giver han dig lov til at handle?" spurgte hun.

"Ja, han giver mig frie hænder. Her vil blive så roligt og rart, når den anden ikke er her længere."

Hun lå endnu i sengen; hun krøb sammen under tæppet og lo, så hun hoppede.

"Ja, så er vi alene herrer her på pladsen, ikke sandt? Jeg vil have et andet soveværelse. Og jeg vil gå ned i haven, jeg vil lave min mad dernede. Det skylder din broder os. Du har sandelig givet ham en god håndsrækning!"

Om aften kom Trouche først klokken ti hen til den tvivlsomme café, hvor han mødtes med Guillaume Porquier og nogle andre af byens fine unge herrer. Man spøgte med ham i anledning af hans forsinkelse, beskyldte ham for at have promeneret på volden med en af Madonnastiftelsens unge tøser. Denne spøg plejede ellers at smigre ham, men i dag var han alvorlig. Han sagde, at han havde haft forretninger, vigtige forretninger. Først ved midnat, da han havde tømt karaflerne på disken, blev han mere meddelsom. Han sagde "du" til

Guillaume, han sad med ryggen op mod væggen og sludrede løs og tændte sin pibe mellem hver anden sætning.

"Jeg har mødt din fader i aften. Det er en rigtig hædersmand. Jeg havde brug for et dokument. Han var meget venlig … meget venlig. Han gav mig det. Jeg har det her i min lomme. Først ville han ikke. Han sagde, at det kun angik familien. Så sagde jeg: 'Jeg repræsenterer familien, jeg har ordrer fra fruens moder.' Du kender nok den gamle, du kommer jo hos hende. Et prægtigt fruentimmer. Hun lod til at være meget fornøjet, da jeg var hos hende forleden og talte med hende om sagen. Så gav han mig dokumentet. Du kan mærke det – her, i min lomme …"

Guillaume så stift på ham og skjulte sin nysgerrighed under en tvivlende mine.

"Jeg lyver ikke," vedblev fyldebøtten. "Papiret ligger i min lomme, mærkede du det?"

"Det er en avis," sagde den unge mand.

Trouche fnisede og tog en stor kuvert op af lommen, som han lagde på bordet mellem kopper og glas. Han forsvarede det et øjeblik mod Guillaume, som rakte hånden ud, men så lod han ham tage det og lo endnu højere, som om nogen kildede ham. Det var en nøje detaljeret erklæring fra doktor Porquier vedrørende husejer i Plassans, hr. François Mourets sindstilstand.

"Nå, så han skal spærres inde?" spurgte Guillaume og gav papiret tilbage.

"Det kommer ikke dig ved, min dreng," svarede Trouche og blev atter mistænksom. "Dette dokument er for hans hustrus regning. Jeg er bare en ven, som holder af at gøre folk tjenester.

For resten kan hun vel heller ikke bare sådan lade sig slå ihjel, den stakkels frue."

Han var så fuld, at da de blev smidt ud fra cafeen, måtte Guillaume følge ham til Rue Balande. Han ville lægge sig til at sove på samtlige bænke ved Cours Sauvaire. Da de kom til torvet ved underpræfekturet, græd han og sagde:

"Der er ikke nogen venner mere, det er bare fordi jeg er fattig, at man foragter mig. Du er en god dreng, er du. Du skal komme og drikke kaffe hos os, når vi bliver herrer på borgen. Hvis præsten generer os, kan vi sende ham væk ligesom den anden. Han er ikke ret kløgtig, den gode Faujas, selv om han spiller fornem; jeg kan narre ham med hvad som helst. Du er en ven, en rigtig ven, ikke sandt? Mouret er kaput, vi vil drikke alt hans vin!"

Da Guillaume havde efterladt Trouche ved hans gadedør, gik han gennem det sovende Plassans og fløjtede dæmpet udenfor fredsdommerens hus. Det var et signal. De unge herrer Maffre, hvis fader egenhændigt lukkede dem inde på deres værelse hver aften, åbnede et vindue en etage oppe og klatrede ned ved hjælp af de jernstænger, der sad for vinduerne i stuen. Hver nat drog de på den måde ud på eventyr sammen med den unge Porquier.

Da de havde nået de mørke, tavse gyder ved voldene, sagde han:

"Vi ville sandelig være dumme, hvis vi holdt os tilbage. Hvis min fader endnu en gang skulle tale om at sende mig til et eller andet afsides hul for at straffe mig, ved jeg nok, hvad jeg skulle svare ham. Vil I vædde om, at jeg kan blive valgt ind i Ungdomsklubben, når som helst jeg har lyst?"

De to Maffres antog væddemålet. Alle tre sneg sig ind i et gult hus med grønne persienner langt inde i en blindgyde langs med volden.

Den følgende nat havde Marthe et frygteligt anfald. Hun havde om formiddagen overværet en kirkelig ceremoni, som Olympe absolut ville være med til fra ende til anden. Da Rose og lejerne kom styrtende ved hendes øresønderrivende skrig, fandt de hende besvimet ved siden af sengen med et hul i panden. Mouret lå på knæ i sengen og skælvede over det hele.

"Denne gang har han myrdet hende!" skreg Rose.

Og hun slog armene om ham, skønt han var i bar skjorte, skubbede ham gennem værelset, ind på kontoret på den anden side af afsatsen; så gik hun tilbage og smed en madras og et tæppe ind til ham. Trouche var løbet efter doktor Porquier. Lægen forbandt Marthes sår; hvis slaget havde ramt et par millimeter længere nede, ville det have været dødeligt, sagde han. Nede i entreen erklærede han i alles nærvær, at man måtte handle, at man ikke længere kunne overlade fru Mourets liv i hænderne på et afsindigt menneske.

Dagen efter måtte Marthe tilbringe i sengen. Hun talte en smule i vildelse, mente at se en jernhånd, som kløvede hendes hoved med et flammende sværd. Rose nægtede på det bestemteste at lade Mouret komme ind. Hun serverede hans morgenmad på kontoret, på det støvede bord. Han spiste ikke. Han sad og stirrede sløvt på sin tallerken, da tjenestepigen førte tre sortklædte herrer ind til ham.

"Er det lægerne?" spurgte han. "Hvordan har hun det?"

"Hun har det bedre," svarede en af herrerne.

Mouret skar mekanisk en skive brød, som han begyndte at spise.

"Jeg ønsker at børnene var hjemme," mumlede han, "så ville de passe hende, og så var vi ikke så ensomme. Hun har været syg, lige siden børnene forsvandt. Jeg er heller ikke rask."

Han førte en bid brød til munden, og store tårer løb ham ned ad kinderne. Den herre, som før havde talt til ham, sagde med et blik til de to andre:

"Ønsker De, at vi skal hente Deres børn?"

"Ja, meget gerne!" udbrød Mouret og rejste sig. "Lad os straks tage afsted."

På trappen så han ikke Trouche og hans hustru, der stod bøjede ud over rækværket på anden sal og fulgte hvert skridt han tog med ivrige blikke.

Olympe løb ned og fo'r ind i køkkenet, hvor Rose stod på lur ved vinduet, voldsomt ophidset. Og da vognen, som havde ventet uden for porten, rullede bort med Mouret, styrtede hun op igen, greb Trouche ved skuldrene og dansede rundt med ham på afsatsen, ude af sig selv af glæde.

"Nu er han væk!" råbte hun.

Marthe lå i sengen i otte dage. Hendes moder kom og hilste på hende hver eftermiddag og viste sig vældig øm overfor hende. Faujas' og Trouches afløste hinanden ved sengen. Selv fru de Condamin aflagde hende flere besøg. Man talte ikke om Mouret. Rose havde fortalt sin herskerinde, at herren var rejst til Marseille; men da Marthe første gang efter sygdommen kunne gå ned og sætte sig til bords i spisestuen, blev hun overrasket og spurgte efter sin mand med stigende uro.

"Så, kære fru Mouret, bliv nu blot ikke ængstelig," sagde fru Faujas, "De kan blive syg igen. Man har måttet tage en beslutning. Deres venner har rådslået og handlet på Deres vegne."

"Det manglede bare, at De skulle savne ham, efter at han sådan har slået Dem i hovedet med sin stok!" udbrød Rose brutalt. "Hele kvarteret ånder lettere, efter at han ikke længere er her. Man var altid bange for, at han skulle sætte ild til et eller andet eller rende ud på gaden med en kniv. Jeg gemte alle mine køkkenknive af vejen; det gjorde Rastoils kokkepige også. Og Deres stakkels moder levede jo i en dødelig angst! Alle damerne og herrerne, som kom og spurgte til Dem, mens De var syg, sagde hver gang til mig, når jeg fulgte dem ud: 'Det er en sand lettelse for Plassans.' En hel by er jo som på glødende kul, når sådan en fyr går løs."

Marthe hørte på denne ordstrøm med opspærrede øjne, forfærdelig bleg. Hun lagde skeen fra sig og stirrede ud gennem det åbne vindue, som om hun havde set et eller andet frygteligt syn bag havens frugttræer.

"Les Tulettes! Les Tuelettes!" hviskede hun og lagde sine skælvende hænder over øjnene.

Hun lænede sig tilbage og begyndte allerede at få nervøse rystelser. Da greb fader Faujas hendes hænder, trykkede dem hårdt og sagde i en blid tone:

"Vær stærk over for denne prøvelse, som Gud sender Dem. Han skal skænke Dem trøst, hvis De ikke er trodsig; han vil sende Dem den lykke, De fortjener."

Ved trykket af præstens hænder og hans ords ømme tonefald rettede Marthe sig op, ligesom vækket til nyt liv, og hendes

kinder glødede.

"Ja, ja," sagde hun hulkende, "jeg har brug for megen lykke, lov mig ... megen lykke ..."

19

Valget skulle finde sted i oktober. Hen mod midten af september rejste monseigneur Rousselot pludselig til Paris efter at have haft en lang samtale med fader Faujas. Man talte om, at en af hans søstre, der boede i Versailles, var alvorligt syg. Fem dage efter kom han tilbage; han lod fader Surin læse højt for sig i skriveværelset. Halvt liggende i en lænestol, indsvøbt i en blød, quiltet slåbrok af violet silke, skønt efteråret stadig var meget varmt, lyttede han smilende til den unge præsts kvindagtige stemme, som ømt fremsagde Anakreons strofer.

"Godt, godt," mumlede han, "De forstår musikken i dette skønne sprog."

Derpå så han uroligt på uret og sagde:

"Har fader Faujas været i formiddags? Å, min søn, så mange besværligheder! Jeg kan endnu høre den afskyelige støj fra toget for mine ører. I Paris regnede det hele tiden. Jeg havde noget at gøre overalt i byen, jeg så ikke andet end snavs."

Fader Surin lagde bogen fra sig på et konsolbord.

"Er monseigneur tilfreds med resultaterne af sin rejse?" spurgte han med et forkælet barns familiaritet.

"Jeg ved, hvad jeg ville vide," svarede biskoppen med sit diplomatiske smil. "Jeg burde have taget Dem med mig. De vil have fået ting at vide, som er nyttige at kende til, når man er i Deres alder, og ved sin byrd og familie er bestemt til at blive biskop en dag."

"Fortæl mig det hele, monseigneur," sagde den unge præst i en bedende tone.

Men prælaten rystede på hovedet.

"Nej, nej, den slags taler man ikke om. Hold Dem gode venner med fader Faujas, han kan måske være Dem til stor nytte en dag. Jeg har fået meget fuldstændige oplysninger."

Fader Surin foldede hænderne med en så indsmigrende nysgerrig mine, at monseigneur Rousselot fortsatte:

"Han har haft vanskeligheder i Besançon. Han boede på et lille hotel i Paris og var meget fattig. Han kom selv hen og tilbød sin tjeneste. Ministeren havde netop brug for præster, der arbejdede for regeringen. Faujas skræmte ham vist i begyndelse med sin dystre mine og sin slidte kjole. Det var tilfældigt, at han sendte ham hertil. – Ministeren viste sig meget elskværdig mod mig."

Biskoppen søgte efter ordene, som om han var bange for at sige for meget. Men så tog hans venskab for sekretæren overhånd, og han tilføjede ivrigt:

"Lyt til mit råd, gør Dem nyttig for sognepræsten i Saint-Saturnin; han vil få brug for jer alle sammen, og han forekommer mig at være en mand, som hverken glemmer en forurettelse eller en tjeneste. Men De skal ikke forbinde Dem alt for tæt med ham. Det vil tage en grim ende med ham. Det er min personlige mening."

"Vil det tage en grim ende med ham?" gentog sekretæren overrasket.

"Ja. For øjeblikket triumferer han. Det er hans ansigt, som foruroliger mig, min dreng; han har en uhyggelig fysiognomi. Den mand vil ikke dø i sin seng. Men gå nu ikke hen og kompromittér mig, mit eneste ønske er at leve i ro og fred og slippe for besværligheder."

Fader Surin skulle netop til at genoptage sin læsning, da fader Faujas blev meldt. Monseigneur Rousselot gik ham i møde med smilende ansigt og fremstrakte hænder og kaldte ham "min kære sognepræst."

"Lad os være alene, min søn," sagde han til sekretæren, som trak sig tilbage.

Han talte om sin rejse. Hans søster havde det bedre, så han havde haft lejlighed til at komme rundt og hilse på gamle venner.

"Nå, og traf De så ministeren?" spurgte fader Faujas og så stift på ham.

"Ja, jeg mente mig forpligtet til at besøge ham," svarede biskoppen og følte, at han rødmede. "Han talte så godt om Dem."

"De tvivler altså ikke længere, De stoler på mig?"

"Fuldstændigt, min kære sognepræst. Jeg forstår mig for resten slet ikke på politik, jeg giver Dem frie hænder."

Deres samtale tog hele formiddagen. Fader Faujas fik ham til at love, at han ville foretage en rejse rundt i stiftet; han ville selv følge med og fortælle ham alt, hvad han skulle sige. Det var desuden nødvendigt at sætte alle domprovsterne i bevægelse, så at sognepræsterne i de mindre kommuner kunne få deres instruktioner. Dette voldte intet særligt besvær, for præsteskabet skulle jo bare adlyde. Det sværeste arbejde lå i selve Plassans, i Saint-Marc-kvarteret. Adelen, der sad lukket inde i deres paladser, lod sig ikke påvirke af præsterne; han havde hidtil kun formået at bearbejde de ærgerrige royalister: Rastoil, Maffre, Bourdeu. Biskoppen lovede at sondere visse saloner i Saint-Marc-kvarteret, som han frekventerede. For

resten ville adelen, selv om den stemte på en forkert person, kun udgøre en latterlig minoritet, hvis den blev svigtet af den kirkelige borgerklasse.

"Og nu," sagde monseigneur Rousselot, idet han rejste sig, "er det måske bedst, hvis De fortæller mig navnet på Deres kandidat, så jeg kan anbefale ham i alle mine breve."

Fader Faujas smilede.

"Et navn er farligt," svarede han. "Om otte dage ville der ikke være noget tilbage af vor kandidat, hvis De satte navn på ham nu. Markis de Lagrifoul har gjort sig umulig. Hr. de Bourdeu, som vil stille op som kandidat, er endnu mere umulig. Vi vil lade dem ødelægge hinanden gensidigt og ikke gribe ind før i sidste øjeblik. Skriv bare, at et egentligt politisk valg ville være uheldigt, at man i Plassans' interesse må have en deputeret, som står uden for partierne og som kender byens og departementets behov til bunds. De kan godt antyde, at denne mand allerede er fundet; men De må ikke gå længere end det."

Nu var det biskoppens tur til at smile. Han holdt præsten tilbage, netop som denne tog afsked.

"Nå, og fader Fenil?" spurgte han med dæmpet stemme. "Er De ikke bange for, at han skal krydse Deres planer?"

Fader Faujas trak på skuldrene.

"Han har ikke rørt sig af stedet," sagde han.

"Men det er netop denne stilhed, som foruroliger mig," sagde prælaten. "Jeg kender Fenil, han er den mest hævngerrige præst i hele stiftet. Han har måske opgivet sin ærgerrige plan om at overvinde Dem på det politiske område; men De kan være sikker på, at han har tænkt sig at hævne sig på Dem personligt. Han lurer på Dem fra sin krog."

"Bah!" sagde fader Faujas og viste sine hvide tænder. "Han kan vel ikke æde mig levende."

Fader Surin var netop kommet ind. Da sognepræsten fra Saint-Saturnin var gået, gav han monseigneur Rousselot en god latter ved at hviske:

"Tænk, hvis de kunne æde hinanden ligesom de to ræve, hvor der kun blev halerne tilbage!"

Valgperioden var inde. Plassans, der ellers som regel ikke lod sin ro forstyrre af politiske spørgsmål, anede en vis lille ansats til feber. En usynlig mund syntes at udånde en krigerisk stemning i de fredelige gader. Markis de Lagrifoul, som boede i La Palud, en stor købstad i nærheden, var for fjorten dage siden taget ind til en af sine slægtninge, grev de Valqueyras, hvis store palads lå i Saint-Marc-kvarteret. Han viste sig ude i byen, promenerede på Cours Sauvaire, gik i Saint-Saturnin, hilste på indflydelsesrige personer, dog uden at aflægge sig sin aristokratiske stivhed. Men disse anstrengelser for at vise sig elskværdig, der havde været tilstrækkelige første gang, lod nu ikke til at have den store virkning. Der var beskyldninger i omløb, de voksede dag for dag, og man vidste ikke, hvorfra de kom: markisen var et nul; med en anden deputeret end markisen ville Plassans for længe siden have fået en sidebane til Nice-jernbanen; hvis en af byens indbyggere besøgte markisen i Paris, måtte han gøre tre-fire visitter hos ham, før han kunne udvirke blot den allermindste fordel. Men skønt den afgående deputeredes kandidatur blev skadet meget ved disse bebrejdelser, havde ingen anden kandidat endnu formelt anmeldt sig. Man talte om hr. Bourdeu, men man antog, at det ville blive svært at samle et flertal for denne tidligere præfekt

under Louis-Philippe, som ikke havde nogen virkelige forbindelser i nogen lejr. Sagen var, at en hemmelig indflydelse i Plassans ganske og aldeles havde ødelagt chancerne for de forskellige kandidater ved at splitte alliancen mellem legitimister og republikanere. Der rådede en almindelig uvished, man følte sig usikre og trætte og længtes efter at støde valget fra sig så hurtigt som muligt.

"Flertallet er gået i opløsning," sagde nogle af politikerne på Cours Sauvaire. "Nu gælder det om, på hvilken måde det vil stabilisere sig igen."

Under al denne meningsforskellighed, som rådede i byen, ville republikanerne have deres egen kandidat. De valgte dertil en hattemager, Maurin, en skikkelig fyr, som var meget afholdt af arbejderne. Trouche erklærede overfor sine cafévenner, at Maurin var alt for farveløs; han foreslog en formand fra Les Tulettes, en af dem, der var blevet proskriberet ved Napoleons statskup, men denne var klog nok til at afslå det. Trouche gav sig nemlig ud for at være en ivrig republikaner. Han ville selv være trådt op som kandidat, sagde han, hvis ikke hans hustrus broder havde været præst; til sin store ærgrelse var han økonomisk afhængig af sortkjolerne, og derfor måtte han holde sig tilbage. Han var en af de første, som udbredte de ondskabsfulde rygter om markis Lagrifoul; han rådede også til bruddet med legitimisterne. Republikanerne i Plassans, som kun var en lille skare, måtte nødvendigvis blive slået. Men Trouches fornemste triumf var at beskylde underpræfekturets og Rastoils selskaber for at have ryddet den stakkels Mouret af vejen, for derved at berøve det demokratiske parti en af dets mest agtede ledere. Den aften, da han udslyngede denne

anklage på en café ved Rue Canquoin, udvekslede de tilstedeværende sigende blikke. Det gamle kvarters sladdermagere havde ondt af "galningen, der slog sin hustru", efter at han nu var blevet spærret inde, og fortalte, at fader Faujas havde villet skaffe sig af med en besværlig ægtemand. Trouche gentog sine påstande hver aften og slog næven i cafébordene med en sådan overbevisning, at det til sidst lykkedes ham at udsprede en historie, hvori hr. Péqueur des Saulaies spillede en højst besynderlig rolle. Opinionen svingede til fordel for Mouret. Han blev et politisk offer, en mand, hvis indflydelse man havde været så bange for, at man havde spærret ham inde i en af Les Tulettes' celler.

"Så snart jeg har arrangeret mine forretninger," sagde Trouche i en fortrolig tone, "skal jeg give alle disse guddommelige damer fanden og fortælle nogle rare sager om deres Madonnastiftelse. Det er rigtigt en fin indretning, hvor bestyrelsesfruerne har deres kærlighedsmøder!"

Fader Faujas var utrættelig; altid var han på farten ude i gaderne. Han anstrengte sig for at smile mildt til alle. Af og til sænkede hans øjenlåg sig og slukkede den mørke ild i hans blik. Ofte var det slut med hans tålmodighed, og træt af disse lumpne små hverdagskampe gik han hjem til sit tarvelige kammer med knyttede næver og brystet svulmende af nytteløs kraft, og ønskede, at han en kæmpe at slås med, for at få afløb. Gamle fru Rougon, som han vedblev at besøge i al hemmelighed, var hans gode ånd; hun læste ham teksten, når han sad der nedbøjet foran hende på en taburet, og sagde ham om og om igen, at han *måtte* slå an, at han ville ødelægge det hele, hvis han var dum nok til at vise sine nøgne bokserarme.

Senere hen, når han fik magt, kunne han gribe Plassans i struben og kvæle den, hvis det morede ham. Hun var ikke pylret med Plassans, hun nærede et gammelt nag til byen på grund af de fyrre år, hun havde levet der i fattigdom; først efter statskuppet havde hun tage revanche.

"Det er mig, der bærer præstekjolen," sagde hun af og til smilende til ham; "De optræder som en politigendarm, min kære sognepræst."

Præsten lod sig først og fremmest meget ofte se i ungdomsklubbens læseværelse. Han lyttede der med en overbærende mine til de unge herrers samtale om politik, nikkede og sagde, at retskaffenhed var den bedste politik. Han popularitet voksede. En aften havde han ladet sig overtale til at spille billard og lagde en ualmindelig kyndighed for dagen; i mindre kredse røg han endog cigaretter. Klubben spurgte om hans mening om alting. Hvad der desuden bidrog til at gøre ham anset og beundret som et tolerant menneske, var den godmodige måde hvorpå han gik i forbøn for Guillaume Porquier, der havde indgivet en ny ansøgning om optagelse.

"Jeg har talt med den unge mand," sagde han, "han har skriftet fuldstændigt for mig, og jeg har givet ham absolution. Der findes ingen synd, der ikke kan tilgives. Fordi han har fjernet nogle skilte her i Plassans og stiftet gæld i Paris, behøver man vel ikke at behandle ham som en spedalsk."

Da Guillaume var blevet optaget, sagde han leende til brødrene Maffre:

"Ja, nu skylder I mig to flasker champagne. Præsten gør, som I kan se, alt hvad jeg vil have. Jeg kilder ham på hans svage punkt, og så ler han og kan ikke nægte mig noget."

"Han ser da ellers ikke ud til at holde meget af dig," bemærkede Alphonse, "han skæver så vredt til dig."

"Ja, for jeg har vist kildet ham lidt for meget. I skal se, vi er snart de bedste venner af verden igen."

Fader Faujas lod virkelig til at have knyttet sig til doktorens søn; han sagde, at den stakkels unge mand havde brug for at blive ledet af en venlig hånd. Guillaume blev snart klubbens morskabsminister; han fandt på lege, lærte dem en opskrift på kirsebærpunch, ledte unge mennesker, som netop var færdige med skolen, på vildveje. Hans elskværdige lastefuldhed gav ham en vældig indflydelse. Mens orglet brusede oven over billardstuen, drak han øl sammen med alle de fine familiers drenge i Plassans og fortalte dem uanstændige historier, så at de tabte vejret af latter. I alle kroge lavede man hviskende aftaler om den ene slyngelstreg mere anstødelig end den anden. Men fader Faujas hørte intet. Guillaume påstod, at han var en "forskrækkelig stiv og dybsindig fyr".

"Han bliver biskop, når som helst han vil," sagde han. "Han har allerede sagt nej til en stilling som sognepræst i Paris. Han vil blive her i Plassans, han har forelsket sig i byen. Jeg ville selv stemme for ham som deputeret. Han skulle nok passe på vores interesser i Kammeret, skulle han! Men han ville aldrig modtage valg, han er for fordringsløs. Man vil spørge ham til råds, når valget rykker nærmere. Han narrer så sandelig ingen."

Lucien Delangre var den mest alvorlige og adstadige af klubmedlemmerne. Han viste sig meget ærbødig mod fader Faujas og hvervede tilhængere for ham blandt den studerende del af ungdommen. Ofte gjorde han ham selskab på vejen til

klubben og snakkede ivrigt hele vejen derhen, men tav, så snart de kom ind i den store sal.

Når præsten kom fra klubcafeen, begav han sig som regel til Madonnastiftelsen. Han kom i en pause og viste sig smilende på trappen i gården. Så kom alle småpigerne løbende, sloges om hans lommer, hvor der altid fandtes helgenbilleder, rosenkranse, velsignede medaljoner. Han havde gjort sig til en afgud for disse piger ved at give dem små klap på kinden, mens han formanede dem til at opføre sig rigtig ordentligt, hvilket fremkaldte stjålne smil i deres frække ansigter. Nonnerne beklagede sig ofte til ham; børnene, som var betroet i deres varetægt, var uregerlige, de sloges, rev håret af hinanden og det, der var endnu værre. Han så kun småforseelser i disse ting, han gav de værste af dem en lektion i kapellet, og så blev de ydmyge. Af og til brugte han et eller andet grovere fejltrin som en anledning til at tilkalde forældrene, og når de gik igen, var de rørte af hans godhed. Gennem Madonnastiftelsens pigebørn havde han på den måde erhvervet sig de fattige familiers hengivenhed. Om aftenen, når de kom hjem, fortalte de mærkværdige historier om sognepræsten. Det var ikke usædvanligt at møde småpiger på byens vold, som var røget i totterne på hinanden i et skænderi om, hvem af dem, sognepræsten syntes bedst om.

"De små tøser repræsenterer to-tre tusinde stemmer," tænkte Trouche, da han fra sit kontorvindue var vidne til fader Faujas elskværdighed.

Han havde tilbudt sig til at erobre disse "små hjerter", som han kaldte de unge piger, men præsten var urolig for hans lystne blikke og havde udtrykkelig forbudt ham at sætte sin fod

i gården. Han indskrænkede sig derfor til, når nonnerne vendte ryggen til, at kaste godter til sine "hjerter", ligesom man kaster brødkrummer til spurve. I særdeleshed ødslede han sine karameller på en lang blondine, datter af en garver, en trettenårig med allerede udviklede former.

Men fader Faujas' dagsværk var endnu ikke slut: Nu gjorde han en række korte besøg hos det bedre selskabs damer. Fru Rastoil og fru Delangre tog henrykt imod ham; de gentog hans mindste ord og havde samtaleemne for resten af ugen. Men hans bedste veninde var fru de Condamin. Hun var altid smilende, fortrolig, med overlegenheden hos en smuk kvinde, som ved, at hun er almægtig. Hun hviskede med ham, sendte ham blikke og særlige smil, som viste, at der var en særlig forståelse mellem dem. Når præsten besøgte hende, sendte hun sin mand ud med et blik. "Bestyrelsen holder møde," sagde domæneintendanten spøgefuldt og begav sig med en stoisk mine ud på en ridetur. Det var fru Rougon, som havde henvist præsten til fru de Condamin.

"Hun er endnu ikke blevet fuldt accepteret her i byen," forklarede hun. "Det er en meget intelligent kvinde, skønt hun kun ser ud som en smuk kokette. De kan være oprigtig over for hende; hun vil betragte Deres sejr som en vej til selv at slå igennem, og hun vil være Dem til den største nytte, hvis De har embeder og ordner at dele ud af. Hun har en god ven i Paris, som sender hende ordensbånd i metervis, hvis hun ønsker det."

Eftersom fru Rougon med klog beregning holdt sig på afstand, var den smukke Octavie blevet fader Faujas' mest virksomme forbundsfælle. Hun hvervede sine venner og sine venners venner for ham. Hun drog ud på felttog hver morgen,

gjorde en forbløffende propaganda blot ved at vifte små hilsener ud med sine behandskede hænder. Hun påvirkede især borgerfruerne, hun tidoblede den kvindelige indflydelse, hvis absolutte nødvendighed præsten havde indset, så snart han havde gjort sig lidt nærmere bekendt med forholdene i Plassans.

Det var hende, der lukkede mundede på Paloques, der angreb familien Mouret på det mest hadske; hun kastede en honningkage for de to vilddyr.

"Er De vred på os, kære fru Paloque?" sagde hun en dag til dommerens hustru, da hun mødte hende. "Det er meget forkert af Dem; Deres venner glemmer Dem ikke, de arbejder for Dem, de har en overraskelse i beredskab til Dem."

"En køn overraskelse! Sikkert en fælde!" udbrød fru Paloque bittert. "Nej, os skal man ikke narre mere; jeg har sat mig for at blive siddende stille i min krog."

Fru de Condamin smilede.

"Hvad ville De sige," spurgte hun, "hvis hr. Paloque blev dekoreret?"

Dommerens hustru stod stum. Hun rødmede, så hun blev blå i ansigtet og så mere vederstyggelig ud end nogensinde.

"De spøger," stammede hun, "det er en ny spøg med os. Men hvis det ikke er sandt, tilgiver jeg Dem aldrig i livet."

Den smukke Octavie bedyrede, at det var fuldkommen sandt. Udnævnelsen var fuldstændig sikker, men den ville ikke blive bragt i *Le Moniteur* før efter valget, for regeringen ønskede ikke, at det skulle se ud, som man bestak embedsmændene. Og hun antydede, at fader Faujas ikke var fremmed overfor denne så

længe ventede belønning; han havde talt med underpræfekten om det.

"Min man havde altså ret," sagde fru Paloque bestyrtet. "Han har længe besværet sig voldsomt over for mig, for at jeg skulle bede præsten om undskyldning. Jeg er stædig, jeg ville hellere lade mig slå ihjel. Men hvis fader Faujas vil tage det første skridt, så ... Vi ønsker naturligvis intet højere end at leve i samdrægtighed med hele verden. I morgen vil vi gå hen i underpræfekturet."

Dagen efter var Paloques meget bløde i ryggen. Fruen talte forfærdelig grimt om fader Fenil. Hun fortalte endog ganske ugenert, at hun havde været henne og hilse på ham en dag, og han havde i hendes nærvær talt om at "smide hele fader Faujas' slæng" ud af Plassans.

"Hvis De vil have det," sagde hun til præsten, idet hun drog ham afsides, "skal jeg give Dem en artikel, skrevet efter storvikarens diktat. Den handler om Dem. Jeg tror, det er nogle fæle historier, som han har forsøgt at få i Plassans' avis."

"Hvordan kan denne artikel være i Deres hænder?" spurgte fader Faujas.

"Det er lige meget, jeg har den," svarede hun uden at tabe fatningen.

Så smilede hun og sagde:

"Jeg har fundet den; og jeg erindrer mig nu, at der over en radering står et par ord eller tre med storvikarens egen hånd. Jeg anbefaler alt dette til Deres ære og hæderlighed. Vi er selv hæderlige mennesker, og ønsker ikke at blive kompromitteret."

For hun afleverede artiklen, lod hun, som om hun havde skrupler i tre dage. Fru de Condamin måtte love hende, at man

snart ville søge om pension til hr. Rastoil, så at hr. Paloque endelig kunne komme til at arve præsidentembedet. Så udleverede hun papiret. Fader Faujas ville ikke beholde det; han gav det til fru Rougon og opfordrede hende til at bruge det – alt imens han selv holdt sig i baggrunden – hvis storvikaren skulle vise mindste lyst til at blande sig valget.

Fru de Condamin antydede også over for hr. Maffre, at kejseren tænkte på at dekorere ham, og lovede udtrykkeligt doktor Porquier at skaffe en passende stilling til hans slyngel af en søn. Hun var udsøgt høflig under de fortrolige sammenkomster om eftermiddagene i haven. Sommeren nærmede sig sin slutning; hun kom i lette toiletter, selv om hun frøs og risikerede at forkøle sig, for at vise sine arme og overvinde Rastoil-selskabet sidste betænkeligheder. Det var i virkeligheden i Mourets vinløvgang, valget blev afgjort.

"Ja, hr. underpræfekt," sagde fader Faujas smilende en dag, da begge selskaber var forsamlede, "nu nærmer det store slag sig."

Man talte nu ligefrem spøgende om de politiske kampe. Man trykkede hinandens hænder i haverne, selv om man lod som om man så stramt til hinanden, når man mødtes ude i gaderne. Fru de Condamin kastede et blik på hr. Péqueur des Saulaies, som bukkede på sin sædvanlige korrekte måde og sagde, som om han remsede op:

"Jeg regner med at forblive uvirksom, fader. Jeg har ladet Hans Excellence forstå, at regeringen, i Plassans interesse, bør forholde sig passiv. Der vil ikke være nogen officiel kandidat."

Hr. de Bourdeu blegnede. Han slog øjnene ned, og hans hænder skælvede af henrykkelse.

"Er der ingen officiel kandidat!" gentog hr. Rastoil, meget slået af denne uventede nyhed, og aflagde den tilbageholdenhed, han hidtil havde iagttaget.

"Nej," sagde hr. Péqueur des Saulaies, "byen har tilstrækkelig mange agtede mænd og er moden nok til selv at vælge sin repræsentant."

Han bukkede let i den retning, hvor hr. de Bourdeu sad, og denne rejste sig og stammede:

"Javist, javist ..."

Fader Surin havde i sat en leg i gang, "tampen brænder". Frøknerne Rastoil, brødrene Maffre og Séverin var netop ved at lede efter "tampen", som var præstens sammensnoede lommetørklæde, som han havde gemt. Alle de unge kredsede om gruppen af de ældre, mens præsten råbte i falset:

"Det brænder! Det brænder!"

Det var Angéline, som fandt det i doktor Porquiers store lomme, hvor fader Surin behændigt havde stoppet den ned. Der blev leet meget, og man anså valget af dette gemmested som en meget snedig spøg.

"Nu har Bourdeu forhåbninger," sagde hr. Rastoil, idet han trak fader Faujas afsides. "Det er meget ærgerligt. Jeg kan ikke sige det til ham, men vi vil ikke stemme på ham; han er alt for kompromitteret som orleanist."

"Se på Deres søn Séverin," udbrød fru de Condamin, som nu kom og blandede sig i samtalen. "Hvilket stort barn han er! Han havde lagt lommetørklædet under fader Bourettes hat."

Så sænkede hun stemmen.

"À propos, jeg gratulerer Dem, hr. Rastoil. Jeg har fået et brev fra Paris, hvori man fortæller, at man har set Deres søns navn

på justitsministerens lister; jeg tror, han vil blive udnævnt til prokuratorassistent i Faverolles."

Præsidenten bukkede og blev rød i hovedet. Ministeren havde aldrig tilgivet ham valget af Lagrifoul. Det var fra den tid, at han, på grund af stadige forhindringer, aldrig havde kunnet få sin søn anbragt eller sin døtre bortgiftet. Han beklagede sig ikke, men han satte en sur mine op, som var meget veltalende.

"Som sagt," fortsatte han for at skjule sin bevægelse, "Bourdeu er farlig; for øvrigt er han ikke fra Plassans, han kender ikke vore behov. Så kunne vi lige så godt genvælge markisen."

"Hvis hr. de Bourdeu fastholder sit kandidatur," erklærede fader Faujas, "får republikanerne en imponerende majoritet, som vil gøre et ubehageligt indtryk."

Fru de Condamin smilede. Hun påstod, at hun ikke forstod et ord af politik, og hun tog flugten, mens præsten førte præsidenten til den fjerneste ende af løvgangen, hvor de lavmælt fortsatte samtalen. Da de vendte tilbage med langsomme skridt, svarede hr. Rastoil:

"De har ret, det vil være en passende kandidat; han tilhører intet parti, hans navn vil samle mange stemmer. Jeg holder naturligvis lige så lidt af kejserdømmet som De, men det er for barnligt at sende deputerede til kammeret, som ikke har anden opgave end at genere regeringen. Plassans er forsømt; byen må have en praktisk mand, en bybo, som er i en sådan stilling, at han er i stand til at varetage dens interesser."

"Det er varmt! Tampen brænder!" råbte Aurélies skingre stemme.

Fader Surin, som førte an, gik søgende gennem løvgangen.

"Nu brænder det slet ikke," lo den unge dame, som morede sig over deres frugtesløse eftersøgning.

Men en af de unge herrer Maffre havde løftet på en blomsterkrukke og fundet det sammenfoldede lommetørklæde.

"Det lange rær til Aurélie kunne lige så godt have stoppet det i munden," sagde fru Paloque, "der er god plads, og der ville ingen have fundet på at lede efter det."

Hendes mand gjorde hende tavs med et rasende blik. Han havde forbudt hende at udtale et eneste ondt ord. Bange for, at hr. de Condamin havde hørt hende, udbrød han:

"Ja, ungdommen tager jo alles hjerter med storm!"

"Min bedste herre," sagde domæneintendanten til hr. de Bourdeu, "Deres sejr er sikker, men vær forsigtig, når De kommer til Paris. Jeg ved fra en sikker kilde, at regeringen påtænker et kup, hvis oppositionen bliver for besværlig."

Den tidligere præsident betragtede ham uroligt og tænkte på, om han gjorde nar ad ham. Hr. Péqueur des Saulaies nøjedes med at smile og sno sine moustacher. Så blev konversationen igen mere almindelig, og hr. de Bourdeu mente at bemærke, at alle lykønskede ham til hans forestående sejr med en yderst taktfuld diskretion. Han solede sig med udsøgt velbehag i sin popularitet.

"Det er mærkværdigt, så meget hurtigere druerne modner i solen," bemærkede fader Bourette, som havde siddet stille på sin stol og kigget op i vinløvet.

"Nordpå," sagde doktor Porquier, "kan man slet ikke få dem modne, hvis man ikke plukker de nærmeste blade væk."

Man begyndte at diskutere dette emne; men nu råbte Séverin:

"Det brænder! Det brænder!"

Men han havde ganske naivt hængt lommetørklædet op bag haveporten, og fader Surin fandt det med det samme. Da denne sidste havde gemt det, ledte flokken af unge forgæves haven igennem i næsten en halv time, men måtte til sidst opgive. Så pegede præsten på en sti, hvor det lå så kunstfærdigt sammenfoldet, at det så ud som en hvid sten. Det var denne eftermiddags bedste spøg.

Nyheden om, at regeringen afstod fra at støtte nogen bestemt kandidat, spredte sig i byen, hvor den vakte stor opstandelse. Denne neutralitet havde som naturlig følge, at den foruroligede de forskellige politiske grupper, som alle havde håbet på, at den officielle kandidat ville være i stand til at splitte det hele, og derved kunne trække sejren hjem for deres egen fløj. Markis de Lagrifoul, hr. de Bourdeu og hattemageren Maurin lod til at skulle dele stemmerne nogenlunde ligeligt; det ville sikkert blive lodtrækning, og hvem kunne så vide, hvilket navn der kom ud. Der taltes også om en fjerde kandidat, hvis navn ingen kunne oplyse, et velvilligt menneske, som måske ville kunne få alle til at enes. Valgmændene i Plassans, som var blevet urolige, forlangte ikke bedre end at kunne være enige og vælge en af deres bysfæller, som var lige behagelig for alle parter.

"Regeringen gør forkert i at behandle os som et stedbarn," sagde Handelsklubbens politikere i en stødt tone. "Det er jo ganske, som om byen her var en revolutionsrede! Hvis de førende mænd havde haft så meget omtanke, at de støttede en passende kandidat, ville vi alle have stemt på ham. Underpræfekturet har talt om en 'lektion'. Nuvel, vi tager imod

den. Vi vil vide at finde vor kandidat selv, vi skal vise, at Plassans er en forstandig og virkelig frisindet by."

Og man ledte. Men de navne, der blev foreslået af venner eller interesserede, fordoblede kun forvirringen. Plassans havde i løbet af en uge mere end en snes kandidater. Fru Rougon blev urolig, hun forstod ikke, hvordan det hang sammen, og gik til fader Faujas. Hun var rasende på underpræfekten. Denne Péqueur var et æsel, en spradebasse, en marionet, der passede som dekoration i en offentlig salon; han havde ladet regeringen blive besejret en gang, han ville nok skade den yderligere ved sin mærkværdige ligegyldighed.

"Tag det blot roligt," sagde præsten smilende, "denne gang indskrænker hr. Péqueur des Saulaies sig til at adlyde. Sejren er sikker."

"Men vi har jo ingen kandidat!" udbrød hun. "Hvor er Deres kandidat?"

Han fremlagde sin plan. Hun syntes om den, for hun var jo en intelligent kvinde, men hun blev aldeles forbløffet over det navn, han kom med.

"Hvad er det, De siger?" sagde hun. "Er det ham, De har valgt? Ham har ingen tænkt på, det kan jeg forsikre Dem."

"Det håber jeg heller ikke," sagde præsten, på ny smilende. "Vi havde brug for en kandidat, som ingen tænkte på, så at alle mennesker ville kunne acceptere ham, uden at føle sig kompromitterede."

Så vedblev han med samme åbenhjertighed som hos en rænkesmed, der endelig lader sig formå til at forklare sine handlinger:

"Jeg står i taknemmelighedsgæld til Dem, De har forhindret mig i at begå mangen en fejl. Jeg holdt øjet fast på målet og så ikke de udlagte fælder, som måske kunne have brækket halsen på mig. Hele denne lille barnlige krig er, gudskelov, slut, nu kan jeg bevæge mig frit. Hvad mit valg anbelanger, så er det godt, det kan De være overbevist om. Allerede dagen efter min ankomst til Plassans begyndte jeg at lede efter en passende person, og jeg har ikke kunnet finde nogen anden eller bedre. Han smidig, særdeles dygtig og virksom; han har forstået indtil nu ikke at blive uvenner med nogen, og det vidner om, at han ikke er nogen almindelig lykkejæger. Jeg ved meget godt, at De ikke hører til hans venner, og det er netop derfor, jeg ikke har fortalt Dem noget. Men De tager fejl, De vil få at se, hvilken karriere denne mand vil gøre, når han først har fået foden i stigbøjlen; han vil dø som senator. Hvad der fik mig til at bestemme mig, var de historier, jeg hørte om hans formue. Han synes at have taget sin hustru til nåde tre gange, efter at have overrasket hende *in flagranti*, og hver gang lod han sin godmodige svigerfader give sig hundrede tusinde francs. Hvis han virkelig har slået mønt på den måde, er han en skælm, som vil være til stor nytte i Paris ved visse lejligheder. Ja, De kan bryde Deres hjerne; med undtagelse af ham findes der kun idioter i Plassans."

"Det er altså en gave fra Dem til regeringen," sagde Félicité leende.

Hun lod sig overbevise. Dagen efter var navnet Delangre på alles læber i byen. Hans venner havde ved deres gentagne og indtrængende bønner formået ham til at modtage kandidaturet. Han havde længe nægtet, da han anså sig for

uværdig; han var ikke politiker, sagde han, mens derimod hr. de Lagrifoul og hr. de Bourdeu havde stor erfaring i at bestride offentlige hverv. Men da man bedyrede, at Plassans netop havde brug for en deputeret, som stod udenfor partierne, havde han ladet sig bevæge, men han havde på den mest bestemte måde fremlagt sine meninger. Det var en afgjort sag, at han ikke ville være deputeret hverken for at modarbejde eller principielt støtte regeringen; han ville kun repræsentere sin bys interesser; for resten ville han altid stemme for en lovbundet frihed; endvidere ville han forblive maire i Plassans, netop for at understrege den fredsstiftende og administrative rolle, han påtog sig. Alt hvad han sagde, lød meget fornuftigt. Handelsklubbens politikere sagde samme aften hinanden:

"Har jeg ikke altid sagt, at Delangre er netop den mand, vi har brug for? Jeg er spændt på at høre, hvad underpræfekten vil sige, når mairens navn kommer op fra valgurnen. Så kan man vel ikke beskylde os for at have stemt som drilagtige skoledrenge, og man kan heller ikke bebrejde os, at vi ligger på knæ for regeringen. Hvis kejserdømmet fik nogle lektioner på det område, ville alting gå bedre."

Det gik som en løbeild. Minen var klar, der manglede kun en gnist. Fra alle sider på en gang, i de tre forskellige bydele, i hvert hus, hver familie, roste man hr. Delangre til skyerne, hans navn blev udtalt blandt glimrende lovord. Han blev den ventede Messias, den ukendte redningsmand, som var fremstået om morgenen og allerede var tilbedt om aftenen.

I sakristierne og i skriftestolene hviskede man hr. Delangres navn; det svævede under hvælvene, blev udslynget fra prædikestole i byens udkanter, meddelt fra øre til øre som et

sakramente, spredte sig til de fjerneste huse, hvor der boede gudfrygtige mennesker. Præsterne bar det i præstekjolens folder; fader Bourette gav det sin fede voms grandezza, fader Surin sit smils elskværdighed, monseigneur Rousselot sin velsignelses kvindelige gratie. Damerne af det bedre selskab kunne ikke rose hr. Delangre nok, de fandt, at han havde en så ædel karakter, et så fint og spirituelt ansigt! Fru Rastoil rødmede stadig, fru Paloque blev næsten smuk i sin entusiasme; fru de Condamin kunne have slået folk med sin vifte for hans skyld; hun hvervede hjerter for ham, når hun ømt trykkede valgmændenes hænder på for at få dem til at love, at de stemte for ham. Ungdomsklubben var fuldstændig betaget af hr. Delangre, Séverin havde valgt ham som sin helt, Guillaume og brødrene Maffre sang hans pris i byens tvetydige reder. Selv Madonnastiftelsens unge tøser priste hr. Delangres fortjenester i de øde gyder ved voldene, hvor de hinkede paradis med garverlærlingene fra kvarteret.

På valgdagen var flertallet knusende. Hele byen var med i komplottet. Markis de Lagrifoul og hr. de Bourdeu, som begge var rasende og råbte op om forræderi, var fragået deres kandidaturer. Hr. Delangre var altså alene tilbage, ham og hattemageren Maurin. Denne fik stemmer fra forstædernes femten hundrede urokkelige republikanere. Mairen havde som tilhængere landsbyerne, det bonapartistiske koteri, den nye bydels kirkeligt indstillede beboere, den gamle bys feje småhandlende, og endog nogle naive royalister i Saint-Marc-kvarteret, hvis fornemme indbyggere ellers holdt sig borte fra valget. Han fik på den måde tre og tredive tusinde stemmer. Sagen blev støttet med en sådan energi, og sejren blev vundet

med en sådan kækhed, at Plassans om aftenen på valgdagen var helt overrasket over have været så enig. Byen troede, den havde udført en heltedåd, at en mægtig ånd havde trampet i jorden og fremtryllet disse tre og tredive tusinde vælgere, en nærmest lidt forskrækket armé, hvis styrke ingen før havde anet. Handelsklubbens politikere så på hinanden med en forbløffet mine, næsten forlegne over deres sejr.

Om aftenen forenede hr. Rastoils selskab sig med hr. Péqueur des Saulaies', for i al stilhed at nyde den store begivenhed, i en lille salon i underpræfekturet, som vendte ud mod haven. Man drak te. Dagens store triumf fuldbyrdede foreningen af de to grupper til én. Alle stamgæsterne var tilstede.

"Jeg har aldrig systematisk været i opposition til nogen regering," erklærede hr. Rastoil og tog en kage fra fadet, som hr. Péqueur des Saulaies bød ham. "Embedsmandsetaten bør afholde sig fra de politiske kampe. Jeg indrømmer skam gerne, at kejserdømmet allerede har udført store ting, og at det vil udføre endnu større, hvis det bliver på retfærdighedens og frihedens vej."

Underpræfekten bukkede, som om denne ros gjaldt ham personlig. Aftenen i forvejen havde hr. Rastoil i *Le Moniteur* læst om sin søns udnævnelse til assistent i Faverolles. Der taltes også meget om en forlovelse mellem Lucien Delangre og den ældste af frøkenerne Rastoil.

"Ja, det er en afgjort sag," svarede hr. de Condamin, da fru Paloque spurgte ham om det. "Han har valgt Angéline. Jeg tror, at han ville have foretrukket Aurélie. Men man har ladet ham forstå, at man ikke kunne gifte den yngre bort før den ældre."

"Angéline, er De sikker på det?" hviskede fru Paloque ondskabsfuldt. "Jeg synes, at Angéline har en vis lighed ..."

Domæneintendanten smilede og lagde pegefingeren på læben.

"Ja, tilfældet kan jo gøre, at han har valgt den rette," vedblev hun. "Båndet mellem de to familier bliver stærkere. Nu er man gode venner. Paloque venter på sin orden. Og jeg er tilfreds."

Hr. Delangre kom ikke før meget sent. Han blev modtaget med ægte bifald. Fru de Condamin havde netop meddelt doktor Porquier, at hans søn Guillaume var udnævnt til første kammerskriver ved postetaten. Hun uddelte gode nyheder, sagde, at fader Bourette ville blive monseigneurs storvikar næste år, lovede fader Surin en bispestol inden for fyrre år, gav hr. Maffre en orden.

"Stakkels Bourdeu!" sagde hr. Rastoil i en beklagende tone.

"Å, han her ikke så beklagelsesværdig," udbrød hun glad. "Jeg påtager mig at trøste ham. Deputeretkammeret var ikke noget for ham. Han vil hellere have et præfektur. Sig til ham, at vi nok engang skal skaffe ham et præfektur."

Stemningen blev høj. Den smukke Octavies gode humør og hendes iver efter at gøre alle glade, henrykkede alle. Hun var den som tog imod i underpræfekturet. Hun var dronning. Og det var hende, der i en spøgefuld tone gav hr. Delangre de mest praktiske råd angående den rolle, han burde spille i den lovgivende forsamling. Hun tog ham afsides, tilbød at anbefale ham hos fremtrædende personer, hvilket tilbud han antog med taknemmelighed. Ved ellevetiden talte hr. de Condamin om at illuminere haven. Men hun neddyssede herrernes entusiasme

ved at sige, at det ikke var passende, det måtte ikke se ud, som om de gjorde nar ad byen.

"Nå … og fader Fenil?" spurgte hun pludselig fader Faujas, efter at have ført ham hen i en vinduesniche. "Jeg tænker på ham nu. Har han ikke givet noget livstegn fra sig?"

"Fader Fenil er en forstandig herre," svarede præsten med et lille smil. "Man har antydet over for ham, at han ville handle uklogt ved at beskæftige sig med politik fra nu af."

Fader Faujas var alvorlig midt i denne triumferende glæde. Sejren gjorde ham ikke mindre streng. Fru de Condamins sladder trættede ham; tilfredsheden hos disse tarvelige lykkejægere vakte hans dybe foragt. Han stod med ryggen mod karmen og lod til at være hensunken i drømmerier. Nu var han herre i huset så at sige, han behøvede ikke længere handle stik mod sine drifter, han kunne strække hånden ud, bemægtige sig byen, sætte skræk i den. Hans statelige sorte skikkelse dominerede hele salonen. Efterhånden blev stolene trukket sammen og dannede en kreds om ham. Herrerne ventede på, at han skulle udtale nogle tilfredse ord, damerne hang ved ham med bønfaldende blikke som underdanige slavinder. Men han brød hensynsløst selskabet og var den første som gik efter et par tvære ord til afsked.

Da han kom hjem til Mourets – han gik ad Chevillottesgyden og gennem haven – fandt han Marthe alene i spisestuen. Hun havde forglemt sig på en stol ved væggen, og hun stirrede dødbleg på lampen, som var skruet for højt op. Ovenpå havde Trouche gæster, han sang en uanstændig vise, som Olympe og gæsterne akkompagnerede ved at slå med knivskafterne på glassene.

20

Fader Faujas lagde hånden på Marthes skulder.

"Hvad laver De her?" spurgte han. "Hvorfor er De ikke gået til sengs? Jeg har jo forbudt Dem at vente på mig."

Hun fo'r op, som om hun vågnede, og stammede:

"Jeg tænkte, De ville være kommet hjem tidligere. Jeg har sovet. Rose har vist lavet te."

Men præsten kaldte pigen ind og skændte på hende, fordi hun ikke havde tvunget sin frue til at gå i seng. Han talte i en befalende tone, som ikke tillod nogle indvendinger.

"Rose, giv hr. pastoren en kop te," sagde Marthe.

"Jeg vil ikke have te!" udbrød han ærgerlig. "Gå straks til sengs. Det er jo latterligt. Jeg er ikke mere min egen herre. Rose, lys mig op!"

Pigen fulgte ham til trappen.

"Pastoren ved vel, at det ikke er min fejl," sagde hun. "Fruen er så underlig. Så syg hun end er, kan hun ikke være en time til ende i sit værelse. Hun må komme og gå, udmatte sig, være i stadig bevægelse, uden alligevel at få noget fra hånden. Det går ud over mig, hun er hele tiden i hælene på mig og går mig i vejen. Og når hun så falder ned på en stol, sidder hun der i evigheder og stirrer lige frem for sig med en ængstelig mine, som om hun så de mest uhyggelige ting. Jeg har sagt til hende mere end en halv snes gange i aften, at De ville blive vred, hvis hun ikke gik op. Men hun lod ikke til overhovedet at høre mig."

Præsten gik op ad trappen uden at svare. Da han stod uden for Trouches dør, strakte han hånden frem ligesom han ville

banke på, men sangen var ophørt, han forstod af lyden af stole, der blev trukket ud, at gæsterne skulle til at gå, og han skyndte sig at gå ind til sig selv. Trouche gik lige efter ned med to kammerater, som han havde fundet under bordene i en eller anden tarvelig café; han råbte ned ad trappen, at han havde levemåde en og nok skulle følge dem ned. Olympe lænede sig ud over gelænderet.

"Så kan De godt låse porten," sagde hun til Rose. "Han kommer ikke hjem før i morgen tidlig."

Rose, som hun ikke havde kunnet skjule mandens levemåde for, beklagede hende meget. Hun låsede porten og mumlede for sig selv:

"Ja, sådan går det, når man gifter sig! Mændene prygler én eller går til andre kvinder. Nej, så har jeg det bedre, som jeg har det."

Da hun kom tilbage, sad hendes herskerinde atter og stirrede på lampen, hensunken i en slags dvale. Hun greb hende i armen og tvang hende til at gå op i seng. Marthe var blevet meget ængstelig af sig. Hun påstod, at hun om nætterne så et stærkt skær på væggen i sit soveværelse og hørte en voldsom banken ved hovedgærdet. Rose lå ved siden af i et lille værelse og kom ind for at berolige hende, så snart hun hørte den mindste klagelyd. Den nat var hun ved at klæde sig af, da hun hørte hende ralle; hun fandt hende i sengen med tæppet revet til side, rullende øjne i stum rædsel og med den knyttede hånd trykket mod munden for ikke at skrige. Hun måtte tale til hende som til et barn, trak gardinerne til side, så efter under møblerne og bedyrede, at hun måtte tage fejl, der var ingen. Marthes angst

endte i et kataleptisk anfald; hun lå som død med hovedet på puderne og det hvide vendt ud af øjnene.

"Det er herren, som piner hende," mumlede Rose, da hun endelig kunne få lov at lægge sig til at sove.

Dagen efter kom doktor Porquier. Han aflagde regelmæssigt besøg hos fru Mouret to gange om ugen. Han klappede hende på hænderne og sagde med sin elskværdige optimisme:

"Så, min lille frue, det er ikke noget. De hoster lidt endnu, ikke sandt? Det er bare en uplejet forkølelse, som vi vil helbrede med lidt brystdråber."

Hun klagede over ulidelige smerter i ryggen og brystet, uden at tage blikket fra ham; hun søgte i hans ansigt det, som han ikke sagde til hende.

"Jeg er bange for at blive vanvittig!" udbrød hun snøftende.

Han beroligede hende smilende.

Doktorens ansigt fremkaldte altid en stærk uro hos hende; hun var bange for denne høflige og sagtmodige mand. Ofte forbød hun Rose at lade ham komme ind, påstod, at hun ikke var syg, og at hun ikke behøvede at have nogen læge til at komme der i huset. Rose trak på skuldrene og lod ham komme ind. Til sidst holdt han helt op med at tale med hende om hendes sygdom, det så ud som om han kun aflagde hende besøg af ren og skær høflighed.

Da han gik, mødte han fader Faujas, som var på vej til Saint-Saturnin. Da præsten spurgte, hvordan det gik med fru Mouret, svarede han i en alvorlig tone:

"Videnskaben står afmægtig en gang imellem, men Forsynets godhed er uendelig. Den stakkels kvinde er meget syg. Men jeg

vil endnu ikke opgive alt håb. Brystet er kun ganske ubetydeligt angrebet, og vi har et godt klima her."

Han holdt nu et foredrag om behandlingen af brystsyge i Plassans-distriktet. Han var ved at skrive en afhandling om dette emne, ikke for at udgive den, for han var da gudskelov ikke videnskabsmand, men bare for at læse den op for nogle få fortrolige venner.

"Nu har De hørt mine grunde," sagde han til sidst, "for at jeg mener, at den jævne temperatur, den duftende flora og det helsebringende vand her på egnen er så ufejlbarlige helbredelsesmidler for brystsyge."

Præsten havde lyttet med en syrlig mine.

"De tager fejl," svarede han langsomt. "For fru Mouret er Plassans slet ikke god. Hvorfor sender De hende ikke til Nice vinteren over?"

"Til Nice!" gentog lægen uroligt.

Han så på præsten et øjeblik, så sagde han beredvilligt:

"Hun ville jo egentlig have det ganske udmærket i Nice. I den tilstand af nervøs overophidselse, hun befinder sig, ville en forandring af omgivelserne have et glimrende resultat. Jeg vil tilråde hende denne rejse. Det var en ypperlig idé, pastor."

Han tog afsked og gik ind til fru de Condamin, hvis mindste migræne forvoldte ham stor uro.

Dagen efter under middagen talte Marthe om lægen i en næsten hadefuld tone. Hun bedyrede, at hun aldrig ville modtage ham igen.

"Det er ham, som gør mig syg," sagde hun. "I dag har han ordineret mig en rejse!"

"Og den ordinering synes jeg i høj grad om," erklærede fader Faujas og foldede sin serviet sammen.

Hun stirrede på ham, blegnede og sagde med dæmpet stemme:

"Så De vil også drive mig væk fra Plassans? Jeg ville jo dø i et fremmed land, langt fra mine vaner og dem jeg elsker!"

Præsten var på vej ud af spisestuen. Han gik hen til hende og sagde smilende:

"Deres venner ønsker blot, at De skal blive rask. Hvorfor er De så modvillig?"

"Nej, jeg vil ikke, jeg vil ikke, hører De!" råbte hun og veg tilbage for ham.

Der blev en kort kamp. Præsten var blevet ildrød i ansigtet og havde lagt armene over kors, ligesom han ville modstå en fristelse til at slå hende. Hun rettede sig op, stod støttet til væggen, fortvivlet, magtesløs. Så strakte hun kuet sine hænder frem og stammede:

"Jeg beder Dem så inderligt, lad mig få lov at blive her. Jeg skal adlyde Dem."

Da hun nu brast i gråd, gik han sin vej med et skuldertræk og udtrykket hos en ægtemand, som er bange for tårer. Fru Faujas, som endnu ikke var blevet færdig med sin mad, havde gumlende overværet hele denne scene. Hun lod Marthe græde så meget hun ville.

"De er urimelig, mit kære barn," sagde hun, idet hun tog en portion frugtkompot mere. "De ender med at gøre Dem forhadt af Ovide. De tager ham ikke på den rette måde. Hvorfor nægter De at rejse, hvis det kan gøre Dem godt? Vi skal nok passe huset

for Dem. De vil finde alt på sin rette plads, når De vender tilbage."

Marthe vedblev at snøfte og lod ikke til at høre hende.

"Ovide har så mange bekymringer," fortsatte den gamle kone. "Ved De, at han ofte arbejder helt til klokken fire om morgenen? Når De hoster om natten, forstyrrer det ham meget og distraherer hele hans tankegang. Han kan ikke mere arbejde, han lider mere end De. Gør det dog for Ovides skyld, mit kære barn, rejs og kom rask tilbage."

Men nu hævede Marthe sit ansigt, rødt af tårer, og samlede hele sin angst i et eneste udråb:

"Åh ...! Himlen lyver!"

De følgende dage blev der ikke mere talt om at rejse til Nice. Fru Mouret blev ude af sig selv ved den mindste hentydning. Hun nægtede at forlade Plassans med en så fortvivlet energi, at præsten til sidst indså faren ved at holde fast ved det dette forslag. Hun begyndte at være ham til meget besvær midt i hans triumf. Det var, som Trouche grinende sagde: man burde have sendt hende til Les Tulettes som den første. Siden Mouret var blevet ført bort, hengav hun sig til de strengeste andagtsøvelser, undgik at udtale sin mands navn, søgte at bedøve sig med bønner. Men hun var lige så urolig som før, hun kom hver dag fra Saint-Saturnin med et stadig større behov for glemsel.

"Å, hvor fru Mouret dog himler sig!" sagde Olympe til sin mand. "I dag var jeg med hende i kirken, og jeg måtte løfte hende op fra gulvet. Du ville le, hvis jeg fortalte alt, hvad hun vælter af sig om Ovide; hun er rasende, hun siger, han er hjerteløs, at han har bedraget hende for al den trøst, han har lovet hende. Og bagefter mod Vorherre! Du skulle høre hende.

Det er kun et Guds barn, der kan tale så ilde om religionen. Det lyder nærmest, som om Vorherre havde snydt hende for en stor sum penge. Ved du hvad jeg tror? Jo, jeg tror, at hende mand kommer og kniber hende om nætterne."

Trouche morede sig meget over alle disse historier.

"Det har hun godt af," svarede han. "Det er hendes skyld, at Mouret sidder derude. Hvis jeg var som Faujas, vidste jeg nok, hvordan jeg skulle arrangere det hele; jeg ville gøre hende tilfreds og spag som et lille lam. Men Faujas er dum, og du skal få at se, det bliver hans ulykke. Din broder ikke så rar mod os, at vi vil hjælpe ham ud af hans besværligheder. Jeg vil le den dag, fru Mouret bliver årsagen til hans fordærv. For pokker, når man er sådan som ham, bør man ikke indlade sig med fruentimmer."

"Ja, Ovide foragter os alt for meget," mumlede Olympe.

Nu sænkede Trouche stemmen.

"Hvis fru Mouret sprang i en brønd sammen med din idiot af en broder, ville vi være herrer i huset; det hele ville være vores. Det ville være et godt bytte … og en glimrende afslutning på hele historien."

Trouches havde for resten invaderet stueetagen efter Mourets afgang. Olympe havde i begyndelsen beklaget sig over, at det røg ind deroppe, siden hen havde hun fået Marthe overbevist om, at den hidtil aflukkede stue var det mest helsebringende værelse i hele huset. Da Rose så havde fået besked om at fyre op derinde, tilbragte begge fruerne dagene derinde i endeløs snak foran en flammende kamin. En af Olympes drømme var at komme til at leve på den måde, fint klædt, liggende på en sofa, omgivet af en luksuriøst indrettet

lejlighed. Hun overtalte Marthe til at få nyt tapet derinde, at købe møbler og et tæppe. Nu var hun en fin dame. Hun kom ned i tøfler og peignoir og talte, som om hun var frue i huset.

"Den stakkels fru Mouret," sagde hun, "har så mange bekymringer, at hun har bedt mig hjælpe sig. Jeg passer hendes affærer for hende. Det er blot for at gøre en god gerning."

Hun havde virkelig forstået at vinde Marthes fortrolighed, og denne lod hende gerne overtage retten til at bestemme i småsager. Det var hende, som havde nøglerne til kælderen og skabene, og hun betalte indkøbene til husholdningen. Hun tænkte længe på, om hun skulle lægge beslag på spisestuen også, men Trouche rådede hende fra det: så ville de jo hverken kunne spise eller drikke ugenert, de ville ikke kunne drikke vin uden vand eller byde deres bekendte på en kop kaffe. Men Olympe lovede sin mand at tage dessert med op til ham. Hun proppede lommerne fulde med sukker, hun tog endog lysestumper med op. Til dette formål havde hun syet sig nogle dybe lommer, som det tog et helt kvarter at tømme om aftenen.

"Her er lidt frugt, som kan gemmes," sagde hun, idet hun pakkede madvarer ned hulter til bulter i en kuffert, som hun bagefter skubbede ind under sin seng. "Hvis vi blev uvenner med værtinden, kunne det række til en tid. Jeg må tage nogle syltekrukker og lidt konserves med op."

"Det er unødvendigt at gøre en hemmelighed af det," svarede Trouche. "Hvis jeg var i dit sted, ville jeg lade Rose bære det hele op, det er jo alligevel dig, som bestemmer."

Han havde taget haven som sin del. Han havde længe været skinsyg på Mouret, når han så denne beskære sine træer, lægge grus på gangene og vande sin salat; han ønskede, at han kunne

have sit eget bed, hvor han kunne grave og plante efter forgodtbefindende. Da Mouret var væk, lagde han derfor beslag på haven, som han ville lave fuldstændig om. Først smed han grøntsagerne ud. Han påstod, at han var en poetisk sjæl, som holdt af blomster. Men graveriet trættede ham allerede på andendagen; en gartner blev tilkaldt, og denne gravede bedene op efter hans anvisninger, kastede salathovederne på møddingen og gjorde jorden i orden til, at man til foråret kunne plante valmuer, roser, liljer, ridderspore, liljekonvaller, nelliker og geranier. Så fik han en idé; han mente at have opdaget, at intet ville vokse i rabatterne, fordi hækkene skyggede for meget, og han tænkte stærkt på at rykke buksbombuskene op.

"Du har fuldstændig ret," erklærede Olympe, da han spurgte hende til råds, "det ligner en kirkegård. Jeg ville hellere indfatte rabatterne med sådan et jerngitter, der ligner trægrene. Jeg vil tale med fru Mouret. Du kan grave buksbommen op imens."

Buksbommen blev gravet op. Otte dage efter satte gartneren støbejernsgitrene ned. Trouche flyttede også flere frugttræer, som spærrede for udsigten, lod løvsalens gitter male lysegrønt og pyntede springvandet med sneglehuse. Hr. Rastoils kaskade spillede i hans tanker, men han nøjedes med at udse sig, hvor han ville anbringe en sådan, "hvis forretningerne gik godt".

"Åh, hvor naboerne vil glo!" sagde han en aften til sin hustru. "De ser nok, at det er en mand med smag, der regerer her nu. Til sommer, når vi står i vinduet, vil det dufte godt, og vi vil have en smuk udsigt."

Marthe lod ham gøre, som han havde lyst til, og godkendte ethvert forslag, man forelagde hende; til sidst spurgte man hende ikke engang. Trouche havde kun fru Faujas at kæmpe

mod, for hun vedblev at forsvare huset mod dem tomme for tomme. Da Olympe lagde beslag på salonen, havde hun måttet udkæmpe en veritabel batalje med sin moder. Det var lige ved, at den sidste var gået af med sejren. Det var præsten, som gjorde udslaget.

"Din møgtøs af en søster bagtaler os på det skammeligste hos værtinden," klagede fru Faujas til stadighed. "Men jeg gennemskuer hende, hun vil trænge os ud, have alle fordelene selv. Nu slår hun sig ned i salonen som en fin dame, den mær!"

Præsten hørte ikke efter, slog heftigt ud med armene af bare utålmodighed. En dag blev han vred og udbrød:

"Så, moder, lad mig være i fred. Snak ikke mere om Trouche og Olympe. Hvis de vil gøre sig ulykkelige, så kommer det ikke mig ved."

"De rager hele huset til sig, Ovide, de har tænder som rotter. Når du vil have din andel, har de nolet det hele. Det er kun dig, der kan holde dem i ave."

Han så på sin moder, og smilede koldt.

"Du holder af mig, moder," sagde han, "og derfor tilgiver jeg dig. Vær blot rolig, det er ikke huset jeg vil have, det er ikke mit, og jeg beholder kun det, jeg arbejder mig til. Du vil blive stolt, når du ser min del. Trouche har været mig til nytte. Jeg må se lidt gennem fingre med ham."

Fru Faujas måtte altså vige. Hun gjorde det højst modvilligt og brummede vredt, da Olympe forfulgte hende med en triumferende latter. Sønnens fuldstændige uegennytte gjorde den begærlige bondekone fortvivlet. Hun havde gerne villet tage huset i fuld besiddelse, så at Ovide kunne disponere over det, hvis han en dag fik brug for det. Trouches med deres lange

gnavertænder gjorde hende derfor fortvivlet, som når en gnier bliver bestjålet af ukendte indbrudstyve; hun syntes, at de åd alt det, der var hendes, at de ruinerede hende og hendes yndlingsbarn. Da præsten forbød hende at modsætte sig Trouches gradvise erobring, besluttede hun sig for i det mindste at redde, hvad hun kunne fra udplyndringen. Hun begyndte at stjæle i skabene ligesom Olympe, bandt store poser under sine skørter; hun havde en kuffert, som hun pakkede stoppende fuld med alt, hvad hun ragede til sig, madvarer, linned, nips.

"Hvad er det, du gemmer, moder?" spurgte præsten en aften, da han var blevet lokket ind i hendes værelse af den støj, hun gjorde, når hun flyttede kufferten.

Hun stammede et eller andet. Men han forstod hende og blev grebet af en forfærdelig vrede.

"Hvilken skam!" råbte han. "Stjæler du nu også? Hvordan skulle det gå, hvis man greb dig på fersk gerning? Jeg ville blive hele byens samtaleemne."

"Det er for din skyld, Ovide," stammede hun.

"Tyv, min moder er en tyv! Du tror måske, at jeg også stjæler, at jeg er kommet hertil for at stjæle? Min Gud, hvad tror du dog om mig? Vi må skilles, moder, hvis vi ikke forstår hinanden bedre."

Disse ord knuste den gamle dame. Hun lå på knæ foran kufferten, og nu faldt hun sammen i siddende stilling på gulvet, dødsens bleg, gispende, med udstrakte hænder. Da hun endelig igen kunne tale, sagde hun:

"Det er for din skyld, min søn, kun for din skyld, det sværger jeg. De tager det hele, har jeg jo sagt, hun stopper alting i sine

lommer. Du får intet, ikke så meget som et stykke sukker. Nej, nej, jeg skal ikke tage mere, når du bliver vred, men du vil beholde mig hos dig, ikke sandt, du vil beholde mig hos dig?"

Fader Faujas ville ikke love hende noget, før hun havde lagt alt det tilbage, hun havde taget. I næsten en uge holdt han selv øje med, at kufferten blev tømt; han så hende fylde sine lommer og ventede, til hun kom tilbage for at tage en ny tur. Han lod hende af forsigtighed kun gå to gange, og altid om aftenen. Den gamles hjerte blødte for hver eneste ting, hun lagde tilbage; hun vovede ikke at græde, men tårerne stod hende i øjnene, og hendes hænder skælvede mere end de havde gjort, da hun tømte skabene. Det bitreste ved alt dette var, at hun allerede den næste dag opdagede, at hendes datter Olympe bagefter bemægtigede sig hver eneste ting, hun lagde tilbage; linned, madvarer og lysestumper skiftede blot lomme.

"Jeg bærer ikke mere noget ned," sagde hun til sin søn, rasende over denne uventede opdagelse. "Det tjener ikke noget formål, din søster tager det hele, så snart jeg vender ryggen til. Å, den møgtøs! Jeg kunne lige så godt give hende hele kufferten. Hun må have vældige forråd deroppe. Jeg beder dig, Ovide, lad mig beholde det, der er tilbage. Det gør jo ikke værtinden nogen skade, det er jo alligevel tabt for hende."

"Min søster er, som hun nu er," svarede præsten roligt, "men jeg vil have, at min moder skal være en hæderlig kvinde. Du hjælper mig bedre ved ikke at begå den slags."

Hun måtte lægge det hele tilbage, og hun blev nu grebet af et blussende had til Trouches, Marthe og hele huset. Hun sagde, at der ville komme en dag, hvor hun blev nødt til at forsvare Ovide mod alle disse mennesker.

Trouches var nu eneherskere. De fuldbyrdede erobringen af huset, de trængte ind i den mindste krog. Kun præstens værelse blev forskånet. Kun for ham var de bange. Men det forhindrede dem ikke i at indbyde venner og holde "halløj", som varede til klokken to om morgenen. Guillaume Porquier kom der med hele flokke af ganske unge mænd. Olympe koketterede, trods sine syvogtredive år, og mere end én nybagt student gjorde en mere end nærgående kur til hende, og hun lo af fornøjelse, som om man havde kildet hende. Huset blev et rent paradis for hende. Trouche grinede og spøgte med hende, når de var alene.

"Nå, du morer dig jo også," sagde hun, uden at blive vred. "Vi har jo alle sammen vores frihed."

Trouche havde ellers været tæt på at ødelægge det hele for sig selv ved et alt for djærvt sidespring. En nonne havde overrasket ham sammen med den lange blondine, som han så længe havde luret på. Pigen fortalte, at hun ikke var den eneste, der var også andre, der havde fået karameller. Nonnen, som vidste, at Trouche var i familie med sognepræsten i Saint-Saturnin, var klog nok til ikke at udsprede historien, før hun havde talt med denne. Han takkede hende og forklarede hende, at religionen ville lide meget under en sådan skandale. Sagen blev neddysset, direktionsfruerne havde ingen mistanke. Men fader Faujas lavede en forfærdelig scene med svogeren i sin søsters overværelse, så at hustruen kunne have et våben med manden og kunne sætte ham i respekt. Hver gang Trouche efter denne historie ærgrede Olympe, sagde hun barsk:

"Gå du hen og giv småpigerne karameller!"

En anden fare holdt dem længe i skræk. På trods af det overdådige liv, de førte, og selv om værtindens skabe forsynede

dem med alting, havde de stiftet gæld overalt i kvarteret. Trouche ødede sin løn på cafeerne, og Olympe bortsløsede ved sine nykker alle de penge, hun lokkede fra Marthe ved at diske op med allehånde fantastiske historier for hende. Alt, hvad der gik til de daglige fornødenheder blev købt på kredit. En regning, der især foruroligede dem ikke så lidt, var den hos postejbageren ved Rue de la Banne – den var på over hundrede francs – i særdeleshed, da postejbageren var en brutal fyr og truede med at fortælle fader Faujas det hele. Trouches levede i stadig ængstelse og frygtede for en skrækkelig scene; men da regningen kom, betalte fader Faujas den uden indvendinger og glemte endog at skænde på dem. Præsten syntes at være hævet over den slags bagateller; han fortsatte med at leve, streng og mørk, i dette hus, som var ved at blive udplyndret, uden at mærke de skarpe tænder, der gnavede huller i væggene og den langsomme ruin, som efterhånden fik lofterne til at styrte ned. Alting faldt sammen om ham, men han gik stadig lige mod sine ærgerrige drømmes mål. Han levede en slags lejrliv i sit store, tomme kammer, undte sig ikke mange bekvemmeligheder, blev vred, når man ville pylre om ham. Efter at han var blevet Plassans' herre, var han igen blevet snusket og uplejet at se til: hans hat var slidt, hans strømper smudsige, hans præstekjole, som hver morgen blev gjort klar til ham af moderen, lignede den elendige, luvslidte las, han havde haft på i begyndelsen.

"Å, den kan nok bruges lidt endnu," svarede han, når hans omgivelser vovede at komme med en sky bemærkning.

Og han udstillede den med højt hævet hoved på gaderne, uden at bekymre sig om de besynderlige blikke, man sendte efter ham. Det var ikke trods, han fulgte blot sine naturlige

drifter. Nu, da han ikke længere mente, at han havde brug for at slå an, viste han igen sin foragt for alt, hvad der var behageligt. Det var hans triumf, at han kunne sætte sig som han var, med sin store, uformelige krop, sin grovhed, sine lasede klæder, midt i det erobrede Plassans.

Fru de Condamin, som blev generet af den beske fedtlugt fra hans præstekjole, ville en dag gøre ham nogle moderlige bebrejdelser.

"Ved De, at damerne er begyndt af afsky Dem?" sagde hun leende. "De beskylder Dem for ikke at tage Dem det ringeste af Deres toilette. Før i tiden, når De trak Deres lommetørklæde frem, var det som om en kordreng svingede et røgelseskar bag Dem."

Han lod til at blive ganske overrasket. Han havde ikke forandret sig, mente han. Men hun gik nærmere hen til ham og sagde i en venskabelig tone:

"Nå, min gode fader, tillad mig nu at tale åbenhjertigt til Dem. Det er forkert af Dem at være ligeglad med Dem selv. De barberer Dem næppe, De reder Dem aldrig, Deres hår er uglet, som om De kom lige fra et slagsmål. Jeg forsikrer Dem, at det gør et meget dårligt indtryk. Fru Rastoil og fru Delangre sagde i går, at de dårligt kunne kende Dem mere. De ødelægger Deres sejr."

Han lo med en trodsig mine og rystede på sit store, uplejede hoved.

"Nu er det gjort," svarede han blot, "så de må lade sig nøje med mig, uredt som jeg er."

Plassans måtte virkelig lade sig nøje med ham uredt. Den smidige præst blev forvandlet til et dystert og despotisk væsen,

der bøjede alles vilje. Hans ansigt blev igen askegråt og med et falkeblik, hans store hænder hævede sig truende ligesom for at straffe. Byen blev ganske forfærdet, da den så den husbond, den havde forskaffet sig, vokse frem på den måde med sin nussede klædning, sin stærke lugt, behåret og lodden som en ånd fra Helvedes afgrunde. Kvindernes skræk befæstede yderligere hans magt. Han var grusom mod sine skriftebørn, men ingen vovede at svigte ham, de kom til ham med vellystige gys.

"Min kære ven," sagde fru de Condamin til Marthe, "jeg havde uret, da jeg ønskede, at han skulle bruge parfume; jeg har nu vænnet mig til ham, og synes endog endnu bedre om ham end før. Det er en mand!"

Fader Faujas var i særdeleshed almægtig i biskoppens gård. Lige siden valget havde han ladet monseigneur Rousselot leve i behagelig dovenskab sammen med sine kære bøger i arbejdsværelset, hvor præsten, der styrede stiftet fra værelset ved siden af, holdt ham under lås og slå og kun lod ham fremvise for personer, han ikke nærede nogen mistanker imod. Præsterne skælvede for denne enevoldshersker; de gamle, hvidhårede sognepræster bøjede sig ydmygt og uden noget forsøg på at have en selvstændig vilje. Ofte græd monseigneur Rousselot tavse tårer, når han var alene med fader Surin; han savnede fader Fenils hårde hånd, som dog trods alt havde kunnet kærtegne ind imellem, mens han nu følte sig som knust under et stadigt og skånselsløst tryk. Så smilede han, resignerede og sagde med sin elskværdige egoisme:

"Nå, min dreng, lad os nu sætte os til arbejdet. Jeg burde ikke beklage mig, jeg lever jo det liv, jeg altid har drømt om: absolut ensomhed og bøger."

Han sukkede og tilføjede med dæmpet stemme:

"Jeg ville være lykkelig, hvis jeg ikke var bange for at miste Dem, min kære Surin. Før eller siden vil han ikke tåle Dem her. I går forekom det mig, at han så mistænksomt på Dem. Jeg beder Dem, sig ja til alt, hvad han siger, hold med ham, tag ingen hensyn til mig. Jeg har jo ingen anden end Dem."

To måneder efter valget flyttede fader Vial, en af monseigneurs storvikarer, til Rom. Fader Faujas lod sig naturligvis give hans stilling, selv om den længe havde været lovet til fader Bourette. Han lod ikke engang denne få stillingen som sognepræst i Saint-Saturnin, som han forlod; den gav han til en ung, ærgerrig præst, som han havde gjort til sit værktøj.

"Monseigneur ville ikke høre tale om Dem," sagde han koldt til fader Bourette, da han mødte ham.

Da den gamle præst sagde, at han ville gå til monseigneur og udbede sig en forklaring, sagde Faujas i en mildere tone:

"Monseigneur er ikke rask nok til at modtage Dem. Stol på mig, jeg skal fremføre Deres ærinde."

Lige siden hr. Delangre kom ind i Kammeret, havde han stedse stemt med flertallet. Plassans var ganske tydeligt erobret for kejserdømmet. Det så ligefrem ud, som om præsten af hævnlyst behandlede de forsigtige borgere hensynsløst; han lod atter den lille port ud til Chevillottesgyden spigre til og tvang hr. Rastoil og hans venner til at gå ind til underpræfekten gennem den store port ud mod torvet. Når han viste sig ved sammenkomsterne, var herrerne meget underdanige over for ham. Han havde sat sig sådan i respekt, at selv når han ikke var tilstede, vovede ingen at sige det mindste tvetydige ord om ham.

"Det er et særdeles fremragende menneske," erklærede hr. Péqueur des Saulaies, som håbede på et præfektur.

"En bemærkelsesværdig mand," sagde doktor Porquier.

Alle nikkede samtykkende. Hr. de Condamin, som denne koncert af lovord til sidst irriterede, morede sig af og til med at gøre dem forlegne.

"Han har da i hvert fald ikke nogen særlig god karakter," sagde han lavmælt.

Disse ord forfærdede hele selskabet. De mistænkte alle sammen deres nabo for at være den forfærdelige præsts spion.

"Storvikaren har et godt hjerte," sagde hr. Rastoil forsigtigt, "men som alle store begavelser er han måske en smule frastødende i sin fremtræden."

"Det er ganske ligesom mig, jeg er meget godmodig af mig, og alligevel har man altid anset mig for at være hård," udbrød hr. de Bourdeu, som havde forsonet sig med samfundet, efter at han havde haft en lang samtale alene med fader Faujas.

Og for nu at berolige hele selskabet, sagde præsidenten:

"Har De hørt, at man nu taler om et bispesæde til storvikaren?"

Nu lyste alle op. Hr. Maffre håbede, at det ville være i Plassans, fader Faujas skulle være biskop, når monseigneur Rousselot, som havde et vaklende helbred, tog sin afsked.

"Det ville alle jo have fordel af," sagde fader Bourette naivt. "Sygdommen har gjort monseigneur bitter, og jeg ved, at vor fortræffelige Faujas gør sig de største anstrengelser for at udrydde visse af hans fordomme."

"Han holder meget af Dem," forsikrede dommer Paloque, som nylig var blevet dekoreret. "Min hustru har hørt ham

beklage sig over, at man har glemt Dem."

Når fader Surin var tilstede, stemte han i koret, men skønt han, som stiftets præster udtrykte det, bar bispekorset i lommen, var han urolig over fader Faujas' medvind. Han så på ham med uskyldig mine, blev stødt over hans grove væremåde, erindrede sig monseigneurs forudsigelser, og søgte efter den revne, der ville få kolossen til at synke i grus.

Alle herrerne var imidlertid tilfredse, undtagen hr. de Bourdeu og hr. Péqueur des Saulaies, der stadig ventede på regeringens gunstbeviser. Disse to var derfor fader Faujas ivrigste tilhængere. Den andre ville, sandt at sige, gerne have gjort oprør, hvis de havde turdet; de var trætte af den stadige taknemmelighed, herskeren krævede; de ønskede meget, at en modig hånd vil befri dem. De udvekslede mærkelige, straks bortvendte blikke, da fru Paloque en dag spurgte i en tone af hyklet ligegyldighed:

"Nå, hvor er fader Fenil blevet af? Det er en evighed siden, jeg har hørt tale om ham."

Der blev en dyb tavshed.

Hr. de Condamin var den eneste, der kunne vove sig ud på så farlig grund, og alles blikke rettede sig mod ham.

"Jeg tror," sagde han roligt, "at han har lukket sig inde på sin gård i Les Tulettes."

Og fru de Condamin tilføjede med en ironisk latter:

"Vi kan sove roligt, han har udspillet sin rolle og vil aldrig mere blande sig i Plassans affærer."

Kun Marthe var en forhindring. Fader Faujas følte, at hun gled mere og mere fra ham for hver dag; han opbød al sin energi som præst og mand for at bøje hende, men det lykkedes

ham ikke at dæmpe den glød, han engang havde tændt i hende. Hun gik, som passionen altid gør, lige mod sit mål, ville for hver time trænge stadig dybere ind i den himmelske saligheds fred, ekstase og fuldstændige tilintetgørelse. Hun var i en dødelig angst for at være fastlåst i det jordiske, ikke at kunne hæve sig til den verden af lys, som hun mente at ane, men stadig længere borte, stadig højere oppe. I Saint-Saturnin frøs hun nu i dens kolde skygge, hvor hun før med så stor nydelse havde følt det guddommelige nærme sig til hende; orglets brus gled over hendes bøjede hoved uden at lokkerne i hendes nakke mere rejste i vellystig gysen; røgelsens hvide skyer sænkede hende ikke længere hen i en mystisk drøm; de strålende kapeller, de hellige monstranser, der glimtede som stjerner, og messehagelerne af guld og sølv blegnede, forsvandt for hendes af tårer formørkede blikke. Som en fordømt, brændt af Paradisets flammer, rakte hun fortvivlet armene i vejret, råbte på den elskede, som forsmåede hende, stammede og hulkede:

"Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig?"

Skamfuld, ligesom såret af hvælvenes stumme kulde, forlod Marthe kirken med en forsmået kvindes forbitrelse. Hun drømte om at blive martyr, for at kunne komme til at ofre sit blod, hun rasede over sin afmægtighed, ikke at kunne gå længere end til bønner, ikke med et eneste spring kaste sig i Guds arme. Når hun kom hjem, var fader Faujas hendes eneste håb. Han alene kunne overgive hende til Gud, han havde ladet hende smage genfødslens første fryd, hun måtte nu rive sløret helt itu. Og hun udtænkte en hel række af andagtsøvelser, som endelig skulle skænke hende fuldkommen tilfredsstillelse af hendes længsler.

Men præsten blev vred, forglemte sig så vidt, at han overøste hende med grove ord, nægtede at høre på hende, før hun lå på knæ, ydmyget, ufølsom som et lig. Hun stod oprejst og lyttede til ham, hele hendes væsen skælvede af trods, hun vendte hele sit skuffede begærs had mod ham og anklagede ham for det uværdige bedrag, der voldte hende sådanne pinsler.

Ofte mente gamle fru Rougon, at hun burde mægle mellem sin datter og præsten, ligesom tidligere mellem datteren og Mouret. Da Marthe havde betroet hende sin sorg, talte hun med præsten som en svigermoder, der vil se sine børn lykkelige, og gør alt for at stifte fred mellem dem.

"Så," sagde hun smilende, "kan I dog ikke forenes! Marthe beklager sig evig og altid, og De lader altid til at være vred på hende. Jeg ved nok, at kvinderne er fordringsfulde, men De synes nu heller ikke at være særlig imødekommende. Jeg er virkelig ked af dette forhold; det burde jo være så let for jer at komme overens! Jeg beder Dem, fader, vær lidt mildere."

Hun skændte også på ham for at vanrøgte sit ydre. Hun mente, at han som triumfator misbrugte sin sejr. Så undskyldte hun sin datter; det kære barn havde lidt så meget, hendes nervøse følsomhed krævede det største hensyn; for resten havde hun det allerbedste sind, et kærlighedsfuldt temperament, som en skarpsindig mand kunne lede hvor som helst. Men en dag, da hun underviste ham i den bedste måde at lede Marthe på, blev han træt af hendes evindelige råd.

"Nej!" råbte han brutalt. "Deres datter er vanvittig, hun keder mig, jeg bryder mig ikke om hende længere. Den mand, som befriede mig for hende, ville ikke have gjort det forgæves …"

Fru Rougon stirrede stift på ham og kneb læberne sammen.

"Hør, min kære ven," svarede hun efter en pause, "De mangler takt; det vil blive Deres ulykke. Fald De blot på næsen, hvis det kan more Dem. Jeg vasker mine hænder. Jeg har hjulpet Dem, ikke for Deres egen skyld, men for at gøre vore venner i Paris en tjeneste. Man skrev til mig, at jeg skulle lede Dem frem, og det har jeg gjort. Men husk vel på, at jeg aldrig vil tillade Dem at spille herre i mit hus. At lille Péqueur og den tåbelige Rastoil skælver ved synet af Deres præstekjole, er som det skal være. Men vi er ikke bange, vi har til hensigt at være herrer her, som vi var før. Min mand har erobret Plassans før Dem, og vi vil beholde Plassans, det siger jeg Dem på forhånd."

Fra den dag af herskede der en stærk spænding mellem Rougons og fader Faujas. Da Marthe igen kom og beklagede sig, sagde hendes moder hvast:

"Din præst gør nar ad dig. Den mand vil aldrig give dig den mindste smule tilfredsstillelse. I dit sted ville jeg ikke genere mig for at sige ham sandheden. Først og fremmest er han blevet beskidt som et svin i den senere tid. Jeg begriber ikke, hvordan du kan spise sammen med ham."

Sagen var, at fru Rougon havde indgivet sin mand en meget sindrig plan. Det gjaldt om at trænge præsten ud og høste gevinsten af hans sejr. Nu, da byen stemte i den rette ånd, kunne Rougon alene holde den på den rette vej, han som før ikke havde vovet at træde frem i åben strid. Den grønne salon ville på den måde kun blive så meget mægtigere. Félicité ventede nu med den tålmodige snedighed, som hun havde at takke for sit held.

Samme dag, som moderen havde fortalt hende, at præsten "gjorde nar" ad hende, begav Marthe sig til Saint-Saturnin med

blødende hjerte, for at bønfalde himlen en sidste gang. I to timer lå hun uafbrudt bedende i den øde kirke, ventende på ekstasen, ængsteligt spejdende efter trøst. Hun kastede sig ydmygt næsegrus på stengulvet, rejste sig atter trodsigt med sammenbidte tænder, mens hele hendes væsen, i en vanvittig spænding, våndede sig ved kun at favne og kysse det tomme intet. Da hun rejste sig og gik, forekom himlen hende sort; hun følte ikke stenbroen under sine fødder, og de trange gader forekom hende at være en umådelig ødemark. Hun kastede hat og sjal fra sig på bordet i spisestuen og gik direkte op til fader Faujas værelse.

Præsten sad ved sit lille bord og tænkte; pennen var faldet ud af hans hånd. Han åbnede adspredt for hende, men da han så hende foran sig dødbleg og med øjnene brændende af beslutsomhed, gjorde han en vred håndbevægelse.

"Hvad vil De?" spurgte han. "Hvorfor kommer De herop? Gå ned igen og vent på mig, hvis De har noget at sige mig."

Hun skubbede ham til side og gik ind uden at sige ord.

Han tøvede et øjeblik og kæmpede mod sin heftighed, som allerede havde fået ham til at løfte hånden. Han stod foran hende uden at lukke den vidåbne dør.

"Hvad vil De?" gentog han. "Jeg er optaget."

Hun gik hen og lukkede døren. Da hun således var alene med ham, gik hun hen til ham og sagde:

"Jeg har noget at sige Dem."

Hun havde sat sig ned, så sig omkring i værelset, betragtede den smalle seng, den tarvelige skrivepult, det store sorte Kristusbillede af træ, hvis åsyn mod den nøgne væg fik hende til

at fare sammen. Der var iskoldt derinde, kakkelovnen var tom, der var ikke så meget som en knivspids aske at se.

"De forkøler Dem," sagde præsten i en roligere tone. "Lad os hellere gå ned."

"Nej, jeg har noget at sige Dem," gentog hun.

Og med foldede hænder, som om hun skriftede, sagde hun:

"Jeg har meget at takke Dem for. Indtil De kom, var jeg uden sjæl. De har arbejdet for min frelse. Det er gennem Dem, jeg har lært mit livs eneste fryd at kende. De er min frelser og min fader. I fem år har jeg levet gennem Dem og for Dem."

Hendes stemme svigtede hende, og hun gled ned på knæ. Han standsede hende med en håndbevægelse.

"Men nu lider jeg," udbrød hun, "jeg har brug for Deres hjælp. Hør mig, min fader. Træk Dem ikke bort fra mig. De kan ikke svigte mig således. Gud hører mig ikke længere. Jeg føler ham ikke mere. Hav medlidenhed med mig, jeg beder Dem. Råd mig, led mig ind til den himmelske nåde, hvis første lyksalighed De har ladet mig smage, lær mig, hvad jeg skal gøre for at blive rask, for at komme længere og længere op mod Guds kærlighed."

"De må bede," sagde præsten alvorligt.

"Jeg har bedt, bedt i timevis med hænderne for ørerne, jeg har forsøgt at bore mig ind i hvert eneste ord, men jeg har ikke fundet nogen trøst, jeg har ikke følt Gud."

"De må bede, bede igen og igen, bede ustandselig, bede indtil Gud lader sig bevæge og stiger ned til Dem."

Hun så ængsteligt på ham.

"Javel," spurgte hun, "der findes ikke andet end bønnen? De kan ikke gøre noget for mig?"

"Nej, intet," erklærede han barsk.

Hun løftede sine hænder i fortvivlelse og med vreden sydende i brystet. Men hun beherskede sig og stammede:

"Deres himmel er lukket. De har ført mig dertil, hvor jeg nu står, for at jeg skulle støde på denne mur. Jeg var, som De vil erindre, ganske rolig, da De kom. Jeg levede i min krog, uden ønsker, uden nysgerrighed. Det var Dem, der vækkede mig med ord, som rev op i mit hjerte. Det var Dem, som gav mig en ny ungdom. Å, De ved ikke, hvilken nydelse De beredte mig i begyndelsen! Der var en blød varme inden i mig, som spredte sig til hele mit væsen. Jeg hørte mit hjerte slå. Jeg havde et uendeligt håb. Det forekom mig latterligt engang imellem, for jeg var jo fyrre år, og jeg lo; men siden tilgav jeg mig selv, for jeg var så lykkelig. Men nu vil jeg have resten af den lykke, der blev mig lovet. Dette kan ikke være det hele. Der er noget mere, ikke sandt? Forstår De da ikke, at jeg er træt af denne stadigt vågende længsel, den har fortæret mig, den bliver min død. Jeg må skynde mig nu, hvor jeg ikke længere er rask; jeg vil ikke blive bedraget. Der er noget mere, tilstå det, der er noget mere."

Fader Faujas stod ubevægelig og lod denne flod af glødende ord bruse forbi sig.

"Men der er intet!" vedblev hun heftigt, "altså har De bedraget mig. De lovede mig Himlen, dernede på terrassen i de stjerneklare aftener. Jeg modtog løftet. Jeg solgte mig, jeg hengav mig. Jeg var vanvittig under bønnens første rus af ømhed. Nu gælder aftalen ikke længere, jeg vil trække mig tilbage i min krog, vende tilbage til mit rolige liv. Jeg vil smide jer alle sammen ud af huset, ordne mit hjem, reparere linned på min sædvanlige plads på terrassen. Ja, jeg holdt af at reparere

linned. Det trættede mig ikke at sy. Og jeg vil have, at Desirée skal sidde ved siden af mig på sin lille skammel; hun lo, hun lavede dukker, den lille uskyldige kære ..."

Hun brast i gråd.

"Jeg vil have mine børn igen! Det var dem, som beskyttede mig. Da de blev taget fra mig, tabte jeg fatningen og begyndte at leve dårligt. Hvorfor tog De dem fra mig? De begav sig afsted, en ad gangen, og huset blev ligesom fremmed for mig. Mit hjerte var ikke længere hjemme her. Jeg var tilfreds, når jeg kunne komme herfra en eftermiddag, og om aftenen, når jeg kom hjem, var det, som om jeg var taget ind hos fremmede. Selv møblerne forekom mig fjendtlige og iskolde. Jeg hadede vort hus. Men jeg vil hente de stakkels børn hjem. Så snart de kommer hjem, vil alting blive forandret. Å, hvis jeg blot kunne få lov at sove min skønne, rolige søvn som før!"

Hun hidsede sig mere og mere op. Præsten forsøgte at berolige hende ved et middel, som ofte før havde haft den tilsigtede virkning.

"Så, vær nu fornuftig, kære fru Mouret," sagde han og søgte at bemægtige sig hendes hænder for at holde dem fast mellem sine egne.

"Rør mig ikke," råbte hun og trak sig bort. "Jeg vil ikke ... Når De rører ved mig, er jeg svag som et barn. Deres hænders varme gør mig slap. Det ville begynde forfra i morgen, men ser De, jeg kan ikke længere leve på denne måde, og De beroliger mig kun for en time."

Hun var blevet sørgmodig og mumlede:

"Nej, jeg er fordømt nu. Aldrig mere vil jeg kunne holde af mit hjem. Og hvis børnene kom tilbage, ville de spørge efter

deres fader. Ja, det er det, som piner mig. Jeg får ikke tilgivelse, før jeg har bekendt min brøde for en præst."

Hun faldt på knæ.

"Jeg er en forbryder. Det er derfor, Gud har vendt sit ansigt bort fra mig."

Men fader Faujas ville løfte hende op.

"Vær stille," sagde han indtrængende. "Jeg kan ikke modtage Deres bekendelse her. Kom til Saint-Saturnin i morgen."

"Min fader, vær barmhjertig!" sagde hun bønfaldende. "I morgen har jeg ikke styrke længere ..."

"Jeg forbyder Dem at tale," råbte han endnu heftigere, "jeg vil ikke vide noget, jeg vil vende hovedet bort, holde mig for ørene."

Han trak sig tilbage og strakte armene ud som for at standse bekendelsen på Marthes læber. De så på hinanden et øjeblik i tavshed og med en dump vrede som to sammensvorne forbrydere.

"Det ville ikke være en præst, der hørte Dem," tilføjede han i en mere dæmpet tone. "Her er kun en mand, som ville dømme og fordømme Dem."

"En mand!" gentog hun ude af sig selv. "Nuvel, så meget des bedre. Jeg foretrækker, at det er en mand."

Hun rejste sig og vedblev med feberagtig heftighed:

"Jeg skrifter ikke, jeg taler bare om mine fejltrin til Dem. Først lod jeg børnene gå, og siden faderen. Han har aldrig slået mig, den ulykkelige! Det var mig, der var gal. Jeg følte som brandsår over hele kroppen, og jeg kløede mig selv, jeg måtte ligge på det kolde gulv for at blive roligere. Og efter anfaldet skammede jeg mig sådan over, at jeg havde vist mig halvnøgen for alle og enhver, at jeg ikke kunne få et ord frem. Hvis De

vidste, hvilke forfærdelige syner det var, der jog mig ud af min seng! Hele Helvede hvirvlede gennem min hjerne. Ham, den stakkels mand, som klaprede tænder, var det synd for. Han var bange for mig. Når I var gået, vovede han ikke nærme sig til mig, han tilbragte natten på en stol."

Fader Faujas forsøgte at afbryde hende.

"De tager livet af Dem," sagde han. "Væk ikke disse minder op igen. Gud vil holde Dem til regnskab for Deres lidelser."

"Det var mig, som sendte ham til Les Tulettes," vedblev hun, efter at hun med en heftig håndbevægelse havde fået ham til at tie. "I fortalte mig alle sammen, at han var gal. Å, hvilket uudholdeligt liv! Jeg har altid haft en skræk for at blive vanvittig. Da jeg var ung, syntes jeg, at man løftede hovedskallen af mig og min hjerne blev tom. Jeg havde ligesom en isklump i panden. Jeg har siden hen igen haft denne følelse af dødelig kulde, jeg har altid, altid været bange for at blive gal. Ham førte man bort. Jeg lod dem gøre det. Jeg vidste hverken ud eller ind. Men fra den time kan jeg ikke lukke øjnene uden at jeg ser ham. Det er det, der gør mig mærkelig, det er derfor, jeg sidder i timevis fastnaglet på stedet med åbne øjne. Og jeg kender til galehuset, jeg ser det for mine øjne; onkel Macquart har vist mig det. Det er fuldstændig gråt som et fængsel, med sorte vinduer."

Hun var nær ved at kvæles. Hun holdt lommetørklædet for munden, og da hun tog det bort igen, var det plettet af nogle bloddråber. Præsten stod stiv med armene over kors og ventede på, at krisen skulle overstås.

"De ved det hele, ikke sandt?" sagde hun med usikker stemme. "Jeg er en usling, jeg har syndet for Deres skyld. Men

skænk mig liv og glæde, og jeg vil uden samvittighedskvaler modtage den overjordiske lykke, De har lovet mig."

"De lyver," sagde præsten roligt, "jeg ved intet, jeg vidste ikke, at De havde begået denne forbrydelse."

Hun tog et skridt baglæns, slog hænderne sammen og stirrede på ham med et forfærdet udtryk. Så mistede hun al selvbeherskelse og hviskede:

"Hør, Ovide, jeg elsker Dem, og De ved det, ikke sandt? Jeg elskede Dem, Ovide, allerede den første dag, da De kom hertil. Jeg sagde det ikke til Dem, for jeg så, at det ville være Dem til mishag. Men jeg følte, at De læste i mit hjerte. Jeg var tilfreds, jeg håbede, at vi skulle kunne blive lykkelige en dag, i en rent åndelig forening. Det var derfor for Dem, jeg tømte huset. Jeg slæbte mig afsted på mine knæ, jeg var Deres tjenerinde. Men De kan ikke være helt igennem grusom. De gik ind på det hele, De tillod mig at tilhøre Dem alene, at fjerne de forhindringer, som adskilte os. Husk på det, jeg beder Dem … Nu, hvor jeg er syg, forladt, med knust hjerte og tomt hoved, er det umuligt, at De kan støde mig fra Dem. Vi har intet sagt til hinanden, det er rigtigt. Men min kærlighed talte, og Deres tavshed svarede. Det er til manden, jeg vender mig, ikke til præsten. De sagde til mig, at her kun var en mand. Manden skal høre mig. Jeg elsker Dem, Ovide, jeg elsker Dem, og derfor dør jeg."

Hun hulkede. Fader Faujas havde rettet hele sin høje skikkelse op. Han nærmede sig Marthe, og han udlod hele sin foragt for kvinden.

"Åh, usle kød!" sagde han. "Jeg havde håbet, at De skulle være fornuftig, at De aldrig ville synke ned til denne skam og åbent tale om disse smudsigheder. Ja, det er det ondes evige kamp

mod de stærke viljer. De er den lave, skammelige fristelse og det endelig fald. Præsterne har ingen andre fjender end jer, og man burde drive jer ud af kirkerne som urene og forbandede væsener."

"Jeg elsker Dem, Ovide," stammede hun endnu en gang, "jeg elsker Dem, hjælp mig."

"Jeg er allerede kommet Dem alt for nær," fortsatte han. "Hvis jeg fejler, så er det Dem, kvinde, som har taget min kraft fra mig, alene gennem Deres begær. Gå, vig bort, De er Satan! Jeg skal slå Dem, for at piske den onde ånd ud af Deres krop."

Hun gled ned på gulvet og sad støttet mod væggen, stum af rædsel, mens præsten truede ad hende med de knyttede næver. Hendes hår løste sig op, en lang, hvid lok lå hen over hendes pande. Hun så sig omkring i værelset, ligesom for at søge hjælp, og da hun fandt det sorte Kristusbillede af træ, havde hun endnu styrke til at strække sine arme lidenskabeligt ud mod ham.

"Anråb ikke den korsfæstede," råbte præsten, ude af sig selv af forbitrelse. "Jesus levede kysk, og det var derfor, han kunne dø."

Fru Faujas kom nu ind med en stor indkøbskurv over armen. Hun satte den hastigt fra sig, da hun så sin søn så frygtelig vred, og omfavnede ham.

"Ovide, vær rolig, min dreng," sagde hun og kærtegnede ham.

Hun vendte sig mod den sønderknuste Marthe og sendte hende et lynende blik.

"Kan De da ikke lade ham være i fred! Han vil jo ikke vide af Dem; lad da i det mindste være at gøre ham syg. Så, gå nu ned, De kan ikke blive her."

Marthe rørte sig ikke af stedet. Fru Faujas måtte løfte hende op og lede hende hen til døren, hun brummede, beskyldte hende for at have luret på, når hun gik ud, forbød hende nogensinde igen at komme op og lave skandale med sådan en optræden. Så smækkede hun døren i efter hende.

Marthe vaklede ned ad trappen. Hun græd ikke mere, men hviskede igen og igen:

"François skal komme tilbage, François skal smide dem alle sammen på porten ..."

21

Toulondiligencen, som passerede Les Tulettes, hvor der skulle skiftes heste, afgik fra Plassans klokken tre. Marthe, som havde fået nye kræfter gennem sin ophidsende fikse idé, ville ikke miste et øjeblik; hun tog hat og sjal på og befalede Rose straks at klæde sig på.

"Jeg ved ikke, hvad der går af fruen," sagde Rose til Olympe; "jeg tror, vi rejser bort et par dage."

Marthe lod nøglen sidde i låsen, hun havde travlt med at komme ud på gaden. Olympe, som fulgte hende ned, søgte forgæves at få at vide, hvor hun skulle hen, og hvor mange dage hun havde tænkt sig at være væk.

"Ja, De kan jo være rolig," sagde hun til sidst i sin mest elskværdige tone. "Jeg skal passe på det hele, De vil finde alt i orden, når De kommer tilbage. Tag Dem bare god tid, pas De blot Deres forretninger i fred og ro. Hvis De tager til Marseille, så tag friske muslinger med hjem."

Marthe var ikke kommet om hjørnet til Rue Taravelle, førend Olympe tog hele huset i besiddelse. Da Trouche kom hjem, smækkede hans hustru med dørene, trak alle skuffer ud, snusede, sang, fyldte alle værelser med bruset af sine skørter.

"Hun er bortrejst, og den frække pige er taget med!" råbte hun til ham, idet hun snoede sig i en lænestol. "Det ville være et vældigt held, hvis de sad fast i en grøft. Men nu kan vi da i alt fald være ugenerte, mens de er væk. Åh, det er skønt at være alene, ikke sandt, Honoré? Kom og kys mig! Vi er hjemme, vi kunne gå rundt i bar særk, hvis vi ville."

Marthe og Rose nåede Cours Sauvaire, netop som Toulon-diligencen skulle til at afgå. Pladserne inde i vognen var ledige. Da pigen hørte sin frue sige til konduktøren, at hun skulle af i Les Tulettes, var det kun modvilligt, hun steg ind. Vognen var endnu ikke rullet ud af byen, før hun brummede med en sur mine:

"Jeg, som troede, at De endelig var kommet til forstanden! Jeg bildte mig ind, at vi skulle rejse til Marseilles for at hilse på hr. Octave. Vi ville have taget en hummer og snegle med os hjem. Men jeg glædede mig nok for hurtigt. De er Dem selv lig, De vil bare skaffe Dem sorger, De ved ikke, hvad De skal finde på at plage Dem selv med."

Marthe lå halvt bevidstløs i et hjørne af vognen. En dødens mathed bemægtigede sig hende nu, da hun ikke længere rejste sig i trods mod den smerte, som flængede hendes bryst. Men pigen så ikke en gang på hende.

"Et tosset påfund sådan at køre ud og hilse på herren!" fortsatte hun. "Et smukt syn ... det skal nok opmuntre Dem. Og bagefter kan vi vel ikke sove de næste otte dage. Ja, De kan gerne være så bange De vil om nætterne, jeg vil, den onde hente mig, ikke stå op og kigge efter under møblerne! Hvis så Deres besøg i det mindste gjorde herren noget godt! Men måske får han et hjerteslag af raseri, når han ser Dem. Jeg håber, de ikke vil lade Dem komme ind. Det er forresten forbudt. Jeg burde slet ikke være steget ind i vognen, da De talte om Les Tulettes; så havde De måske ikke vovet at begå denne her dumhed på egen hånd."

Et suk fra Marthe afbrød hende. Hun vendte sig om, så, at hun var dødsens bleg og næppe kunne ånde; hun blev endnu

mere ærgerlig og slog et vindue ned for at slippe frisk luft ind.

"Sådan, skal De nu også til at dø lige for næsen af mig? Havde det ikke været bedre, om De var gået til sengs og havde passet på Dem selv? Og at tænke sig, at De har været så lykkelig at være omgivet af hengivne mennesker, selv om De aldrig har så meget som takket Vorherre engang for det! De ved godt, at det er sandheden. Sognepræsten, hans moder, hans søster, ja selv hr. Trouche, alle giver de Dem den ømmeste pleje, de ville gå gennem ild og vand for Dem, de står til rådighed hver time, dag og nat. Jeg så fru Olympe græde, ja, græde, sidste gang De var syg. Men hvordan belønner De deres godhed? De gør dem sorg, De sniger Dem væk for at hilse på herren, selv om De ved, at det vil gøre dem kede af det, for de holdt ikke af herren, der var så ond imod dem. Ved De hvad? Det har ikke været særlig nyttigt for Dem at være gift, herrens ondskabsfuldhed har smittet Dem. Ja, nogle dage er De lige så slem som han."

Og sådan blev hun ved, lige til de kom til Les Tulettes. Hun forsvarede Faujas' og Trouches og beskyldte sin frue for alskens nedrigheder. Til sidst sagde hun:

"De ville virkelig have været et prægtigt herskab at tjene hos, hvis de havde haft råd til at have en tjener. Men rigdommen tilfalder altid kun de hjerteløse."

Marthe var faldet til ro og svarede ikke. Hun så adspredt ud på de tynde træer, der gled forbi langs vejen, og de vidtstrakte marker, der bredte sig ud som brune lærredsstykker. Roses brummen blev af og til afbrudt af vognens stød.

I Les Tulettes gik Marthe hastigt til onkel Macquarts hus, fulgt af pigen, som nu tav og så sur ud.

"Jamen dog, er det dig?" udbrød onklen meget overrasket. "Jeg troede, du lå i sengen. Jeg har hørt, at du var syg. Ja, lille ven, du ser ikke stærk ud. Kommer du og spiser til middag hos mig?"

"Jeg vil gerne se François, onkel," sagde Marthe.

"François?" gentog Macquart og stirrede på hende. "Vil du se François? Det er en idé, som anstår sig en god hustru. Den stakkels mand har grædt så meget efter dig. Jeg har set ham fra min have, hvordan han har slået næverne i væggen og kaldt på dig. Javel, så du kommer for at hilse på ham? Jeg troede, at I alle sammen der inde havde glemt ham."

Marthe havde fået store tårer i øjnene.

"Det bliver ikke nemt at komme til at besøge ham i dag," fortsatte Macquart. "Klokken er snart fire. Og jeg ved ikke, om direktøren vil give dig tilladelse. Mouret har været besværlig i den senere tid, han slår alting i stykker og truer med at sætte ild til huset. Tosserne er ikke altid lige skikkelige."

Hun hørte på ham med en gysen. Hun ville spørge onklen om noget, men rakte i stedet blot hænderne ud mod ham og sagde:

"Jeg beder Dem … jeg er rejst alene herud, jeg må nødvendigvis tale med François i dag, med det samme. De har gode venner derhenne, De kan sørge for, at jeg komme ind."

"Javist, javist," mumlede han, uden at uddybe det nærmere.

Han var ganske forbløffet, for han forstod ikke grunden til denne pludselige rejse. Han lod til at diskutere sagen fra sit eget personlige synspunkt. Han sendte Rose et spørgende blik, men hun vendte ham ryggen. Til sidst smilede han lidt.

"Nå ja, hvis du vil, så skal jeg vel forsøge," sagde han. "Men husk, at hvis din moder bliver vred, så må du sige til hende, at

det var dig, der overtalte mig, at jeg ikke kunne modstå dine bønner. Jeg er bange for, at du vil blive for rystet. Der er jo ikke ligefrem hyggeligt, kan du tro."

Da de gik, nægtede Rose bestemt at følge med dem. Hun havde slået sig ned foran kaminen.

"Jeg har ikke lyst til at få øjnene revet ud," sagde hun i en bidende tone. "Herren holdt ikke ligefrem meget af mig. Jeg bliver her og varmer mig lidt."

"Det ville være pænt af Dem, hvis De ville sørge for lidt afbrændt vin til os," hviskede onklen i hendes øre. "Der er vin og sukker i skabet. Det kan vi nok få brug for, når vi kommer tilbage."

Macquart lod ikke sin niece gå ind gennem anstaltens hovedport. Han drejede af til venstre, spurgte ved en bagport efter sygepasseren Alexandre og vekslede dæmpet nogle ord med ham. Så gik de alle tre tavse ind gennem endeløse korridorer. Plejeren gik forrest.

"Jeg venter på dig her," sagde Macquart og blev stående i en lille gård. "Alexandre følger med dig."

"Jeg vil helst gå alene," sagde Marthe.

"Det kunne blive farligt for fruen," svarede sygepasseren smilende. "Jeg risikerer allerede meget."

Han lod hende gå over en ny gård og blev stående uden for en dør. Mens han stille drejede nøglen om i låsen, sagde han med dæmpet stemme:

"Vær ikke bange. Han er roligere siden i morges, vi har kunnet fjerne spændetrøjen. Hvis han bliver gal, så gå baglæns ud og lad mig alene med ham."

Marthe gik ind, skælvende og tør i halsen. Først så hun ikke andet end en mørk masse op mod væggen i et hjørne. Det var ved at blive mørkt, cellen blev kun oplyst af det dystre dagslys fra det tilgitrede vindue.

"Jeg kommer med gæster til Dem, min ven," råbte Alexandre familiært og slog Mouret på skulderen. "Jeg håber, De er artig."

Han gik væk og stillede sig med ryggen mod døren og tog ikke øjnene fra den gale. Mouret rejste sig langsomt. Han lod ikke til at blive i mindste måde overrasket.

"Er det dig, min ven?" sagde han ganske skikkeligt. "Jeg ventede dig, jeg var urolig for børnene."

Marthe, som skælvede i knæene, så uroligt på ham, stum ved denne venlige modtagelse.

Han var for resten slet ikke forandret, han så endog mere rask ud, var blevet fed, var smukt barberet og havde klare øjne. Han havde genoptaget sine små vaner fra før i tiden, blinkede med det højre øje, vandrede frem og tilbage og sludrede i sin gamle, ironiske tone.

"Jeg har det ganske udmærket, min søde ven. Nu kan vi vende hjem, du kommer vel for at hente mig, ikke sandt? Har I passet min salat godt? Sneglene er så pokkers glade for salat, de gnavede i hele haven, men jeg kender ingen måde at udrydde dem på. Jeg har mine planer, skal du få at se. Vi har råd til det, vi kan gøre, som vi har lyst. Hør, har du set noget til gamle Gautier fra Saint-Eutrope, mens jeg var væk? Jeg havde købt tredive tønder stærk vin af ham til at spæde op. Jeg må tage hen til ham. Du har da heller ikke for to sous omtanke."

Han gjorde nar ad hende og truede hende skalkagtig med fingeren.

"Jeg vil vædde på, at jeg finder alting i uorden," vedblev han. "Du ser ikke efter noget som helst; værktøjet ligger og roder, skabene står åbne, og Rose gør gulvene beskidte med sin kost. Hvorfor er Rose ikke kommet med? Ja, det stædige kvindfolk får vi aldrig noget ud af. Vil du tænke dig, hun ville smide mig ud en dag! Jo, virkelig! Hun tror, hun ejer hele huset, det er til at le sig ihjel over! Men du siger ikke noget om børnene? Desirée er vel stadig hos sin amme? Vi vil tage ud og hilse på hende og spørge, om hun har det godt. Jeg vil også tage til Marseille, for jeg er urolig for Octave; sidst jeg så ham, lod han til at være kommet i dårligt selskab. Jeg siger ikke noget om Serge, han er alt for dydig, han vil gøre hele familien salig. – Det var rigtig morsomt sådan at snakke lidt om hjemmet."

Og han talte, talte ustandselig, spurgte efter hvert træ i haven, interesserede sig for de mindste detaljer i husholdningen, lagde en forbløffende god erindring for dagen om en masse småting. Marthe, som var dybt rørt over den nysgerrige venlighed, han viste hende, syntes, at det vidnede om en fin hensynsfuldhed hos ham, at han ikke bebrejdede hende noget og ikke med et eneste ord hentydede til sine lidelser. Hun havde fået tilgivelse, hun svor at sone sin forbrydelse ved atter at blive denne mands underdanige tjenerinde; store, stille tårer løb ned ad hendes kinder, og hun ville være faldet på knæ for at tigge ham om tilgivelse.

"Pas på," hviskede vagten til hende, "hans øjne foruroliger mig."

"Han er jo ikke gal!" stammede hun. "Jeg forsikrer, at han ikke er gal! Jeg må tale med direktøren. Jeg vil straks tage ham med mig herfra."

"Pas på," gentog vagten barsk og trak hende i ærmet.

Midt i sin sludder gjorde Mouret en usikker bevægelse som et dyr, der bliver slået for panden. Han faldt næsegrus på gulvet, så kilede han på alle fire rundt langs væggen.

"Hou! Hou!" råbte han hæst og langtrukkent.

Han tog et spring og faldt om på siden. Nu blev der en frygtelig scene: han vred sig som en orm, slog sig blå mærker i ansigtet med næverne, rev sig til blods med neglene. Snart lå han der halvnøgen, med tøjet i laser, blødende, mørbanket, rallende.

"Gå Deres vej, frue!" råbte sygepasseren.

Marthe stod som naglet til stedet. Hun genkendte sig selv: netop sådan havde hun også kastet sig på gulvet i soveværelset, hun havde kradset sig og slået sig selv på samme måde. Selv stemmen lignede hendes; Mouret rallede ganske på samme måde som hun. Det var hende, der havde gjort den ulykkelige sådan.

"Han er ikke gal!" gispede hun. "Han kan ikke være gal! Det ville være forfærdeligt. Å, blot jeg kunne dø!"

Sygepasseren slog armene om hende og bar hende ud. Hun blev stående udenfor døren, hun hørte dem brydes inde i cellen, et hyl som fra et svin, der blev slagtet, så et dumpt bump som fra et bundt vådt tøj der blev kastet mod væggen, og så blev alt dødstille. Da sygepasseren kom ud, var det næsten mørkt. Hun så kun et sort hul ind gennem den halvåbne dør.

"De er morsom, er De … at sige at han ikke er gal!" sagde sygepasseren, som stadig var rasende. "Jeg var ved at miste min tommelfinger; han holdt den fast mellem tænderne. Nu er han rolig i nogle timer."

Mens han fulgte hende, fortsatte han:

"De ved ikke, hvor rare og høflige de alle sammen er herinde! De spiller artige i timevis, fortæller historier, som lyder helt fornuftige, men så – bang! – farer de pludselig over én. Jeg så nok, at han pønsede på noget før, da han talte om sine børn; han rullede med øjnene."

Da Marthe igen mødte onkel Macquart i den lille gård, sagde hun med brudt stemme, uden at være i stand til at fælde en tåre:

"Han er gal! Han er gal!"

"Ja, vist er han gal," sagde onklen grinende. "Regnede du med, at han ville modtage dig som en høflig kavaler? Han er jo ikke blevet sendt herud for morskabs skyld. For resten er denne indretning slet ikke sund. Jeg ville blive gal efter et par timer her."

Han skævede til hende, observerede hendes mindste bevægelse. Så spurgte han i sin godmodige tone:

"Vil du måske se den gamle?"

Marthe gjorde en forfærdet gestus og lagde hånden over ansigtet.

"Det kunne let arrangeres," sagde han. "Alexandre gør os gerne den tjeneste. Hun er her, lige ved siden af, og hende behøver man ikke være bange for, hun er ganske from og rolig. Ikke sandt, Alexandre, hun har aldrig været til noget besvær? Hun sidder bare og stirrer. Hun har ikke rørt sig af flækken i tolv år. Men hvis du ikke vil se hende …"

Sygepasseren ville nu tage afsked, men så bød Macquart ham på et glas afbrændt vin, og han blinkede på en særlig måde, som fik Alexandre til at tage mod tilbuddet. De måtte støtte Marthe,

for hendes knæ gav efter under hende for hvert skridt. De bar hende ind i stuen, for hun havde fået et af disse anfald af stivkrampe, hvor hun lå som død i timevis; hendes ansigt var forvredent og øjnene stod vidt åbne.

"Hvad var det, jeg sagde?" udbrød Rose, da hun så dem. "Hun er i en ynkelig tilstand, og det bliver rigtig dejligt for os at køre hjem! Hvor kan man få sådanne gale indfald? Herren burde have kvalt hende, det havde været passende."

"Hun kan jo få lov at ligge på min seng," sagde onklen. "Vi kan tilbringe natten foran kaminen, det dør vi ikke af."

Han trak et crétonnegardin fra, som skjulte en alkove. Rose brummede utilfreds og klædte sin frue af. Der var ikke andet at gøre, sagde hun, end at lægge en varm mursten under hendes fødder.

"Nu, hvor hun sover, skal vi have os en spids," sagde onklen og smilede fornøjet. "Vinen lugter pokkers godt."

"Jeg fandt en citron i skabet, som jeg tog," sagde Rose.

"Det gjorde De ret i. Her er alting. Når jeg steger en kanin, mangler der ikke noget, det forsikrer jeg Dem for."

Han havde skubbet bordet frem til ildstedet. Han satte sig mellem pigen og Alexandre og serverede den afbrændte vin i store gule kopper. Da han havde drukket et par slurke, slog han smæld med tungen og sagde andægtigt:

"Det var en prægtig vin, var det! Ja, De forstår Dem på det; den er bedre end min. De må give mig opskriften."

Rose, som blev smigret af disse komplimenter, trak på munden. Ilden spredte en skøn varme. Kopperne blev fyldt på ny.

"Nå," sagde Macquart og bøjede sig frem for at se pigen i øjnene, "min niece kom altså herud bare på grund af et indfald?"

"Tal ikke om det," svarede hun, "så bliver jeg bare vred igen. Fruen er ved at blive lige så gal som herren, hun ved ikke, hvem hun holder af eller ej. Jeg tror, hun var oppe at skændes med hr. pastoren, inden hun kørte, jeg hørte dem tale temmelig højrøstet."

Onklen skoggerlo.

"De var ellers så enige," sagde han.

"Javist, men når man er så tosset som fruen, kan intet venskab vare ved. Jeg vil vædde på, at hun savner at få tæsk af herren om natten. Vi har fundet stokken i haven."

Han stirrede skarpere på hende og sagde efter en ny slurk vin:

"Hun ville måske hente François."

"Å, Gud fri os!" råbte Rose med forfærdet mine. "Herren ville lave nogle kønne scener derhjemme, han ville slå os alle sammen ihjel. Det er min store skræk; jeg er hele tiden bange for, at han skal komme og myrde os en nat. Når jeg ligger og tænker på det i min seng, kan jeg ikke falde i søvn. Jeg synes, jeg kan se ham komme ind gennem vinduet med strittende hår og øjne, der lyser som glødende kul."

Macquart satte en ny skoggerlatter op og slog koppen i bordet.

"Det ville være morsomt!" udbrød han. "Han kan jo ikke ligefrem elske jer, især ikke præsten, som har indtaget hans plads. Hvor stærk han end er, præsten, ville han tage ham i en mundfuld, for galninge skal efter sigende have frygtelige kræfter. Alexandre, kan du forestille dig den stakkels François,

hvis han pludselig kom hjem til sig selv? Han skulle hurtigt få gjort rent bord. Det ville rigtig more mig."

Han skævede til plejeren, som drak sin vin ganske roligt og bøjede hovedet samtykkende.

"Det var kun for sjov," sagde Macquart, da han så de forfærdede blikke, som Rose sendte ham.

Nu vred Marthe sig voldsomt bag gardinerne, de måtte holde hende i nogle minutter, for at hun ikke skulle falde ud af sengen. Da hun atter lå stiv som en død, gik onklen hen og varmede sig foran ilden, og han mumlede ligesom for sig selv:

"Hun er ellers ikke så let at håndtere, den små ..."

Så spurgte han pludselig:

"Og Rougons, hvad mener de om alle disse historier? De står vel på præstens side, ikke sandt?"

"Herren var ikke så rar, at de ville savne ham," svarede Rose, "han vidste ikke, hvilke ondskabsfuldheder, han skulle finde på mod dem."

"Det gjorde han ret i," sagde onklen. "Rougons er nogle gniere. Tænk, de har aldrig villet købe den mark derovre, en rigtig dejlig forretning, som jeg ville have påtaget mig at ordne helt og holdent. Å, hvor Félicité ville få en lang næse, hvis François kom tilbage!"

Han fniste og rejste sig fra bordet. Han tændte sin pibe, blinkede til Alexandre og sagde:

"Men vi må ikke glemme tiden. Jeg vil følge dig tilbage. Marthe lader til at være rolig nu. Rose vil dække bord, mens hun venter på mig. De er vel sulten, Rose? Siden De nu er tvunget til at blive her natten over, skal De spise til middag sammen med mig."

Han fulgte med sygepasseren. Efter en halv times tid var han endnu ikke kommet tilbage. Pigen, som kedede sig alene, åbnede døren, bøjede sig ud over balkonens rækværk og så ned ad vejen. Det var en lys aften. Idet hun gik ind, forekom det hende, at hun kunne se to mørke skikkelser i en gang bag en hæk på den anden side af vejen.

"Det er nok onklen," tænkte hun. "Han ser ud til at snakke med en præst."

Nogle minutter efter kom onklen ind. Han sagde, at den satans Alexandre havde haft så mange historier at fortælle.

"Var det ikke Dem, som netop stod dernede med en præst?" spurgte Rose.

"Jeg, med en præst!" udbrød han. "Nej for pokker, det har De drømt. Der er ingen præst heromkring."

Hans små livlige øjne gled til siden. Men så lod han til at fortryde sin løgn og tilføjede:

"Ja, vi har jo fader Fenil, men det er næsten som om han ikke eksisterer, han går aldrig ud."

"Fader Fenil er en væmmelig karl," sagde pigen.

Da blev onklen vred.

"Hvorfor det? Han gør meget godt her, han er en meget begavet mand. Han er da i hvert fald bedre end en hel del andre præster, som bare laver ballade og intriger ..."

Men hans vrede lagde sig straks. Han brast i latter, da han så, at Rose så på ham med et overrasket udtryk.

"For resten er jeg ligeglad med ham," sagde han. "De har ret, alle præster er ens, en flok hyklere til hobe. Nu ved jeg, hvem De så mig med. Jeg mødte klædehandlerens kone, hun var i sort kjole, og den tog De for en præstekjole."

Rose lavede en omelet, og onklen satte et stykke ost frem på bordet. Før de var færdige med at spise, satte Marthe sig op i sengen med samme overraskede mine som en person, der vågner på et fremmed sted. Da hun havde strøget håret til side og erindringen vendte tilbage, sprang hun ud af sengen og sagde, at hun ville afsted med det samme – med det samme. Macquart lod til at blive meget ærgerlig over, at hun var vågnet.

"Det er umuligt, du kan ikke tage tilbage til Plassans i aften," sagde han. "Du fryser og du har feber, du ville blive syg på vejen. Hvil dig nu. I morgen må vi se. Og der er jo heller ikke noget køretøj ..."

"Du kan vel køre mig i din karriol," svarede hun.

"Nej, det vil jeg ikke – det kan jeg ikke."

Marthe, som klædte sig på med feberagtig hast, erklærede, at hun ville gå til fods til Plassans, hellere end at tilbringe natten i Les Tulettes. Onklen lukkede og låsede døren og puttede nøglen i lommen. Hun bad og truede, fandt på historier, mens hun satte sin hat på uden at høre på ham.

"Tro ikke, at De kan få hende til at give efter!" sagde Rose, som ganske roligt spiste sin ost. "Hun springer før ud af vinduet. Spænd for, det er det bedste."

Onklen trak på skuldrene efter en kort pause og udbrød vredt:

"Nå ja, jeg er ligeglad. Hun må blive syg, hvis hun så gerne vil. Jeg ville bare forhindre en ulykke. Men skæbnen kan ingen undgå. Jeg vil køre jer."

Han måtte bære Marthe ud i karriolen; hun skælvede af feberrystelser. Onklen lagde en gammel kappe over hendes skuldre. Han svirpede til hesten og de begav sig afsted.

"Jeg har nu heller ikke noget imod at tage til Plassans i aften," sagde han. "Tværtimod! Man morer sig i Plassans."

Klokken var henved to. Den overskyede himmel havde et rødligt anstrøg, som mat belyste vejen. Macquart bøjede sig hele tiden frem og så ned i grøften eller bag hækkene. Da Rose spurgte, hvad han så efter, svarede han, at der var blevet set ulve fra bjergegnene ved Seilles. Han havde ganske genvundet sit gode humør. Da de var et stykke fra Plassans, begyndte det at øsregne. Onklen bandede. Rose ville have kunnet slå sin frue, som frøs trods kappen. Men da de endelig nåede frem, var himlen blevet blå igen.

"Vil I til Rue Balande?" spurgte Macquart.

"Naturligvis," sagde Rose overrasket.

Han påstod, at Marthe var meget syg, og det måske var bedst at bringe hende hen til hendes moder. Efter lang tids tøven gik han imidlertid med til at standse hesten udenfor Mourets hus. Marthe havde end ikke taget portnøglen med sig. Rose fandt heldigvis sin i lommen. Men da hun ville åbne, gik porten ikke op; Trouche havde velsagtens skudt riglen for. Hun slog med de knyttede hænder på den, men det dumpe ekko fra entreen var det eneste svar, hun fik.

"Hvad tjener det til at blive ved?" sagde onklen og lo for sig selv. "De kommer ikke ned, så meget besvær vil de ikke gøre sig. Nej, min første idé var god, vi må tage det kære barn hen til Rougons, der har hun det bedre end i sit eget sovekammer, tro mig."

Félicité blev ganske fortvivlet, da hun måtte tage mod sin datter så sent, halvdød og gennemblødt af regnen. Hun lod hende gå i seng oppe på anden sal, satte hele huset på den

anden ende, satte alle tjenerne i bevægelse. Da hun var faldet lidt ro igen og sad ved Marthes hovedgærde, forlangte hun at få en forklaring.

"Men hvad er da sket? Hvorfor kommer De med hende her i en sådan tilstand?"

Macquart fortalte i en jovial tone om "det kære barns rejse". Han forsvarede sig selv, påstod, at han havde gjort alt for at forhindre hende i at gå til François. Til sidst appellerede han til Rose, da han så, at Félicité mønstrede ham med mistænksomme blikke.

Men Félicité rystede stadig på hovedet. "Det er en højst besynderlig historie," mumlede hun, "der stikker noget under, jeg ikke forstår."

Hun kendte Macquart og hun fik færten af en skurkestreg, da hun så, hvorledes hans øjne glimtede af skadefryd.

"De er så sær," sagde han og lod som om han blev vred, for at slippe for hendes forhør, "De indbilder Dem altid de mest urimelige ting. Jeg kan ikke fortælle Dem noget, jeg ikke ved. Jeg holder mere af Marthe end De, jeg har altid gjort, hvad jeg kunne for hende. Jeg skal hente lægen, hvis De vil have det."

Fru Rougon så efter ham. Hun stillede Rose en mængde spørgsmål, men fik intet at vide. Hun lod for resten til at være meget glad for at have sin datter hos sig, og talte i en bitter tone om folk, som "kunne lade én ligge og dø uden for éns egen gadedør uden at gide åbne".

Marthe lå med hovedet kastet tilbage på puden. Hun var døende.

22

Der var mørkt som i en kulkælder i cellen i galehuset. En iskold træk vækkede Mouret af den kataleptiske dvale, aftenens optræden havde hensat ham i. Han sad sammenkrøben op mod væggen med åbne øjne, gned stille kinden mod de kolde sten og klynkede som et barn, der lige er blevet vækket. Men nu blev han så kold om benene af den fugtige træk, at han rejste sig op og så sig omkring. Lige foran sig så han cellens dør på vid gab.

"Hun har ladet døren stå åben," sagde den gale med høj stemme. "Hun venter nok på mig. Jeg må gå."

Han gik ud, kom tilbage, gjorde sine klæder i orden med den pedantiske mine hos en pertentlig mand, der er bange for at komme til at glemme noget; så lukkede han omhyggeligt døren. Han gik gennem den første gård med sin sædvanlige, småborgerlige promenadegang. Da han kom ud i den anden gård, opdagede han en sygepasser, som lod til at stå på lur. Han standsede og tænkte sig om. Men da sygepasseren forsvandt, gik han tværs over gården til en ny åben dør, som førte ud i det fri. Han lukkede den bag sig uden overraskelse, uden at forhaste sig.

"Det er en rigtig rar kone, jeg har," mumlede han. "Hun har hørt, jeg råbte. Det er nok sent. Jeg går hjem, så de ikke skal blive urolige."

Han drejede ind på en vej. Det forekom ham ganske naturligt, at han var ude i landsbyen. Da han havde gået hundrede skridt, glemte han Les Tulettes og bildte sig ind, at han kom fra en vinbonde, som han havde købt tredive tønder

vin af. Da han kom til en korsvej, hvor fem veje mødtes, vidste han, hvor han var. Han lo og sagde:

"Hvor er jeg dum! Jeg skulle til at gå til Saint-Eutrope; men jeg skal jo til venstre. Om halvanden time er jeg i Plassans."

Han marcherede nu munter frem på vejen og så på hver milepæl som var det en gammel bekendt. Han standsede ved visse marker eller gårde med en interesseret mine. Himlen var askegrå med lange, lyserøde striber; over landskabet lå ligesom et genskin fra en døende ild. Store dråber begyndte at falde, der blæste en fugtig østenvind.

"For pokker, her går det ikke at smøle," sagde Mouret og betragtede uroligt himlen, "det bliver et væld igt regnvejr. Jeg når aldrig til Plassans, før det bryder løs. Og jeg har så lidt tøj på."

Han trak den grove grå jakke, som han havde revet i laser i Les Tulettes, sammen over brystet. Han havde en dyb skramme på kæben, og han følte på den med hånden uden at tænke nærmere over, hvor ondt det gjorde. Landevejen var stadig øde, han mødte kun en kærre, som rullede ned ad en bakke i ro og mag. Kusken, som sov, svarede ikke på hans venskabelige "god aften". Ved broen over Viorne overraskede regnen ham. Da han holdt såre lidt af vand, krøb han ned under broen for at søge ly, mens han brummede, at det dog var utåleligt, og hvis han havde vidst dette i forvejen, ville han have taget sin paraply med sig. Han holdt sig rolig i en god halv time, mens han lyttede til vandets rislen; da regnen holdt op, gik han op på vejen igen og ankom så endelig til Plassans. Han undgik vandpytterne meget nøje.

Klokken var henved tolv. Mouret troede, at den ikke var otte endnu. Han gik gennem de tomme gader og var meget ærgerlig til mode over have ladet sin hustru vente så længe.

"Hun kan nok ikke begribe, hvad dette skal betyde," tænkte han. "Middagen bliver jo helt kold. Rose vil nok give mig en smuk modtagelse!"

Han var kommet til Rue Balande og stod udenfor sin port.

"Ah," sagde han, "jeg har ikke min portnøgle."

Men han bankede ikke på. Køkkenvinduet var mørkt, de andre vinduer på forsiden af huset ligeledes. Den gale blev grebet af en stærk mistro, hans dyriske instinkt vejrede fare. Han trak sig tilbage i skyggen af nabohusene og så på facaden; så lod han til at fatte en ny beslutning og sneg sig hen i Chevillottesgyden. Men den lille havedør var låst. I et pludseligt anfald af raseri kastede han sig med overmenneskelig styrke mod denne dør, som var halvrådden og gik i stykker. Han blev forbløffet over det voldsomme stød og vidste ikke, hvorfor han havde sprængt døren, som han prøvede at lave igen ved at sætte stumperne sammen.

"Så tåbeligt at gøre … det var jo så let bare at banke på!" mumlede han pludselig angergiven. "En ny dør koster mig mindst tredive francs."

Han var inde i haven. Da han så op, opdagede han, at der var lys i sovekammervinduet, og tænkte, at hans hustru var ved at gå til sengs. Det undrede ham i høj grad. Han havde sikkert sovet under broen, mens han ventede på at det skulle holde op med at regne. Det var måske blevet meget sent. Der var da også virkelig mørkt i naboernes huse, både hos Rastoils og i underpræfekturet. Han skulle lige til at tage øjnene til sig; da så

han skæret fra en lampe på anden sal, bag fader Faujas' tykke gardiner. Det var som om et flammende øje var blevet tændt i panden af husgavlen og brændte ham. Han trykkede sine brændende varme hænder mod tindingerne, hans hjerne blev omtåget, et afskyeligt minde dukkede op, en pinefuld drøm uden nogen bestemte konturer, en truende fare for ham og hans nærmeste … den lå langt tilbage i tiden, men den var vokset langsomt og var blevet forfærdelig, den ville opsluge hele huset, hvis han ikke reddede det.

"Marthe, Marthe, hvor er du?" sagde han halvhøjt. "Kom, og tag børnene med dig."

Han ledte efter Marthe i haven. Men han kendte ikke mere sin have. Den forekom ham større, tom og grå, ligesom en kirkegård. Buksbomhækkene var forsvundet, salaten fandtes ikke mere, frugttræerne lod til at have skiftet plads. Han vendte om, faldt på knæ for at se efter, om det var sneglene, som havde ædt det hele. Særlig skar det ham i hjertet, at de høje grønne buksbomhække var væk, det var som om et levende væsen i huset var død. Hvilken le var faret frem derinde og havde mejet alt ned, selv violerne, som han havde plantet nedenfor terrassen? En dump vrede begyndte at syde i ham, da han så denne ødelæggelse.

"Marthe, Marthe, hvor er du?" råbte han på ny.

Han søgte hende i det lille drivhus til højre for terrassen. Drivhuset var fyldt med de store buksbombuskes tørre lig, de lå stablet oven på hinanden som risknipper mellem de døde grene af frugttræer, som lignede afhuggede arme og ben. I et hjørne hang Desirées fuglebur på et søm i en jammerlig forfatning, med afrevet låge og bøjede tremmer. Den gale fo'r forfærdet

tilbage, som om han var kommet ned i et gravkammer. Brummende og gispende gik han op terrassen, listede sig rundt foran døren og de lukkede vinduer. Den voksende vrede gjorde ham smidig som et dyr; han gjorde sig lille, gik lydløst, søgte en åbning. Et kældervindue stod åbent. Han trængte sig igennem det, myg som en kat, og kradsede derved med neglene i muren. Endelig var han inde i huset.

Kælderdøren var kun lukket med en klinke. Han gik gennem den kulsorte gang, følte sig frem ved væggen, åbnede køkkendøren. Tændstikkerne stod til venstre på en hylde. Han gik lige hen til denne hylde, strøg en tændstik og tog en lampe på ovnhylden, uden at slå noget i stykker. Så så han sig omkring. Der havde vist været et større gilde denne aften. Køkkenet rodede som efter en fest, bordet var skjult under bunker af beskidte tallerkener, fade og glas, en mængde endnu varme gryder lå på ovnen, på stole og på gulvet; en kaffekande, som var blevet glemt på et brændende spritblus, stod og kogte. Mouret rettede kanden op og ordnede gryderne; han lugtede til dem, førte de tomme likørglas til næsen, talte fade og tallerkener, og brummede stadig mere vredt. Det var ikke hans sædvanlige pæne køkken, her var blevet lavet en mængde mad som var det en restaurant; denne glubske urenlighed sladrede om fråds.

"Marthe! Marthe!" sagde han, idet han med lampen i hånden gik ud i gangen. "Svar mig, sig mig, hvor har de låst dig inde? Vi må væk, hurtigst muligt væk."

Han ledte efter hende i spisestuen. De to skabe på hver side af kakkelovnen stod åbne; fra en iturevet grå papirspose på kanten af en hylde var der faldet sukkerstykker ned på gulvet.

Højre oppe opdagede han en cognacsflaske uden prop, lukket til med en tøjstump. Han stod op på en stol for at undersøge skabene. De var halvtomme; man havde taget alle glassene ud, bidt i frugten, taget hul på alle de madvarer, der fandtes, som om en hær af rotter var draget hærgende frem derinde. Da han ikke fandt Marthe i skabene, så han efter overalt, bag gardiner, under bordet; der lå afgnavede ben og brødstumper; på voksdugen havde glassenes fødder efterladt sig klæbrige cirkler. Han gik over entreen og søgte hende efter hende i salonen. Men han standsede på dørtærsklen: han følte sig ikke længere hjemme. Salonens lysviolette tapeter, rødblomstrede tæppe og nye lænestole beklædte med kirsebærrød damask overraskede ham. Han var bange for, at han var kommet ind et fremmed sted, og han lukkede døren.

"Marthe! Marthe!" stønnede han fortvivlet.

Han stod midt i gangen og grublede, og kunne ikke standse den hæse stønnen, der kom fra hans brystkasse. Hvor var han da, siden han ikke genkendte nogle af værelserne? Hvem havde forvandlet hans hus sådan? Hans erindring blev stadig mere dunkel. Han så kun skygger glide frem i korridoren, først to sorte skygger, fattige, høflige, ydmyge; så to grå, ubehagelige skygger, der grinede. Han hævede lampen, hvis lys blafrede; skyggerne voksede, strakte sig op ad væggene, op ad trappen, fyldte og opslugte hele huset. Noget modbydeligt skidt, en eller anden forrådnelsessvamp, som var blevet smuglet ind, havde fået træværket til at mugne, jernet til at ruste, væggene til at revne. Han hørte huset falde i grus om sig som en af fugt ødelagt kalkning, smelte som et stykke salt i lunkent vand.

Ovenpå hørtes skingre latterbrøl, som fik håret til at rejse sig på hans hoved. Han stillede lampen på gulvet og gik op for at lede efter Marthe; han kravlede lydløst op på hænder og fødder, let som en ulv. Da han kom til første sals afsats, satte han sig på hug uden for sovekammerdøren. En lysstråle trængte ud under døren. Marthe var sikkert ved at gå i seng.

"Å, hvor dejlig deres seng er!" sagde Olympes stemme. "Se, hvor jeg synker ned, Honoré, madrassen svulmer helt op over øjnene på mig."

Hun lo, strakte sig og skød velbehageligt brystet frem under tæppet.

"Ved du hvad?" sagde hun. "Lige siden jeg kom hertil, har jeg haft lyst til at ligge i denne seng. Det er ligefrem en sygdom. Jeg kunne ikke se værtinden, den gås, ligge der og prange, uden at føle en rasende lyst til at smide hende ud på gulvet og lægge mig på hendes plads. Her bliver man straks varm. Det er ligesom jeg lå rullet ind i bomuld."

Trouche, som ikke havde lagt sig, rodede med flaskerne på toiletbordet.

"Hun har alle mulige parfumer," sagde han.

"Nå ja," fortsatte Olympe, "siden hun ikke er hjemme, kan vi jo bare ligge her i det fine soveværelse. Vi behøver ikke at være bange for, at hun kommer og overrasker os; jeg har skudt riglen for. – Du bliver forkølet, Honoré."

Han trak skufferne ud og gravede rundt i tøjet.

"Tag denne her på," sagde han og smed en natkjole hen til Olympe, "den er garneret med en masse kniplinger. Det har altid været min drøm, at min kone skulle have natkjoler med

kniplinger. Jeg tager denne her røde silkehue på. Har du taget rene lagner?"

"Nej, det har jeg glemt," svarede hun, "men de her er stadig rene. Hun er meget proper af sig, så jeg har slet ikke noget imod at ligge på hendes lagner."

Da nu Trouche langt om længe også lagde sig, råbte hun til ham:

"Stil toddyerne på natbordet, så vi slipper for at stå op og gå ud på gulvet for at få lidt at læske os på. Sådan, min gris, nu er det, som om vi ejer hele huset."

De lå side om side med duntæpperne helt op til hagen og gassede sig i en behagelig varme.

"Jeg har spist godt i aften," sagde Trouche efter en pause.

"Og drukket til!" afbrød Olympe ham leende. "Jeg er også lidt svimmel, alting kører rundt for mig. Hvad der ærgrer mig er, at vi hele tiden har moder på halsen; i dag har hun været ganske utålelig. Jeg kan ikke tage et skridt inde i huset. Hvad hjælper det, at værtinden tager væk, hvis moder bliver her og leger politi? Det har ødelagt hele dagen for mig."

"Har præsten ikke tænkt sig at forsvinde?" spurgte Trouche efter en ny tavshed. "Hvis han bliver biskop, må han vel flytte ud af huset."

"Det kan man aldrig vide," svarede hun misfornøjet. "Moder har måske tænkt sig at beholde det. Vi ville have det så skønt, hvis vi var alene! Jeg ville lade værtinden bo i min broders værelse deroppe, jeg ville bilde hende ind, at det var sundere. Giv mig glasset, Honoré."

De drak begge to og krøb igen ned under tæpperne.

"Det bliver såvist ikke nemt at få dem væk," sagde Trouche, "men man kan jo altid forsøge. Jeg tror, at præsten allerede havde skaffet sig et andet sted at bo, hvis han ikke var bange for, at værtinden ville gøre skandale, når hun så sig forladt. Jeg har lyst til at bearbejde værtinden, jeg vil binde hende nogle historier på ærmet, så de bliver smidt ud."

Han tog en ny slurk.

"Tænk, hvis jeg gjorde kur til hende?" sagde han med dæmpet stemme.

"Nej, ved du nu hvad!" udbrød Olympe og lo, som om han havde kildet hende. "Du er for gammel og ser ikke godt nok ud. Jeg ville ikke tage mig noget af det, men hun vil bestemt ikke efterspørge dig. Lad mig om det, jeg skal nok hidse hende op. Jeg skal skaffe moder og Ovide rejsepas, hvis de ikke vil være rare mod os."

"Og hvis det ikke lykkes," sagde han, "så vil jeg sige alle vegne, at jeg har overrasket præsten og værtinden i en øm tête-à-tête. Det vil give anledning til så megen snak, at han vil være tvunget til at flytte."

Olympe satte sig op.

"Ja, det var en god idé!" sagde hun. "Du må begynde allerede i morgen. Inden en måned er huset vort. Her har du et kys til belønning."

De havde meget morskab over dette. De blev enige om, hvordan de skulle indrette soveværelset; de ville give kommoden en anden plads og flytte to lænestole op fra salonen. De vrøvlede mere og mere. Så blev der stille.

"Sådan, nu er du væk," sagde Olympe, "du snorker med åbne øjne. Lad mig ligge yderst, så jeg kan læse slutningen af min

roman. Jeg er ikke søvnig."

Hun stod op, rullede ham som en anden klump kød ind mod væggen og begyndte at læse. Men hun havde ikke nået at læse en side, førend hun uroligt vendte ansigtet mod døren. Hun syntes, hun hørte en mærkværdig lyd udenfor. Så blev hun vred.

"Nej, hør nu, du ved godt, jeg ikke holder af den slags morsomheder," sagde hun og skubbede til sin mand med albuen. "Lad være at ligge og stønne på den måde, det lyder som en ulv. – Nå, så fortsæt bare, hvis du har lyst. Du er utålelig."

Hun tog rasende sin roman op igen, efter at hun havde suget citronskiven fra sin toddy tør.

Mouret listede sig bort fra døren, hvor han havde siddet på hug og lyttet. Han gik op på anden sal, faldt på knæ udenfor fader Faujas' dør og så gennem nøglehullet. Han havde Marthes navn på læben, men tog sig i det; med glimtende øjne gennemsøgte han alle værelsets kroge og forvissede sig om, at man ikke havde gemt hende der. Det store, nøgne rum var fuldt af mørke; en lille lampe, som stod på bordet, dannede en rund lysplet på gulvet; præsten, som sad og skrev, var kun en sort plet i det gule lys. Efter at have søgt bag kommoden og gardinerne, standsede Mourets blik ved jernsengen, hvor præstens hat lå og bredte sig ud som kvindelokker. Marthe lå nok i sengen. Trouches havde jo sagt, at hun lå deroppe nu om stunder. Men han så, at sengen var uforstyrret og lignede en sarkofag; han vænnede sig efterhånden til mørket. Fader Faujas havde vist hørt en lyd, for han så hen mod døren. Da den gale så præstens rolige ansigt, blev hans øjne blodskudte og der trængte skum frem i hans mundvige; han kvalte et hyl og krøb på alle fire rundt på trapperne og i gangene, mens han mumlede dæmpet:

"Marthe! Marthe!"

Han søgte efter hende i hele huset: i Roses kammer, som han fandt tomt; i Trouches værelse, hvor der var smidt møbler ind fra de andre værelser i huset; i børnenes gamle værelser, hvor han brast i gråd, da han fandt et par små udtrådte støvler, som havde været Desirées. Han gik op og ned, hagede sig fast i gelænderet, gled langs med væggene, travede omkring i stuerne, uden at støde mod noget, med den gales utrolige behændighed. Snart var der ikke en krog fra kælder til kvist, hvor han ikke havde snuset rundt. Marthe var ikke i huset, heller ikke børnene eller Rose. Huset var tomt, huset kunne styrte sammen.

Mouret satte sig på et trappetrin mellem første og anden sal. Han kvalte de vilde hyl, som ville trænge sig op fra hans bryst. Han stod og ventede med korslagte arme, ryggen støttet mod gelændere, stirrende ud i mørket, helt og holdent optaget af den fikse idé, han tålmodigt rugede over. Hans sanser var blevet så skærpede, at han kunne høre den mindste lyd i huset. Der nede snorkede Trouche, Olympe vendte bladene i sin roman, han kunne høre papiret rasle. På anden sal summede Faujas' pen som en fluevinge, og i værelset ved siden af akkompagnerede fru Faujas denne lille, skarpe tone med sine dybe åndedrag. Mouret sad på lur der en time. Det var Olympe, som først bukkede under for søvnen; han hørte romanen falde ned på gulvet. Så lagde fader Faujas sin pen til side, klædte sig af, luntede let omkring i sine tøfler; klædningsstykkerne faldt næsten lydløst af ham, sengen knagede ikke engang. Alle i huset var i seng. Men den gale forstod af præstens alt for lette

åndedrag, at han ikke sov. Men efterhånden blev hans åndedræt tungere. Hele huset sov.

Mouret ventede endnu en halv time. Han lyttede med stadig skarpere opmærksomhed; det var, som om han havde hørt de fire sovende med stadig tungere trin stige ned i den dybe søvns allermørkeste trappeskakt. Huset lå hjælpeløst og dødt i mørket. Han rejste sig og listede ud i porten. Han brummede:

"Marthe er væk, huset er væk, alting er væk."

Han åbnede døren, som førte ud til haven og gik over i det lille drivhus. Der tog han de store, tørre buksbombuske; han slæbte vældige brædder ud, som han bar op ad trappen og stablede op udenfor Trouches og Faujas' døre. Han ville have stærkt lys, derfor gik han ned og tændte alle de lamper, han kunne finde, og stillede dem på bordene i alle værelserne, på trappeafsatserne, i korridorerne. Så bar han resten af brændet op. Dyngerne rejste sig højere end dørene. Men da han gik igennem for sidste gang, så han op og opdagede vinduerne. Han gik tilbage efter de afhuggede frugttræer og lavede et bål under vinduerne; han sørgede for at der var uhindret træk, så det ville brænde godt. Han syntes, at der var for lidt brænde.

"Der er ikke mere," mumlede han, "der må ikke være noget tilbage."

Nu huskede han på noget, begyndte på ny sin vandring. Han bar brændeforrådet til vinteren op fra kælderen: kul, grene, træ. Bålet under vinduerne voksede. For hvert knippe grene han lagde ordentligt til rette, lo han stille og fornøjet. Så fordelte han brænde i underetagen, lagde en bunke i porten, en anden i køkkenet. Til sidst vendte han møblerne om og lagde dem øverst på bunken. Dette omfattende arbejde havde kun taget

ham en time. Uden sko løb han rundt med sine store byrder, og han gik så behændigt og forsigtigt til værks, at han ikke tabte et eneste stykke brænde. Han syntes at have fået nyt liv, en vældig evne til at beregne sin mindste bevægelse. Han var meget snedig og klarttænkende i alt, hvad der vedrørte hans fikse idé.

Da det hele var klart, nød han sit værk en tid. Han gik fra bunke til bunke, betragtede med velbehag bålenes regelmæssige form, gik rundt om hvert eneste og gned sig i hænderne af inderlig tilfredshed. Der lå nogle kulstykker på trappen, han løb ud efter en kost og fejede omhyggeligt det sorte støv væk fra trappetrinene. Han foretog derpå en nøje inspektion for at sikre sig, at det hele var udført omhyggeligt og ordentligt. Han blev efterhånden ophidset; han bøjede sig frem, gik på alle fire, gispede voldsomt og stønnede af en skrækkelig skadefryd.

Han tog en gren og satte ild til den. Så antændte han brændestablerne. Han begyndte med bålene på terrassen under vinduerne. Han ilede med et spring ind i huset, tændte bålene i salonen og spisestuen, køkkenet og entreen. Så løb han fra etage til etage, kastede brændende kviste fra sin fakkel i bunkerne, som barrikaderede Trouches og Faujas' døre. Hans raseri voksede, ildebrandens stærke skin ophidsede hans vanvid. To gange løb han med kæmpespring op og ned ad trapperne, drejede rundt, trængte gennem den tykke røg, pustede til ilden og kastede med de bare næver glødende kul på dem. Da han så flammerne slikke hen ad lofterne, satte han sig af og til, lo og klappede i hænderne af alle kræfter.

Det drønede gennem hele huset som i en propfuld ovn. Ildebranden brød ud samtidig overalt med en voldsomhed, som

fik gulvene til at slå revner. Den gale løb op gennem ild og røg, med svedent hår og sortsværtede klæder. Han satte sig på post på anden sals afsats, sad på hug støttet på knytnæverne og stak hovedet frem, mens han brummede som et dyr. Han vogtede gangen, tog ikke øjnene fra præstens dør.

"Ovide! Ovide!" råbte en skrækkelig stemme.

Fru Faujas' dør længst væk i korridoren blev slået op og flammerne væltede ind i værelset, drønende som en storm. Den gamle kvinde viste sig i flammerne. Med fremstrakte hænder skubbede hun de flammende brændeknipper til side, styrtede ud i korridoren, sparkede bålet, der spærrede indgangen til sønnens værelse til side, og blev ved at råbe fortvivlet på ham. Den gale lagde sig helt ned på gulvet, med flammende øjne og stadig stønnende.

"Vent på mig, spring ikke ud ad vinduet," skreg hun, idet hun bankede på døren.

Hun måtte sprænge den; døren, som stod i flammer, gav let efter. Hun kom ud igen, bærende sønnen i sine arme. Han havde nået at kaste sin præstekjole over sig; han var halvkvalt af røgen.

"Jeg vil bære dig, Ovide," sagde hun med hensynsløs energi. "Hold dig fast til mine skuldre, tag fat i mit hår, hvis du føler, at du glider. Jeg skal nok redde dig ..."

Hun tog ham på ryggen som et barn, og denne fantastiske moder, denne ind i døden hengivne gamle bondekvinde vaklede ikke et øjeblik under den knusende vægt af denne store krop, denne besvimede mand, som ikke kunne gøre noget for at holde sig oppe. Hun slukkede kullene med sine bare fødder, hun drev flammerne til side med sin løftede hånd, for at de ikke

skulle berøre sønnen. Men netop som hun skulle til at gå ned ad trappen, kastede den gale, som hun ikke havde set, sig over fader Faujas og trak ham ned fra hendes skuldre. Hans frygtelige stønnen forvandledes til en hylen, han gestikulerede vildt i krampe på trappeafsatsen og bearbejdede præsten med knytnæverne, kradsede ham, kvalte ham.

"Marthe! Marthe!" skreg han.

Og han rullede sammen med præsten ned ad de brændende trappetrin, mens fru Faujas, som havde bidt sig fast i hans strube, sugede hans blod.

Trouches brændte op i deres rus, uden at give så meget som et suk fra sig. Det hærgede og underminerede hus styrtede sammen i en kaskade af gnister.

23

Macquart traf ikke doktor Porquier hjemme; han kom ikke før klokken halv et. Hele huset var endnu i bevægelse. Kun Rougon lå stadig i sin seng; han tålte ikke sindsbevægelser, sagde han. Félicité, som stadig sad på den samme stol ved Marthes hovedgærde, rejste sig og gik doktoren i møde.

"Ak, kære doktor, vi er så urolige," sagde hun. "Det stakkels barn har ikke gjort den mindste bevægelse, siden vi lagde hende i seng. Hendes hænder er jo allerede kolde; jeg har forgæves forsøgt at varme dem i mine."

Doktor Porquier så opmærksomt på Marthes ansigt; så stod han, uden at undersøge hende nærmere, med sammenknebne læber og gjorde en flertydig gestus.

"Min kære fru Rougon," sagde han, "De må samle al Deres sjælsstyrke."

Félicité brast i gråd.

"Det er forbi med hende," vedblev han med dæmpet stemme. "Jeg har allerede i lang tid ventet på denne sørgelige dag, det tilstår jeg. Begge den stakkels fru Mourets lunger var angrebet, og foruden lungesygdommen havde hun også en nervøs lidelse."

Han havde sat sig og smilede stadig som en salonlæge, der er høflig selv over for døden.

"Fortvivl ikke, heftig sindsbevægelse kan være skadelig for Deres helbred. Jeg havde forudset katastrofen, en eller anden særlig omstændighed kunne fremskynde den når som helst. Den stakkels fru Mouret hostede sikkert allerede som ung? Jeg

tror, at frøet til ondet har ligget skjult hos hende i mange år. I den sidste tid, især de sidste tre år, gjorde sygdommen frygtelige fremskridt hos hende. Sådan en from og gudfrygtig kvinde! Det var bevægende at se hende svinde bort som en helgen. Men Guds veje er jo uransagelige, og videnskaben står ofte afmægtig."

Da fru Rougon fortsatte med at græde, søgte han at trøste hende i de mest ømme vendinger, og ville absolut have at hun skulle drikke en kop lindeblomst-te for at blive roligere.

"De må endelig ikke hidse Dem op," sagde han. "Jeg forsikrer Dem, at hun ikke lider, hun vil slumre ganske roligt ind, hun kommer ikke til bevidsthed igen før i dødskampen. Jeg vil ikke svigte Dem, jeg bliver her, selv om jeg ikke kan gøre mere som læge. Jeg bliver her som Deres ven, forstår De, kære fru Rougon, som ven."

Han slog sig ned i en bekvem lænestol. Félicité blev lidt roligere. Da doktor Porquier forklarede, at Marthe kun havde nogle få timer tilbage at leve i, fik hun den idé at sende bud efter Serge fra seminariet, som lå i nærheden. Da hun bad Rose om at gå hen til seminariet, vægrede denne sig først.

"Vil De tage livet af ham også, den stakkels dreng?" sagde hun. "Det ville være et alt for hårdt slag for ham at blive vækket midt om natten for at komme og se en død. Jeg vil ikke være hans bøddel."

Rose bar stadig nag til sin frue. Hun stampede rasende frem og tilbage ved siden af sengen, svingende med kopper og flasker med varmt vand.

"Er det ikke tosset at gøre som fruen?" sagde hun. "Ingen kan gøre for, at hun har pådraget sig døden ude hos herren. Og nu

bliver det hele et forskrækkeligt virvar, og vi kommer alle sammen til at græde for hendes skyld. Nej, jeg vil ikke have, at man skal vække drengen midt om natten."

Til sidst begav hun sig imidlertid alligevel afsted til seminariet. Doktor Porquier havde strakt sig ud foran kaminen; men halvt lukkede øjne vedblev han at tale trøstende til fru Rougon. Det begyndte at ralle svagt i Marthes bryst. Onkel Macquart, som man ikke havde set i over to timer, skubbede sagte døren op.

"Hvor kommer De fra?" spurgte Félicité og drog ham med sig hen i et hjørne.

Han svarede, at han havde sat sin hest og sit køretøj ind hos værten i "Tre Duer". Men han havde så muntre øjne og et så satanisk lumsk smil, at alle hendes mistanker vågnede med fordoblet styrke. Hun glemte sin døende datter og vejrede en skurkestreg, som det måske var i hendes interesse at få rede på.

"De ser ud, som om De havde fulgt efter nogen eller luret på et eller andet," sagde hun, da hun bemærkede, hvor plørede hans bukser var forneden. "De skjuler noget for mig, Macquart. Det er ikke rigtigt af Dem. Vi har altid været venlige mod Dem."

"Venlige!" gentog onklen grinende. "Jeg tror, De mener det! Rougon er en gnier, og i den affære med marken har han været mistroisk overfor mig og behandlet mig som en usling. Hvor er Rougon? Han gør sig udtilbens, gør han, og er ligeglad med alt det besvær, man gør sig for hans familie."

Det smil, hvormed han udtalte de sidste ord, gjorde Félicité meget urolig.

"Hvad har De gjort Dem af besvær for familien?" sagde hun. "Det er vel ikke min fejl, at De har kørt den stakkels Marthe

tilbage fra Les Tulettes. For resten siger jeg endnu en gang, at alt dette her ser meget mistænkeligt ud. Jeg har spurgt Rose, og det lader til at være Deres idé, at De skulle tage lige her hen. Det forbløffer mig også, at De ikke bankede på med større iver ved Rue Balande; så ville man vel have åbnet for Dem. Ikke at jeg er ked af at have det kære barn hos mig; her vil hun i det mindste dø mellem sine kære og kun have venlige ansigter om sig."

Onklen så temmelig overrasket ud og sagde med urolig mine:

"Jeg troede, at De stod på den allerbedste fod med fader Faujas?"

Hun svarede ikke; hun gik hen til Marthe, som trak vejret stadig mere besværligt. Da hun vendte sig om, så hun at Macquart løftede gardinet op, gned den duggede rude med hånden og så ud i mørket.

"Tag ikke af sted i morgen, før De har talt med mig," sagde hun. "Jeg vil have klarhed i alt det her."

"Som De vil," svarede han. "Det er virkelig ikke så nemt at gøre Dem tilpas. Somme tider er De gode venner med folk, somme tider ikke. Jeg er ligeglad med det hele; jeg følger min egen vej lige frem."

Det ærgrede ham tydeligvis at høre, at Rougons ikke længere spillede under dække med fader Faujas. Han slog med fingrene mod ruden og vedblev at se ud i det sorte mørke. I dette øjeblik spredte sig et stærkt rødt skin over himlen.

"Hvad er det?" spurgte Félicité.

Han lukkede vinduet op og kiggede ud.

"Det ser ud som en ildebrand," sagde han ganske roligt. "Det brænder et eller andet sted bag ved underpræfekturet."

Torvet blev pludselig opfyldt af larm. En tjenestepige kom forfærdet løbende ind og fortalte, at der var brand hos fruens datter. Man mente at have set fruens svigersøn, ham, der sad spærret inde i galehuset, gå rundt i haven med en brændende gren. Det værste var, at man næppe kunne håbe at redde lejerne. Félicité vendte sig hastigt om og spekulerede endnu et minut med blikket rettet mod Macquart. Endelig forstod hun.

"De havde jo lovet os," sagde hun med dæmpet stemme, "at holde Dem i ro, når vi lod Dem flytte ind i Deres lille hus i Les Tulettes. De mangler jo ingenting, De bor derude som en rigtig kapitalist. Det er skammeligt! Hvor meget har fader Fenil givet Dem, for at De skulle åbne døren for François?"

Han blev vred, men hun befalede ham at tie. Hun virkede meget mere urolig for følgerne end oprørt over selve forbrydelsen.

"Og hvilken afskyelig skandale, hvis det kom ud blandt folk!" fortsatte hun. "Har vi måske nogensinde nægtet Dem noget? Vi vil tales ved i morgen, vi vil tale alvorligt om denne mark, De stadig taler om. Hvis Rougon får dette at vide, dør han af sorg."

Onklen kunne ikke lade være at trække på smilebåndet. Han forsvarede sig endnu mere ivrigt end før, svor på, at han intet vidste, at han ikke var delagtig i noget. Himlen blev stadig rødere, doktor Porquier var allerede gået ned på gaden, og onklen forlod skyndsomst værelset, idet han sagde i en nysgerrig tone:

"Jeg vil gå hen og se."

Det var hr. Péqueur des Saulaies, som havde slået alarm. Der havde været selskab i underpræfekturet. Han skulle lige til at gå i seng, da han, nogle minutter i ét, opdagede et besynderligt

rødt skin i loftet. Han gik hen til vinduet, og blev ganske overrasket, da han så en vældig ild brænde i Mourets have og en sort skikkelse, som han først ikke genkendte, løb rundt midt i røgen og svinge med en brændende gren. I det samme slog flammerne ud gennem alle vinduerne i stueetagen. Underpræfekten skyndte sig at trække bukserne på igen; han kaldte på sin tjener og sendte portneren hen efter brandkorpset og myndighederne. Inden han begav sig til brandstedet, gjorde han sit toilette færdigt og pudsede sine moustacher foran spejlet. Han var den første, der kom til Rue Balande. Gaden var fuldstændig tom, kun to katte løb over den.

"De lader sig stege som koteletter derinde," tænkte hr. Péqueur des Saulaies, overrasket over, hvor fredeligt huset virkede ud mod gaden, hvor man endnu ikke så nogen flammer.

Han bankede hårdt på, men hørte kun ildens drønen på trappen. Så hamrede han på hr. Rastoils port. Der hørtes gennemtrængende skrig, trampen, døre, der blev slået op og i, kvalte råb.

"Aurélie, tag noget over skuldrene," hørte man præsidentens stemme.

Hr. Rastoil fo'r ud på fortovet, fulgt af fru Rastoil og den yngste datter, som endnu ikke var gift. Aurélie havde i farten kastet en af faderens frakker over skuldrene, så armene var ganske bare; hun blev purpurrød i ansigtet, da hun så hr. Péqueur des Saulaies.

"En frygtelig ulykke!" udbrød præsidenten. "Det hele brænder op. Væggen i mit sovekammer er allerede varm. Vores huse er jo så godt som et. Jeg gav mig ikke engang tid til at redde vores

dyre ure. Vi må danne kæde. Man kan jo ikke miste alt, hvad man ejer, på nogle få timer."

Fru Rastoil, halvt påklædt og i peignoir, begræd tabet af sine dagligstuemøbler, som hun nylig havde ladet ombetrække. Nogle naboer havde imidlertid vist sig i vinduerne. Præsidenten råbte på dem og begyndte at flytte møblerne ud, han tog sig især af urene, som han stillede over på det modsatte fortov. Da man havde flyttet lænestolene ud fra dagligstuen, lod han sin hustru og datter slå sig ned i dem, og underpræfekten blev hos dem for at trøste dem.

"Tag det roligt, mine damer," sagde han. "Sprøjten kommer snart, og så vil vi gå rigtigt til angreb på ilden. Jeg tror, jeg kan love Dem, at vi vil kunne redde Deres hus."

Mourets vinduer sprang itu, og ilden slog ud fra førstesalen. Gaden blev pludselig oplyst af et stærkt lysskær; det blev som midt på dagen. Man hørte en tromme slå til samling på underpræfekturets torv. Nogle mænd kom løbende, der blev dannet en kæde, men man manglede spande, og sprøjten lod vente på sig. Midt i den almindelige forvirring råbte hr. Péqueur des Saulaies ordrer, uden at forlade damerne:

"Giv fri passage! Kæden er for tæt der henne. Stil jer op med to skridts afstand!"

Så vendte han sig mod Aurélie og sagde:

"Det er mærkeligt, at sprøjten ikke allerede er her. Det er en helt ny sprøjte, som vi skulle indvie i dag. Jeg sendte portneren straks, og han gik også til politikontoret. "

Gendarmerne kom først; de drev de nysgerrige tilbage, hvis antal blev stadig større, selv om det var så sent på natten. Underpræfekten var nu selv gået hen for at rette kæden ud; den

bugtede sig under gadedrengenes ondskabsfulde angreb. Den lille klokke i Saint-Saturnin klemtede med sin sprukne stemme; en anden tromme hørtes nu mere dæmpet længere nede ad gaden, i retning af promenaden. Endelig kom sprøjten raslende. Folk trak sig til side, Plassans femten brandmænd kom farende med tungen ud af halsen, men trods hr. Péqueur des Saulaies' indblanding varede det endnu godt et kvarter, før sprøjten kom i gang.

"Pumpen vil ikke gå, siger jeg jo!" råbte brandchefen rasende til underpræfekten, som påstod, at skruerne var for hårdt spændte.

Da en vandstråle endelig hævede sig, drog folkemængden et suk af tilfredshed. Hele huset stod i flammer fra stuen til taget som ét stort bål. Vandet skød hvæsende ind i ilden; flammerne delte sig, men flammede stadig højere. Brandmændene var klatret op på præsidentens tag og huggede tagstenene i stykker med deres økser for at hindre branden i at sprede sig.

"Huset er fortabt," mumlede Macquart, som stod ganske roligt med hænderne i lommerne på fortovet overfor, hvorfra han med livlig interesse fulgte brandens fremskridt.

Langs med rendestenen havde der dannet sig en friluftssalon. Lænestolene stod i en halvcirkel, så man bekvemt kunne se på skuespillet. Fru de Condamin og hendes mand var lige ankommet; de var netop kommet hjem fra underpræfekturet, sagde de, da de hørte trommen gå. Hr. de Bourdeu, hr. Maffre, doktor Porquier og hr. Delangre og flere af medlemmerne af byrådet var også ilet derhen. Alle løb de geskæftige rundt om de stakkels damer, trøstede dem, råbte deltagende ord til hinanden. Til sidst slog selskabet sig ned i

lænestolene. Og konversationen blev nu almindelig, mens sprøjten knirkede ti skridt borte og det knagede i de glødende bjælker.

"Tog du mit ur med ud, min ven?" spurgte fru Rastoil. "Det lå på kaminen med sin kæde."

"Ja, ja, jeg har det i lommen," svarede præsidenten, blodrød i ansigtet og slap i knæene af bare sindsbevægelse. "Jeg tog også sølvbestikket. Jeg bar det hele ud, selv om brandfolkene protesterede, de sagde det var tosset."

Hr. Péqueur des Saulaies var rolig og høflig.

"Jeg forsikrer Dem, at Deres hus ikke er i fare," sagde han. "Ilden har nu fået sin del. De kan lægge Deres bestik tilbage i skuffen."

Men hr. Rastoil ville ikke skilles ved sit sølvbestik, som han havde under armen indpakket i en avis.

"Alle dørene står åbne," sagde han, "huset er fuldt af mennesker, jeg ikke kender. De har lavet et hul i taget, som det bliver dyrt at reparere."

Fru de Condamin udspurgte underpræfekten. Hun udbrød:

"Det er jo forfærdeligt! Jeg troede, at lejerne havde nået at redde sig. Er der ingen, der har set noget til fader Faujas?"

"Jeg bankede selv på," sagde hr. Péqueur des Saulaies, "men ingen svarede. Da brandfolkene kom, lod jeg døren sprænge og gav ordre til, at der skulle sættes en stige til vinduerne. Det tjente alt sammen til ingenting. En af vore modige brandmænd, som vovede sig ind i entreen, var nær ved at blive kvalt af røgen."

"Altså … fader Faujas? – Hvilken forfærdelig død!" sagde den smukke Octavie med en gysen.

Herrerne og damerne så ganske blege på hinanden. Doktor Porquier forklarede, at det måske ikke var så smertefuldt at brænde op, som man gik og troede.

"Man bliver grebet af flammerne," sagde han til sidst, "det varer sikkert blot nogle sekunder. Det kommer nok også an på ildens voldsomhed."

Hr. de Condamin talte på fingrene.

"Hvis fru Mouret er hos sine forældre, som man påstår, så er der altså fire: fader Faujas, hans morder, hans søster og hans svoger. Det er smukt sådan."

I dette øjeblik bøjede fru Rastoil sig frem og hviskede i sin mands øre:

"Giv mig mit ur. Jeg er ikke rolig for det. Du flytter hele tiden på dig, du kunne sætte dig på det."

Da en stemme nu råbte, at vinden drev gnisterne hen i retning af underpræfekturet, ilede hr. Péqueur des Saulaies derhen for at møde denne nye fare.

Hr. Delangre ville imidlertid have, at man skulle gøre sig en sidste anstrengelse for at skaffe hjælp til ofrene. Brandchefen svarede brutalt, at han selv kunne klatre op på stigerne, hvis han mente det var muligt; han sagde, at han aldrig havde set en sådan ildebrand før. Det måtte være den onde selv, der havde tændt den, siden huset brændte overalt på en gang som en brændestabel. Mairen gik da, fulgt af nogle beredvillige medhjælpere, ad bagvejen fra Chevillottesgyden. Fra havesiden kunne man måske komme op.

"Det ville være sådan et smukt syn, hvis det ikke var så sørgeligt," bemærkede fru de Condamin, som nu var faldet til ro.

Og ildebranden var virkelig storslået. Kaskader af gnister sprøjtede op, de gabende vinduesåbninger lyste ildrøde, og røgen stod langsomt ud i store, violfarvede skyer som fra en bengalsk ild. Damerne og herrerne var krøbet sammen i lænestolene, de indtog bekvemme stillinger med hagen i vejret; tavsheden blev kun afbrudt af deres udråb, når en ny, endnu mere voldsom flamme steg mod himlen. På afstand, i det skiftende lysskær, som pludselig belyste et myldrende hav af ansigter, tiltog den dumpe mumlen fra folkemassen, og sprøjten på de ti skridts afstand stønnede regelmæssigt og udspyede vandstråler fra sin jernhals.

"Se på det tredje vindue på anden sal," udbrød hr. Maffre pludselig. "Man ser tydeligt til venstre, en seng, der brænder. Forhængene er gule, de brænder som papir."

Hr. Péqueur des Saulaies kom løbende for at berolige selskabet. Der var vild panik.

"Gnisterne føres ganske vist af vinden mod underpræfekturet, men de slukker undervejs. Der er ingen fare, man er herre over ilden."

"Ved man, hvordan ilden er opstået?" spurgte fru de Condamin.

Hr. de Bourdeu sagde, at han først havde set en tyk røg trænge ud fra køkkenet. Hr. Maffre påstod derimod, at flammerne først havde vist sig i et værelse på første sal. Underpræfekten bøjede hovedet med et udtryk af officiel forsigtighed; til sidst sagde han halvhøjt:

"Jeg tror, at der ligger en ikke ringe del af had bag denne ulykke. Jeg har allerede anbefalet en undersøgelse."

Og han fortalte, at han havde set en mand stikke ild på med en brændende fakkel.

"Ja, jeg så ham også," afbrød Aurélie Rastoil. "Det var hr. Mouret."

Der blev en frygtelig opstandelse. Det var umuligt! Hr. Mouret skulle være undsluppet og have stukket ild til sit hus … hvilket forfærdeligt drama! Og man bestormede Aurélie med spørgsmål. Hun rødmede, og hendes moder så strengt på hende. Det var ikke passende, at en ung pige sådan stod i sit vindue om natten.

"Jeg forsikrer, at jeg genkendte hr. Mouret udmærket," sagde hun. "Jeg sov ikke, og jeg stod op, da jeg så det stærke lysskær. Hr. Mouret hoppede og dansede foran ilden."

Nu faldt underpræfekten ind:

"Frøkenen har så ganske ret. Nu kender jeg også den ulykkelige. Han var så frygtelig, at jeg stod der ganske overrumplet, selv om hans ansigt ikke var mig ubekendt. Jeg beder Dem undskylde, dette er meget alvorligt, jeg må udstede nogle ordrer."

Han gik igen sin vej, mens selskabet kommenterede denne uhyggelige historie; en husejer, der brænder sine lejere inde. Hr. de Bourdeu gjorde et udfald mod dårekisterne, bevogtningen der var yderst utilfredsstillende. Hr. de Bourdeu var i virkeligheden blevet meget ængstelig for at se det præfektur, som fader Faujas havde lovet ham, gå op i røg.

"De gale kan være meget hævngerrige," sagde hr. de Condamin.

Disse ord gjorde alle forlegne. Samtalen standsede. Damerne gøs, og herrerne udvekslede besynderlige blikke. Det

brændende hus blev så meget mere interessant, nu hvor selskabet vidste, hvem der havde stukket det i brand. I vellystig rædsel stirrede man på det flammende bål og fantaserede om det drama, som var blevet udspillet der.

"Hvis Mouret også er der, så bliver det fem," sagde hr. de Condamin, men damerne tyssede på ham og sagde, at han var et rædsomt menneske.

Lige fra ildebrandens begyndelse havde ægteparret Paloque stået i deres spisestuevindue og set på. De befandt sig lige over den improviserede salon på fortovet. Dommerens hustru gik endelig ned for at bede damerne Rastoil og deres selskab indenfor.

"Man ser så udmærket fra vore vinduer," sagde hun.

Da damerne afslog tilbuddet, vedblev hun:

"Men De bliver forkølede, natten er meget kølig."

"Jo, ellers tak, vi fryser skam ikke!" svarede fru Condamin smilende, idet hun stak sine små fødder ud under kjolen. "Jeg er ganske hed om fødderne. Jeg har det udmærket. Fryser De, frøken?"

"Jeg har det alt for varmt," erklærede Aurélie. "Det er som en sommernat. Ilden varmer voldsomt."

Alle erklærede, at det var varmt, og så besluttede fru Paloque sig også til at blive der og slå sig ned i en lænestol. Hr. Maffre var netop gået; han havde midt i folkemængden bemærket sin sønner sammen med Guillaume Porquier, de var alle tre kommet løbende uden tørklæder fra et hus ved bymuren for at se på ildebranden. Fredsdommeren, der var sikker på, at han havde låst dem inde i deres værelse, førte Alphonse og Ambroise med sig med vold.

"Hvad om vi gik hjem i seng?" sagde hr. de Bourdeu, som blev stadig mere sur.

Hr. Péqueur des Saulaies var kommet tilbage, han var utrættelig og glemte ikke damerne, trods de tusind ting, han havde at tage sig af. Han gik hastigt hr. Delangre i møde, som kom tilbage fra Chevillottesgyden. Mairen havde åbenbart overværet et eller andet forfærdeligt skuespil, han fo'r med hånden over ansigtet ligesom for at bortjage det frygtelige syn, der forfulgte ham. Damerne hørte ham bare mumle: "Vi kom for sent! Det er frygteligt, frygteligt!" Han ville ikke svare på nogen spørgsmål.

"Det er kun Bourdeu og Delangre, som savner præsten," hviskede hr. de Condamin i øret på fru Paloque.

"De havde forretninger med ham," svarede denne roligt. "Nej, se, der er fader Bourette. Han græder da i ramme alvor."

Fader Bourette, som havde stået i kæden, græd som en stukken gris. Den arme mand var utrøstelig. Han ville under ingen omstændigheder sætte sig i en lænestol, han stod og stirrede med våde øjne på de sidste brændende bjælker. Man havde også set fader Surin, men han var forsvundet, efter at han havde gået rundt mellem grupperne og hørt, hvad man sagde.

"Vi går hjem i seng," gentog hr. de Bourdeu. "Det er tåbeligt at blive siddende her."

Hele selskabet rejse sig. Det var blevet besluttet, at hr. Rastoil og hans kone og datter skulle tilbringe natten hos Paloques. Fru de Condamin glattede lidt på sit skørt, der var blevet krøllet. Man skubbede lænestolene bort, man stod endnu en stund og sagde hinanden godnat. Sprøjten stønnede stadig, ilden aftog,

og røgen blev sort; man hørte kun lyden af tilskuernes trampen, efterhånden som de forlod stedet, og en brandmands økse, der huggede de sidste bjælker bort.

"Det er forbi," tænkte Macquart, som hele tiden var blevet stående på fortovet overfor.

Han stod der endnu et øjeblik og lyttede til de sidste ord, hr. de Condamin halvhøjt vekslede med fru Paloque.

"Bah," sagde dommerens hustru, "ingen sørger over ham, undtagen måske den idiot til Bourette. Han var blevet uudholdelig, vi var slaver alle sammen. Monseigneur jubler nok i dette øjeblik. Plassans er endelig befriet!"

"Og Rougons?" sagde hr. de Condamin. "De er sikkert henrykte."

"Naturligvis! Rougons er i den syvende himmel. De arver jo præstens erobring. De ville sikkert have betalt mange penge til den, der vovede at sætte ild på skidtet."

Macquart gik misfornøjet sin vej. Han var bange for, at han var blevet narret. Rougons glæde forbløffede ham. Rougons var nogle listige sataner, som altid spillede dobbeltspil, og mod dem trak man altid til sidst det korteste strå. Idet han gik over pladsen foran underpræfekturet, svor han aldrig mere at handle på den måde med bind for øjnene.

Da han gik op til det værelse, hvor Marthe lå døende, mødte han Rose, som sad på et trappetrin. Hun var ude af sig selv af vrede og brummede:

"Nej, jeg bliver ikke inde i det værelse, jeg vil ikke se på sådan noget. Hun må dø uden mig! Hun kan gerne dø som en hund. Jeg kan ikke lide hende mere, jeg kan ikke lide *nogen*. At sende bud efter drengen for at lade ham se på sådan noget! Og det gik

jeg med til! Det vil jeg aldrig kunne tilgive mig selv nogen sinde. Han var bleg som et lagen, den lille engel. Jeg måtte næsten bære ham herhen fra seminariet. Jeg troede, han ville opgive ånden på vejen, sådan græd han! Det er den rene elendighed! Og nu står han der og kysser hende. Det er til at få kuldegysninger af. Jeg ville ønske, huset faldt sammen om ørene på os, så det var slut. Jeg vil trække mig tilbage i et hul, jeg vil bo ganske alene, jeg vil aldrig mere være sammen med noget menneske, aldrig, aldrig. Hele livet er kun til, for at man skal græde og være vred."

Macquart gik ind i værelset. Fru Rougon lå på knæ med hænderne for ansigtet. Serge stod ved siden af sengen med tårerne strømmende ned over kinderne og støttede den døendes hoved. Hun havde endnu ikke genvundet bevidstheden. Det sidste skær fra branden oplyste værelset med et rødt genskin.

Marthe hikkede krampagtigt. Hun åbnede overrasket øjnene, satte sig op for at se sig omkring. Men så slog hun hænderne sammen i frygtelig rædsel og drog sit sidste suk, netop som hun i det røde skær opdagede Serges præstekjole.

Om "Erobringen af Plassans"

Forfatter: Émile Zola (1840-1902).
Org.udgave: *La conquête de Plassans*, føljeton i dagbladet *Le siècle* 24. februar – 25. april 1874, bogudgave G. Charpentier, Paris 1874.
Oversat og redigeret af: Kim N. Jensen (f. 1955).
Forside: Efter Paul Cezanne (1839-1906): *Gardanne (vue horizontale)* (ca. 1885).

ISBN 978-87-7628-269-1
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-273-9 (Ølstykke 2013).

© 2025 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk